Wybrane aspekty rachunkowości – wymiar teoretyczny i praktyczny

Redakcja naukowa

Grzegorz LEW

OFICYNA WYDAWNICZA POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ

Wydano za zgodą Rektora

O p i n i o d a w c a
Elżbieta PUDŁO – biegły rewident

P r o j e k t o k ł a d k i
Joanna MIKUŁA

W procesie wydawniczym pominięto etap opracowania redakcyjnego.
Pracę wydrukowano z makiet dostarczonych przez redaktora naukowego.

P r z y g o t o w a n i e m a t r y c
Anna KOWAL

rachunkowość
rachunek kosztów
koszty

ISBN 978-83-7934-051-4
e-ISBN 978-83-7934-062-0

Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej
al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów

SPIS TREŚCI

Magdalena Bindas, Marta Buchkovska, PROCEDURA OBSŁUGI FAKTORINGU ____ 5

Halina Chłodnicka, PROCES KONSOLIDACJI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH ____ 17

Agnieszka Czopek, KOSZTY W SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ ORAZ ICH ROZLICZENIE ____ 30

Anna Herbut, KOSZT ORAZ JEGO UJĘCIE W STOSOWANEJ POLITYCE RACHUNKOWOŚCI ____ 42

Monika Jakubowska, Ewelina Mikrut, METODY AMORTYZACJI ŚRODKÓW TRWAŁYCH ____ 51

Anna Kowal, WPŁYW RÓŻNIC PRAWA BILANSOWEGO I PODATKOWEGO NA WYNIK FINANSOWY ____ 61

Dorota Kulpa, OSKŁADKOWANIE UMÓW CYWILNOPRAWNYCH W ŚWIETLE UREGULOWAŃ PRAWNYCH RZĄDOWEGO PROJEKTU ____ 72

Patrycja Kurowska, WYNIK FINANSOWY ____ 83

Joanna Kuś, Izabela Kosiba, PODATKOWA KSIĘGA PRZYCHODÓW I ROZCHODÓW ____ 90

Agata Majchrowska, ZRYCZAŁTOWANE FORMY OPODATKOWANIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ - KARTA PODATKOWA, RYCZAŁT OD PRZYCHODÓW EWIDENCJONOWANYCH ____ 105

Anna Majchrowska, Joanna Marek, SPRAWOZDANIE FINANSOWE JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI FINANSOWEJ ____ 115

Marek Mochoń, Anna Herbut, Grzegorz Lew, WYBRANE ASPEKTY NOWOCZESNEGO RACHUNKU KOSZTÓW ____ 126

Patrycja Mucha, ROZLICZANIE ŚWIADCZEŃ WYDZIAŁÓW PRODUKCJI POMOCNICZEJ ____ 138

Paweł Pasieczny, Łukasz Walczuk, CHARAKTERYSTYKA PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG _____ 148

Monika Pasternak-Malicka, WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA PODKARPACIA I POLSKI W KONTEKŚCIE PRACY NIEREJESTROWANEJ _____ 158

Ewelina Pawul, ZNACZENIE RACHUNKOWOŚCI W LOGISTYCE - ISTOTA I CHARAKTERYSTYKA KOSZTÓW LOGISTYCZNYCH _____ 172

Patryk Pengryn, ANALIZA PRZYCHODÓW I KOSZTÓW W PRZEDSIĘBIORSTWIE _____ 183

Elżbieta Pomykała, Karolina Pszeniczna, ISTOTA ŚRODKÓW TRWAŁYCH ORAZ ICH AMORTYZACJA W UJĘCIU PODATKOWYM I BILANSOWYM _____ 192

Justyna Ptasińska, FORMY OPODATKOWANIA DLA SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW _____ 202

Maciej Rychlicki, ROLA KAPITAŁU (FUNDUSZU) Z AKTUALIZACJI WYCENY W JEDNOSTKACH GOSPODARCZYCH _____ 213

Grzegorz Zimon, ANALIZA KOSZTÓW JAKO NARZĘDZIE ZARZĄDZANIA PRZEDSIĘBIORSTWEM _____ 222

PROCEDURA OBSŁUGI FAKTORINGU

Magdalena Bindas[*]
Marta Buchkovska[**]

1. Pojęcie faktoringu i jego koncepcje

Termin „faktoring", podobnie jak wiele innych określeń używanych w polskiej literaturze ekonomicznej (np. leasing, *venture capital*, franchising), pochodzi z języka angielskiego – oznacza pośrednika lub agenta, jednak jego źródeł należy dopatrywać się bądź w łacińskim *facere* (czynić, robić, załatwić), bądź w słowie factoria, jakim określano placówkę handlową służącą kupcom europejskim w krajach zamorskich[1]. Gdyby sięgnąć do słownictwa polskiego sprzed kilkudziesięciu lat, można tam również natrafić na wyraz „faktor", który oznacza pośrednika, agenta, działającego przede wszystkim w środowiskach wiejskich, małomiasteczkowych, pobierającego za swoje usługi "faktorne", przy czym usługi świadczone kiedyś przez faktora były dość prymitywne w stosunku do czynności wykonywanych przez współczesnych faktorów[2].

Ponieważ sama geneza faktoringu przedstawiana jest różnie i wynika z odrębności jego rozwoju w poszczególnych krajach oraz występowania różnorodnych form tego typu operacji, dlatego definicja tej usługi nie ma jednoznacznej wykładni w literaturze i praktyce gospodarczej.

Jak podaje jedyna oficjalna definicja bankowa opracowana przez Bank Francuski w 1973 roku, operacja faktoringu polega na przeniesieniu wierzytelności handlowych wierzyciela na faktora, który zobowiązuje się do ich ściągania oraz gwarantowania spłaty, nawet w przypadku zwłoki dłużnika w zapłacie. Faktor może również uregulować część lub całość przejętych wierzytelności przed terminem płatności. Faktoring oznacza więc nabycie przez faktora krótkoterminowej pieniężnej wierzytelności handlowej przed terminem jej płatności z potrąceniem opłaty na rzecz faktora, bez przejęcia ryzyka niewypłacalności dłużnika lub z przejęciem takiego ryzyka. W wyniku zawarcia

---

[*] Magdalena Bindas, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[**] Marta Buchkovska, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] J. Grzywacz, *Faktoring*, Difin, Warszawa 2001, s.28.

[2] J. Geisler, Nowa forma finansowania i rozliczeń handlu – co to jest factoring, „Handel zagraniczny", 1965, nr 5, s. 247.

umowy faktoringu następuje zmiana wierzyciela – miejsce dotychczasowego, zwanego faktorantem, zajmuje faktor, przy czym nie przechodzi na niego odpowiedzialność z tytułu rękojmi i gwarancji[3]. Współczesny faktoring określany jest jako rodzaj działalności polegającej na bezpośrednim zakupie przez banki lub instytucje finansowe wierzytelności klientów, przypadających im z tytułu dostaw towarów lub usług dla odbiorców, z jednoczesnym świadczeniem na rzecz klientów zgodnie z art. 1 Konwencji Ottawskiej co najmniej dwóch usług spośród wymienionych: inkasowych, księgowych, doradczych, marketingowych, przy czym dłużnik powinien zostać powiadomiony o cesji wierzytelności.

Istotą faktoringu jest zatem krótkoterminowe finansowanie dostaw towarów przez podmiot, który pośredniczy w procesie rozliczeń finansowych pomiędzy dostawcą a odbiorcą[4].

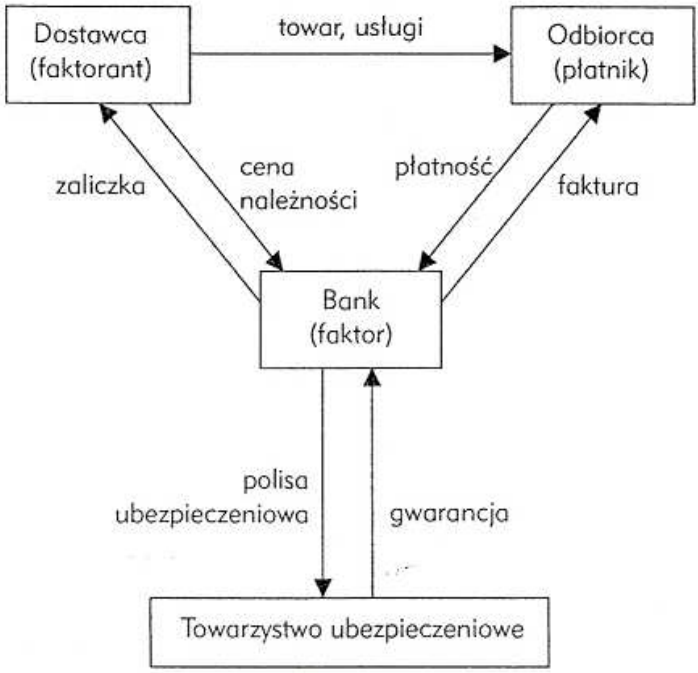

Rysunek 1. Istota faktoringu.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 48.

[3] I. Heropolitańska, P. Kawaler, A Kozioł, Skup i sprzedaż wierzytelności przez banki, Twigger S.A., Warszawa 2000, s. 91.
[5] B. Kołosowska, *Obsługa bankowa przedsiębiorstw*, Wyd. UMK, Toruń 1996, s. 31.

Faktoring jest formą współpracy przynoszącą wszystkim stronom, które w nim uczestniczą, wymierne korzyści. Bank (faktor) otrzymuje prowizję i odsetki. Dłużnik może negocjować dłuższy termin płatności, a wierzyciel (faktorant) otrzymuje dostęp do należnych mu z tytułu zrealizowanych dostaw lub usług środków finansowych przed terminem płatności określonym w umowie. Istotę działania faktoringu przedstawia rysunek 1[5].

Korzystanie z faktoringu ułatwia obrót prawno – gospodarczy, tak na rynkach wewnętrznych, jak i w handlu międzynarodowym. Faktoring usprawnia przepływ pieniądza, likwiduje zatory płatnicze oraz wpływa na poprawę wskaźników finansowych przedsiębiorstwa (przede wszystkim płynności i zadłużenia).

2. Przedmiot i podmioty faktoringu

Przedmiotem faktoringu jest wykupywanie przez faktorów wierzytelności handlowych udokumentowanych fakturą VAT, wynikających z umów dostawy, sprzedaży lub o świadczenie usług[6]. Są to więc wierzytelności związane z obrotem gospodarczym, pieniężne – związane ze sprzedażą towarów i usług, krótkoterminowe
o charakterze rewolwingowym (z reguły do 210 dni), przyszłe lub istniejące, bezsporne (co do wysokości i zasady, które nie podlegają jakiemukolwiek oprocentowaniu lub wzajemnemu potrąceniu, czyli kompensacie z powodu roszczeń istniejących lub mogących powstać w czasie obowiązywania umowy), których zbywcy i dłużnicy nie są zagrożeni procesem upadłościowym lub likwidacją, wymagalne i niewymagalne, zbywalne bez ograniczeń (z mocy przepisów prawnych, zastrzeżeń umownych lub właściwości zobowiązania), z wyjątkiem umów sprzedaży rzeczy przeznaczonych do użytku osobistego lub rodzinnego w ramach gospodarstwa domowego nabywcy (usługobiorcy)[7].

W umowie faktoringu mamy do czynienia z trzema podstawowymi podmiotami, co przedstawia rysunek 2[8].

[5] M. Tokarski, Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkotermonowego finansowania działalności, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 48.

[6] L. Dziawgo, Factoring, [w:] Bankowość, red. J. Głuchowski, J. Szambelańczyk, Wydawnictwo Wtyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999, s. 268.

[7] P. Felis, Faktoring – krótkoterminowe finansowanie przedsiębiorstw, „Bank i Kredyt", 1997, s. 54.

[8] M. Tokarski, Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkotermonowego finansowania działalności, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 51.

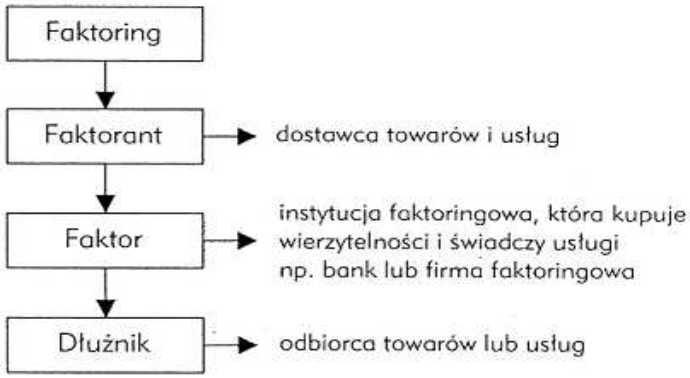

Rysunek 2. Podmioty faktoringu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 51.

Mimo występującej trójpodmiotowości umowa faktoringu ma charakter dwustronny, zawierana jest pomiędzy faktorem a podmiotem gospodarczym (faktorantem).

W praktyce jednak w transakcji bierze udział trzeci podmiot, którym jest dłużnik. Relacje zachodzące pomiędzy podmiotami faktoringu przebiegają w sposób przedstawiony na rysunku 3[9].

[9] S. Kolasiński, J. Makarewicz, Faktoring. Specjalistyczna forma finansowania przedsiębiorstw, bankowe Systemy Faktorowania, Warszawa 1996, s. 11.

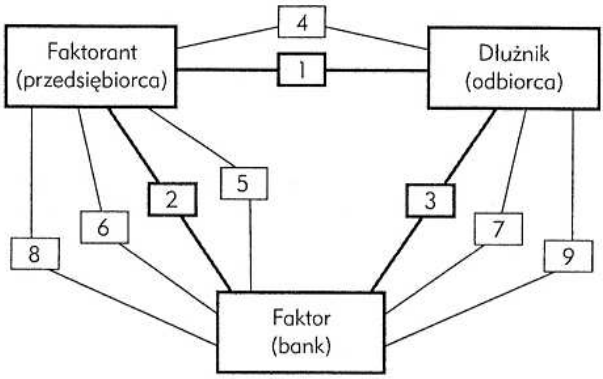

Objaśnienia:
1. umowa dostawy,
2. umowa faktoringu,
3. roszczenie zapłaty,

} stosunki zachodzące w faktoringu

Przebieg cyklu rozliczeniowego jest następujący:
4. wystawienie faktury przez faktoranta i dostawa towaru lub usługi,
5. złożenie faktur w banku,
6. zapłata faktorantowi za nabyte faktury,
7. spłaty dokonywane przez dłużników na rzecz faktora,
8. zapłata faktorantowi za pozostałą część faktury,
9. spłaty otrzymywane od dłużników z tytułu naliczonych odsetek za opóźnienie w płatności.

Rysunek 3. Stosunki zachodzące w faktoringu oraz przebieg cyklu rozliczeniowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: S. Kolasiński, J. Makarewicz, Faktoring. Specjalistyczna forma finansowania przedsiębiorstw, bankowe Systemy Faktorowania, Warszawa 1996, s. 11.

Stronami zawierającymi umowę faktoringu są:

- faktor,
- faktorant.

Faktor – to wyspecjalizowana instytucja nabywająca wierzytelność potwierdzoną fakturą na sprzedaż towaru lub/i usługi oraz świadcząca dodatkowe usługi na rzecz faktoranta związane z zarządzaniem należnościami. Jest to zazwyczaj spółka utworzona przez silną finansowo grupę, bądź pozostająca pod patronatem wielkiego banku lub korzystająca z jego poparcia. Faktorami są więc banki, wyspecjalizowane spółki faktoringowe (afiliacje bankowe) oraz osoby fizyczne, jednak tę ostatnią formę działalności spotyka się najrzadziej, gdyż warunkiem prowadzenia działalności faktoringowej jest posiadanie odpowiednich

funduszy (zasobów kapitałowych), bazy technicznej i organizacyjnej oraz dysponowanie wykwalifikowanym w tym zakresie personelem.

Instytucje faktoringowe są podmiotami znaczącymi na rynku wierzytelności. W ramach swojej działalności zbierają informacje na temat wiarygodności kredytowej klientów oraz dokonują windykacji należności[10].

Można również spotkać się z podziałem faktorów na banki, podmioty okołobankowe (wyspecjalizowane spółki faktoringowe powołane przy udziale banków) i podmioty nie bankowe (pełnią rolę pośrednika w obrocie faktoringowym między przedsiębiorstwem a bankiem)[11].

Faktorant (kontrahent, dostawca towarów, klient faktora, wierzyciel) jest to podmiot uprawniony na mocy umowy kupna – sprzedaży do pobrania świadczenia pieniężnego od dłużnika, sprzedający wierzytelność faktorowi. Inaczej mówiąc, jest to przedsiębiorca będący dostawcą lub/i usługi, któremu na podstawie zawartej umowy handlowej przysługuje prawo do żądania zapłaty za sprzedane lub dostarczone towary lub świadczone usługi. Na faktorancie spoczywa odpowiedzialność za istnienie wierzytelności. Faktorantem może więc być osoba fizyczna, osoba prawna, względnie podmiot gospodarczy niebędący osobą prawną, ale mający zdolność do czynności prawnych[12].

Dłużnik (płatnik, odbiorca towarów lub/i usług) jako zobowiązany do świadczenia pieniężnego na rzecz dostawcy, a więc faktoranta – jest trzecim podmiotem faktoringu, jednakże nie jest stroną umowy. Inaczej mówiąc, dłużnikiem faktoringowym jest przedsiębiorca, który zobowiązany jest do zapłaty faktorantowi (wierzycielowi) należności (świadczenia pieniężnego) za nabyte towary i świadczone usługi, przy czym przed zawarciem umowy faktoringu jest on dłużnikiem faktoranta, zaś po zawarciu umowy dłużnikiem faktora. Dłużnik nie ma wpływu na dojście do skutku faktoringu, jednak zgodnie z art. 509 Kodeksu cywilnego należy przestrzegać jego praw, a mianowicie[13]:

- jego sytuacja nie może pogorszyć się na skutek cesji wierzytelności;
- jeżeli dłużnik w umowie z faktorantem zastrzegł, że wierzytelność nie może być zbywana osobie trzeciej, wówczas nie może dojść do zawarcia umowy faktoringu.

Transakcje faktoringowe dotyczą zwykle powtarzalnych transakcji pomiędzy zbywcą a dłużnikiem. Do zawarcia umowy faktoringu może dojść w ciągu całego okresu trwania stosunku dostawy, sprzedaży czy świadczenia usług pomiędzy przedsiębiorcą a jego dłużnikiem.

---

[10] R.A. Breaadley, S.C. Myers, *Podstawy finansów przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 1200.

[11] K. Bacławski, *Nie doceniana usługa*, „Bank", 1997, nr 12, s. 68-71.

[12] M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 54-55.

[13] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 r., Nr 105, poz. 509 z późn. zm.)

3. Funkcje faktoringu

Faktoring jest czymś więcej niż tylko specjalną formą finansowania, jak sądzi się powszechnie. Jest on swoistą syntezą szeregu cząstkowych działań faktora, które określane są jako funkcje faktoringu. Możliwość zaspokajania potrzeb klientów poprzez usługę faktoringu, zarówno z zakresie szeroko pojętego administrowania, przejęcia ryzyka niewypłacalności (*del credere*), jak i finansowania ich bieżącej działalności, wynika z realizowanych przez niego funkcji, które przedstawiono na rysunku 4[14].

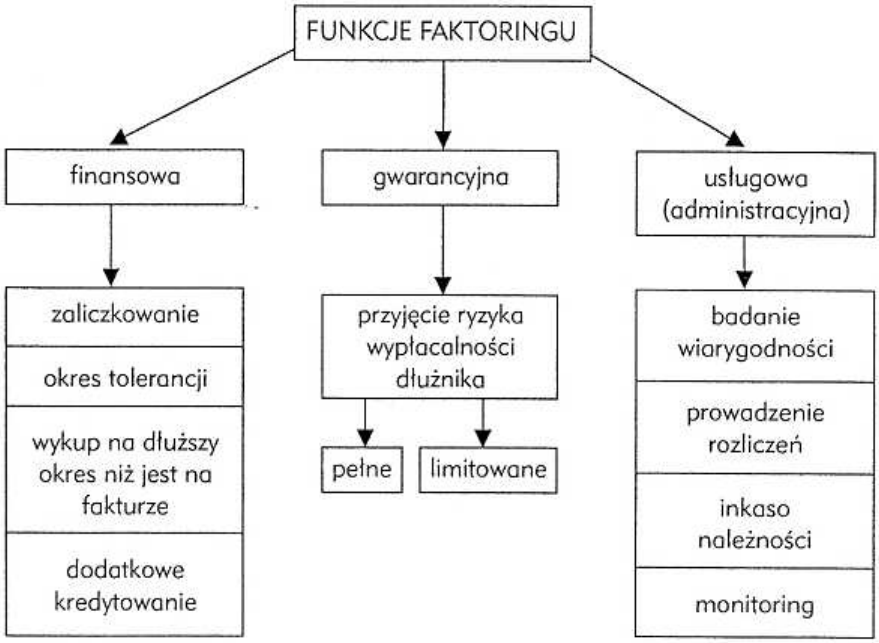

Rysunek 4. Funkcje faktoringu.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Kreczmańska, *Faktoring jako produkt finansowy w obrocie gospodarczym*, Bank Amerykański w Polsce S.A., s. 10.

[14] K. Kreczmańska, *Faktoring jako produkt finansowy w obrocie gospodarczym*, Bank Amerykański w Polsce S.A., s. 10.

Z ekonomicznego punktu widzenia faktoring pełni trzy funkcje – finansową, gwarancyjną oraz usługową[15].

4. Funkcja finansowa

Funkcja finansowa (określana również mianem kredytowej, finansowania działalności) polega na odkupieniu należności danego podmiotu przed terminem ich wymagalności, co sprowadza się do zapłaty za nabyte dokumenty finansowe (faktury, noty obciążające) oraz inkasa nabytego długu przez dłużnika[16]. Finansowanie klienta przez faktora może dokonywać się w dwojaki sposób. W zależności od momentu zakupu wierzytelności i momentu jej ostatecznego rozliczenia (zbieżności bądź rozbieżności w czasie ostatecznego rozliczenia) wyróżnia się dwie metody finansowania – awansową i dyskontową[17]:

- Metoda awansowa polega na wypłaceniu faktorowi zaliczki o wysokości ponad połowę wartości zakupionej wierzytelności (w praktyce około 50%–90% wartości faktury) po udokumentowaniu przez faktoranta faktu powstania wierzytelności np. poprzez przedłożenie faktorowi kopii faktur, poświadczenia odbioru towaru przez dłużnika, dokumentów wysyłkowych itp. Pozostała kwota wartości faktury jest zatrzymana do czasu zapłaty pełnej kwoty należności od dłużnika lub nadejścia terminu płatności faktury;
- Metoda dyskontowa polega na zakupie przez faktora wierzytelności faktoranta z terminem natychmiastowej wymagalności po potrąceniu od ceny zakupu stawki dyskonta przyznanego dłużnikowi przez faktoranta oraz opłaty należnej faktorowi (łącznie potrącenia wynoszą około 5% ceny zakupu wierzytelności).

Funkcja gwarancyjna

Funkcja gwarancyjna (zabezpieczenia kredytu, *del credere*) polega na przejęciu przez faktora ryzyka niewypłacalności dłużnika, czyli ryzyka kredytowego. Faktor faktycznie odciąża klienta od specyficznego ryzyka wiążącego się z procesem udzielania kredytu kupieckiego na rzecz nabywców towarów i/lub usług. Oczywiście odbywa się to poprzez nabycie wierzytelności, a nie zawarcie odrębnej umowy ubezpieczeniowej[18].

Funkcja usługowa

---

[15] *Ibidem*, s. 56-58.

[16] S. Atanasow, *Faktoring jako źródło finansowania bieżących obrotów – ujęcie strumieniowe*, Monitor Rachunkowości i Finansów, 2002, nr 12 (46), s.51-52.

[17] http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/faktoringspecjalistyczne-posrednictwo-handlowe.html (29.03.2014r.)

[18] M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 57.

Funkcja usługowa (zwana administracyjną) związana jest ze świadczeniem przez faktora na rzecz swoich klientów szeregu czynności, które najczęściej wynikają z zawartej umowy, a dotyczących administrowania nabytymi wierzytelnościami, monitorowania dłużników i inkasa należności (są one bardzo cenione przez klientów firm faktoringowych, ale zwykle nierealizowane przez banki). Badania wiarygodności wypłacalności w celu zidentyfikowania wszystkich form, które potencjalnie nie są w stanie regulować zobowiązań za kupiony towar. Administrowanie nabytymi wierzytelnościami, dokonywanie rozliczeń spłat wierzytelności, sporządzanie stosownych raportów i dokumentacji, dzięki posiadaniu przez faktorów odpowiednich systemów informatycznych pozwala firmom ograniczyć koszty własnego funkcjonowania, szczególnie gdy nie posiadają oni narzędzi informatycznych umożliwiających automatyzację powyższych czynności[19].

Obserwując rozwinięte rynki faktoringowe, można zauważyć, że wraz ze zwiększaniem się stabilności makroekonomicznej poszczególnych krajów maleje znaczenie funkcji finansowania i coraz częściej zamiast faktoringu niepełnego stosowany jest faktoring pełny. Rośnie natomiast znaczenie usług dodatkowych świadczonych przez instytucje faktoringowe. Dotyczą one administracji i monitorowania portfela należności klienta, świadczenia usług konsultingowych z zakresu oceny ryzyka kontrahentów klienta oraz informacji handlowych wspomagających proces podejmowania decyzji w warunkach dużej konkurencji rynkowej.

5. Rodzaje faktoringu

Praktyka gospodarcza państw wysoko rozwiniętych wykształciła wiele form i kryteriów podziału faktoringu.

Jednak w praktyce gospodarczej najistotniejsze kryterium podziału dotyczy przejęcia ryzyka niewypłacalności dłużnika, czyli próby odpowiedzenia na pytanie, kto poniesie konsekwencje finansowe, jeśli dłużnik nie zapłaci (z prawnego punktu widzenia chodzi o kwalifikację, czy nabyte przez faktora wierzytelności mają charakter definitywny, czy też warunkowy). Z tego punktu widzenia wyróżnia się:

- faktoring pełny (bez regresu, właściwy);
- faktoring niepełny (z regresem, niewłaściwy);
- faktoring mieszany (z częściowym regresem, pośredni).

W przypadku faktoringu pełnego (bez regresu) odpowiedzialność faktora jest szersza niż przy faktoringu niepełnym. Od momentu dokonania przez faktoranta przelewu wierzytelności na rzecz faktora ten ostatni przejmuje ryzyko za wypłacalność dłużnika, z którym faktorant zawarł wcześniej umowę sprzedaży,

[19] *Ibidem*, s. 57-58.

dostawy lub świadczenia usług. Po dokonaniu cesji wierzytelności faktor wypłaca faktorantowi kwotę stanowiącą standardowo 80–90% wierzytelności, pomniejszoną o prowizję faktora. Odpowiedzialność faktora w tym modelu często określa się odpowiedzialnością typu *del credere* (odpowiedzialność za cudzy dług). Przejęcie przez faktora ryzyka *del credere* oznacza w praktyce, że faktor zaczyna odpowiadać względem faktoranta za wywiązanie się przez dłużnika z ciążących na nim zobowiązań, czyli za dokonanie płatności. Faktoring właściwy pociąga więc za sobą większe ryzyko dla faktora, co powoduje, że ten rodzaj faktoringu jest droższy od faktoringu niepełnego (z regresem), prowizja faktora uwzględnia bowiem również ryzyko ewentualnej niewypłacalności dłużnika. Inną cechą, która odróżnia faktoring pełny od niepełnego, jest to, że w następstwie zawarcia umowy faktoringu pełnego dochodzi do definitywnego przeniesienia wierzytelności z faktoranta na faktora. Reasumując: faktoring pełny jest bardzo korzystny z punktu widzenia faktoranta, ponieważ daje mu większe zabezpieczenie. W tym przypadku niewypłacalność dłużnika właściwie nie wpływa negatywnie na sytuację faktoranta.

Faktoring niepełny (z regresem) polega na sprzedaży faktorowi przez faktoranta wierzytelności handlowej bez przejęcia ryzyka wypłacalności dłużnika. Oznacza to, że faktor w momencie stwierdzenia niewypłacalności dłużnika przenosi wierzytelność z powrotem na faktoranta i może żądać zapłaty tej sumy od faktoranta. Faktoring niepełny jest korzystny dla faktora, który nabywając wierzytelność, uzyskuje możliwość dochodzenia roszczeń zarówno od dłużnika faktoringowego, jak i od faktoranta. Mniej korzyści ma w przypadku faktoringu niewłaściwego sam faktorant, który musi liczyć się z tym, że w sytuacji niemożności uzyskania zapłaty od dłużnika faktor może zażądać zwrotu wypłaconej wcześniej na konto faktora kwoty (prawo regresu)[20].

Faktoring mieszany jest to połączenie faktoringu pełnego i niepełnego. Faktor wraz z cesją wierzytelności przejmuje ryzyko niewypłacalności dłużnika, ale tylko do pewnej kwoty. Odpowiedzialność natomiast za pozostałą część wierzytelności w dalszym ciągu spoczywa na faktorancie. Innymi słowy w faktoringu mieszanym odpowiedzialność jest rozłożona pomiędzy faktora i faktoranta.

Dostawcy towarów w wyniku cesji przekazują faktorowi (bankowi lub firmie faktoringowej) wierzytelności, a w zamian otrzymują zaliczkę (np. w wysokości 80% wartości brutto faktury). Dostają gotówkę, którą mogą zainwestować w dalszy zakup towarów w celu ich odsprzedaży. Jeżeli wierzytelność z tytułu przekazanej faktury zostanie spłacona przez dłużnika faktoringowego, to faktor wypłaca faktorantowi pozostałą wartość faktury. Faktoring może mieć charakter jednorazowy, zasadniczo jednak jest usługą stałą. Faktorant przekazuje na bieżąco wszystkie faktury, a każda nowo nadesłana przez niego kompensuje niedobór

[20] http://www.faktoring.pl/files/almanach_1.pdf (29.03.2014r.)

wynikający z poprzednich, które nie zostały jeszcze spłacone przez odbiorcę (dłużnika faktoringowego)[21].

Przez wiele lat instytucja faktoringu przechodziła ewolucję i bardzo się zmieniła. Faktoring wywodzący się z Europy, rozwinął się i nabrał nowych cech pod koniec XIX wieku w Ameryce, by powrócić i osiągnąć znaczny sukces na rynkach europejskich, w tym również w Polsce[22]. Czas pokaże, jak dalej będzie rozwijał się ten rynek na świecie, czy XXI wiek przyczyni się do dalszego usprawnienia obsługi klientów i wzrostu znaczenia faktoringu. Można spodziewać się dalszego wzrostu obrotów wynikającego z faktoringu, szczególnie międzynarodowego, gdyż procesy globalizacji umiędzynarodowienia rynku powodują, iż coraz większe znaczenie na rynku mają usługi finansowe zapewniające z jednej strony finansowanie działalności przedsiębiorstw, z drugiej zaś wspomaganie międzynarodowej wymiany handlowej. A to przecież gwarantuje faktoring.

BIBLIOGRAFIA

1) Atanasow S., Faktoring jako źródło finansowania bieżących obrotów – ujęcie strumieniowe, Monitor Rachunkowości i Finansów, 2002, nr 12 (46).
2) Bacławski K., Nie doceniana usługa, „Bank", 1997, nr 12.
3) Breaadley R.A., Myers S.C., Podstawy finansów przedsiębiorstw, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
4) Dziawgo L., Factoring, [w:] Bankowość, red. J. Głuchowski, J. Szambelańczyk, Wydawnictwo Wtyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999.
5) Felis P., Faktoring – krótkoterminowe finansowanie przedsiębiorstw, „Bank i Kredyt", 1997.
6) Geisler J., Nowa forma finansowania i rozliczeń handlu – co to jest factoring, „Handel zagraniczny", 1965, nr 5.
7) Grzywacz J., Faktoring, Difin, Warszawa 2001.
8) Heropolitańska I., P. Kawaler P., A Kozioł A., Skup i sprzedaż wierzytelności przez banki, Twigger S.A., Warszawa 2000.
9) http://m.podatki.biz/sn_autoryzacja/logowanie.php5/artykuly/transakcje-na-rynkuwierzytelnoscifaktoring_4_17568.htm?idDzialu=4&idArtykulu=17568
10) http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/faktoring-specjalistyczne-posrednictwo-handlowe.html
11) http://www.faktoring.pl/files/almanach_1.pdf

[21] http://m.podatki.biz/sn_autoryzacja/logowanie.php5/artykuly/transakcje-na-rynku-wierzytelnosci-faktoring_4_17568.htm?idDzialu=4&idArtykulu=17568 (31.03.2014r.)

[22] M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 45-46.

12) Kolasiński S., Makarewicz J., *Faktoring. Specjalistyczna forma finansowania* przedsiębiorstw, bankowe Systemy Faktorowania, Warszawa 1996.
13) Kołosowska B., *Obsługa bankowa przedsiębiorstw*, Wyd. UMK, Toruń 1996.
14) Kreczmańska K., *Faktoring jako produkt finansowy w obrocie gospodarczym*, Bank Amerykański w Polsce S.A.
15) Tokarski M., *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach. Forma krótkotermonowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.
16) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 r., Nr 105, poz. 509 z późn. zm.).

PROCES KONSOLIDACJI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Halina Chłodnicka [*]

1. Wstęp

Monitorując sytuację podmiotów gospodarczych należy mieć przede wszystkim na uwadze, że każda działalność gospodarcza powinna być ewidencjonowana zgodnie z przyjętymi standardami, które umożliwiają ujednolicenie reguł i zasad rejestrowania zaistniałych operacji w przedsiębiorstwie. Skonsolidowane sprawozdania finansowe są nieodłącznym elementem dokumentacji finansowej grupy kapitałowej. Głównym celem takiego sprawozdania jest przedstawienie rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji majątkowej i kapitałowej całej grupy. Dzięki tworzeniu powiązań między podmiotami mają one możliwość szybszego rozwoju i osiągania założonych celów, większą efektywność w zdobywaniu nowych obszarów i co za tym idzie, zwiększeniu majątku. Proces tworzenia dokumentacji skonsolidowanej jest trudny i czasochłonny, ale dostarcza wielu cennych informacji na temat powiązań powstających między spółkami i ich poziom generowania zysku w całej grupie kapitałowej.

2. Regulacje prawne w zakresie łączenia podmiotów gospodarczych

Jednostki gospodarcze funkcjonujące na rynkach krajowych i zagranicznych dążą do maksymalizacji wartości posiadanych aktywów, do osiągania zysków, a także sprawnego rozwoju i konkurowania w zmieniającym się otoczeniu. Działaniami pomocnymi w tym celu są fuzje i przejęcia. Przejęcia, fuzje niewątpliwie zwiększają potencjał gospodarczy przedsiębiorstwa, powodują że grupa kapitałowa stale się rozrasta, a korporacja staje się istotnym graczem na rynku. W gospodarce wolnorynkowej dochodzi do licznych przejęć i fuzji przedsiębiorstw. Różnice pomiędzy fuzją a przejęciem zostały zaprezentowane na rysunku 1.

[*] dr Halina Chłodnicka, adiunkt, Wydział Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej.

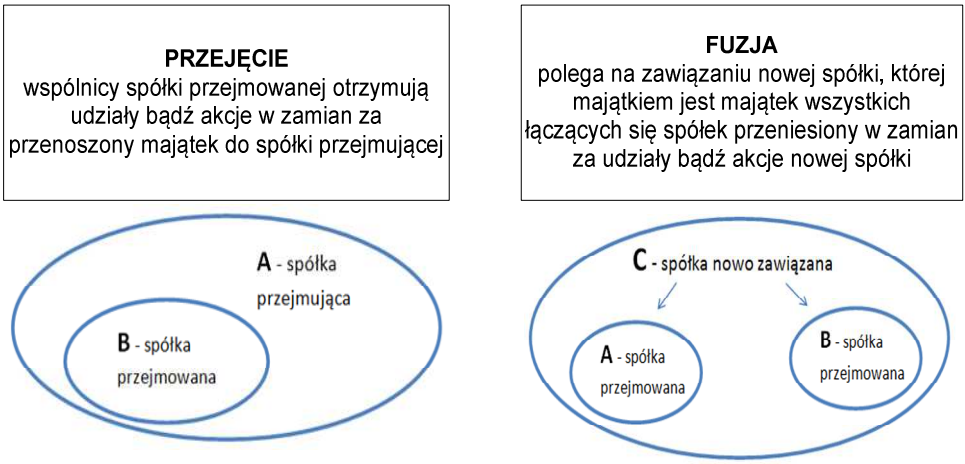

Rys. 1. Różnice pomiędzy fuzją a przejęciem.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kodeksu Spółek Handlowych.

Kodeks spółek handlowych dopuszcza możliwość łączenia się spółek kapitałowych różnego typu. Prawne połączenie spółek może odbywać się poprzez proces przejęcia lub poprzez zawiązanie nowej spółki. Przejęcie polega na przeniesieniu majątku przedsiębiorstwa przejmowanego na spółkę przejmującą, która nabyła odpowiednią ilość akcji. Natomiast zawiązanie nowej spółki opiera się na połączeniu majątków przedsiębiorstw, które chcą stworzyć jedną spółkę kapitałową w zamian za akcje tej spółki. W dniu wykreślenia z rejestru przedsiębiorstwa łączące się zostają rozwiązane[1]. Regulacje zawarte w ustawie o rachunkowości[2] dopuszczają łączenie się spółek dwoma metodami: metodą nabycia oraz metodą łączenia udziałów.

Rozliczanie i ujmowanie łączenia się spółek metodą nabycia odbywa się według określonych procedur. Jednostka przejmująca musi zidentyfikować wszystkie składniki aktywów i zobowiązań jednostki przejmowanej. Następnie aktywa i zobowiązania spółki przejmowanej należy wycenić w wartości godziwej na dzień przejęcia. Jednostka gospodarcza ustala cenę przejęcia spółki i porównuje ją z aktywami netto wycenionymi w wartości godziwej (rys. 2).

[1] Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks Spółek Handlowych (Dz. U. 2013, poz. 1030), art. 492 par 1, art. 493.
[2] Tamże, art. 492

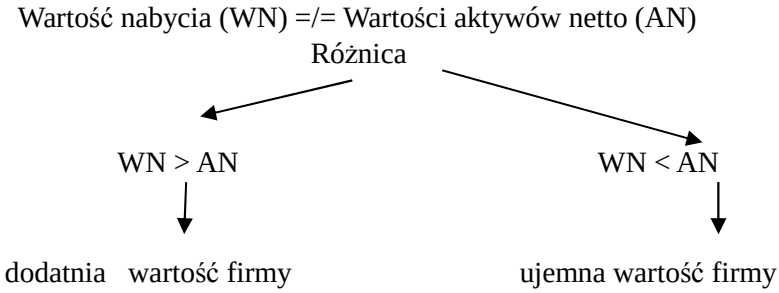

Rys. 2 Zasady ustalania dodatniej, ujemnej wartości firmy
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: ustawy o rachunkowości op.cit. art. 60.

Wartość firmy spełnia definicję aktywów i w związku z tym dokonuję się odpisów amortyzacyjnych wartości firmy przez okres 5 lat, a w uzasadnionych sytuacjach okres ten przedłuża się do lat dwudziestu. Ustalenie ceny niższej niż wartość aktywów netto może być związane z wątpliwymi perspektywami finansowymi przedsiębiorstwa przejmowanego. Jej rozliczanie różni między przepisami krajowymi[3], a rozwiązaniami Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej[4].

Według ustawy o rachunkowości występują kolejne etapy rozliczania:

- Określenie przyszłych zobowiązań i strat;
- Wg średnioważonego okresu ekonomicznej użyteczności środków trwałych;
- Jako przychody bieżące na moment nabycia

Natomiast przepisy międzynarodowych standardów określają ujemną wartość firmy jako zysk na okazyjnym nabyciu i tylko w uzasadnionych przypadkach, jeżeli taka wartość powstaje jest przychodem ujawnianym w sprawozdaniu z całkowitych dochodów na moment nabycia.

Rozliczenie połączenia spółek metodą nabycia odbywa się poprzez sumowanie poszczególnych pozycji aktywów i pasywów jednostki przejmowanej i przejmującej na dzień ich połączenia. Kapitał własny przedsiębiorstwa przejętego ulega wyłączeniu na dzień połączenia[5].

Łączenie się spółek metodą łączenia udziałów odbywa się w odmienny sposób. W tej metodzie nie dokonuje się wyceny aktywów i pasywów w wartości

[3] Ustawa o rachunkowości op. cit. art.60

[4] *Międzynarodowe Standardy sprawozdawczości Finansowej 2004,* Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2005

[5] G. K. Świderska, W. Więcław, *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic. Rachunkowość finansowa w praktyce,* Difin, Warszawa 2006, s. 328.

godziwej, nie powstaje również wartość firmy. Aktywa i pasywa, przychody i koszty łączących się przedsiębiorstw są dodawane na dzień połączenia. Czynnością poprzedzającą sumowanie pozycji sprawozdań finansowych jest doprowadzenie wartości, wykazywanych w sprawozdaniach finansowych, do porównywalności. W wyniku połączenia może powstać nowa spółka. Udziałowcy połączonych przedsiębiorstw dzielą kontrolę nad aktywami netto i działalnością gospodarczą połączonych spółek[6]. Istotę zaprezentowanych metod prezentuje rysunek 3.

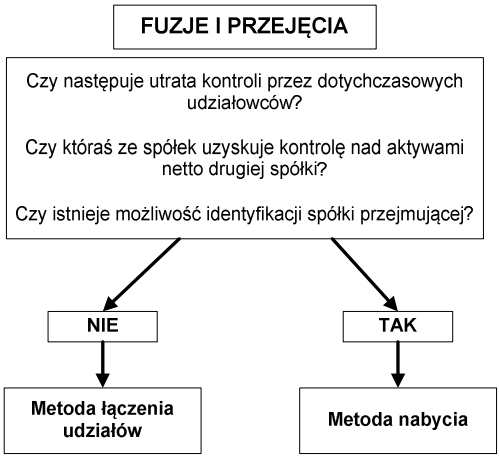

Rys. 3. Metody łączenia się jednostek gospodarczych.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Sawicki, *Rachunkowość finansowa,* PWE, Wrocław 2004, s. 350.

W gospodarce wolnorynkowej przejęcie jest procesem często spotykanym. Grupy kapitałowe przejmując kolejne przedsiębiorstwa umacniają swoją pozycję na rynku i rozszerzają zakres prowadzonej działalności. Decyzje praktyczne związane z tworzeniem grup kapitałowych podzielić można na dwie grupy[7]:

1) decyzje strategiczne - są to decyzje, w wyniku których w skład grupy wprowadzane są spółki niezbędne dla realizacji strategii grupy,
2) decyzje taktyczne - to decyzje, w wyniku których w skład grupy włączone są spółki niezwiązane ze strategią grupy.

Takie decyzje najczęściej są podejmowane dobrowolnie – okazjonalnie- tzn. przejęcie udziałów innej jednostki niezwiązanej ze strategią przedsiębiorstwa, w

[6] K. Sawicki, Rachunkowość łączących się spółek, [w:] Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw wg polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF, Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2008, s. 326.

[7] Zarządzanie w grupach kapitałowych, pod red. B. Nogalskiego i P. Walentynowicza, Wyd. WSAiB im E. Kwiatkowskiego w Gdyni, Gdynia 2004, s.13.

celu korzyści z ich odsprzedaży. Mogą być podejmowane decyzje wymuszone, czyli na podstawie przejęcia udziałów/akcji innej spółki w wyniku konwersji wierzytelności.

3. Istota sprawozdania skonsolidowanego

Koncepcja sprawozdawczości finansowej grupy kapitałowej jako podmiotu wymaga stosowania nadrzędnych zasad rachunkowości, którymi są scalenie jednostkowych sprawozdań finansowych. Celem konsolidacji sprawozdań finansowych jest rzetelne i zrozumiałe przedstawienie sytuacji majątkowej i wyniku finansowego jednostki dominującej[8]. Największą wartość informacyjną skonsolidowane sprawozdanie finansowe ma dla akcjonariuszy (udziałowców) większościowych spółki dominującej[9].

Rzetelne ukazanie sytuacji majątkowej i finansowej polega na przedstawieniu nad jakimi aktywami podmiot dominujący sprawuje ekonomiczną kontrolę i skąd te aktywa są finansowane. Ponadto tylko skonsolidowane sprawozdanie finansowe jest zapewnieniem o przestrzeganiu przez grupę kapitałową zasady przewagi treści ekonomicznej nad formą prawną. Przystępując do konsolidacji należy ustalić krąg konsolidacyjny, czyli jednostki objęte konsolidacją wraz ze stopniem zależności i odpowiednią metodą zaprezentowania danych finansowych tych przedsiębiorstw w sprawozdaniu skonsolidowanym[10]. Zależność między rodzajem jednostki, a wybraną metodą konsolidacji została zaprezentowana w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaj jednostki a metoda konsolidacji.

Rodzaj powiązania	Rodzaj jednostki	Prawa głosu/ udział w kapitale	Metoda konsolidacji	Regulacja
Kontrola	Zależna	Powyżej 50%	Pełna	UoR, MSR 27
Współkontrola	Współkontrolowane przedsięwzięcie	50%	Proporcjonalna lub metoda praw własności	UoR, MSSF 11
Znaczący inwestor	Stowarzyszona	20-50%	Metoda praw własności	UoR, MSR 28
Udział niekontrolujący	Pozostałe	Poniżej 20%	Brak	UoR, MSSF 3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Gierusz, M. Gierusz, *Konsolidacja sprawozdań finansowych wg MSSF*, ODDK , Gdańsk 2011, s. 23.

[8] T. Kalwat, Konsolidacja sprawozdań finansowych metodą pełną, Difin, Warszawa 2004, s.20.

[9] P. Fischer, W. Taylor, R. Cheng, Advanced Accounting, South-Western Cengage Learning , Mason 2011, s.3.

[10] M. Sosińska Wit, K. Gałązka, Determinanty wyboru metody konsolidacji i jej wpływ na efektywność jednostki dominującej, „Zarządzanie i finanse", Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2012, s. 287.

Głównym powodem jest zazwyczaj brak własnej ewidencji grupy kapitałowej.

Ustawa o rachunkowości definiuje konsolidację, jako scalanie sprawozdań finansowych podmiotów budujących grupę kapitałową przez sumowanie właściwych pozycji sprawozdań jednostki dominującej i zależnych, biorąc pod uwagę niezbędne wyłączenia i korekty[11]. Rysunek 4 przedstawia proces konsolidacji sprawozdania finansowego.

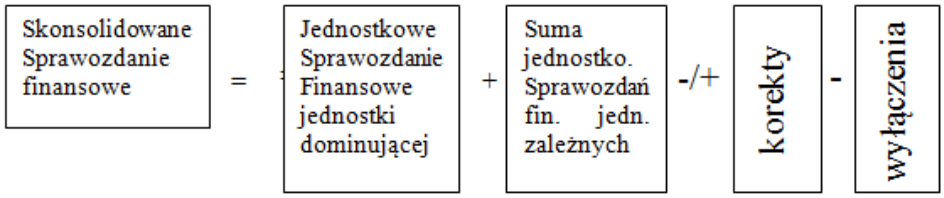

Rys. 4 Proces konsolidacji sprawozdania finansowego
Źródło: Opracowanie własne.

Podstawą do przygotowania skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy kapitałowej jest dokumentacja konsolidacyjna. Jest to przede wszystkim zbiór danych wyjściowych do procesu konsolidacji i zestawienie liczbowe umożliwiające modyfikację danych, które zawierają jednostkowe sprawozdania finansowe podmiotów będących w strukturze kapitałowej, w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym tej struktury. Zestawienia te zapewniają zarazem tzw. ślad rewizyjny, pozwalający prześledzić związki między pierwotnymi danymi jednostkowych sprawozdań finansowych a danymi skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Dokumentacja konsolidacyjna powinna zawierać[12]:

- wykaz jednostek podporządkowanych grupy kapitałowej objętych konsolidacją oraz wyłączonych z konsolidacji,
- sprawozdania finansowe jednostek powiązanych,
- opinie i raporty z badania sprawozdań finansowych jednostek podporządkowanych, jeżeli podlegały one obowiązkowi badania przez biegłych rewidentów lub badanie zostało przeprowadzone np. na zlecenie jednostki dominującej,
- korekty i wyłączenia dokonywane podczas konsolidacji,

[11]Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości .Dz.U, 2013, poz. 330, art.3 ust. 1 pkt. 45.

[12] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych Dz.U. z 2009 r. Nr 169, poz. 1327).

- dodatkowe informacje niezbędne do sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego,
- obliczenia wartości godziwej aktywów netto jednostek podporządkowanych,
- obliczenia wartości firmy i ujemnej wartości firmy oraz ich odpisów, w tym korygujących,
- obliczenia kapitałów mniejszości,
- obliczenia różnic kursowych z przeliczenia sprawozdań finansowych jednostek podporządkowanych,
- poziom istotności dla sprawozdania skonsolidowanego.

Dokumentacja konsolidacyjna coraz częściej występuje w formie elektronicznej. Wynika to z kompleksowości zagadnień dotyczących konsolidacji i łatwości wprowadzania zmian.

4. Metody konsolidacji, korekty i wyłączenia

Procedura konsolidacji rozpoczyna się od agregacji danych finansowych, przez jednostkę dominującą, podmiotów wchodzących w skład grupy kapitałowej i dotyczy wszystkich spółek w grupie. Dane finansowe powinny być wyrażone w tej samej walucie, ustalone według takich samych zasad (polityki) rachunkowości, za ten sam okres sprawozdawczy i na ten sam dzień bilansowy. W przypadku stosowania różnej polityki rachunkowości przez podmioty w grupie kapitałowej dokonuje się przekształcenia danych finansowych. Przekształceń może dokonać jednostka podporządkowana lub jednostka dominująca. W pierwszym przypadku spółka zależna dostarcza dane finansowe po przeprowadzeniu odpowiednich przekształceń. W drugim przypadku to jednostka dominująca przeprowadza i dokumentuje przekształcenie danych finansowych. Jest to wariant bardziej czasochłonny, ale pozwala na pełną kontrolę w dostosowaniu danych finansowych podmiotów podporządkowanych do zasad panujących w grupie.

Następnie konieczne jest wprowadzenie i ustalenie korekt konsolidacyjnych polegające na wysaldowaniu lub wyodrębnieniu odpowiednich wartości ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Wysaldowanie (wyłączenie) dotyczy wartości udziałów w spółkach zależnych, będących w posiadaniu jednostki dominującej i inny jednostek objętych konsolidacją, wzajemnych należności, zobowiązań, przychodów i kosztów z operacji gospodarczych, zysków lub strat na tych operacjach i dywidend naliczonych lub wypłaconych jednostce dominującej przez jednostki zależne. Natomiast wyodrębnieniu podlegają udziały w kapitale i wyniku finansowym, które należą do osób niebędących członkami grupy kapitałowej, tzw. udziały mniejszości.

Ostatnią czynnością związaną z konsolidacją sprawozdań finansowych jest ustalenie kwot zaprezentowanych w skonsolidowanym sprawozdaniu

finansowym, powstałych w wyniku agregacji przeliczonych i skorygowanych danych finansowych spółki dominującej i spółek zależnych.

Procedura konsolidacji sprawozdań finansowych metodą pełną opiera się na *prostym sumowaniu, w pełnej wartości, jednakowych co do rodzaju i treści poszczególnych pozycji odpowiednich sprawozdań finansowych jednostki dominującej i wchodzących w skład grupy kapitałowej jednostek zależnych*[13] *oraz na dokonaniu odpowiednich wycen lub korekt konsolidacyjnych w zakresie wzajemnych powiązań kapitałowych, wzajemnych rozrachunków oraz przychodów i kosztów dotyczących transakcji dokonywanych pomiędzy jednostkami wchodzącymi w skład grupy*[14].

Stosując metodę pełną konsolidacji wyłączeniom podlegają[15]:

- wartość udziałów w cenie nabycia posiadanych przez spółkę dominującą i inne spółki objęte konsolidacją w spółkach zależnych z tą częścią aktywów netto w wartości godziwej, która odpowiada udziałowi spółki dominującej i innych spółek grupy kapitałowej objętych konsolidacją w spółkach zależnych na dzień rozpoczęcia sprawowania nad nimi kontroli,
- wzajemne należności i zobowiązania oraz inne rozrachunki o podobnym charakterze spółek objętych konsolidacją,
- przychody i koszty operacji gospodarczych dokonanych między spółkami objętymi konsolidacją,
- zyski lub straty powstałe w wyniku operacji gospodarczych dokonanych między spółkami objętymi konsolidacją, zawarte w wartości aktywów podlegających konsolidacji,
- dywidendy naliczone lub wypłacone przez spółki zależne spółce dominującej i innym spółką, które są objęte konsolidacją.

Istotnym aspektem jest wyodrębnienie w sprawozdaniu finansowym grupy kapitałowej udziałów w kapitale własnym i zysku przypadającym podmiotom nie będącym w strukturze kapitałowej. Udziały w kapitale własnym spółek zależnych, które należą do osób lub podmiotów nie wchodzących w skład grupy kapitałowej wykazuje się w pozycji „Kapitał mniejszości" skonsolidowanego bilansu po kapitałach własnych. Kapitał mniejszości powstaje w sytuacji, gdy udział spółki matki w kapitale spółki córki jest mniejszy niż 100%.

Podmioty należące do grupy kapitałowej mogą między sobą dokonywać różnego rodzaju transakcji, są to transakcje wewnętrzne, które można porównać do *transakcji między dwoma oddziałami w ramach jednego i tego samego*

[13] Spółki zależne z ograniczonymi prawami właścicielskimi i spółki, których udziały zostały nabyte z zamiarem odsprzedaży w terminie jednego roku, nie podlegają procedurze konsolidacji.

[14] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych

[15] Ustawa o rachunkowości, *op.cit.*, art.60.

podmiotu prawnego- zrozumiałe jest, że podmiot gospodarczy jako całość nie jest w stanie generować zysków przez bogacenie się jednego oddziału kosztem drugiego[16]. W celu przedstawienia prawidłowej struktury finansowej korporacji należy dokonać odpowiednich korekt wzajemnych transakcji członków grupy.

Korekty konsolidacyjne związane z nabyciem udziałów przez podmiot dominujący w spółce córce eliminują ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego cenę nabycia udziałów (długoterminowe aktywa finansowe jednostki dominującej), kapitały własne jednostki zależnej, a także dotyczą wprowadzenia wartości firmy lub ujemnej wartości firmy z konsolidacji oraz kapitału mniejszości (w przypadku gdy spółka matka posiada mniej niż 100% udziałów w spółce córce). Korekty konsolidacyjne na moment nabycia prezentuje

Tabela 2. *Korekty na moment nabycia*

Wyszczególnienie	JD	JZ	Korekty Dt	Korekty Ct	Po korekcie bilans sk nsol.
Wartość firmy			d		d
In. Dł	x			x	-
Kapitał podst.	KP	kp	kp		KP
Kapitał zapasowy	KZ	kz	kz		KZ
Wynik netto	WF	wf	wf		WF
Kapitał mniejszości				KM	KM
lub					
Ujemna wartość firmy				u	

KP - kapitał podstawowy jednostki dominującej,
kp - kapitał podstawowy jednostki zależnej,
KZ - kapitał zapasowy jednostki dominującej,
kz - kapitał zapasowy jednostki zależnej,
WF- wynik finansowy jednostki dominującej,
wf - wynik finansowy jednostki dominującej,
KM- kapitał mniejszości,
d - dodatnia wartość firmy,
u - ujemna wartość,
x - *cena nabycia udziałów.*

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia op. cit.; A. Raciński, Konsolidacja sprawozdań finansowych, Polska Akademia Rachunkowości S.A., Warszawa 2011, s.54.

[16] A. Raciński, Konsolidacja sprawozdań finansowych, Polska Akademia Rachunkowości S.A., Warszawa 2011, s.54.

Korekty konsolidacyjne na moment nabycia powtarzane są przy każdorazowym przygotowywaniu sprawozdania finansowego grupy kapitałowej. Na koniec roku obrotowego wprowadza się dodatkowe korekty związane z udziałami mniejszości w wyniku finansowym spółki zależnej i odpisy amortyzacyjne wartości firmy lub ujemnej wartości firmy. W strukturze kapitałowej korektom podlegają również wzajemne należności i zobowiązania, przychody i koszty, zyski i straty z tytułu operacji dokonywanych między spółkami grupy oraz dywidendy wypłacone przez jednostki zależne spółce dominującej.

Korekty przychodów i kosztów operacyjnych między podmiotami objętymi konsolidacją urealniają ich wielkość i strukturę, *ograniczając zakres transakcji i ich skutków finansowych do transakcji zrealizowanych rzez grupę względem podmiotów gospodarczych niewchodzących w skład grupy*.

Tabela 3. Korekty kosztów i przychodów

Wyszczególnienie	**JD**	**JZ**	**DT**	**CT**	**Po korekcie**
Przych. ze sprzed. wyr. got.	**x**		***x***		
Koszt wytw. sprzed. wyr. got.	***y***				***y***
Przychody ze sprzedaży towarów		***z***			***z***
Wartość sprzed. Towar. w cenie zakupu		***x***		***x***	
Korekty reklasyfikacyjne					
Przych. ze sprzed. wyr. got.	***0***			***z***	
Przychody ze sprzedaży towarów		***z***	***z***		

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia op. cit.; A. Raciński, op.cit s. 193.

Charakter korekt konsolidacyjnych zysków i strat niezrealizowanych na sprzedaży zapasów lub środków trwałych jest zbliżony do korekt przychodów i kosztów, z tą różnicą, że operacje zapoczątkowane w roku obrachunkowym nie zostały rozliczone na koniec okresu sprawozdawczego albo zostały rozliczone w całości, ale niejednakowo sklasyfikowane przez pozostałych uczestników grupy. Przykładem korekty takiej transakcji może być wartość zakupionych towarów pozostających na stanie podmiotu kupującego, który przedstawia tabela 4.

Tabela 4. *Korekty zapasów*

Wyszczególnienie	*JD*	*JA*	*DT*	*CT*	*Po korekcie*
Aktywa					
Towary		***x***			***x-x1***
- niezrealizowana marża				***x1***	
Aktywa z tyt. PDO			***a***		***a***
Pasywa					
Wynik netto	***wf1***	***wf2***			***wf3***
-Niezrealizowana marża				***m***	
- Korekta PDO			***pdo***		

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia op. cit.; A. Raciński, op. cit. s. 213.

Towary:

Dla towarów należy określić wartość księgowa i wartość podatkową

Korekcie podlegają na zasadzie zapasów niezrealizowane zyski tytułu sprzedaży środków trwałych (tabela 5).

Tabela 5. Korekty środków trwałych

Wyszczególnienie	**JD**	**JA**	**DT**	**CT**	**Po korekcie**
Aktywa					
Środki trwałe		**x**			**$x - x_{1 +/- a}$**
-niezrealizowana marża				**x_1**	
- Korekta amortyzacji			**a lub**	**a**	
Aktywa z tyt. PDO			**a pdo**		**a pdo**
Pasywa					
Wynik netto	**wf_1**	**wf_2**			
-Niezrealizowana marża				**m**	
- korekta amortyzacji			**+a lub**	**-a**	
- Korekta PDO				**pdo**	

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia op. cit.; A. Raciński, s. 257.

Środki trwałe:

Takie korekty wywołują powstanie podatku dochodowego odroczonego

Korekta otrzymanych dywidend (tabela 6) ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego zapobiega ujęciu tego samego wyniku finansowego jako wyniku spółki córki przypadającego grupie w roku ubiegłym i jako przychodu finansowego roku bieżącego uzyskanego z tytułu dywidendy dla podmiotu dominującego.

Tabela 6 . Korekty środków trwałych

Wyszczególnienie	JD	JA	DT	CT	Po korekcie
Aktywa					
In. Dł	I			I	0
Pasywa					
Kapitał zapasowy	0	0			
- Korekta dywidend				d	
Wynik netto					
- Korekta dywidend			d		

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia op. cit.; A. Raciński, s. 173.

Duże znaczenie sprawozdawczości skonsolidowanej dla sprawnego funkcjonowanie grupy kapitałowej oraz innych podmiotów, nie budzi żadnych zastrzeżeń. Chociaż proces ten składa się z wielu skomplikowanych faz, to końcowy rezultat pozwala na rzeczywistą ocenę grupy kapitałowej jako jeden spójny organizm. Informacje płynące z takiego raportu muszą jasno i rzetelnie prezentować sytuację finansową grupy.

5. Zakończenie

Jednostki gospodarcze prowadzące działalność w obrębie grupy kapitałowej potrafią lepiej przystosować się do zachodzących zmian w otoczeniu rynkowym. Grupy kapitałowe często skupiają w swoich strukturach przedsiębiorstwa o zróżnicowanej działalności gospodarczej. Menedżerowie realizując przyjęte cele powinni uważnie obserwować działania konkurencji oraz starać się włączyć do struktury grupy kapitałowej jednostki gospodarcze z dobrymi perspektywami na rozwój. Grupa kapitałowa zobowiązana jest przepisami prawa bilansowego do sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Procedura konsolidacji wymaga specjalistycznej wiedzy od osób odpowiedzialnych za jej

przeprowadzenie. Istotne znaczenie mają wyłączenia i korekty dokonywane w procesie konsolidacji, uwzględnienie kapitału mniejszości, ustalenie dodatniej bądź ujemnej wartości firmy. Księgowi zobowiązani są wyłączyć ze skonsolidowanego sprawozdania efekty wzajemnych transakcji między spółkami grupy kapitałowej.

BIBLIOGRAFIA

1) Fischer P., W. Taylor, R. Cheng, *Advanced Accounting*, South-Western Cengage Learning , Mason 2011.
2) Gierusz, A., Gierusz M.,, *Konsolidacja sprawozdań finansowych wg MSSF,* ODDK , Gdańsk 2011.
3) Kalwat T., *Konsolidacja sprawozdań finansowych metodą pełną*, Difin, Warszawa 2004
4) *Międzynarodowe Standardy sprawozdawczości Finansowej 2004*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2005.
5) 5. Raciński A, *Konsolidacja sprawozdań finansowych*, Polska Akademia Rachunkowości S.A., Warszawa 2011.
6) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych (Dz. U. z 2009r. Nr 169, poz. 1327).
7) Sawicki, K. *Rachunkowość finansowa,* PWE, Wrocław 2004.
8) Sawicki K., *Rachunkowość łączących się spółek,* [w:] *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw wg polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF,* Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2008.
9) Sosińska Wit M., Gałązka K, *Determinanty wyboru metody konsolidacji i jej wpływ na efektywność jednostki dominującej*, „Zarządzanie i finanse", Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2012.
10) Świderska G. K., Więcław W., *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic. Rachunkowość finansowa w praktyce,* Difin, Warszawa 2006.
11) Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks Spółek Handlowych (Dz. U. 2013, poz. 1030), art. 492 par 1, art.
12) Ustawa z 29 września 1994r.o Rachunkowości. (DZ. U z 2013, poz. 1330).
13) *Zarządzanie w grupach kapitałowych*, (red.)B. Nogalskiego B. , Walentynowicza P., Wyd. WSAiB im E. Kwiatkowskiego w Gdyni, Gdynia 2004.

KOSZTY W SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ ORAZ ICH ROZLICZENIE

Agnieszka Czopek[*]

1. Wprowadzenie

Działalność spółdzielni generuje różnego rodzaju koszty, które muszą być pokryte przez użytkowników lokali. Koszty ponoszone w spółdzielniach są kategorią ważną zarówno dla członków spółdzielni jak i dla osób niebędących członkiem, lecz zamieszkującym lokal mieszkalny w budynku należącym do spółdzielni. Wszakże każdy mieszkaniec jest zainteresowany wysokością opłat czynszowych, które musi systematycznie regulować.

2. Klasyfikacja kosztów

Spółdzielnia mieszkaniowa podczas realizacji swoich zadań ponosi szereg kosztów, przez które rozumie się wyrażone wartościowo zużycie przedmiotów pracy (materiałów), środków pracy (środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych), oraz zużycie samej pacy i usług obcych. Do kosztów zalicza się również wybrane wydatki nieobrazujące zużycia. Będą to przede wszystkim podatki i opłaty, które są związane ze zwykłą aktywnością jednostki w danym czasie. Kosztem jest też zużycie związane z normalną działalnością spółdzielni[1].

Uszeregowanie kosztów prezentuje tabela 1.

Tab. 1. Układ klasyfikacyjny kosztów

KRYTERIUM PODZIAŁU KOSZTÓW	SYSTEMATYKA KOSZTÓW
Typ działalności jednostki	- podstawowe koszty działalności operacyjnej - koszty finansowe - pozostałe koszty działalności operacyjnej
Koszty według rodzaju	- amortyzacja - zużycie materiałów i energii - usługi obce - podatki i opłaty - wynagrodzenia - ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia - pozostałe
Horyzont czasowy	- ex post (historyczne)

[*] Agnieszka Czopek, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

[1] R. Niemczyk, *Rachunkowość spółdzielni mieszkaniowych*, Difin, Warszawa 2009, s.135

	- in tempora (bieżące) - ex ante (apioryczne)
Według odmian działalności jednostki	- działalności podstawowej - działalności pomocniczej
Według faz działalności jednostki	- zakupu - produkcji - sprzedaży
Według związku z wytwarzanymi produktami	- bezpośrednie - pośrednie związane z wytwarzaniem produktów - pośrednie związane z funkcjonowaniem całościowym jednostki
Według związku z przychodami	- koszty produktu - koszty okresu
Według ich relacji na wielkość produkcji	- zmienne - stałe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie D. Maciejowska, *Koszty i ich rachunek kompendium wiedzy*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s.10-14.

Po przeanalizowaniu tabeli 1 łatwo daje się zauważyć mnogość kryteriów, wedle których dzieli się koszty w przedsiębiorstwach a także w spółdzielniach mieszkaniowych. Jednakże koszty zaprezentowane w tabeli 1 są szeroko opisane w literaturze, dlatego też w pracy pominięto szerszą analizę tych kosztów, na rzecz kosztów typowych wyłącznie dla spółdzielni mieszkaniowych.

3. Koszty spółdzielni mieszkaniowych

Na gospodarkę zasobami lokalowymi składają się zarówno zasoby lokali mieszkalnych, jak i garaży i lokali użytkowych, w tym te nieruchomości, które stanowią własność lub współwłasność Spółdzielni[2], czy też objęte jej zarządem, oraz zasoby będące mieniem Spółdzielni[3].

Regulamin Spółdzielni przewiduje ewidencjonowanie kosztów gospodarki zasobami lokalowymi dla poszczególnych nieruchomości. Koszty te podzielono na siedem podstawowych grup (rys.1).

[2] Przez Spółdzielnię należy rozumieć wybraną, przykładowa spółdzielnię mieszkaniową.

[3] Materiały udzielone przez Spółdzielnię: *Regulamin rozliczania kosztów gospodarki zasobami lokalowymi, pożytków z nieruchomości wspólnych i przychodów z działalności spółdzielni na poszczególne nieruchomości oraz zasad ustalania opłat za używanie lokali.*

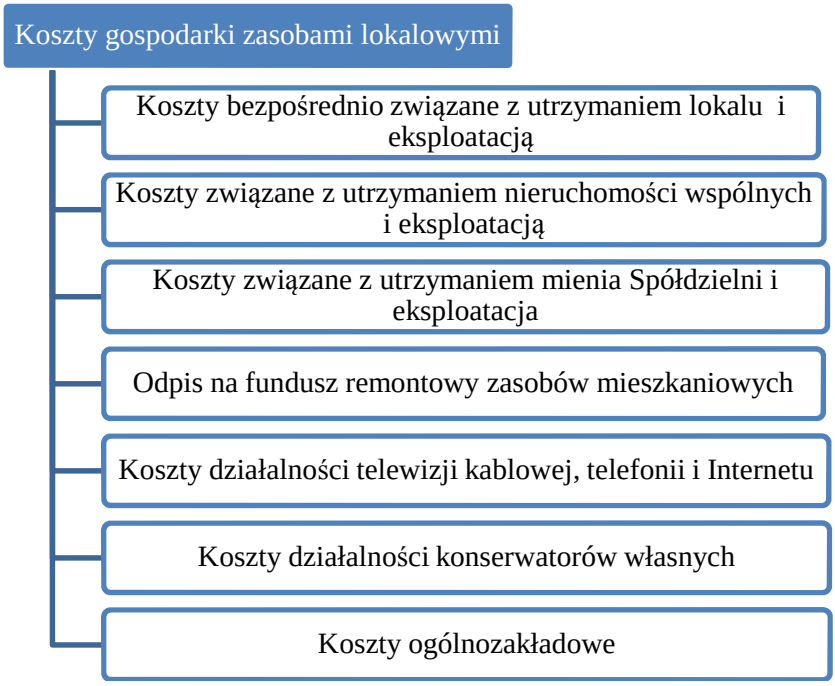

Rys. 1. Podział kosztów gospodarki zasobami lokalowymi
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Materiały udostępnione przez Spółdzielnię

Koszty znajdujące się w dwóch pierwszych grupach dotyczą kosztów ponoszonych na utrzymanie, czy to nieruchomości czy lokali, w dobrym stanie estetycznym, technicznym i porządkowym, oraz kosztów publiczno- prawnych dotyczących nieruchomości. Do pierwszej grupy należą przede wszystkim koszty zaopatrzenia lokali w energię cieplną, gaz, wodę oraz odprowadzania ścieków, a także koszty wywozu śmieci. Ważnym składnikiem tej grupy są opłaty za użytkowanie wieczyste gruntów a także podatki od nieruchomości związane z danym lokalem i pomieszczeniem przynależnym, najczęściej piwnicą, ale nie może ono być przedmiotem odrębnej własności[4].

Kosztem dotyczącym utrzymania nieruchomości wspólnych jest różnica między kosztami, które są ponoszone przez Spółdzielnię na utrzymanie i eksploatację nieruchomości, a sumą kosztów, które są ponoszone na utrzymanie i eksploatację lokali będących częścią tej nieruchomości. Do tych kosztów zalicza się przede wszystkim zużytą energię cieplną, wodę i odprowadzenie ścieków, podatki i opłaty publiczno- prawne, przeglądy techniczne budynków i ich konserwację. Obejmują także ubezpieczenia nieruchomości, energię elektryczną oraz remonty w nieruchomości wspólnej, a także koszty ponoszone na utrzymanie

[4] Tamże, s. 2

porządku, czystości czy utrzymanie zieleni na nieruchomości wspólnej. Do grupy tej przypisuje się równocześnie koszty dotyczące utrzymania pomieszczeń wspólnie użytkowanych oraz działki, gruntu, na której usytuowana jest nieruchomość.

Do kosztów mienia Spółdzielni przypisuje się wszystkie koszty dotyczące zachowania czystości, porządku i utrzymania terenów zielonych, na co składa się też dzierżawa pojemników do składowania śmieci. Koszty odnoszące się do tej grupy to również energia elektryczna wykorzystywana do oświetlenia terenów Spółdzielni, ubezpieczenie majątku spółdzielni, oraz podatki i opłaty publiczno prawne. Grupa ta obejmuje dodatkowo koszty związane z utrzymaniem jak i konserwacją sieci telewizji kablowej, telefonii i Internetu oraz z utrzymaniem, konserwacją i eksploatacją infrastruktury spółdzielni, czyli placów zabaw, dróg, budynków, parkingów, lokali użytkowych, boisk, czy chodników, które służą wszystkim użytkownikom lokali. Każda spółdzielnia wykonuje zestawienie nieruchomości, które stanowią jej mienie i są przekazane do wspólnego użytkowania przez mieszkańców. Ponad to koszty działalności operacyjnej i finansowej także przyporządkowuje się do kosztów mienia spółdzielni. Są to koszty umorzonych odsetek i należności, działalności w sferze rynku kapitałowego oraz odsetek od zobowiązań.

Odpisy na fundusz remontowy zarówno zasobów lokalowych własnych jak i lokali będących odrębną własnością użytkowników lokali, obciążają koszty gospodarki zasobami lokalowymi, w których z kolei wydziela się odpisy przeznaczone dla mienia Spółdzielni, nieruchomości i osiedla. Obowiązek płatności na ten fundusz spoczywa na użytkownikach lokali, czyli członkach spółdzielni, którzy posiadają spółdzielcze lokatorskie albo własnościowe prawa do lokali, lub też są właścicielami, współwłaścicielami. Są nimi też właściciele, współwłaściciele lokali, lecz niebędący członkami spółdzielni oraz osoby najmujące lokal i korzystające z lokalu bez tytułu prawnego[5].

Koszty ogólnozakładowe, czyli zarządzania nieruchomościami podzielono na trzy grupy. Są to koszty biura Zarządu, koszty administracji osiedla oraz koszty Rady Nadzorczej[6].

Do tych kosztów zalicza się wszelkie koszty przeznaczane na administrację zasobami spółdzielni dla jak najlepszej obsługi mieszkańców i użytkowników lokali, jednak o różnym przeznaczeniu. Wszystkie grupy kosztów zawierają koszty płac, narzuty na te płace i obowiązkowe odpisy od płac pracowników spółdzielni, a także koszty bhp, szkoleń i koszty transportu: przejazdów, czy ryczałtów samochodowych. W kosztach biura Zarządu mieszczą się koszty reklamy, ogłoszeń prasowych, czy eksploatacji, i utrzymania pomieszczeń, które są wykorzystywane na potrzeby własne spółdzielni, czyli biurowce z

[5] Tamże, s. 3

[6] Tamże, s. 2

pomieszczeniami gospodarczymi, magazyny. Koszty administracji osiedli obejmują ochronę mienia i ubezpieczenia majątku, zakup i amortyzacja wszelkich sprzętów, urządzeń będących wyposażeniem spółdzielni i koszty powstałe przez pustostany. Ponadto zawierają w sobie koszty administracyjno- biurowe, koszty usług tj. obsługa prawna, pocztowa, bankowa, czy usług telekomunikacyjnych i informatycznych. Ostatnia grupa kosztów zarządzania zawiera usługi doradcze, lustrację, badania bilansu, audyty wewnętrzne czy inne kontrole przewidziane prawem, oraz obsługę Rady Nadzorczej i innych organów spółdzielni[7].

Biorąc pod uwagę rodzaje działalności, którymi zajmuje się Spółdzielnia mieszkaniowa, należy wspomnieć także o kosztach generowanych przez grupę konserwatorską, działalność inwestycyjną, sprzedaż usług Internetu i telewizji kablowej, działalność społeczno- wychowawczą oraz działalność w branży rynku kapitałowego.

Działalność społeczno- wychowawcza objawia się w Spółdzielni przez prowadzenie zajęć rozwijających dla członków i ich rodzin. na koszty w tym zakresie składają się wydatki na organizację imprez oświatowo- kulturowych, prowadzenie kółek zainteresowań, utrzymanie obiektów potrzebnych do prowadzenia zajęć, czyli czynsze, woda, remonty oraz wynagrodzenia dla osób zajmujących się działalnością społeczno- wychowawczą. Środki pieniężne potrzebne do funkcjonowania tej działalności pozyskiwane są przez wpłaty członków oraz zakładów pracy na zasadzie dobrowolności, dotacje od organizacji społecznych, nałożenie odpłatności za skorzystanie z urządzeń społeczno-wychowawczych i usług, a także przez naliczenie do opłat eksploatacji zasobów kwot zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą[8].

Na rynku kapitałowym działalność przez Spółdzielnię polega na obrocie papierami wartościowymi, obligacjami i funduszami powierniczymi przez przedstawiciela w formie biura maklerskiego, które pobiera prowizję, będącą kosztem. Zarząd ma za zadanie podjąć decyzję o zakupie papierów wartościowych, a Rada Nadzorcza decyduje o podziale ewentualnych odsetek po zakończeniu roku obrotowego.

Koszty dotyczące świadczenia usług telewizji kablowej i Internetu to konserwacja urządzeń telewizji kablowej i Internetu, amortyzacja tych urządzeń oraz wynagrodzenia i narzuty na wynagrodzenia pracowników zajmujących się tym działem. Poza tym także kosztami są opłaty telekomunikacyjne, za zakup programów, praw autorskich oraz koszty ubezpieczeń, energii elektrycznej i czynszów. Abonenci natomiast wnoszą opłaty abonamentowe, aktywacyjne, demontażowe oraz dezaktywacyjne i opłaty przejścia polegające na zmianie pakietu rozszerzonego na węższy. Cennik za poszczególne usługi ustalany jest przez Rade Nadzorczą i podany jest do publicznej wiadomości.

[7] Tamże, s. 4

[8] Materiały udostępnione przez spółdzielnię

Działalność inwestycyjna powoduje wytwarzanie określonych kosztów. Na całkowity koszt brutto inwestycji składają się koszty bezpośrednie i pośrednie[9].

Koszty bezpośrednio powiązane z budową budynku to koszty bezpośrednie. W nich z kolei wyróżnia się koszty z poszczególnych etapów pracy. Pierwszym etapem są prace ziemne, czyli roboty budowlane stanu „zerowego", następnie stanu „surowego", czyli konstrukcja domu: ściany, stropy, sklepienia, dach, schody. Kolejnym kosztem są prace wykończeniowe wnętrza budynku m. in. tynkowanie, malowanie, podłogi i montaż drzwi oraz wykończenie zewnętrzne budynku, w którego skład głównie wchodzi wykonanie elewacji. Istotnych kosztem bezpośrednim jest także montaż instalacji elektrycznych, sanitarnych: ciepła woda, gaz, kanalizacja, czy ogrzewanie[10].

Drugą częścią kosztów inwestycyjnych są koszty pośrednie. W ich skład wchodzi pozyskanie terenu pod budowę i wszystkie opłaty z tym związane, czyli podatek od nieruchomości, opłaty skarbowe, notarialne i sądowe. Kolejnie wlicza się projekt budowlany, nadzór i kosztorys, czyli dokumentację architektoniczną. Koszty pośrednie to także przygotowanie placu budowy, czyli ewentualne rozbiórki, wyburzenia, oraz zagospodarowanie tego placu. Przede wszystkim chodzi dostęp do wody, energii, zaplecze magazynowe oraz socjalne, a także ogrodzenie placu budowy. Ważnym elementem tych kosztów jest tzw. uzbrojenie terenu w energię, gaz, wodociągi i kanalizację, centralne ogrzewanie oraz telefon, Internet i telewizję kablową. Pozostałymi kosztami pośrednimi inwestycji są płace pracowników, narzuty na te płace oraz odsetki, prowizje i inne opłaty od zaciągniętego kredytu na sfinansowanie inwestycji[11]. Należy zaznaczyć, że do kosztów pośrednich nie przypisuje się kosztów ogólnego zarządu tj. materiałów biurowych, czy bieżących wydatków: opłaty pocztowe, telekomunikacyjne, czy utrzymanie biur. Koszty obsługi inwestycyjnej przypisuje się do kosztów bezpośrednich inwestycji w trakcie realizacji.

4. Kalkulacja opłat i zasady rozliczania kosztów

Członkowie spółdzielni oraz właściciele lokali niebędący członkami mają obowiązek uiszczać czynsze, czyli opłaty eksploatacyjne i pozostałe, związane z używaniem lokali. Opłaty te zgodnie z Ustawą o Spółdzielniach Mieszkaniowych muszą być uregulowane co miesiąc z góry do 10 dnia miesiąca, chyba, że statut spółdzielni przewiduje inne terminy, jednakże nie wcześniejsze od ustawowych. Wpłaty mają charakter zaliczkowy. Natomiast Spółdzielnia obowiązana jest na żądanie uprawnionego do lokalu, przedstawić pisemnie

[9] Materiały udzielone przez Spółdzielnię: Regulamin prowadzenia i rozliczania inwestycji budowy lokali mieszkalnych lub o innym przeznaczeniu w Spółdzielni Mieszkaniowej „Metalowiec", s.1

[10] Tamże , s.2

[11] Tamże, s.3

kalkulację wysokości opłat. Kalkulacja ta powinna pokazywać koszty rzeczywiste lub prognozowane związane z utrzymaniem i eksploatacją nieruchomości wspólnej, w której znajduje się lokal i samego lokalu, utrzymaniem pracowników, zarządców i biura spółdzielni oraz utrzymaniem mienia spółdzielni, co najczęściej dotyczy jedynie jej członków, natomiast postanowienia statutowe mogą być odmienne. W przypadku zmiany wysokości opłat spółdzielnia ma obowiązek powiadomić o tym użytkowników lokali na piśmie wraz z uzasadnieniem, w terminie przynajmniej 14 dni przed upływem daty do wnoszenia opłat i zarazem nie później aniżeli ostatniego dnia miesiąca uprzedzającego ten termin[12].

Statut oraz regulaminy spółdzielni mają obowiązek szczegółowego określenia jednostek rozliczeniowych kosztów, które przypadają na właścicieli lokali, a z których właściciel nie rozlicza się indywidualnie z dostawcą. W praktyce spółdzielczej stosuje się różne kryteria podziału, które pokazuje rysunek 2.

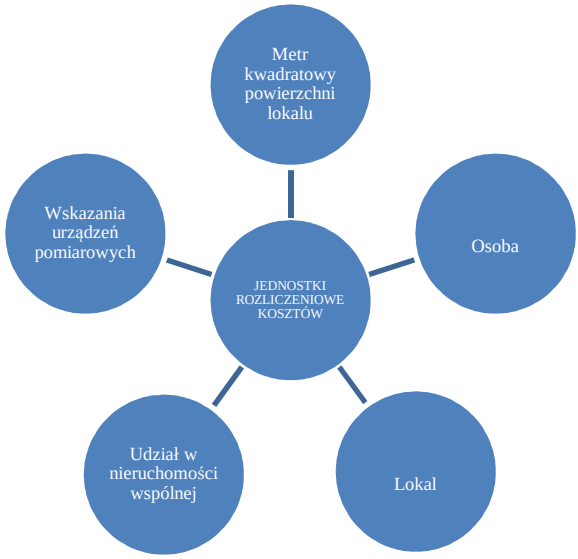

Rysunek 2. Jednostki rozliczeniowe kosztów w spółdzielni.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów udostępnionych przez spółdzielnię.

Najczęściej podstawą tych rozliczeń jest m^2 powierzchni użytkowej lokalu, co jest stosowane np. do kosztów zarządu lokali mieszkalnych, czy do ogrzewania mieszkania. Równie często jest to ilość osób, które zamieszkują dany lokal. Przelicznik na osoby stosuje się do opłat za wywóz śmieci. Liczbę osób zamieszkałych w konkretnych lokalach ustala się na podstawie ewidencji ludności

[12] Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003 r. nr 119 poz. 1116) art. 4-6

urzędowej i tej prowadzonej przez spółdzielnię. Warto podkreślić, że użytkownicy lokali są zobowiązani do poinformowania spółdzielni o zmianach w liczbie zamieszkałych osób w ciągu 7 dni od tej zmiany. Kryterium równego podziału kosztów na każdy lokal widoczny jest w opłacie za legalizację wodomierzy. a w przypadku domów jednorodzinnych ma zastosowanie kryterium udziału w nieruchomości wspólnej. Inne ustalone przez spółdzielnię kryteria to wskazania urządzeń pomiarowych, które wykorzystuje się do obliczania zużycia wody ciepłej i zimnej[13]. Poszczególne składniki opłat, mogą być obliczane na podstawie różnych kryteriów podziału, które są ustalane przez zarząd.

Spółdzielnie mieszkaniowe, które dążą do zaspokojenia podstawowych potrzeb swoich członków mają wielopoziomowy układ kosztów. Składa się on z trzech podstawowych poziomów.

Do pierwszego poziomu zalicza się koszty utrzymania poszczególnych nieruchomości, o których mowa była we wcześniejszej części pracy. W skład tego poziomu wchodzą koszty obsługi eksploatacyjnej nieruchomości, działalności inwestycyjnej spółdzielni i pozostałej jej działalności. Rozliczenia tych kosztów dokonuje się do struktury przychodów w sposób proporcjonalny, co jest najkorzystniejsze dla spółdzielni oraz zgodne z zasadami przyjętymi w polityce rachunkowości. Koszty ogólne w poziomie pierwszym należałoby rozliczyć do kosztów poziomu drugiego[14].

Poziom drugi, dotyczący kosztów pośrednich to koszty obsługi eksploatacyjnej nieruchomości, głównie administracja osiedlowa, oraz koszty działalności inwestycyjnej, ale także obsługa techniczna zasobów spółdzielni i koszty pozostałej działalności. Analogicznie koszty tego poziomu rozlicza się w stosunku do kosztów bezpośrednich, czyli poziomu trzeciego.

Przykładowo koszt z drugiego poziomu, jakim jest koszt obsługi eksploatacyjnej, zostaje rozliczony na poszczególne jednostki kalkulacyjne trzeciego poziomu. Rozliczenie takie następuje przez odpowiedni klucz podziałowy. Proces rozliczenia kosztów pośrednich zaczyna się już w momencie opracowania planu finansowego spółdzielni, w którym należy zawrzeć wielkość planowanych kosztów. Następnie planowane koszty pośrednie dzieli się przy pomocy właściwych wskaźników na koszty obciążające budowle i lokale. Najczęstszymi wskaźnikami są wskaźniki struktury planowanych kosztów czy przychodów. na końcu koszty pośrednie nałożone na lokale trzeba rozliczyć wg wskaźnika obciążającego koszty wykorzystania 1 m^2 badanej powierzchni[15].

Na trzeci poziom, czyli koszty bezpośrednie, składają się koszty związane z utrzymaniem nieruchomości, także tworzących mienie spółdzielni. Poza tym to też koszty budowy lokali, które są przeznaczane do sprzedaży bądź finansowane

[13] R. Dziczek, *Spółdzielnia mieszkaniowa i wspólnota mieszkaniowa jako zarządcy nieruchomości wielo lokalowych*, op. cit., s.39

[14] R. Niemczyk, op. cit., s.152

[15] R. Niemczyk, op. Cit., s. 153

wkładami własnymi. Koszty tego poziomu zawierają koszty funkcjonowania zespołów remontowych i konserwatorskich.

Koszty świadczeń dostarczanych do lokali na potrzeby właścicieli oraz utrzymania mieszkań rozlicza się dla każdego lokalu z osobna.

Ceny wody i odprowadzenia ścieków, które służą do rozliczenia ustalane są przez Radę Miasta. Koszty zużycia są określane według wskazań wodomierzy głównych znajdujących się w każdym budynku. W razie, gdy lokale nie mają indywidualnych liczników mierzących zużycie wody, koszty rozlicza się proporcjonalnie w stosunku do osób zamieszkujących mieszkania, a stawkę ryczałtową dla każdego z osiedli ustala Zarząd. Podobne rozliczenie jest w przypadku ciepłej wody, z tym, że cena uzależniona jest od kosztów energii cieplnej zużytej na podgrzanie wody. W przypadku, gdy użytkownik lokalu założył urządzenie pomiarowe, ma on obowiązek poinformować spółdzielnię, która zgłasza i oplombowuje liczniki. Zaś lokator ponosi całkowity koszt legalizacji liczników. W razie stwierdzenia niedoborów lub nadwyżek wody różnice rozliczane są na lokale opomiarowane. Podzielnikiem tych kosztów jest zużycie wody w lokalach mających liczniki. Rozliczenia zużycia dokonuje się nie częściej niż w roku[16].

Wywóz śmieci rozliczany jest proporcjonalnie na osobę zamieszkującą lokal, a stawka opłaty ustalana jest dla wszystkich osiedli przez Zarząd, na podstawie rzeczywistych kosztów wywozu nieczystości. Od lipca natomiast będą obowiązywać nowe stawki w zależności od tego czy śmieci są segregowane, ustalane przez Radę Miasta[17].

Koszty zużycia gazu, w przypadku braku indywidualnej umowy z dostawcą, rozliczane są proporcjonalnie w stosunku do liczby osób zamieszkujących lokal w formie zaliczek. Natomiast faktycznych kosztów zużycia gazu w nieruchomości dokonuje się nie rzadziej niż raz na rok[18].

Koszty grup konserwatorskich rozliczane są na podstawie faktur z remontów zasobów mieszkaniowych. Koszty generowane przez działalność sprzętowo-transportową na własne cele są przypisywane do kosztów własnych. Rozlicza się te koszty według stawki na „km" albo na „godziny". Natomiast fakturowanie usług dla obcych zleceniodawców zachodzi według stawek z góry ustalonych przez Zarząd[19].

Ewidencja kosztów nieruchomości wspólnych, jak i kosztów mienia spółdzielni sporządzana jest dla każdej nieruchomości w układzie kalkulacyjnym i porównawczym. Następnie okresowo dzieli się grupy kosztów i rozlicza osobno

[16] Materiały udostępnione przez Spółdzielnię: *Regulamin rozliczania kosztów gospodarki zasobami lokalowymi, pożytków z nieruchomości wspólnych i przychodów z działalności spółdzielni na poszczególne nieruchomości oraz zasad ustalania opłat za używanie lokali.*

[17] Tamże, s.3

[18] Tamże, s.4

[19] Materiały udostępnione przez spółdzielnię

dla poszczególnych nieruchomości proporcjonalnie do powierzchni lokali w tych nieruchomościach[20].

Koszty zarządzania nieruchomościami są ewidencjonowane dla całej spółdzielni zarówno w układzie kalkulacyjnym jak i rodzajowym. Podobnie jak wyżej omawiane, dzieli się je na grupy, rozlicza okresowo dla poszczególnych nieruchomości a potem proporcjonalnie do powierzchni lokalu w nieruchomościach z uwzględnieniem jednak wstępnego rozliczenia. Polega ono na rozliczeniu kosztów ogólnozakładowych za pomocą wskaźnika procentowego (klucza podziałowego) ustalanego przez Zarząd. na dzień 1 maja 80% to koszty związane z GZM, a 20% to koszty dotyczące kosztów utrzymania lokali użytkowych.[21] Gdyby spółdzielnia prowadziła działalność zarobkową, to należałoby podzielić koszty ogólnego zarządu na koszty obciążające gospodarkę zasobami lokalowymi oraz koszty obciążające działalność gospodarczą[22].

Koszty zarządu obciążają koszty działalności, co nie występowało w spółdzielniach nieprowadzących działalności gospodarczej. W takim przypadku rozliczenie przeprowadzić można na dwa sposoby. Pierwszy sposób polega na rozliczeniu przez proporcję do powierzchni użytkowej zasobów mieszkaniowych. Natomiast drugi sposób to również proporcja, ale procentowego udziału przychodów danego rodzaju działalności do całościowej kwoty przychodów spółdzielni z działalności operacyjnej[23].

Kolejnym rozliczeniem jest rozliczenie centralnego ogrzewania, które przebiega w dwojaki sposób, w zależności od tego czy budynek jest opodzielnikowany, czyli czy w lokalach na grzejnikach są zamontowane urządzenia mierzące zużycie, czy ich nie ma. Okres rozliczeniowy w obu przypadkach trwa od 1 maja do 30 kwietnia następnego roku.

W budynkach bez podzielników kosztów poza okresem grzewczym wysokość opłat na ogrzewanie to zaliczki stałe, natomiast w okresie grzewczym dochodzą dodatkowo zaliczki na koszty zmienne, które ustalane są przez Zarząd na podstawie średniego zużycia ciepła w poprzednich latach z uwzględnieniem zmiany cen energii cieplnej przez dostawców. W razie przekroczenia zużycia ciepła w stosunku do wpłaconych zaliczek, użytkownik lokalu w ciągu 30 dni musi uzupełnić należność. W sytuacji odwrotnej, wpłacone zaliczki zaliczane są na poczet przyszłych czynszów, lub na prośbę użytkownika lokalu, wpłacane na konto bankowe[24].

---

[20] Materiały udostępnione przez Spółdzielnię: *Regulamin rozliczania kosztów gospodarki zasobami lokalowymi, pożytków z nieruchomości wspólnych i przychodów z działalności spółdzielni na poszczególne nieruchomości oraz zasad ustalania opłat za używanie lokali.*

[21] Materiały udostępnione przez spółdzielnię

[22] T. Żyznowski, *Zmiany w ewidencji księgowej spółdzielni mieszkaniowych* [w]: Rachunkowość Pismo stowarzyszenia księgowych w Polsce.2007, nr 10, s.18

[23] Tamże s. 19

[24] Materiałów udzielonych przez Spółdzielnię:

Podstawą ustalania kosztów ogrzewania w budynkach opatrzonych podzielnikami kosztów jest opłata stała i faktyczne zużycie ciepła według wskazań liczników. Koszty ciepła dzieli się na dwie grupy: stałe i zużycia[25].

W kosztach centralnego ogrzewania mieszczą się koszty stałe i zmienne-zużycia. Stanowią one po 50% całościowych kosztów ogrzewania, które są dzielone w stosunku do powierzchni mieszkań oraz wskazań liczników, przy kosztach zużycia. Na koszty stałe składają się wydatki pokrywające konserwację instalacji, zamówioną moc, opłatę stałą przesyłową oraz koszty ogrzewania pomieszczeń wspólnego użytkowania, czyli piwnic, korytarzy, czy pralni. Zasady dotyczące niedopłat bądź nadpłat są takie same jak w przypadku budynków bez liczników zużycia ciepła.

Podstawą do ustalenia kosztów dostawy energii na podgrzanie wody jest faktyczna ilość zużytej energii według wskazań liczników lub ilość m^3 pobranej przez budynki ciepłej wody, w budynkach bez opomiarowania. Ustalone koszty rozlicza się według wskazań wodomierzy, ryczałtu ustalonego na osobę w wysokości 3,3 m^3, lub w przy występowaniu logo term to 40% zużycia wody ogółem[26].

Ostatnim rozliczeniem, które zostanie omówione w pracy to rozliczenie inwestycji lokalowych. Ostatecznie dokonuje się go po przekazaniu końcowym każdego budynku z osobna, w formie tabeli zawierającej spis wszystkich poniesionych nakładów. Następnie Rada Nadzorcza podejmuje uchwałę o akceptacji rozliczenia. Po tym dokonuje się przyjęcia budynku do środków trwałych spółdzielni dokumentem OT. Koszty inwestycji ustalane są w przeliczeniu na 1 m^2 płaszczyzny użytkowej. Koszty te są jednak różnicowane odpowiednimi wskaźnikami ustalanymi przez Radę Nadzorczą ze względu na niejednolitą atrakcyjność lokali. Koszty budowy ustala się do 3 miesięcy od podpisania protokołu odbioru końcowego. Powierzchnię użytkową lokali i mieszkań dla celów rozliczenia inwestycji dokonuje się w dwóch etapach. Pierwszym jest rozliczenie wstępne, opierające się na dokumentacji technicznej budynku oraz kosztorysu jeszcze przed rozpoczęciem inwestycji. Rozliczenie to jest podstawą zawarcia umowy między Spółdzielnią a przyszłym nabywcą. Drugie rozliczenie wykonywane jest po zakończeniu inwestycji, w którym podlicza się rzeczywiście poniesione koszty[27].

[25] Tamże , s.2

[26] Tamże, s.3

[27] Materiały udostępnione przez Spółdzielnię: Regulamin prowadzenia i rozliczania inwestycji budowy lokali mieszkalnych lub o innym przeznaczeniu w Spółdzielni Mieszkaniowej „Metalowiec”

5. Zakończenie

Szczególną grupą kosztów odróżniającą Spółdzielnie Mieszkaniowe są koszty gospodarki zasobami lokalowymi. Są to koszty eksploatacji i utrzymania lokali, nieruchomości wspólnych i mienia Spółdzielni. Zalicza się do tej grupy także odpis na fundusz remontowy, koszty ogólnozakładowe, koszty działalności konserwatorów i działalności teleinformatycznej. Jednostkami rozliczeniowymi kosztów są m^2 powierzchni lokalu, osoba. Lokal, wskazania urządzeń pomiarowych lub udział w nieruchomości wspólnej. Jednostki te stosuje się zależnie od rodzaju kosztu.

BIBLIOGRAFIA

1) Dziczek R., Spółdzielnia mieszkaniowa i wspólnota mieszkaniowa jako zarządcy nieruchomości wielo lokalowych, Lexis Nexis, Warszawa 2009.
2) Maciejowska D., Koszty i ich rachunek kompendium wiedzy, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
3) Niemczyk R., Rachunkowość spółdzielni mieszkaniowych, Difin, Warszawa 2009.
4) Żyznowski T., Zmiany w ewidencji księgowej spółdzielni mieszkaniowych [w]: Rachunkowość Pismo stowarzyszenia księgowych w Polsce, 2007, nr 10.
5) Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003 r. nr 119 poz. 1116) art. 4-6
6) Regulamin rozliczania kosztów gospodarki zasobami lokalowymi, pożytków z nieruchomości wspólnych i przychodów z działalności spółdzielni na poszczególne nieruchomości oraz zasad ustalania opłat za używanie lokali w Spółdzielni Mieszkaniowej „Metalowiec”
7) Regulamin gospodarki finansowej Spółdzielni Mieszkaniowej „Metalowiec” w Kraśniku
8) Regulamin prowadzenia i rozliczania inwestycji budowy lokali mieszkalnych lub o innym przeznaczeniu w Spółdzielni Mieszkaniowej „Metalowiec”.

KOSZT ORAZ JEGO UJĘCIE W STOSOWANEJ POLITYCE RACHUNKOWOŚCI

Anna Herbut[*]

1. Wstęp

Aby osiągnąć jakikolwiek przychód należy ponieść koszt. Dzięki sprawnej i przejrzystej ewidencji istnieje możliwość lepszego sprawowania kontroli oraz zarządzania kosztami w sposób bardziej efektywny. Ewidencja kosztów dla celów sprawozdawczych może być prowadzona na kilka, a dokładnie na trzy sposoby, które zostaną przedstawione w niniejszej pracy.

2. Istota i znaczenie kosztów

Prowadzenie działalności gospodarczej jest nieodłącznie połączone z ponoszeniem kosztów, które winny być pokrywane przychodami uzyskanymi ze sprzedaży wytworzonych produktów. Określa to zasada racjonalnego funkcjonowania, która mówi o tym, że aby osiągnąć zysk z prowadzonej działalności gospodarczej, koszty powinny kreować się na odpowiednim poziomie. Uzyskane zaś przychody wynikające ze sprzedaży powinny utrzymywać się na wyższym poziomie, niż koszty. Koszty i przychody odpowiedzialne są za prowadzenie działalności gospodarczej, wówczas gdy wzrost przychodów jest mocniejszy od dynamiki kosztów[1].

Według ustawy o rachunkowości definicję kosztów można określić jako kategorię (określenie) ekonomiczną, zaś według celów podatkowych, w sposób uproszczony. Jako określenie ekonomiczne, oznacza określoną w pieniądzu wartość pracy żywej i majątkowych zasobów przedsiębiorstwa ponoszonych w danym okresie. Ma to na celu wytworzenie produktów, które mogą być wyrażone jako:

$$K = p\ x\ Q$$

p- iloczyn ceny

Q- zużycie czynnika produkcji

Koszty oznaczają w danej jednostce czasowej, zużycie wszelakich czynników produkcji (usługi obce, materiały, środki trwałe, siły roboczej)

---

[*] mgr Anna Herbut, Centrum Usług Finansowych Bać-Pol SA.

[1] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 103.

wyrażonych w sposób wartościowy oraz związanych z uzyskiwaniem określonych zamierzeń w formie produktów[2].

Ujęcie kosztów w szerszym rozumieniu oznacza, że koszty określają w wartości pieniądza zużyte podczas normalnej działalności gospodarczej w pewnym czasie rzeczowe składniki majątku (materiały, środki trwałe) i włożoną prace ludzką oraz usługi obce wtedy gdy przynoszą efekt w formie świadczonych usług lub wytworzonych wyrobów. Do kosztów należą także punkty nie związane z wykorzystaniem zasobów, ale na mocy obowiązujących przepisów prawnych. Przykładami mogą być podatki obciążające koszty, opłaty, ubezpieczenia społeczne itp. Wymienione przykłady są tzw. nakłady czysto pieniężne[3].

Ustawa o rachunkowości określa wspólną definicję dla kosztów i strat. Mowa w niej o uprawdopodobnionym obniżeniu w czasie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o rzetelnie określonej wartości, w postaci zmniejszenia *wartości aktywów, lub zwiększenia wartości zobowiązań oraz rezerw, które odpowiedzialne są za zmniejszenie kapitału własnego albo pogłębienie jego niedoboru w odmienny sposób niżeli wycofanie środków przez właścicieli lub udziałowców[4].

Wydarzenia powodujące zmniejszenie korzyści ekonomicznych wywołanych poprzez spadek wartości aktywów mogą być[5]:

- Nabycie i sprzedaż towarów przez co rozumie się wydatkowanie środków pieniężnych,
- Zużycie rzeczowych i obrotowych aktywów trwałych do produkcji stworzonych i sprzedanych produktów,
- Wszelkie świadczenia i wynagrodzenia pracowników biorących udział przy produkcji wytworzonych oraz sprzedanych wyrobów,
- Obniżenie wartości składników majątku,
- Zwiększenie zobowiązań występuje gdy:
  - w czasie objętym sprawozdaniem nabyto towary,
  - na pewne lub możliwe wydatki stworzono rezerwę.

W ujęciu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości nie łączy się kosztów ze stratami[6].

---

[2] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 103.
[3] Tamże, s. 104.

[4] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2011 Nr 232, poz. 1378).
[5] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 103.
[6]www.knf.gov.pl/o_nas/wspolpraca_miedzynarodowa/unia/regulacje_i_dokumenty_powiazane/ias_ifrs.html (27.12.2012r.).

Ponoszenie kosztów w działalności gospodarczej jest zawsze połączone z uzyskiwaniem określonych skutków użytecznych, w formie produktów, takich jak usług, czy wyrobów. Ekwiwalent poniesionych kosztów znajduje się w otrzymanych ze sprzedaży wyrobów lub usług. Dlatego też koszty stanowią wyrażone w pieniądzu wykorzystanie czynników produkcji w formie celowej i ekwiwalentnej. Zużycie nieekwiwalentne w skutek, którego nie powstają przydatne zjawiska są straty z działalności gospodarczej. Do kosztów nie zaliczamy zdarzeń losowych, które mają wpływ na zmniejszenie składników majątkowych przedsiębiorstwa takich jak powódź, kradzież, czy pożar. Wymienione zdarzenia określają straty nadzwyczajne[7].

Straty i zyski nadzwyczajne mówią o skutkach finansowych wydarzeń trudnych do przewidzenia, które wystąpiły poza miejscem, działalności operacyjnej firmy. Straty powiązane z ryzykiem ogólnym działalności firmy są ulokowane w pozostałych kosztach operacyjnych. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości nie planują ujmowania w rachunku wyników strat i zysków nadzwyczajnych[8].

Spełnienie równocześnie trzech warunków pozwala na uznanie zysków i strat[9]:

- trudne do przewidzenia,
- wystąpienie poza działalnością operacyjną określonej jednostki,
- prowadzenie danej działalności nie łączy się z ryzykiem ogólnym.

Wydatek określamy jako każdy występujący rozchód środków pieniężnych nieistotnie od celu tego rozchodu. Można powiedzieć, że każdy koszt jest już, był, czy też będzie połączony z wydatkiem. Wydatki, które nie są kosztem[10]:

- rozchód środków pieniężnych w ramach udzielonych pożyczek,
- spłacanie kredytów i pożyczek,
- zapłaty za podatki, niemające osobowości kosztów np. VAT od sprzedanych wyrobów, czy usług.

Koszt niebędący wydatkiem to amortyzacja środka trwałego otrzymanego w ramach darowizny[11].

Klasyfikacja kosztów w danym przedsiębiorstwie może być dokonywana dla różnych celów jej przeprowadzania. Mogą one dotyczyć celów sprawozdawczych, których obowiązek wynika z przepisów prawnych takich jak prawo bilansowe, podatkowe, czy statystyki gównie dla Głównego Urzędu Statystycznego. Jednak, że głównym celem klasyfikacji kosztów są potrzeby

---

[7] E. Nowak, *Rachunkowość kurs podstawowy*, PWE, Warszawa 2011, s. 197.

[8] G. K.Świderska, *Jak czytać sprawozdanie finansowe przewodnik menadżera*, Difin, Warszawa 2007, s. 93.

[9] B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, ODDiK, Gdańsk 2011, s. 390.

[10] Tamże, s. 300-301.

[11] [11] B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, ODDiK, Gdańsk 2011, s. 390.

wewnętrzne jednostek. Są one szczególnie istotne w podejmowaniu decyzji, jak i planowania, a także do kontroli nad kosztami. Wszelkie te zjawiska mają wpływ na zarządzanie działalnością gospodarczą[12].

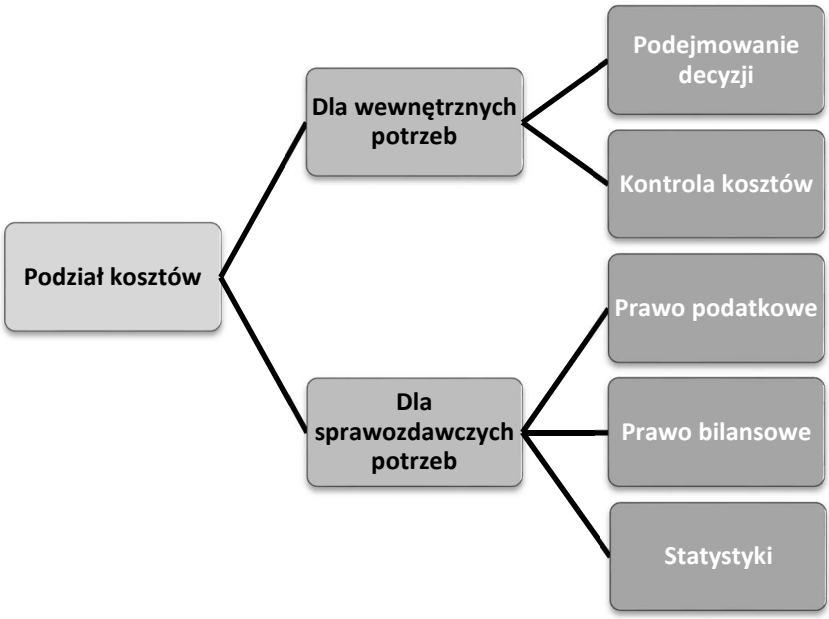

Rysunek 1. Schemat podziału kosztów w jednostce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, ODDiK, Gdańsk 2011, s. 302.

Możliwość różnorakiej klasyfikacji kosztów można przedstawić ze strony potrzeb decyzyjnych, kontroli budżetowej, planowania krótkookresowego oraz analizy ekonomicznej. Wybór odpowiedniej klasyfikacji kosztów jest głównie uzależniony od rodzaju decyzji podejmowanych w przedsiębiorstwie, form sprawowania kontroli, okresu rozpiętości czasowej, możliwość odszukania danych dostępnych o kosztach, a także od rodzaju prowadzonej działalności, czy rodzaju produkcji. Najbardziej istotne przekroje klasyfikacyjne w procesie planowania i podejmowania decyzji oraz kontroli zostały ujęte w tabeli numer 1.

[12] Tamże, s. 302.

Tabela 1. Wyznacznik podziału kosztów ze względu na potrzebę zarządzania działalnością

WYZNACZNIK PODZIAŁU	POZYCJE KOSZTÓW
Kategoria zależności od wielkości produkcji	Koszty stałe Koszty zmienne
Kategoria wykorzystania możliwości produkcyjnej	Koszty stałe użyteczne Koszty stałe nieużyteczne
Ważność kosztów w podejmowaniu decyzji	Koszty istotne (decyzyjne) Koszty nieistotne (niedecyzyjne)
Procedura ustalania kosztów	Koszty ustalone: • Ex ante • In tempora • Ex post
Odmienne cele decyzyjne	Koszty utraconych korzyści Koszty zapadłe Koszty uznaniowe
Możliwość i celowość kontroli	Koszty kontrolowane Koszty niekontrolowane
Łączność kosztów z produktami pracy	Koszty indywidualne Koszty wspólne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 110.

Wymienione kryteria klasyfikacji kosztów prezentują różne zależności oraz wskazują na możliwość kategoryzowania kosztów w różnorakich układach[13].

3. Warianty ewidencji

W zależności od prowadzonej przez jednostkę polityki rachunkowości ma ona możliwość ewidencjonowania i/lub rozliczania kosztów w różny sposób. Wyróżniamy trzy warianty rachunku/ewidencji kosztów[14]:

- wyłącznie koszty rodzajowe- wariant uproszczony,
- koszty według rodzajów funkcji i działalności- wariant ograniczony,
- koszty rodzajowe łącznie z kosztami z działalności- wariant rozwinięty.

Wariant uproszczony, czyli ewidencja kosztów według ich rodzaju odnajduje zastosowanie w małych przedsiębiorstwach, które prowadzą działalność według jednego rodzaju. Prowadzenie ewidencji w wariancie porównawczym zobowiązuje do sporządzania rachunku wyników (zysków i strat) w wariancie

[13] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 110.
[14] *Rachunkowość jednostek gospodarczych*, pod red. T. Kiziukiewicz, PWE, Warszawa 2012, s. 224.

porównawczym. Ewidencja kosztów normalnej działalności odbywa się wyłącznie na kontach w układzie rodzajowym, określanych zespołem nr 4 w planie kont. Na koniec roku obrotowego wszystkie koszty rodzajowe przenoszone są na konto numer 860 o nazwie „*Wynik finansowy*".

Wariant ograniczony występuje podobnie jak wariant uproszczony w małych przedsiębiorstwach, jednak że przedsiębiorstwa te prowadzą różne rodzaje działalności operacyjnej. W wariancie ograniczonym koszty prowadzone są na kontach zespołu nr 5 w zakładowym planie kont, określanych jako „Koszty według typów działalności oraz ich rozliczenie" z ich pozycjonowaniem w ewidencji analitycznej według kategorii kosztów, ośrodków odpowiedzialności, a także rodzajów produktów. Mimo, że w tym wariancie nie jest prowadzona ewidencja kont syntetycznych zespołu 4, należy kwotę kosztów rodzajowych umieścić w informacji dodatkowej, która wchodzi w skład każdego rocznego sprawozdania finansowego. Ta forma ewidencji kosztów jest bardzo rzadko stosowana.

W najbardziej rozbudowanym wariancie rozwiniętym koszty podlegają ewidencji zarówno w układzie rodzajowym jak i funkcjonalnym (na kontach zespołu numer 4 i 5) Takie ujęcie kosztów pozwala na wykonanie rachunku wyników zarówno w wariancie kalkulacyjnym jak i porównawczym.

Wówczas gdy jednostka produkcyjna prowadzi ewidencje kosztów działalności operacyjnej w wariacie rozwiniętym to kierowany przez nią rachunek kosztów musi składać się z następujących etapów[15]:

- pierwszy etap polega na ewidencji kosztów według rodzajów,
- drugi etap skupia się na rozliczaniu kosztów według rodzajów na funkcjonalny układ, czyli na miejsce powstawania kosztów ze szczególnym uwzględnieniem rozliczeń międzyokresowych, kosztów produkcji i kosztów zakupu oraz kosztów sprzedaży,
- w trzecim etapie z rozliczeń międzyokresowych tych kosztów przeniesienie na te, które przypadają na dany okres. Okresem tym może być miesiąc, kwartał, czy rok obrotowy,
- czwarty etap dotyczy rozliczeń innych kosztów produkcji takich jak na przykład wydziałów pomocniczych, a także ustalenie kosztów produkcji i kosztów ogólnego zarządu jak i kosztów sprzedaży,
- ostatnim piątym etapem jest ustalenie kosztów jednostkowych wytworzonych produktów.

4. Koszty rodzajowe

Układ kosztów rodzajowych pozwala na wyodrębnienie kosztów prostych oraz kosztów złożonych. Kosztami prostymi są te koszty, które są ujęte

[15] *Rachunkowość jednostek gospodarczych*, pod red. T. Kiziukiewicz, PWE, Warszawa 2012, s. 225.

w układzie rodzajowym. Są to pozycje kosztów w ramach pewnej jednostki, które stanowią najniższa komórkę organizacyjną. Pozycja ta nie pozwala na rozłożenie na elementy prostsze. Złożone koszty zawierają się z kilku kosztów prostych wedle rodzajów. W formie pewnego podmiotu gospodarczego koszty złożone można zawsze rozłożyć na elementy kosztów prostych. Kosztami złożonymi są głównie koszty produktów wytworzonych poprzez wydziały pomocniczej działalności na rzecz podstawowej działalności[16].

W rodzajowym układzie kosztów wymienia się następujące pozycje[17]:

- Amortyzację,
- Zużycie materiałów oraz energii,
- Usługi obce,
- Podatki i opłaty,
- Wynagrodzenia,
- Ubezpieczenia społeczne oraz inne świadczenia,
- Podróże służbowe (w rachunku zysków i strat wykazywanie służbowych podróży znajduje się w pozycji „Pozostałe koszty". Nie kiedy w jednostkach, dla których jest to istotna pozycja celowym działaniem jest jej wyodrębnienie.
- Pozostałe koszty.

W zespole 4 planu kont wyróżniamy jeszcze jedno konto. Nosi ono nazwę „*Rozliczenie kosztów rodzajowych*" o numerze 490. Stosuje się je głownie wtedy, gdy wszystkie ponoszone koszty proste ewidencjonowane są początkowo na kontach kosztów wedle rodzaju, po czym przenoszone są na konta zespołu numer 5, a następnie na stronę Wn konta „*Rozliczenie międzyokresowe kosztów*": (640). Jeśli jednostka ewidencjonuje koszty jedynie na kontach numer 4 (wariant uproszczony), automatycznie rezygnując z księgowań na kontach zespołu 5 to konto 490 używa tylko do księgowań służących przenoszeniem kosztów określających inne okresy sprawozdawcze. W takiej sytuacji czynne rozliczenia międzyokresowe (koszty przyszłych sprawozdawczych okresów) oraz stwierdzenie, że możliwe zobowiązania za usługi, fachowo określane bierne rozliczenia kosztów międzyokresowych nie powstały, księgowanie wygląda następująco, po stronie Wn „*Rozliczenia międzyokresowe kosztów*" oraz po stronie Ma „*Rozliczenie kosztów rodzajowych*". Saldo końcowe Dt lub Cr na koncie 490 określa zmianę stanu zapasów gotowych produktów, rozliczeń kosztów międzyokresowych w odniesieniu do stanu z początku roku i produkcji niezakończonej . Może być to zwiększenie (saldo końcowe Dt) lub zmniejszenie(saldo końcowe Cr) stanu produktów. Saldo konta 490 transportuje

[16] E. Nowak, *Rachunkowość kurs podstawowy*, PWE, Warszawa 2011, s. 199.
[17] B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, ODDiK, Gdańsk 2011, s. 304-305.

się na koniec obrotowego roku, odpowiednio po stronie Wn lub Ma na konto *„Wynik finansowy”* [18].

5. Koszty funkcjonalne

W układzie funkcjonalnym występują te koszty, które rozmieszczone są według typów działalności oraz pozycji ich rozliczenia. Służą one do księgowań i rozliczeń kosztów działalności gospodarczej, a także własnej, socjalnej działalności według produktów i miejsc powstawania (działalność może być prowadzona w różnych lokalizacjach, przykładowo na różnych stanowiskach czy wydziałach) . Zespół 5 kont jest zalecany dla jednostek wówczas gdy wytwarzają własne produkty i ich koszt podlega kalkulacji. Istotny jest także dla podmiotów, których rozmiary działalności, charakter i organizacja podlegają ustaleniu kosztów struktury dla poszczególnych form lub odmian danej działalności oraz wedle miejsc ich powstawania. Koszty ujęte w 5 zespole można podzielić na bezpośrednie i pośrednie. Bezpośrednie to takie, które w jednoznaczny sposób można przyporządkować do wiadomych obiektów kalkulacyjnych Zdolność taka winna wynikać bezpośrednio z informacji zawartych w źródłowych dokumentach kosztowych. Pośrednie to te, z których wynika brak możliwości jednoznacznego odniesienia ich do konkretnych kalkulacyjnych obiektów ze względu na bardzo ogólny zapis w źródłowych dokumentach (Koszty pośrednie ponoszone przez wydziały podstawowe, pomocnicze, koszty sprzedaży i ogólnego zarządu.)[19].

Zespół 5 zawiera następujące konta[20]:

- Koszty działalności podstawowej w tym:
  - Koszty działalności podstawowej (501),
  - Koszty wydziałowe produkcji podstawowej (502),
  - Koszty ogólnoprodukcyjne (508),
  - Braki (509).
- Koszty zakupu,
- Koszty sprzedaży,
- Koszty działalności pomocniczej,
- Koszty ogólnego zarządu,
- Rozliczenie kosztów działalności.

Konta numer 50 noszące nazwę „*Koszty działalności podstawowej*”.

Konta z grupy 50 obsługują księgowanie kosztów podstawowej działalności operacyjnej w takiej formie, aby można było skalkulować koszt wytworzenia usług, produkcji w toku, półfabrykatów i wyrobów. Ewidencja kosztów w sposób

[18] *Rachunkowość jednostek gospodarczych*, pod red. T. Kiziukiewicz, PWE, Warszawa 2012, s. 229.
[19] A. Szydełko, *Sprawozdawczy rachunek kosztów, Aspekty księgowe i zarządcze*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce Oddział Podkarpacki w Rzeszowie, Rzeszów 2010, s. 63.
[20] *Wzorcowy plan kont z komentarzem do ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, pod red. G.K. Świderska, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 346.

szczegółowy na kontach nr 5 winna być dopasowana przede wszystkim dla potrzeb informacyjnych podmiotu w stosunku do przedmiotów kalkulacji takich jak koszt wyprodukowania produktów i produkcji niedokończonej.

Stosowanie III wariantu, (najbardziej rozbudowanego) jest najlepszym układem ewidencji kosztów. Dzieje się tak, gdyż jest on jednocześnie nośnikiem informacji dotyczących struktury kosztów i określa miejsca odpowiedzialne za ich powstanie. Dane dostarczające informacje o kosztach służą podczas planowania, spełniają wymagania sprawozdawczości obligatoryjnej oraz ułatwiają kontrolę.

6. Zakończenie

Całkowita informacja o kosztach ułatwia decyzyjny proces. Przykładowo z rodzajowego układu można otrzymać informację o łącznym koszcie zużytych materiałów, zaś z układu funkcjonalnego, jak formuje się ich zużycie w każdych ośrodkach. Wówczas możemy ocenić gospodarność, albo ewentualne marnotrawstwa, czy jakość materiałów. Wszystkie informacje mogą bardzo ułatwić zarządzanie podmiotem gospodarczym[21].

BIBLIOGRAFIA

1) Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E., *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r.
2) Gierusz B., Podręcznik samodzielnej nauki księgowania, ODDiK, Gdańsk 2011.
3) kNowak E., *Rachunkowość kurs podstawowy*, PWE, Warszawa 2011.
4) R*achunkowość jednostek gospodarczych*, pod red. T. Kiziukiewicz, PWE, Warszawa 2012.
5) Szydełko A., *Sprawozdawczy rachunek kosztów, Aspekty księgowe i zarządcze*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce Oddział Podkarpacki w Rzeszowie, Rzeszów 2010.
6) Świderska G. K., Jak czytać sprawozdanie finansowe przewodnik menadżera, Difin, Warszawa 2007.
7) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2011 Nr 232, poz. 1378).
8) www.knf.gov.pl
9) Wzorcowy plan kont z komentarzem do ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, pod red. G.K. Świderska, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.

[21] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009r., s. 133.

METODY AMORTYZACJI ŚRODKÓW TRWAŁYCH

Monika Jakubowska[*]
Ewelina Mikrut[**]

Zgodnie z przepisami prawa bilansowego, przyjmowanie środka trwałego do używania w jednostce gospodarczej wymaga ustalenia[1]:

- jego wartości początkowej,
- przewidywanego okresu użytkowania,
- stawki amortyzacyjnej,
- metody amortyzacji.

O ile poprawność przyjętych stawek amortyzacji i okresów używania składników majątku trwałego może ulec zmianie w związku z ich okresową weryfikacją, wybrana metoda dokonywania odpisów amortyzacyjnych musi być konsekwentnie stosowana w całym okresie umarzania wartości środka trwałego. Dotyczy to zarówno przepisów prawa podatkowego, jak i zasad rachunkowości finansowej. W związku z tym, wybór odpowiedniej metody z katalogu dostępnych metod amortyzacji bilansowej i podatkowej ma istotne znaczenie dla przedsiębiorstwa.

Do głównych metod amortyzacji bilansowej oraz podatkowej należą:

- metoda amortyzacji liniowej,
- metoda degresywna,
- metoda progresywna,
- metoda naturalna,
- metoda amortyzacji grupowej,
- metoda jednorazowego odpisu,
- metoda amortyzacji środków trwałych używanych sezonowo,
- metoda indywidualnych stawek amortyzacyjnych,
- metoda zróżnicowanego odpisu,
- metody specjalne.

Metoda amortyzacji liniowej, nazywana również metodą amortyzacji równomiernej, zakłada niezmienny poziom zużycia środka trwałego przez cały okres jego eksploatacji. Założenie to ma niejako charakter fikcji, gdyż oczywiste

[*] Monika Jakubowska, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[**] Ewelina Mikrut, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] M. Tarka, A. Kałwa, A. Diakonow, *Amortyzacja środków trwałych. Aspekt podatkowy i bilansowy*, Difin, Warszawa 2007, s. 81.

jest, że z powodu zmiennej intensywności użytkowania poszczególnych składników rzeczowych aktywów trwałych wykorzystywanych w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej ich zużycie nie następuje w sposób równomierny. Z drugiej zaś strony, zużywanie środka trwałego można rozpatrywać zarówno w kontekście fizycznej, jak i ekonomicznej utraty wartości. Zużycie techniczne obiektów wzrasta wraz z upływem czasu, chociażby ze względu na konieczność dokonywania częstszych napraw i remontów. Natomiast, biorąc pod uwagę względy ekonomiczne, największa utrata wartości środków trwałych następuje w początkowych okresach ich wykorzystywania w prowadzonej działalności gospodarczej. Liniowa metoda amortyzacji daje możliwość równoczesnego uwzględnienia tych dwóch płaszczyzn.

Zastosowanie amortyzacji liniowej jest poprawne, jeżeli dany środek trwały zużywa się w sposób przynajmniej bliski równomiernemu. Tą metodę amortyzacji charakteryzuje systematyczna i stała alokacja kosztów zużytych aktywów trwałych do okresów osiągania korzyści z nimi związanych. Dopuszcza się stosowanie metody liniowej zarówno przy bilansowym, jak i podatkowym amortyzowaniu środków trwałych. Stawka amortyzacyjna, czyli bieżąca wartość zużycia jest wielkością stałą, której sposób obliczania przedstawia następujący wzór (1):

$$Sa_t = \frac{Wp - Wr}{t}$$

(1)

gdzie:

Sa_t − roczna stawka amortyzacji

Wp – wartość początkowa obiektu

Wr – wartość rezydualna, rozumiana jako wartość końcowa danego składnika majątku, możliwa do uzyskania np. poprzez sprzedaż bądź inne jego zagospodarowanie po zakończeniu eksploatacji

t – szacowany okres użytkowania obiektu wyrażony w latach.

Stawkę amortyzacyjną można również wyliczyć przy użyciu tzw. stopy amortyzacyjnej, czyli procentowego rocznego zużycia wartości amortyzowanego obiektu (2)[2]:

$$Sa_t = A\%_t \times (Wp - Wr)$$

(2)

gdzie:

$A\%_t$ − roczna stopa amortyzacyjna.

Oprócz amortyzacji równomiernej, wyróżnia się także metody amortyzacji nierównomiernej, do których zaliczamy przede wszystkim **metodę**

[2] M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006, s. 95.

degresywną, nazywaną również metodą amortyzacji przyspieszonej. Sprowadza się ona do nierównomiernych, malejących w miarę upływu czasu odpisów amortyzacyjnych, co wynika z założenia, iż przydatność ekonomiczna środków trwałych w miarę upływu czasu maleje, zaś wzrastają koszty związane z jego eksploatacją. Zarówno prawo bilansowe, jak i podatkowe nie ogranicza możliwości stosowania tej metody przy amortyzowaniu składników majątku trwałego przedsiębiorstwa[3].

Raty odpisów amortyzacyjnych mogą zmniejszać się wraz z upływem czasu
w różny sposób. Z tego względu, wyróżnić można następujące odmiany amortyzacji degresywnej[4]:

- klasyczną metodę amortyzacji degresywnej, nazywaną metodą malejącego salda,
- metodę sumy cyfr rocznych (SOYD).

W metodzie malejącego salda stosuje się współczynnik, który podwyższa stawkę amortyzacji liniowej, natomiast odpisy amortyzacyjne nalicza się od wartości netto środka trwałego pomniejszonej o dotychczas dokonane odpisy amortyzacyjne. Stawka amortyzacji może być obliczana za pomocą wzoru (3):

$$Sa_t = 1 - \sqrt[t]{\frac{Wr}{Wp}}$$

(3)
W praktyce jednak najczęściej stosuje się następujący algorytm (4):

$$Sa_t = A\%_t \times Wb_t$$

(4)
gdzie:
Wb_t – wartość bieżąca środka trwałego.

Amortyzacja obiektów przy użyciu metody SOYD charakteryzuje się stałą podstawą obliczania odpisów amortyzacyjnych oraz zmiennymi, malejącymi w czasie stopami amortyzacyjnymi, obliczanymi przy użyciu wzoru (5):

$$A\%_t = \frac{T + (1 - t)}{\frac{T(T+1)}{2}}$$

(5)

[3] R.A. Nawrot, *Amortyzacja podatkowa i bilansowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 153.
[4] Tamże, s. 154.

gdzie:
T – przewidywany czas używania obiektu w latach
t – rok, dla którego jest obliczana stopa amortyzacyjna.

Stawki amortyzacyjne dla każdego okresu oblicza się przy użyciu wzoru (6):

$$Sa_t = A\%_t \times (Wp - Wr) \tag{6}$$

Kolejną z metod amortyzacji nierównomiernej jest **metoda progresywna**, która polega na rosnących w kolejnych latach wartościach odpisów amortyzacyjnych. Może ona być uzasadniona stopniowym starzeniem się składników majątku, a co się z tym wiąże- wzrastającymi kosztami ich napraw, konserwacji czy remontów oraz stopniowym osiąganiem przez środki trwałe projektowanej zdolności produkcyjnej. Zastosowanie tej metody w początkowym okresie użytkowania obiektu jest uzasadnione, jeżeli wzrastającym odpisom amortyzacyjnym towarzyszy ilościowy wzrost produkcji[5].

Metoda amortyzacji naturalnej, nazywana również amortyzacją na jednostkę produktu, jest także zaliczana do metod amortyzacji nierównomiernej. Wiąże się ona z żywotnością danego obiektu, który według swojego przeznaczenia i danych technicznych może pracować w jednostce przez określony czas, mierzony za pomocą roboczogodzin, kilometrów czy wielkości produkcji. Przy ustalaniu wysokości stawek amortyzacyjnych należy wziąć pod uwagę wielkość pracy wykonywanej przez środek trwały w danym okresie. Stawki amortyzacyjne zmieniają się w czasie życia ekonomicznego składnika majątku, a obliczyć można je przy użyciu wzoru (7)[6]:

$$Sa_t = \frac{Wp - Wr}{PP} \times PR_t \tag{7}$$

gdzie:
PP – planowana wielkość pracy obiektu w całym jego okresie użytkowania
PR_t – praca rzeczywiście wykonana przez obiekt w danym okresie.

Istnieje możliwość zbiorczego amortyzowania niektórych środków trwałych, stosując **grupową metodę ich amortyzacji**. W myśl Ustawy o rachunkowości, przy pomocy tej metody w uproszczony sposób można ustalać odpisy

[5] R. Niemczyk, *Rachunkowość finansowa w teorii i w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 339.
[6] M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *op. cit.*, s. 100-101.

amortyzacyjne (umorzeniowe) rzeczowych aktywów trwałych, które spełniają trzy warunki[7]:

- posiadają niską jednostkową wartość początkową,
- są zbliżone rodzajem,
- mają takie samo przeznaczenie.

W metodzie amortyzacji grupowej, podstawą procedur obliczeniowych jest nie wartość początkowa danego składnika majątku, a wartość początkowa całej grupy środków trwałych. Przykładem grupowych obiektów inwentarzowych mogą być elementy wchodzące w skład wyposażenia sali lekcyjnej takie jak ławki, krzesła czy szafy[8].

Metoda jednorazowego odpisu amortyzacyjnego jest uznawana zarówno w prawie podatkowym, jak i według zasad rachunkowości finansowej.

W prawie bilansowym nie wskazano konkretnych warunków ani kwot, które pozwalałyby na jednoznaczne przypisanie składnika majątku trwałego do grupy niskocennych środków trwałych i zaliczenie jego wartości początkowej w koszty prowadzonej działalności. Jest to uwarunkowane charakterem danej jednostki gospodarczej, jej wielkością, osiąganymi wynikami oraz wieloma innymi czynnikami.

Natomiast, przepisy podatkowe pozwalają na jednorazową amortyzację środków trwałych o wartości początkowej nieprzekraczającej 3 500 zł. Powinno to zostać uwzględnione w założeniach dotyczących zakładowego planu kont jednostki gospodarczej. Bowiem, możliwe jest także zaliczenie tych składników majątku do środków trwałych i następnie amortyzowanie na zasadach ogólnych, jak również odpisanie ich wartości w koszty podatkowe nie jako środków trwałych, ale przykładowo- elementów wyposażenia[9].

Jednorazowa amortyzacja środków trwałych dotyczy także podatników rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej oraz tak zwanych małych podatników. Są to podatnicy podatku od towarów i usług, u których wartość sprzedaży (wraz z VAT należnym) w minionym roku obrotowym nie była wyższa niż wyrażona w złotych równowartość 1 200 000 euro. Przeliczenie dokonywane jest zgodnie ze średnim kursem NBP ogłoszonym na pierwszy roboczy dzień października poprzedniego roku podatkowego, zaokrąglając do 1 000 zł.[10]. W roku 2014, jest to kwota 5 068 000 zł. Natomiast podatnicy, którzy w danym roku podatkowym rozpoczynają prowadzenie działalności gospodarczej i chcą skorzystać z prawa do jednorazowej amortyzacji, muszą w roku

[7] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.).

[8] M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *op. cit.*, s. 112.

[9] M. Wieczorek-Fronia, M. Grzybowska, J. Zubrzycki, *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, Oficyna Wydawnicza „UNIMEX", Wrocław 2008, s. 39.

[10] Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r., Nr 54, poz. 535 z późn. zm.).

rozpoczęcia tejże działalności oraz w czasie dwóch lat, (licząc od końca roku poprzedzającego rok rozpoczęcia działalności) spełnić warunek nieprowadzenia działalności gospodarczej samodzielnie albo jako wspólnik spółki bez osobowości prawnej. Konieczne jest także wypełnienie tego warunku przez małżonka podatnika, jeżeli w wymienionym okresie istniała pomiędzy nimi współwłasność majątkowa[11].

Jednorazowo amortyzować można środki trwałe zaliczone do grup 3-6 i 8 KŚT, wyłączając samochody osobowe. Określono także limit dotyczący jednorazowej amortyzacji środków trwałych w równowartości 50 000 euro. W bieżącym roku, jest to kwota 211 000 zł. Przy ustalaniu tego limitu, nie są brane pod uwagę środki trwałe o wartości początkowej nie wyższej niż 3 500 zł.

W przepisach prawa podatkowego przewidziano możliwość **amortyzowania środków trwałych używanych sezonowo** adekwatnie do czasu wykorzystywania ich na potrzeby prowadzonej działalności gospodarczej w ciągu roku podatkowego, np. przez kilka miesięcy. W takim przypadku, podatnikom przysługuje prawo wyboru jednego ze sposobów dokonywania odpisów[12]:

- ustalenie kwoty jednorazowego odpisu amortyzacyjnego jako ilorazu wartości odpisu rocznego i liczby miesięcy w ciągu roku, w których dany środek trwały będzie wykorzystywany na potrzeby prowadzonej działalności,
- ustalenie wielkości miesięcznej amortyzacji jako 1/12 wartości amortyzacji rocznej oraz dokonywanie odpisów wyłącznie w miesiącach używania danego składnika majątku trwałego.

W pierwszym przypadku, łączna wartość odpisów dokonanych w ciągu roku podatkowego będzie taka sama jak w sytuacji używania środka trwałego przez cały ten czas, wyższa będzie zaś wielkość pojedynczego odpisu. Natomiast, drugie rozwiązanie oznacza dokonywanie miesięcznych odpisów amortyzacyjnych o takiej samej wartości, jak dla środka trwałego eksploatowanego przez cały rok oraz niższą kwotę amortyzacji rocznej, a co za tym idzie- dłuższy całkowity czas amortyzowania.

Prawo bilansowe nie wskazuje możliwości amortyzowania środków trwałych używanych sezonowo w sposób szczególny. Należy więc zastosować w tym zakresie zasady ogólne, wskazujące na dokonywanie odpisów w ciągu całego roku obrotowego.

Metoda zróżnicowanego odpisu jest wynikiem ogólnej swobody przedsiębiorców dotyczącej wyboru rocznej stawki oraz metody amortyzacji, nie znajduje natomiast bezpośrednio źródła w przepisach prawa. Najczęściej stanowi ona połączenie kilku innych dostępnych metod, np. metody progresywnej

[11] Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 1991 r., Nr 80, poz. 350 z późn. zm.).

[12] H. Kozłowska, *Amortyzacja w 2010 roku*, Difin, Warszawa 2010, s. 63.

i degresywnej. Oznacza to zmiany stosowanej stawki amortyzacyjnej wraz z upływem czasu oraz adekwatnie do stopnia eksploatacji i tempa zużycia środka trwałego[13]. Ograniczeniem w stosowaniu metody zróżnicowanego odpisu może być więc trudność we właściwym ustaleniu stopnia eksploatacji danego składnika majątku trwałego oraz wykonywanej przez niego pracy w poszczególnych okresach sprawozdawczych jeszcze przed rozpoczęciem procesu amortyzacji.

Z punktu widzenia przepisów prawa podatkowego, największą swobodę w zakresie amortyzacji zapewnia **metoda indywidualnych stawek amortyzacyjnych**. Dotyczy ona środków trwałych używanych oraz ulepszonych, wprowadzanych po raz pierwszy do ewidencji danego podatnika, a także inwestycji w obcych środkach trwałych. Ustanowiono jednak ograniczenia w postaci minimalnego okresu amortyzacji poszczególnych grup i rodzajów składników majątku trwałego, które zostały przedstawione w tabeli 1:

Tabela 1. Minimalny okres amortyzacji poszczególnych grup środków trwałych dla metody indywidualnych stawek amortyzacyjnych

Grupa środków trwałych	**Minimalny okres amortyzacji**	**Dodatkowe informacje**
Środki trwałe z grup 3-6 i 8 KŚT	24 miesiące	gdy wartość początkowa środków trwałych nie przekracza 25 000 zł
	36 miesięcy	gdy wartość początkowa środków trwałych jest wyższa niż 25 000 zł, a nie przekracza 50 000 zł
	60 miesięcy	w pozostałych przypadkach
Środki transportu	30 miesięcy	w tym także samochody osobowe
Budynki (lokale) niemieszkalne ze stawką amortyzacji określoną w wykazie jako 2,5%	40 lat	40 lat pomniejszyć należy o pełną liczbę lat od dnia pierwszego oddania środków trwałych do używania do dnia wprowadzenia do ewidencji środków trwałych; nie może być to okres krótszy niż 10 lat
Budynki (lokale) i budowle inne niż uprzednio wymienione	10 lat	nie dotyczy trwale związanych z gruntem budynków handlowo-usługowych (rodzaj 103 KŚT) i innych budynków niemieszkalnych (109 KŚT) oraz kiosków towarowych o kubaturze poniżej 500 m^3, domków kempingowych, budynków zastępczych
Inwestycje w obcych środkach trwałych	do 10 lat	w przypadku budynków (lokali) lub budowli
	24, 30, 36 albo 60 miesięcy	zależnie od zaliczenia do grup 3-6 i 8 KŚT lub środków transportu

Źródło: opracowanie własne

[13] R. A. Nawrot, *op. cit.*, s. 164-165.

Ulepszenie środka trwałego może polegać na jego przebudowie, rozbudowie, modernizacji albo rekonstrukcji i powoduje zwiększenie jego wartości użytkowej w odniesieniu do tejże wartości posiadanej w momencie przyjęcia do używania. Miarą wartości użytkowej może być m.in. okres używania danego środka trwałego, zdolność wytwórcza i jakość uzyskiwanych za jego pomocą produktów, czy też koszty eksploatacji[14].

Wedle prawa podatkowego, za ulepszone uznaje się środki trwałe należące go grup 3-6 i 8 KŚT oraz środki transportu, kiedy przed wprowadzeniem do ewidencji podatnik poniósł wydatki na ich ulepszenie stanowiące co najmniej 20% wartości początkowej, jak również budynki (lokale) i budowle inne niż budynki (budowle) niemieszkalne z przypisaną stawką amortyzacyjną 2,5%, z uwzględnieniem wskazanych wyjątków- kiedy wydatki te stanowiły przynajmniej 30% ich wartości początkowej. Natomiast, warunkiem uznania analogicznych grup środków trwałych za używane jest ich wykorzystywanie przed momentem nabycia przez podatnika przez okres odpowiednio co najmniej 6 i co najmniej 60 miesięcy[15].

W przepisach prawa bilansowego nie wskazano szczególnych zasad i możliwości dotyczących amortyzacji ulepszonych i używanych środków trwałych.

Poza wymienionymi, wyróżnia się także grupę **specjalnych metod amortyzacji**, do których należą:

- metoda marży przychodów,
- metoda amortyzacji inwentarzowej,
- metoda odsetkowa,
- metoda kosztu wymiany,
- metoda wartości likwidacyjnej.

Metodę marży przychodów charakteryzuje zależność pomiędzy wartością stawek amortyzacyjnych, a wysokością przychodów operacyjnych osiąganych
w poszczególnych okresach sprawozdawczych. Stawki amortyzacyjne są wyrazem wykorzystania środka trwałego, czyli kosztu, który pociąga za sobą uzyskanie przychodu.

Najstarszą metodą amortyzacji jest **metoda amortyzacji inwentarzowej**, zwana również amortyzacją szacunkową. Opiera się ona na teorii zachowania kapitału. Metoda ta zakłada okresową rewaloryzację środków trwałych, najczęściej z chwilą zakończenia określonego przedsięwzięcia. Rezultatem tego jest ustalenie aktualnej, godziwej wartości użytkowanych obiektów, jak również

[14] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 r.,poz. 330 z późn. zm.).

[15] Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 1992 r., Nr 21, poz. 86 z późn. zm.).

obciążenie ich zużyciem wyniku finansowego w danym okresie sprawozdawczym. Obecnie metoda ta uważana jest za przestarzałą.

Metodą najczęściej wybieraną przez przedsiębiorstwa użyteczności publicznej przy dokonywaniu odpisów amortyzacyjnych jest **metoda odsetkowa**. Inne jej określenia to metoda funduszu amortyzacyjnego lub metoda rocznego obciążenia. Procedury obliczania bieżących stawek amortyzacyjnych opierają się na wewnętrznej stopie zwrotu[16].

Metoda kosztu wymiany oraz **metoda wartości likwidacyjnej** to metody powszechnie stosowane przy masowej eksploatacji drobnych składników aktywów trwałych, przede wszystkim wyposażenia będącego własnością przedsiębiorstw użyteczności publicznej. W metodach tych bieżąca stawka amortyzacyjna obliczana jest w chwili wycofania środków trwałych z użytkowania, przy czym w metodzie kosztu wymiany stawka ta jest równa cenie nabycia lub wartości godziwej obiektów, które zastąpią wycofane środki trwałe, natomiast w metodzie wartości likwidacyjnej stanowi ona wartość początkową likwidowanych obiektów[17].

Wybór metody amortyzacji, z zakresie przewidzianym zasadami prawa podatkowego oraz rachunkowości finansowej pozostaje w gestii jednostki gospodarczej. Powinien on wynikać przede wszystkim ze specyfiki i rodzaju amortyzowanych środków trwałych, a także celów, jakie osoby zarządzające działalnością przedsiębiorstwa chcą w danym czasie osiągnąć. Bowiem, wielkość dokonywanych odpisów i czas amortyzacji są jednym z czynników wpływających na kształtowanie wyniku finansowego w kolejnych latach obrotowych, jak również na występowanie różnic przejściowych pomiędzy wartością bilansową i podatkową składników aktywów.

BIBLIOGRAFIA

Akty normatywne

1) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 1991 r., Nr 80, poz. 350 z późn. zm.).
2) Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 1992 r., Nr 21, poz. 86 z późn. zm.).
3) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2013 r., Nr 47 poz. 330 z późn. zm.).
4) Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r., Nr 54, poz. 535 z późn. zm.).

[16] E.A. Hendriksen, M.F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002, s. 544.
[17] M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *op. cit.*, s. 110-111.

Monografie

5) Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006.
6) Hendriksen E.A., van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002.
7) Kozłowska H., *Amortyzacja w 2010 roku*, Difin, Warszawa 2010.
8) Nawrot R.A., *Amortyzacja podatkowa i bilansowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
9) Niemczyk R., *Rachunkowość finansowa w teorii i w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
10) Tarka M., Kałwa A., Diakonow A., *Amortyzacja środków trwałych. Aspekt podatkowy i bilansowy*, Difin, Warszawa 2007.
11) Wieczorek-Fronia M., Grzybowska M., Zubrzycki J., *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, Oficyna Wydawnicza „UNIMEX", Wrocław 2008.

WPŁYW RÓŻNIC PRAWA BILANSOWEGO I PODATKOWEGO NA WYNIK FINANSOWY

Anna Kowal[*]

1. Przychody i koszty w prawie bilansowym i podatkowym

Prawo bilansowe i podatkowe pomagają w ustaleniu wyniku finansowego do opodatkowania posługując się formułą: przychody- koszty. Często można zauważyć, że koszt ustalany zgodnie z prawem bilansowym jest inny niż w prawie podatkowym, ponieważ dla tego prawa nie stanowi kosztu uzyskania przychodu. Dlatego też wynik finansowy brutto nie zawsze jest równy podstawie do opodatkowania. Celem wykazywania wyniku finansowego w przypisach bilansowych jest dążenie do osiągania jak najwyższego przychodu przy ukazywaniu w miarę możliwości wysokich kosztów. Prawo podatkowe ma za zadanie pobieranie jak najwyższego podatku, dlatego jego celem jest niedopuszczenie do sytuacji, w której jednostka gospodarcza może zaniżać podstawę do opodatkowania, czyli stwarzać fałszywy obraz swojej działalności[1]. Aby nie dopuścić do takiej sytuacji został utworzony tzw. „podatek odroczony". Założenia prawa bilansowego i podatkowego różnią się od siebie zasadami wykazywania przychodów i kosztów. Chodzi przede wszystkim o zasadę memoriałową zgodną z ustawą o rachunkowości i zasadę kasową. Zasadę kasową charakteryzuje moment, w którym określone zdarzenie zostanie uznane jako przychód lub koszt, a więc moment wpłynięcia gotówki do kasy bądź na rachunek bankowy. Wynik finansowy w prawie bilansowym i podatkowym mogą obrazować sytuacje, gdzie[2]:

- zasady kalkulowania wyniku finansowego są zgodne z normami prawa bilansowego oraz podatkowego. Jest to sytuacja, w której zysk brutto równa się kwocie dochodu podatkowego,
- normy kalkulowania wyniku finansowego według prawa bilansowego są przyjęte w prawie podatkowym, jeżeli przepisy podatkowe w określonych sytuacjach nie posiadałyby własnych regulacji w związku z interpretowaniem danego zdarzenia. W takiej sytuacji zysk brutto nie równa się sumie dochodu podatkowego, ale jest podstawą do jej ustalenia,

---

[*] Anna Kowal, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] E. Radawiecka, *Odroczony podatek dochodowy w rachunkowości*, Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2008, s. 41.

[2] H. Litwińczuk, P. Karwat, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, WKP, Warszawa 2008, s. 168.

- przepisy, które są zgodne z prawem bilansowym i regulują ustalanie zysku nie są przyjmowane w prawie podatkowym. Jest to sytuacja, w której prawo podatkowe ustala indywidualnie zasady regulujące kalkulowanie dochodu podatkowego.

W pierwszej sytuacji zysk brutto stanowi ostateczny wynik jaki osiągnęła jednostka gospodarcza w danym okresie. Wynik ten wykazywany metodą księgową, nie jest w żaden sposób korygowany o regulacje prawa podatkowego. Ustawodawca podatkowy w takiej sytuacji reguluje podstawę do opodatkowania przyjmując zysk jednostki gospodarczej w danym okresie. Teoretycznie sytuacja jest możliwa, jednak ciężka do osiągnięcia w praktyce. Zgodność wskazanych praw ułatwiłaby w znaczny sposób rozliczanie się z urzędem skarbowym. Sytuacja, którą prezentowałoby przedsiębiorstwo byłaby czytelna i zgodna zarówno z prawem podatkowym i bilansowym. W rzeczywistości częściej występuje sytuacja druga, bądź trzecia.

Prawo podatkowe przewiduje regulacje przy określaniu zysku jednostki gospodarczej, tak aby był zgodny z polityką podatkową państwa. Zysk brutto jaki osiąga jednostka gospodarcza jest zgodny z zasadami rachunkowości oraz polityką przedsiębiorstwa. natomiast nie zadowala w pełni ustawodawcy podatkowego, dla którego istotne są dane faktyczne związane z powstawaniem rocznego sprawozdania finansowego zgodne z normami prawa podatkowego[3]. Wynik finansowy danego przedsiębiorstwa ma związek z prawem podatkowym, mimo iż ostateczny wynik jest odmienny. Na potrzeby prawa podatkowego zysk ustala się na podstawie wyniku brutto, który następnie korygowany jest o koszty i przychody nieuznawane w prawie podatkowym. Jest to sytuacja, w której zasady ustalania zysku zgodnie z prawem bilansowym nie do końca są akceptowane przez prawo podatkowe. Wspomniana metoda charakterystyczna jest dla krajów takich jak Francja, Niemcy, Włochy, Hiszpania, Grecja, Belgia, Luksemburg[4].

Trzecia z kolei sytuacja, w której przepisy prawa bilansowego pozwalające na ustalenie wyniku finansowego nie są akceptowane przez prawo podatkowe (charakterystyczne dla polskiej gospodarki). Metoda ustalania zysku ujmowana jest w odrębnych rachunkach: oddzielnie dla prawa bilansowego i prawa podatkowego[5]. W tej sytuacji zysk brutto ustalany zgodnie z ustawą o rachunkowości nie wpływa na obliczanie dochodu na potrzeby podatkowe. Normy podatkowe ujmują w swoim rachunku wyłącznie przychody oraz koszty podatkowe. Wiąże się to jednak z pewnymi problemami, wynikającymi z tego, że nie każda sytuacja regulowana jest przez prawo podatkowe, a odwołanie do prawa bilansowego nie zawsze jest akceptowane przez praktykę europejską[6].

[3] Tamże, s. 169.

[4] I. Olchowicz, *Rachunkowość podatkowa* ,Difin, Warszawa 2011, s. 65.

[5] E. Radawiecka, op. cit., s. 41.

[6] H. Litwińczuk, P. Karwat, op. cit.,s. 170.

Rachunkowość ukazuje dochód jako rzetelny, jasny oraz prawdziwy obraz jednostki gospodarczej, w którym informacje zawarte mogą posłużyć do oceny działalności i rentowności. Rzeczywisty obraz jaki przedstawia prawo bilansowe jest również źródłem informacji dla kontrahentów, którzy współpracują z danym przedsiębiorstwem. Obraz jaki przedstawia przedsiębiorstwo na potrzeby podatkowe jest w pewien sposób zniekształcony. Władze podatkowe posługują się informacjami wywołującymi określone skutki podatkowe. Biorąc pod uwagę konieczność kształtowania prawdziwego obrazu działalności jednostki gospodarczej oraz zobowiązań podatkowych, przedsiębiorstwo zobowiązane jest do prowadzenia ewidencji na potrzeby własne, jak również ewidencji dla celów podatkowych o charakterze analitycznym lub pozabilansowym[7].

Istotnym aspektem przy ustalaniu wyniku działalności jednostki jest odpowiednie ustalenie terminu uznania przychodu. Przychód rachunkowy ustalany jest zgodnie z zasadą memoriałową w chwili, gdy następuje np. sprzedaż i powstanie należności, bez względu na termin otrzymania zapłaty[8].Ostateczny wpływ na moment ujęcia przychodu ma sprzedawca, gdyż od niego zależy data wydania towaru, która powoduje powstanie przychodu podatkowego. Data ta jednak nie może być późniejsza od daty wystawienia faktury sprzedaży oraz późniejsza niż spłata należności przez kontrahenta. W przypadku, gdy wymieniona zależność nie zostałaby spełniona doszłoby do okoliczności niezgodnej z ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych, czyli takiej, gdzie podatnik przyjmie zapłatę w miesiącu wcześniejszym niż wydanie towaru. Dokona zatem przedpłaty, która nie powinna być uznana jako bieżący przychód, ponieważ okres wykonania świadczenia nie jest jednakowy z momentem zadatku. Wyjątek stanowi tzw. „zapłata z góry, za przyszłą realizację zamówienia. Zapłata z góry występuje na przykład przy opłaceniu prenumeraty za kolejny rok. Moment realizacji świadczenia będzie następował w kolejnych okresach, jednak należność zostanie uiszczona w terminie poprzedzającym wykonanie usługi. W księgach rachunkowych sytuacja spowoduje dla zleceniodawcy powstanie kosztów przyszłego okresu. Jednak stosowanie z prawem podatkowym moment zapłaty jest zbieżny z momentem powstanie przychodu i ma wpływ na zaliczkę na podatek dochodowy w bieżącym roku, a nie w roku wykonania usługi, bądź dostawy. Istotnym zagadnieniem, zgodnym z tym tematem jest zasada współmierności przychodów i kosztów, na którą kładzie nacisk podatek dochodowy. W omawianym przypadku dotyczącym zapłaty z góry zostaje ona przełamana, okres wystąpienia przychodu nie jest współmierny z kosztami z nim związanymi[9].

[7] I. Olchowicz, op. cit., s. 72.

[8] G.K. Świderska, *Jak czytać sprawozdania finansowe,* Difin, Warszawa 2007, s. 62.

[9] K. Jędrzejewska, *Przychody podatkowe grudnia 2012 r.*, „Rachunkowość”, nr 12, s. 20.

Koszty zmniejszają wynik finansowy jednostki gospodarczej. Można określić je jako zużycie zasobów, które jest niezbędne do uzyskania przychodu. Zużycie zasobów nie zawsze jest tożsame z okresem dającym przychód. Przykład stanowić mogą produkty, które zostały wytworzone, lecz nie jeszcze sprzedane. Po wyprodukowaniu traktowane będą jako składniki aktywów (zapasy), a wyklarują przychód w momencie wydania z magazynu[10]. Zarówno w prawie podatkowym, i bilansowym nie jest możliwe zakwalifikowanie do kosztów uzyskania przychodu kosztów wyprodukowania wyrobu gotowego, który nie przyniósł jeszcze przychodu tzn. nie został sprzedany. W takich okolicznościach koszt zostaje aktywowany do momentu, w którym nastąpi sprzedaż. Koszty podatkowe wyznacza się na takich samych zasadach jak przychody -muszą być zgodne z zasadą memoriałową oraz z zasadą współmierności. Zgodnie z art. 15 uopdop „kosztami uzyskania przychodów są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów z wyjątkiem kosztów wymienionych w art. 16 ust. 1, czyli nieuważanych za koszty uzyskania przychodów[11]”.

2. Różnice trwałe

Wynik brutto zgodnie z prawem bilansowym nie zawsze jest podobny do dochodu do opodatkowania. Wynika to z odmiennych metod ustalania wyniku finansowego przez prawo podatkowe i bilansowe. Odmienne traktowanie przychodów i kosztów oraz rozbieżny moment ich uznawania sprawia, że powstają różnice mające charakter trwały lub przejściowy[12].

Różnice trwałe mają charakter przede wszystkim nieodwracalny. Są to okoliczności, w których przychody rachunkowe nie są akceptowane przez prawo podatkowe, co sprawia że zwiększają one wynik brutto przedsiębiorstwa i jednocześnie zwalniają przychód z opodatkowania. Może również wystąpić sytuacja odmienna, w której przychód będzie kwalifikowany tylko jako przychód podatkowy, bez możliwości uznania go jako przychód rachunkowy[13].

[10] G.K. Świderska, op. cit., s. 65.

[11] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o podatku dochodowym osób prawnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 z późn. zm.)

[12] W. Fałowski, *Odroczony podatek dochodowy* [w:] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, pod red. T. Cebrowskiej, PWN, Warszawa 2010, s. 483.

[13] G. Mott, *Księgowość dla nieksięgowych*, Helion, Gliwice 2007, s.74.

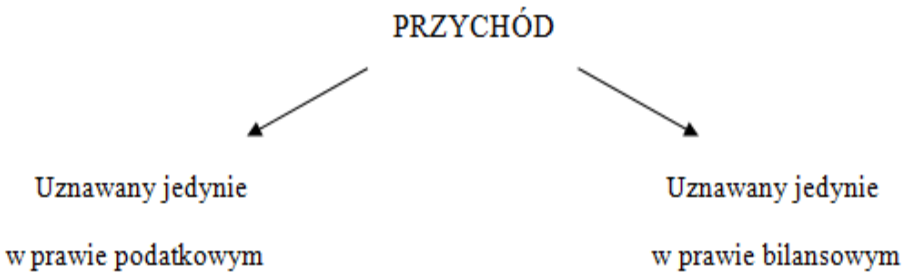

Rys.1. Uznawanie przychodów przez prawo bilansowe i podatkowe
Źródło: Opracowanie własne.

Różnice trwałe mają miejsce przy uznawaniu kosztów, które także dzielą się na koszty nieuznawane przez prawo podatkowego oraz koszty, które są jedynie kosztami podatkowymi.

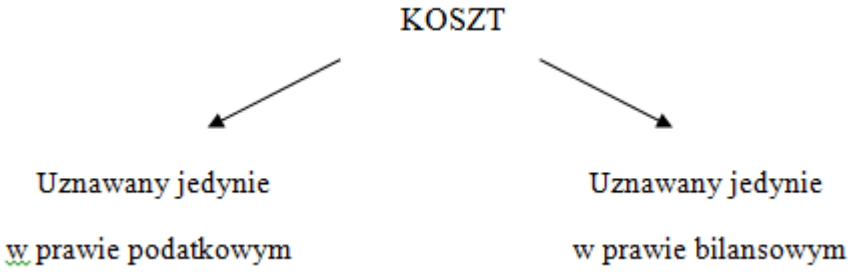

Rys. 2. Uznawanie kosztów przez prawo bilansowe i podatkowe
Źródło: Opracowanie własne.

Odmienne akceptowanie kosztów i przychodów może zmniejszać bądź zwiększać wynik brutto, dlatego różnice trwałe zostały zróżnicowane na różnice dodatnie i różnice ujemne.

Różnice trwałe dodatnie w przychodach oznaczają akceptowanie przez prawo bilansowe przychodów niestanowiących podstawy do opodatkowania zgodnie ze stawką ogólną dla obliczenia podatku dochodowego. Sprawiają one, że uzyskany przez przedsiębiorstwo wynik obliczany zgodnie z zasadami rachunkowości jest większy niż wynik liczony na potrzeby podatkowe. Różnicę stanowią przychody, które nie zostały zakwalifikowane do dochodu do opodatkowania[14].

Przykładami różnic trwałych mogą być:

[14] E. Radawiecka, op. cit., s. 51.

- Przychody przedsiębiorców z siedzibą poza granicami kraju opodatkowane ryczałtem,
- Przychody związane z działalnością leśną oraz rolniczą,
- Inne przychody opodatkowane ryczałtem dotyczące podatników prowadzących działalność w Polsce,
- Pozostałe przychody, które zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych nie podlegają opodatkowaniu.

Istotne jest, aby prowadzić oddzielne konta analityczne dla przychodów niezwiązanych z podatkiem dochodowym. Jest to bardzo pomocny sposób przy ustalaniu podstawy do opodatkowania. Zapobiega możliwości bezpodstawnego zaliczenia przychodu księgowego do przychodu z obowiązkiem opodatkowania oraz pozwala na określenie jasnej sytuacji jednostki gospodarczej.

Różnice trwałe ujemne mają miejsce w odwrotnych sytuacjach niż różnice dodatnie. Występują, gdy przychód przyjmowany jest przez prawo podatkowe i nie tworzy żadnej podstawy, aby mógł być kwalifikowany w rachunkowości. Taki przychód nie ma wpływu na zwiększenie wyniku brutto, jednakże jest bardzo ważny z punktu widzenia prawa podatkowego, gdyż zwiększa podstawę do opodatkowania. Przychód podatkowy nie jest brany pod uwagę w sprawozdaniu finansowym. Jednak w dążeniu do uzyskania rzeczywistego obrazu działalności jednostki oraz wyników, przedsiębiorstwo powinno prowadzić ewidencję pozabilansową stosując konto „Przychody podatkowe”[15].

Do różnic trwałych ujemnych dotyczących przychodów możemy zakwalifikować: otrzymane bezpłatnie lub po części płatnie rzeczy, praw bądź świadczenia (art.12 ust.1 pkt 2).

3. Różnice trwałe w kosztach

Różnice trwałe dodatnie kosztowe mają charakter teoretyczny, bowiem ich występowanie jest niewielkie. Mają miejsce wtedy, gdy koszty rachunkowe stanowią mniejszą kwotę niż koszty do opodatkowania. Jest to okoliczność, w której koszty kwalifikowane są wyłącznie przez prawo podatkowe. Bieg czasu nie ma zatem znaczenia, gdyż nie zatrze on tych różnic, bowiem te koszty nigdy nie będą uznane przez rachunkowość. Różnice dodatnie kosztów są kategorią odwrotną do różnic dodatnich w przychodach.

Różnice trwałe ujemne w kosztach akceptowane są tylko w prawie bilansowym. Nie są i nigdy nie będą kosztami uzyskania przychodu. W odróżnieniu do różnic dodatnich ich występowanie jest dość szczegółowo opisane w art. 16 ust. 1. Przyczyniają się one do tego, że suma dochodu do opodatkowania jest większa niż wynik finansowy brutto.

[15] I. Olchowicz, op.cit., s. 213.

Różnice o charakterze trwałym mają związek z wysokością wyniku rachunkowego, ale też wyniku podatkowego. Tworzą one podstawę do opodatkowania i wpływają na wysokość podatku dla urzędu skarbowego. Schemat, który umożliwia kalkulację wyniku podatkowego z uwzględnieniem różnic trwałych ukazuje tabela nr 1. Rozważając dany schemat trzeba pamiętać, że dotyczy przypadku związanego jedynie z różnicami trwałymi.

Tabela 1. Ustalanie podstawy do opodatkowania

Wynik finansowy brutto
+ Różnice trwałe ujemne w przychodach
+ Różnice trwałe ujemne w kosztach
- Różnice trwałe dodatnie w przychodach
- Różnice trwałe dodatnie w kosztach
= Podstawa do opodatkowania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: I. Olchowicz, *Rachunkowość podatkowa* ,Difin, Warszawa 2011, s. 231.

Różnice trwałe są ważne nie tylko dla przedsiębiorstwa ale też dla organów podatkowych. Mają charakter nieodwracalny i definitywny. Jeśli przychody bądź koszty akceptowane są przez prawo podatkowe, można być pewnym, że nie staną się one nigdy elementem potrzebnym do wykazywania wyniku finansowego dla potrzeb rachunkowości. Nie oznacza to jednak, że jednostka która nie uznaje przychodu (kosztu) jako rachunkowy może całkowicie go zignorować. Niezbędna jest kontrola nad występowaniem takich przychodów (lub kosztów).

Różnice będące skutkiem odmienności uznawania składników wyniku finansowego, zmuszają przedsiębiorstwo do jego dwukrotnego obliczania: oddzielnie dla organu podatkowego i oddzielnie na potrzeby rachunkowości. Warto zaznaczyć, że możliwa jest sytuacja, w której wynik brutto będzie taki sam jak wynik podatkowy. Stanie się tak, gdy wspomniane różnice nie wystąpią.

4. Różnice przejściowe

Przy kalkulowaniu wyniku działalności nie wystarczy wziąć pod uwagę jedynie różnic trwałych.. Występują także różnice przejściowe. Ich zasadniczą cechą charakterystyczną, która odróżnia je od różnic trwałych jest odwracalność. W takiej sytuacji każdy przychód i koszt uznawany jest również jako element kształtujący podstawę do opodatkowania, a także wynik finansowy brutto na potrzeby rachunkowości. Problem stanowi bowiem moment uznania, który jest inny w prawie podatkowym i prawie bilansowym. Dlatego istotne jest obliczanie wyniku finansowego zgodnie z zasadami rachunkowości. Częścią jaka łączy

przychody trwałe z przychodami okresowymi jest ich rozróżnienie na dodatnie i ujemne. Charakter jaki ukazują wskazuje nam na potrzebę tworzenia aktywów z tytułu podatku odroczonego lub rezerw na ten podatek[16].

5. Różnice przejściowe w przychodach

Występowanie różnic przejściowych w przychodach jest możliwe, gdy:

Przychody najpierw uznawane są w rachunkowości, a dopiero w po jakimś okresie zaliczane są do przychodów podatkowych. Podstawę opodatkowania zwiększają w chwili zaliczenia ich do właściwego okresu podatkowego. Takie różnice nazywane są różnicami przejściowymi dodatnimi.

Przychody najpierw uznawane są jako podstawa to opodatkowania, a dopiero po jakimś okresie zaliczane są do elementów rachunkowego wyniku finansowego. W przyszłości różnice te wpłyną na obniżenie dochodu podatkowego. Różnice te nazywane są różnicami przejściowymi ujemnymi[17].

WYNIK RACHUNKOWY > WYNIK PODATKOWY ⟶ RÓŻNICE PRZEJŚCIOWE DODATNIE

Rys. 3. Powstawanie przejściowej różnicy dodatniej
Źródło: Opracowanie własne

Różnice przejściowe dodatnie wynikają z różnego momentu przyporządkowania operacji jako przychód bilansowy bądź podatkowy. Przychody w prawie bilansowym uznawane są zgodnie z zasadą memoriałową, czyli w momencie możliwości ich wystąpienia. Odmienną zasadę można zauważyć w prawie podatkowym tj. zasada kasowa, która za przychód uznaje otrzymane pieniądze czyli zrealizowany przychód. Przykładami przychodów inaczej traktowanych w obu prawach mogą być:

Odsetki, które zostały naliczone – w prawie podatkowym zostają uznane dopiero w momencie ich otrzymania,(art. 28 ust 1 pkt 7uor)

Dodatnie różnice kursowe niezrealizowane- tylko zrealizowane różnice kursowe uznaje prawo podatkowe, wiąże się to z zasadą kasową, (art.30 ust 4)

W przypadku wystąpienia różnic w wysokości wyniku finansowego, gdzie wynik rachunkowy będzie wyższy niż wynik podatkowy konieczne jest utworzenie rezerwy na podatek odroczony. Wielkość rezerwy jest uzależniona od wysokości podatku, który trzeba zapłacić w następnym okresie. Tworzenie rezerw narzucone jest przez Ustawę o rachunkowości jednostkom, które mają obowiązek

[16] W. Fałowski, *Odroczony podatek dochodowy* [w:] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, pod red. T. Cebrowskiej, PWN, Warszawa 2010, s. 485.

[17] I. Olchowicz, op.cit., s. 213.

badania sprawozdań finansowych. Pozostałe jednostki nie muszą tworzyć takiej rezerwy.

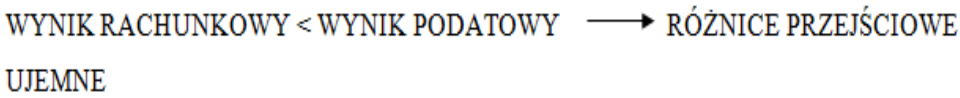

Rys. 4. Powstawanie przejściowej różnicy ujemnej
Źródło: Opracowanie własne

Różnice ujemne w przychodach występują, gdy przychód kwalifikowany jest w danym czasie jako podatkowy, a prawo bilansowe uznaje go w kolejnym okresie. Przy braku możliwości zakwalifikowania danego przychodu jako rachunkowy zmniejsza się wynik brutto jednostki w stosunku do podstawy do opodatkowania. W rzeczywistości sytuacja taka rzadko występuje. Przykładem może być wcześniejsze pobranie pieniędzy za czynsz. Zgodnie z zasadą kasową prawo podatkowe musi uznać tę operację jako stanowiącą przychód. Jednak prawo bilansowe sytuacje tą uznaje dopiero w chwili wystąpienia. Gdy wystąpią różnice ujemne konieczne jest ujęcie tych rozbieżności jako aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Są to obligatoryjne działania dla jednostek podlegającym badaniu przez biegłego rewidenta.

6. Różnice przejściowe w kosztach

Wykazywanie różnic przejściowych w kosztach jest możliwe, gdy:

- koszty wstępnie uznawane są jako koszty uzyskania przychodu i dopiero w późniejszym czasie stają się kosztami rachunkowymi. Różnice te określane są różnicami przejściowymi dodatnimi,
- koszty początkowo zaliczane są do kosztów rachunkowych, a dopiero w późniejszym czasie stają się kosztami rachunkowymi. Różnice te określane są różnicami przejściowymi ujemnymi[18].

Rys. 5. Schemat kształtowania różnic przejściowych dodatnich
Źródło: Opracowanie własne.

[18] K. Czubakowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa*, s. 213.

Przejściowe różnice dodatnie mają miejsce w kosztach, które pokazuje rysunek nr 5. Występują w takiej sytuacji, gdzie wynik kalkulowany na potrzeby rachunkowości jest wyższy niż podstawa do opodatkowania. Powoduje to, że przedsiębiorstwo w danym okresie odprowadzi mniejszy podatek, niż ten, który miał miejsce przy obliczaniu wyniku finansowego netto. Tak więc różnica podatkowa zostanie odłożona w czasie i zostanie odprowadzona w kolejnym okresie. Koszt zostanie wtedy uznany za koszt rachunkowy i nie będzie uznany przez prawo podatkowe. Przykładem pojawienia się różnicy przejściowej dodatniej jest zdarzenie, w którym przedsiębiorstwo obliczy amortyzację stosując metodę liniową dla celów rachunkowości, a na potrzeby podatkowe zastosuje metodę degresywną.

Rys. 6. Schemat kształtowania różnic przejściowych ujemnych
Źródło: Opracowanie własne.

Różnice przejściowe ujemne mają miejsce wtedy, gdy koszty zostaną zakwalifikowane jako koszty rachunkowe i wpłyną tym samym na zmniejszenie wyniku brutto. W wyniku takiego zdarzenia podstawa do opodatkowania będzie większa w tym momencie, zaś brak uznania określonego kosztu spowoduje jej zmniejszenie w okresie przyszłym. Różnice te mogę wystąpić w wyniku:

-wystąpienia różnic kursowych o charakterze ujemnym, które ustalane są operacji wyrażonych w walutach innych niż narodowa. Przy tym różnice te muszą być niezrealizowane,

-naliczenia odsetek od zobowiązań, które nie zostały jeszcze zapłacone,

-wystąpienia rozbieżności przy ustalaniu wysokości odpisów amortyzacyjnych, gdzie wartość tego odpisu jest większa dla potrzeb rachunkowości.

Podsumowując, wiele jest różnic między prawem podatkowym i bilansowym. Widać to m. in. na przykładzie momentu uznawania przychodu lub kosztu. Odmiennie interpretowanie zdarzeń powoduje powstanie różnic przejściowych lub trwałych oraz podatku odroczonego.

Podatek odroczony umożliwia zachowanie zasady współmierności przychodów i kosztów. Należy pamiętać zatem, że skalkulowanie podatku odroczonego nie opiera się jedynie na wyciągnięciu danych z ksiąg rachunkowych. Jednostka, która chce prawidłowo obliczyć podatek odroczony musi dysponować dodatkowymi informacjami. Są to głownie prognozy finansowe na najbliższe lata, które trzeba przejrzeć pod kątem planowanych wyników i dochodów podatkowych. Przedsiębiorstwa powinny pamiętać też, że dochód podatkowy i wynik finansowy brutto mogą być diametralnie różne

BIBLOGRAFIA

Akty normatywne

1) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o podatku dochodowym osób prawnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 z późn. zm.)

Czasopisma i książki

1) Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E., *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa,* PWE, Warszawa 2009.
2) Fałowski W., *Odroczony podatek dochodowy* [w:] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, pod red. T. Cebrowskiej, PWN, Warszawa 2010.
3) Jędrzejewska K., *Przychody podatkowe grudnia 2012 r.*, „Rachunkowość".
4) Litwińczuk H., Karwat P., *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, WKP, Warszawa 2008.
5) Mott K., *Księgowość dla nieksięgowych*, Helion, Gliwice 2007.
6) Olchowicz I., *Rachunkowość podatkowa* ,Difin, Warszawa 2011.
7) Radawiecka E., *Odroczony podatek dochodowy w rachunkowości*, Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2008.

Źródła internetowe

8) http://www.forte.com.pl
9) http://www.gofin.pl
10) http://www.money.pl/gielda/spolki_gpw/forte;sa,fte,o_firmie.html

OSKŁADKOWANIE UMÓW CYWILNOPRAWNYCH W ŚWIETLE UREGULOWAŃ PRAWNYCH RZĄDOWEGO PROJEKTU

Dorota Kulpa[*]

W świetle niekończących się dyskusji i krytycznych uwag skierowanych w stronę rządowego projektu zmian w zakresie rozszerzenia oskładkowania na ubezpieczenie społeczne umów cywilnoprawnych, nadrzędnym celem niniejszego opracowania jest bliższe przyjrzenie się problemowi jakim jest preferencja zatrudniania przez pracodawców na tzw. umowy śmieciowe wraz ze specyfiką tych umów oraz analiza zaproponowanych rozwiązań w tymże zakresie.

1. Wprowadzenie

Zawarcie stosunku pracy pomiędzy pracodawcą a jego potencjalnym pracownikiem w formie umowy cywilnoprawnej a w szczególności umowy zlecenia, zgodnie z literą prawa nie jest niczym gorszym niż tradycyjny etat pod warunkiem, że pierwsza z wymienionych nie nosi znamion nieobwarowanej in spe substytucji. Niestety nagminnie stosowany przez zatrudniających proceder w tym zakresie ma swoje potwierdzenie w danych z GUS, gdzie na umowach zlecenie lub o dzieło pracuje obecnie 1,4 mln Polaków i liczba ta niestety rośnie bowiem w 2008 r. skala tego zjawiska wynosiła 9% a w 2013 r. już blisko 13%, co oznacza 40 proc. wzrost w skali pięciu lat.

Taki stan rzeczy podyktowany jest złą kondycją finansową na rodzimym rynku pracy i ściśle powiązany z i tak już wysokimi pozapłacowymi kosztami pracy ponoszonymi przez pracodawców co z kolei potwierdzają prowadzone przez Lewiatana[1] od 2001 r. cykliczne badania z których jasno wynika, że są one dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) jedną z głównych barier w prowadzeniu działalności gospodarczej a w rezultacie prowadzą do występowania tzw. „szarej

[*] mgr Dorota Kulpa, Zakład Finansów, Bankowości i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska.

[1] Polska organizacja przedsiębiorców działająca na rynku polskim od 2001 r.

strefy”[2], wzrostu bezrobocia i prawdopodobnie zwiększenia popularności samozatrudnienia.

Czy w/w przesłanki mogą wskazywać na kierunek polityki Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej gdzie potrzeba ograniczenia deficytu finansowego Funduszu Ubezpieczeń Społecznych staje się nadrzędnym celem a oszacowany na 650 mln zł. wzrost wpływów z tytułu wprowadzonych zmian może poprawić jego kondycję, czy też, zaproponowane zmiany zmierzają do zrównania zasad opodatkowania z wykonywania umowy zlecenia z umową o pracę.

Zanim zostaną omówione konkretne rozwiązania, zaproponowane przez stronę rządową dotyczące dodatkowego oskładkowania umów cywilnoprawnych należałoby przyjrzeć się specyfice tych umów i rozstrzygnąć dlaczego są one preferowane przez pracodawców bardziej niż umowy na etat.

2. Zasady zawierania umów cywilnoprawnych

Zgodnie z brzmieniem art. 21 Kodeksu Pracy[3] przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca - do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem.

Przy spełnieniu w/w warunków mamy zawsze do czynienia z zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy i oczywiście niedopuszczalnym jest tutaj zastępowanie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy tak zachowanym zapisie. Co do zasady zawierania umowy zlecenia czy umowy o dzieło, które regulują przepisy Kodeksu Cywilnego determinantem tego, czy mamy do czynienia ze stosunkiem pracy nie jest nazwa umowy zawartej między stronami a jedynie warunki w jakich faktycznie jest świadczona praca. Najważniejszym czynnikiem pozwalającym na odróżnienie umów cywilnoprawnej od etatu jest brak podporządkowania wykonawcy powierzającemu pracę, co w praktyce oznacza, że osoba zatrudniona na podstawie umowy zlecenia nie może pracować w godzinach i miejscu ściśle wyznaczonych przez pracodawcę i podlegać przełożonym tak, jak pracownik. W świetle obowiązujących przepisów pracodawca, który zawiera umowę cywilnoprawną zgodną dla warunków, w których powinna być zawarta umowa o pracę, może zostać pociągnięty do odpowiedzialności z tytułu popełnienia wykroczenia przeciwko prawom pracownika a działanie takie jest zagrożone karą grzywny od 1 000 zł do 30 000 zł.[4]

[2] Wg ankietowanych przedsiębiorstw „ na czarno” zatrudnia obecnie ok.28-31% firm w Polsce (wg sondaży z trzech ostatnich lat)

[3] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974r ,Kodeks pracy, z póź. zmianami.

[4] art.281, pkt.7, Kodeksu pracy

3. Charakterystyka umowy zlecenia i umowy o dzieło

3.1 Umowa zlecenie

Umowa zlecenie jest umową usytuowaną w konkretnych ramach czasowych z dokładnym wskazaniem ustalonego produktu czy usługi, którą pracownik musi wykonać w tymże terminie. Przyjmujący zlecenie zobowiązuje się zgodnie z literą prawa[5] do spełnienia określonych czynności prawnej[6] dla dającego zlecenie, przy zachowaniu należytej staranności; inaczej niż przy umowie o dzieło, gdzie wykonawca zobowiązuje się do osiągnięcia umówionego rezultatu[7].

Inną cechą charakteryzującą ten typ umowy jest to, że może być ona umową odpłatną lub nieodpłatną w zależności od woli stron a jeśli z jej treści ani z okoliczności nie wynika, że przyjmujący zlecenie ma je wykonać nieodpłatnie, wówczas za wykonanie zlecenia należy się wynagrodzenie.

Co do zasady zleceniobiorca musi osobiście wykonać osobiście wszelkie czynności, do których się zobowiązał. W przypadku umowy zlecenia dopuszcza się też wykonanie zlecenia przez osobę trzecią, czyli tzw. zastępcę. Może być ona w każdej chwili wypowiedziana przez każdą ze stron a jeżeli wynika to z woli zleceniodawcy, powinien on zwrócić poniesione przez drugą stronę wydatki i w razie odpłatnego zlecenia uiścić odpowiednią część wynagrodzenia. W przypadku wypowiedzenia umowy przez przyjmującego zlecenie odpłatnie, odpowiada on wobec drugiej strony za powstałą z tego tytułu szkodę.

Jeżeli chodzi o aspekt dotyczący sposobu zawierania forma umowy zlecenia może być dowolna, chyba , że zlecenie łączy się z pełnomocnictwem, dla którego wymagana jest forma szczególna[8]. Najczęściej jednak jest ona sporządzona pisemnie (po jednym egzemplarzu dla każdej ze stron) a w jej zapisie powinny znajdować się informacje dotyczące :

- rodzaju umowy,
- czas trwania/termin wykonania,
- przedmiot zlecenia (w miarę możliwości powinien być określony bardzo dokładnie),
- miejsce wykonywania
- datę i miejsce sporządzenia/podpisania,

---

[5] art 734-751 Kodeksu Cywilnego

[6] Zob. Gniewek E. Kodeks Cywilny Komentarz, s.1150, C.H.Beck Warszawa 2006.

[7] Zob. K. Kołakows ki (w:) G. Bieniek, *Komentarz* , t. II, 2006, s. 387;

[8] Radwański Z. Panowicz-Lipska., J. Zobowiązania –część szczegółowa, str. 180,Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013

- wysokości wynagrodzenia (może mieć również charakter nieodpłatny),
- informacje o kosztach i stronie, która je pokrywa,
- informacji dotyczących tego, czy zleceniobiorca posiada inny tytuł do ubezpieczenia społecznego, a jeśli tak, to jaki.

Cechami charakterystycznymi umowę zlecenie są min.:

- brak podporządkowania pracodawcy,
- świadczenie jej nie tylko przez osobę fizyczną, ale i podmiot gospodarczy,
- nie obejmuje jej ustawowe minimum wynagrodzenia,
- wynagrodzenie jest wypłacane po wykonaniu pracy,
- nie ma ograniczeń w liczbie kolejnych umów,
- zleceniobiorca ma ograniczone prawa (brak urlopu, odpraw, chorobowego, wypowiedzenia itp.),
- w przypadku np. studentów nie ma obowiązku oskładkowania umowy zlecenia składkami ZUS.

Aby zatrudnić pracownika za płace minimalną czyli 1680 zł, w rzeczywistości pracodawca ponieść koszty w wysokości 2030 zł miesięcznie. Właśnie przez to wielu ludzi traci szansę na etat. Obecnie pracownicy, którzy pracują w tym samym miejscu i często wykonują taka samą pracę podlegają innym zasadom ubezpieczenia, które ściśle uzależnione są od tego jaką pierwotnie podpisali umowę.

Mając taki wachlarz możliwości jaki niesie za sobą konstrukcja umowy zlecenia, pracodawcy bardzo często, jak wskazuje na to praktyka zatrudniają pracowników się w oparciu o umowę zlecenia tam, gdzie docelowo powinna zostać zawarta umowa o pracę. Poprzez modyfikację klasycznych dla zlecenia zapisów, starają się osiągnąć ten sam cel społeczno-gospodarczy, jaki jest związany ze stosunkiem pracy, lecz bez ponoszenia dodatkowych kosztów (finansowych i społecznych) z nim związanych .Jest to ściśle związane z tym, że zawarcie umowy zlecenia nie pociąga za sobą chociażby obowiązku odprowadzania składek na fundusz pracy, fundusz gwarantowanych świadczeń pracowniczych, funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, czy dokonywania odpisów rocznych na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych. Mało tego, pracownicy, którzy chcą dostać więcej na rękę i firmy, zaineresowane obniżeniem kosztów zatrudnienia, odprowadzają składki od jednej umowy, najczęściej tej opiewającej na najniższe wynagrodzenie i w końcowym rezultacie składka jest niska. Niestety na takie posuniecie pozwalają obecnie skonstruowane przepisy. Również samo rozwiązanie umowy jest w przypadku umowy zlecenia bardziej korzystne dla podmiotu zatrudniającego co nie jest bez znaczenia dla pracodawcy, który nie chce blokować miejsca pracy a przy tak dużej stopie bezrobocia może pozwolić sobie na ciągła rotację.

3.2 Umowa o dzieło

Zawierając umowę o dzieło przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia. Umowa o dzieło[9] zgodnie z art. 627 KC jest typową umową rezultatu, umową odpłatną, dwustronnie zobowiązującą, wzajemną i konsensualną czyli będącą wynikiem zgodnych oświadczeń woli obu stron. W odróżnieniu od umowy zlecenia i umowy o pracę wykonanie dzieła polega stricte nie tylko na samym prowadzeniu działalności, ale przede wszystkim na doprowadzeniu do oznaczonego rezultatu. Oznacza to, że rezultat ten musi być w zawartej umowie określony w sposób niezwykle precyzyjny wg określonych cech a jego osiągnięcie musi być pewne[10] a nie tylko prawdopodobne. Na tej podstawie można stwierdzić, że wykonane dzieło musi być wytworem samoistnym i niezależnym od wykonawcy. Za taką właśnie konstrukcją przemawiają poszczególne elementy tej umowy dotyczące chociażby instytucji rękojmi za wady fizyczne dzieła oraz liczne postanowienia związane z wydaniem i odbiorem, utratą bądź zniszczeniem, a także materiałów z których ma być one wykonane.[11]

Przez umowę o dzieło jej strony tzn. przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła w sposób prawidłowy i w oznaczonym terminie[12], a zamawiający do zapłaty stosownego wynagrodzenia[13] choć nie koniecznie kwotowo, bowiem w umowie można wskazać także podstawy do ustalenia podstawy wysokości wynagrodzenia. W braku powyższych zapisów zwykle należeć się będzie wykonawcy wynagrodzenie za tego rodzaju dzieło, a gdy tej wysokości ustalić nie można wynagrodzenie odpowiadające nakładowi pracy oraz innym poniesionym nakładom.

W praktyce umowa o dzieło wykorzystywana jest nie tylko przez twórców „dzieł", ale jako umowa optymalizująca podatek oraz składki ZUS u standardowych pracowników, wykonujących standardowe czynności na rzecz swoich zleceniodawców. Jest to opcja znacznie tańszego pozyskania pracownika, co więcej – opcja, która w dalszej perspektywie nie wiąże pracodawcy koniecznością stałej współpracy.

---

[9] Zob. Brzozowski A. (w:) system prawa prywatnego,s.316-317, t.7, PAN, Warszawa 2004.

[10] Jako wytwór subiektywnie pewny, wytworzone dzieło różni się od utworów chronionych np. prawem autorskim, których realizacja jest zawsze niepewna i zależna od indywidualnych cech twórcy

[11] Art. 636-638 KC

[12] Jeżeli termin nie został wskazany w umowie ani nie wynika z właściwości samego dzieła, to na zasadach ogólnych w myśl art.455 KC świadczenie należy spełnić niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do jego spełnienia.

[13]Zob. Kidyba A. Prawo handlowe,s.825, C.H.Beck, Warszawa,2006

Co do formy, do jej zawarcia stosuje się ogólne zasady dotyczące zawierania umów konsumenckich. Umowa o dzieło może być zawarta ustnie lub pisemnie i nie wymaga ona zachowania formy szczególnej Ważne jednak jest to, żeby obie strony ustaliły:

- jej przedmiot,
- strony umowy
- charakter dzieła w sposób uściślony (odwołanie się do wzoru, rysunku, opisu z użyciem jednostek wagi itp.),
- datę rozpoczęcia jak i zakończenia wykonywania umowy,
- sposób rozliczenia z użytych materiałów,
- wynagrodzenie,
- reguły reklamacji,
- kwestię praw autorskich (w przypadku utworów).

Osoba przyjmujące dzieło do wykonania, podobnie jak przy zleceniu, nie musi wykonać go osobiście ale odpowiada jednak za działania osób trzecich. Dodatkowo przyjmujący zamówienie ponosi odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady wykonanego dzieła. Na podstawie art.627k.c. do tzw. konsumenckich umów o dzieło w wypadku wystąpienia niezgodności dzieła z umową stosuje się przepisy ustawy o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej dotyczące odpowiedzialności za niezgodność towaru z umową.[14]

Są jednak takie sytuacje kiedy pracodawca zobowiązany jest do potrącenia i rozliczenia składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne od wynagrodzenia, które wypłacił przyjmującemu zamówienie. Dotyczy to tylko pracodawcy, zlecającego wykonanie dzieła swojemu pracownikowi na etacie, co wiąże się z potrąceniem składki od sumy przychodów z umowy o pracę i umowy o dzieło. Lecz i tutaj mogą zdarzyć się pewne odstępstwa, a mianowicie. pracodawca nie musi płacić składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne na rzecz swojego stałego pracownika, gdy podpisuje z nim umowę o dzieło, a ten jest na urlopie wypoczynkowym, macierzyńskim lub wychowawczym. Generalnie, umowa o dzieło jest i tak najbardziej korzystną formą zatrudnienia, gdyż w większości przypadków podlega jedynie opodatkowaniu.

3.3 Prawa i obowiązki stron

Umowa o dzieło

Z punktu widzenia wykonawcy

[14] Zob. Radwański Z., .Panowicz J.-Lipska, Zobowiązania, s.169, Warszawa 2008

- odpowiedzialność wykonawcy dotyczy tylko i wyłączne rezultatu za rezultat końcowego;
- brak uprawnień do urlopu wypoczynkowego, macierzyńskiego czy wychowawczego;
- podwójne oskładkowanie w przypadku kiedy umowa o dzieło zawarta jest z własnym pracodawcą .

Z punktu widzenia zamawiającego

- brak zobowiązania w kwestii dotyczącej urlopów czy świadczeń takich jak odprawy, zasiłki itp.;
- brak konieczności odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne (chyba że umowa jest zawarta przez firmę z własnym pracownikiem).

Umowa zlecenie

Z punktu widzenia zleceniobiorcy

- pełne prawo do ubezpieczeń emerytalnych, chorobowych, rentowych, wypadkowych
  i zdrowotnych;
- brak uprawnień do urlopu wypoczynkowego, macierzyńskiego ani wychowawczego;
- brak możliwości pobierania zasiłku opiekuńczego;.

Z punktu widzenia zleceniodawcy

- partycypuje 50% w kosztach ponoszonych przez zleceniobiorcę na składkę rentową
  i emerytalną;
- w przypadku realizacji umowy w siedzibie lub miejscu prowadzenia działalności przez pracodawcę, finansuje on również składkę na ubezpieczenie zdrowotne;
- jeśli zleceniobiorca to uczeń lub student do 26 roku życia to pracodawca nie musi opłacać składek na ubezpieczenie społeczne;
- zleceniodawca nie udziela urlopu, nie wypłaca odprawy, nie płaci chorobowego.

4. Składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne przy umowach zlecenia i o dzieło

Wykonywanie pracy na podstawie umowy o dzieło, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, może rodzić skutki prawne w sferze ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenie zdrowotnego. Ustalając, z którego tytułu składka

musi być opłacana obowiązkowo, a z którego nie ma takiego obowiązku, należy kierować się zasadami zawartymi w art. 6, art. 8 ust. 2a oraz art. 9 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych[15]

5. Proponowane zmiany w zakresie oskładkowania umów

Przygotowany przez MPIPS projekt zakłada objęcie obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym członków rad nadzorczych, którzy obecnie podlegają jedynie ubezpieczeniu zdrowotnemu. Składki te będą egzekwowane bez względu na to, czy w/w grupa ma inny tytuł do ubezpieczeń społecznych czy też pobierane są renty lub emerytury. Jeżeli chodzi o ustalenie podstawy wymiaru składek będzie nią wynagrodzenie z tytułu pełnienia obowiązków członka rady, gdzie płatnikiem składek stanie się podmiot, w którym działa Rada Nadzorcza. Posunięcia te, gdzie obecnie w Polsce jest blisko 50 tyś. członków rad nadzorczych, miały by przynieść wg danych ZUS[16]zwiększenie wpływów do FUS rzędu 300 mln zł.

Oczywiście to nie jedyna propozycja zmian, kolejne dotyczą osób pracujących na umowę zlecenie. Czytając uzasadnienie rządowego projektu można wywnioskować, że głównym motywem wprowadzenia zmian jest dbałość o dobro słabszej strony stosunku cywilnoprawnego jakim jest zleceniobiorca. W szczególności dotyczy to zbiegu umów zleceń, czyli kilku umów równolegle wykonywanych przez zleceniobiorcę. Obecnie zleceniobiorcy wykonujący pracę w ramach kilku umów zleceń bez względu na ich ilość i wysokość wynagrodzenia, podlegają ubezpieczeniu społecznemu tylko z jednej umowy pierwszej bądź dowolnie przez siebie wskazanej. Niestety jest to sytuacja prowadząca do wielu nadużyć, które polegają na odprowadzeniu składki od pierwszej w czasie umowy opiewającej na niską wartość, by następnie od pozostałych umów odprowadzić jedynie składkę na ubezpieczenie zdrowotne. Niejednokrotnie dzieje się to wbrew woli samych zainteresowanych gdyż nie mają oni możliwości wyboru wyższego ubezpieczenia. Wprowadzenie obowiązku opłacania składek na ZUS przynajmniej od wysokości płacy minimalnej (od jednej umowy, której wartość przekracza lub jest równa pensji minimalnej albo od kilku umów, których łączna wartość jest równa lub przekroczy wynagrodzenie minimalne) wg MPiPS ma sprawić, że osoby pracujące na tych umowach uzyskają chociażby prawo do zasiłku dla bezrobotnych, renty, świadczeń na urlopie macierzyńskimi wyższe będą ich emerytury.

Planowane zmiany mają także poszerzyć grupę podmiotów zobowiązanych do odprowadzenia składki z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej

[15] (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. nr 205, poz. 1585 z późn. zm.).
[16] Dane z końca 2012 r.

o wspólników spółek jawnych, komandytowych, partnerskich, jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, twórców, artystów, wolne zawody i osoby prowadzące niepubliczne placówki edukacyjne. Podstawa wymiaru składki ma być odprowadzana od minimalnego wynagrodzenia nawet w sytuacji dwuletniej preferencji w prowadzeniu działalności od jej rozpoczęcia.

W rządowym projekcie przewidziano także zmiany w ubezpieczeniu społecznym rolników. W sytuacji gdzie rolnicy i domownicy, którzy równolegle z prowadzeniem przez siebie działalności rolniczej podejmą dodatkowe zatrudnienie na umowę zlecenie, będą mogli skorzystać z podwójnego ubezpieczenia. Łącząc działalność rolniczą z umową zlecenia będą oni mogli pozostać w KRUS pod warunkiem, że zlecenie nie będzie wyższe niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę. W roku 2014 jest to 840 złotych.

Bez zmian pozostaną umowy zlecenia wykonywane przez studentów i uczniów.

Co do umów o dzieło, od przyszłego roku zostaną one częściowo oskładkowane do poziomu płacy minimalnej, z tym, że z roku na rok poziom oskładkowania takich umów ma wzrosnąć, by za dwa lata móc obejmować całość zarobków osiągniętych na ich podstawie.

W dalszych planach ministerstwa przewidziane jest podwyższanie wysokości składek, gdzie od 2016 r. pracownicy będą musieli płacić składki nie od równowartości miesięcznej płacy minimalnej, tylko od kwoty nie niższej niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego.

6. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę aktualnie obowiązujące rozwiązania w zakresie oskładkowania umów cywilnoprawnych i porównując te zaproponowane przez MPiPS należało by się zastanowić, czy faktycznie mają one za nadrzędny cel ochronę zleceniobiorców i stworzenie im lepszych warunków zatrudnienia a w dalszej perspektywie uzyskanie praw do pobierania emerytury, renty czy też innych świadczeń socjalnych o charakterze zasiłku np.: dla bezrobotnych, macierzyńskiego itp. Niestety pojawiają się tu liczne wątpliwości co do samych korzyści płynących z zastosowania nowych uregulowań w tym zakresie gdyż w uzasadnieniu projektu nowelizacji niestety pojawiają się problemy natury praktycznej, z którymi będą borykać się wszyscy uczestnicy obrotu, również przedsiębiorcy.

Ci drudzy, bardzo często popełniają błędy przy sumowaniu podstaw wymiaru składki. Z kolei zleceniobiorcy w oświadczeniach nie informują, czy jest to ich pierwsza, czy kolejna z umów i tu należałoby zastanowić się nad wprowadzeniem rozwiązania, aby za składane oświadczenie odpowiadał zleceniodawca. Kolejnym punktem spornym jest kwestia studentów. Wprawdzie

będą oni nadal zatrudniani na preferencyjnych warunkach ale stracą swój status zwalniający płatnika od odprowadzania za nich składek w okresie pomiędzy ukończeniem studiów I stopnia i rozpoczęciem studiów magisterskich.

Generalnie, wszystkie obawy związane z realizacją rządowego projektu koncentrują się wokół problemu związanego z kosztami odprowadzenia składek, które niestety mogą zmniejszyć zapotrzebowanie na krótkookresowych zleceniobiorców wykorzystywanych w chwilach niedoboru pracy w przedsiębiorstwach. Może to mieć również niebagatelny wpływ na wydłużenie czasu pracy dla osób już zatrudnionych. Wprawdzie pełne oskładkowanie zleceń zrówna ich znaczenie w systemie ubezpieczeń społecznych to jednak w ostatecznym rozrachunku nie będzie miało to zasadniczego wpływu na przywileje pracownicze wynikające chociażby z kodeksu pracy. Niestety wobec powyższych spostrzeżeń rodzi się wątpliwość, czy proponowana regulacja nie ma jedynie na celu polepszenia fiskalnych potrzeb budżetu państwa i wszystko wskazuje na to, że proponowane zmiany doprowadzą jedynie do zwiększenia kosztów zatrudnienia, co w końcowym rezultacie zniechęci zatrudniających do korzystania z tej formy pracy. Według strony rządowej, wyeliminowanie nadużyć wynikających z umów zlecenia ma służyć stabilizacji zatrudnienia oraz wzrostowi liczby umów bezterminowych. Niestety innego zdania są eksperci z dziedziny prawa pracy, którzy twierdzą , że zamierzony efekt może być zgoła odwrotny i wzrost kosztów zatrudnienia spowoduje zwiększenie bezrobocia, szarej strefy oraz wpłynie na zwyżkę cen, np. dla zamawiających. To nie jedyne mankamenty, które pojawią się w związku z proponowanymi zmianami, bo te mocno zwiększą obciążenia pracodawców, którzy chcąc utrzymać koszty płacowe w ryzach po prosu zdecydują się na obniżenie wynagrodzeń netto, co w rzeczywistości odbije się na pracownikach i w najlepszym rezultacie dostaną oni mniej pieniędzy ale mogą się oni spodziewać także utraty zatrudnienia albo pracy na czarno.

Co do oskładkowania umów o dzieło pojawi się jeszcze jeden skutek w postaci uzyskania przez ZUS narzędzi do kontrolowania takich kontraktów i sprawdzania, czy pracodawcy nie wymuszają zamiany etatu na dzieło.

Konkludując, rząd zwalczając nieuczciwe praktyki związane z ekspansją umów cywilnoprawnych, powinien w pierwszej kolejności skoncentrować się na obniżeniu kosztów zatrudnienia na umowie o pracę oraz wyeliminować archaiczne uregulowania kodeksu pracy dotyczących np. utrudnień związanych z telepracą czy mało zrozumiałych zapisów, m.in. o rozkładzie czasu pracy. Jeśli faktyczną intencją jest ta związana z walką z nadużyciami, są przecież inne skuteczne metody mogące poprawić sytuację na rynku pracy, chociażby ta związana z upowszechnieniem wśród obywateli i łatwiejszym dostępem do wnoszenie powództw o ustalenie stosunku pracy oraz zwiększenie wysokości kar nakładanych na nieuczciwych pracodawców nadużywające umów cywilnoprawnych, tak aby były one współmierne i naprawdę dotkliwe finansowo.

Niestety zamiast jakże prostych i przecież skutecznych w swojej postaci rozwiązań rząd proponuje jednak objęcie składkami wszystkich umów cywilnoprawnych, z których większość nie jest przecież nadużyciami co w rezultacie wydaje się mało prawdopodobnym by przyniosło oczekiwane zmiany w przedstawionym zakresie.

BIBLIOGRAFIA

1) Radwański Z. Panowicz-Lipska., J. Zobowiązania –część szczegółowa, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013,
2) Radwański Z. Panowicz-Lipska., J. Zobowiązania –część szczegółowa, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007,
3) Kołakowski K.(w:) Bieniek G, *Komentarz* , t. II, 2006;
4) Kidyba A. Prawo handlowe, C.H.Beck, Warszawa, 2006
5) Brzozowski A. (w:) System prawa prywatnego, t.7, PAN, Warszawa 2004.
6) Gniewek E. Kodeks Cywilny Komentarz, C.H.Beck, Warszawa 2006.
7) Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r., Kodeks pracy, z póź. zmianami.
8) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.-Kodeks cywilny, z póź. zmianami.
9) Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o Systemie ubezpieczeń społecznych

WYNIK FINANSOWY

Patrycja Kurowska[*]

1. Wstęp

Każde funkcjonujące przedsiębiorstwo, aby utrzymać się na rynku musi nieustannie podejmować decyzje oraz wdrażać je w życie. Ma to związek zarówno z przeszłym okresem sprawozdawczym jak i przyszłym. Turbulentne oraz konkurencyjne otoczenie zmusza do różnorodnych analiz, a także umiejętnego zarządzania kosztami i przychodami, które kształtują wyniki finansowe.

2. Istota wyniku finansowego

Wynik finansowy jest zasadniczą kategorią ekonomiczną, która pokazuje wszystkie rezultaty z prowadzonej działalności przez jednostki. Wynik ten jest wyrażonym wartościowo efektem działalności gospodarczej za podany okres sprawozdawczy. Podejmowane działania w przedsiębiorstwie prowadzą do tego, że wynik finansowy staje się bardzo powszechną zbiorczą miarą korzyści ekonomicznych, która jest pośrednią postępowań przyczyniając się do wzrostu korzyści ekonomicznych poprzez osiągnięte zyski i przychody oraz przez poniesione straty i koszty spadku korzyści ekonomicznych. O rozmiarze wypracowanego wyniku finansowego decydują przychody i zyski oraz straty. Wynik finansowy jest więc różnicą pomiędzy kosztami, które zostały poniesione, a uzyskanymi przychodami. Przedstawia to następujący wzór:

WYNIK FINASOWY= PRZYCHODY - KOSZTY

Wynik finansowy może mieć wartość dodatnią, ujemną lub zerową. Wynik finansowy dodatni powstaje wówczas, gdy osiągnięte przychody przewyższają poniesione koszty i określany jest, jako zysk, a w przypadku ujemnego wyniku jest odwrotnie bo powstaje wtedy, gdy poniesione koszty przewyższają osiągnięte przychody i nazywany jest stratą. W przypadku, kiedy wynik finansowy równa

[*] Patrycja Kurowska, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

się zeru, przedsiębiorstwo nie odnosi straty ani zysków, ponieważ wyrównują się koszty i przychody[1].

Wynik finansowy dla przedsiębiorców stanowi ważny i naczelny cel jego poziomu precyzuje szczebel rentowności podanego przedsięwzięcia, podwyższenie zysków wpływa dodatnio na sytuacje finansową w przedsiębiorstwie, rozszerza możliwości zmagań, wzmacnia możliwości rozwoju, co prowadzi do tego ,że wynik finansowy stanowi istotne źródło podejmowania decyzji.

Jak wiadomo wynik finansowy formułowany jest przez sugestię fundamentalnych wielkości, jakimi są poniesione koszty i osiągnięte przychody. Czynniki, które wywierają wpływ na poziomy kosztów i przychodów wpływają na format wyniku finansowego.

Te czynniki, które wpływają na stan wypracowanego przez przedsiębiorstwa wyniku finansowego dzielą się na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne.

Czynniki zewnętrzne to czynniki, które nie maja wpływu na przedsiębiorstwo,
ale są źródłem jego otoczenia, wyróżnia się tutaj:

- konkurencyjność rynku,
- postawy konsumentów,
- warunki zbytu i transport,
- strategię gospodarczą państwa,
- rozwój aktywności lokalnej,
- finansowy system.

Czynniki wewnętrzne, to takie, które mają wpływ na przedsiębiorstwo,
przykładem są:

- zasoby danej firmy,
- przemyślenie działalności,
- finansowa sytuacja w której znajduję się przedsiębiorstwo,
- ulepszenie organizacji i gospodarowania,
- innowacyjne procesy technologiczne,
- marketingowe działania.

Na te czynniki wpływa przedsiębiorstwo, może ono powstrzymać zjawiska złe, zachęcać do nowych działań, oraz pogłębiać już powstałe działania, które

[1] K, Czubkowska, W. Gabrusewicz, E. Nowak, Przychody, koszty , wynik finansowy przedsiębiorstwa, s .183.

mają również wpływ na konkurencyjność w przedsiębiorstwie oraz mikrootoczenie.

Na wynik finansowy wpływają takie czynniki, jak wielkość sprzedaży, cena sprzedaży oraz koszt jednostkowy. Zwiększenie ceny jednostkowej lub obniżenie kosztu jednostkowego prowadzi do wzrost przychodów ze sprzedaży wpływając na wynik finansowy.

Przychody i koszty w przedsiębiorstwie dzielą się na te, które w większym stopniu są powiązane działalnością podstawową i te, które znajdą się przedsiębiorstwie, ale nie są tak związane z działalność.

Przedstawiając taki podział charakteryzuje się cztery grupy przychodów i kosztów:

- **działalność operacyjna zwykła** - działalność ta obejmuje zadania, do których uprawnione jest przedsiębiorstwo, są one wpisane do ustawy albo umowy spółki.

Od rodzaju przedsiębiorstwa zależy jakie będzie ponosiło ono przychody i koszty w przypadku gdy jest to przedsiębiorstwo handlowe podstawowymi przychodami jest sprzedaż danych towarów a kosztami będzie zakup, jeżeli natomiast będzie to produkcyjne przedsiębiorstwo to przychodami będzie sprzedaż a kosztami w tej działalności koszty wytworzenia. W działalności operacyjnej zwykłej koszty i przychody ujęte są jako działalność operacyjna w rachunku zysków i strat. Przykładem takiej działalności może być koszt zużycia produktów lub przychody ze sprzedaży wyrobów gotowych.

- **Pozostała działalność operacyjna** - są to czynności związane pośrednio z działalnością operacyjną zwykłą, celem tych czynności jest realizowanie odróżniających się zadań od tych podstawowych .W działalności tej w specjalny sposób podejmowane są czynności odnoszące się do pozbycia niefinansowych składników trwałych aktywów, wartości niematerialnych i prawnych. Przykładem takiej działalności może być sprzedaż środka trwałego[2].
- **Działalność finansowa** - w tej działalności przychody i koszty biorą się z zaangażowania w różnego rodzaju inwestycje jak na przykład papiery wartościowe środków pieniężnych, lub są to działania biorące się z potrzeby zdobycia źródeł finansowych, które stanowią pożyczki i kredyty. Przykładem w tej działalności są odsetki od należności.
- **Zdarzenia nadzwyczajne** - zdarzenia te nie są własnością działalności finansowej i operacyjnej, trudno jest przypuszczać ich wycofanie. Zdarzeniami nadzwyczajnymi w sposób specyficzny są losowe zdarzenia jak np. kataklizmy powódź, pożar. W wyniku finansowych ujętą końcową rzeczą jest obowiązkowe obciążenie wyniku finansowego z tytułu podatku dochodowego[3].

[2] K. Czubkowska, *Rachunkowość według prawa bilansowego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.

[3] W. D. Krzeszowki, *Rachunek wyników,* Difin, Warszawa 2004, s. 20.

3. Sposób ustalania wyniku finansowego

Wynik finansowy może zostać ustalony oddzielnie dla dowolnego rodzaju działalności lub w sposób narastający rozszerzający się o kolejne działalności, który przedstawiony został poniżej.

Tabela 1.Schemat ustalania wyniku finansowego

Przychody ze sprzedaży -Koszty własny sprzedaży
= **wynik ze sprzedaży**
+ Pozostałe przychody operacyjne - Pozostałe koszty operacyjne
= **Wynik z działalności operacyjnej**
+ Przychody finansowe - Koszty finansowe
=**Wynik z działalności gospodarczej**
+ Zyski nadzwyczajne - Straty nadzwyczajne
= **Wynik finansowy brutto**
- obowiązkowe obciążenia z tytułu podatku dochodowego
= **wynik finansowy netto**

Źródło: opracowanie własne na podstawie B. Padurek Zasady rachunkowości, Wrocław 2004.

W bilansie po stronie pasywów wykazywany jest wypracowany w roku obrotowych przez jednostkę wynik finansowy netto, nie zależnie od tego czy

stanowi zysk czy stratę jest częścią równoważącą bilans. Dodatni wynik zgodnie z decyzją, jaką podejmie przedsiębiorstwo może być poświęcony przyszłemu rozwojowi
lub przekazany dla właścicieli, jako wypłata zysku, natomiast ujemny wynik powinno się spłacić z kapitału podstawowego.

4. Wariant kalkulacyjny i porównawczy

Do obliczenia wyniku finansowego stosuje się dwa warianty:

- Kalkulacyjny,
- Porównawczy,

Wariant kalkulacyjny wychodzi z założenia ze ewidencja wykazywana jest,
w jednostkach gospodarczych na kontach zespołu 5 "Koszty według typu ich rozliczenia". Zespół ten skupia w sobie koszty wedle miejsca, w którym zostały wytworzone wobec tego oddzielone są rzeczywiste pośrednie i bezpośrednie racjonalne koszty produkcji jak i wykazuje te koszty, które nie są kosztami podstawowej produkcji, jak np. koszty zarządu lub koszty sprzedaży, dlatego na wynik finansowy idą poza pośrednimi kosztami rozliczanymi na koniec okresu wyłącznie koszty produkcji, które w rezultacie pozostały sprzedane, resztę przychodów i kosztów oraz strat i zysków nadzwyczajnych ujmuję się w sposób identyczny jak w wariancie porównawczym[4].

Wariant porównawczy - wykorzystują go te jednostki, w których koszty są księgowane na podstawie kont zespołu 4 " koszty według rodzaju rozliczenia" albo jednocześnie na zespołach 4 i 5. W tym wariancie zestawia się poniesione koszty
i osiągnięte przychody w okresie sprawozdawczym. Zgodnie z zasadą współmierności nie wszystkie koszty idą w parze z przychodami osiągniętymi z działalności gospodarczej. Ta zasada narzuca konieczność zestawienia kosztów porównywalnych do przychodów z poniesionymi kosztami. To porównanie kosztów dokonuje się na koncie „Rozliczenie kosztów rodzajowych" rezultatem tego zapisu jest saldo nazwane „Zmiana stanu produktu” stanowi jedną z pozycji rachunku zysków i strat wyodrębnionych w przychodach ze sprzedaży, której celem jest dostarczenie kosztów rodzajowych do kosztów odnoszących się do podanego roku obrotowego jak i do kosztów, które obejmują sprzedane produkty w danym roku obrotowym. W przypadku sytuacji, w której końcowy stan produktów od początkowego jest większy wtedy zwiększa się stan produktów co powoduje również zwiększenie przychodów, natomiast w sytuacji

[4] *Rachunkowość*, pod red. A. Szydełko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie 2004, s. 155.

kiedy stan produktów końcowych jest mniejszy od początkowego to powoduje to zwiększenie kosztów.

O wyborze wariantu ustalenia wyniku finansowego decyduje dyrekcja firmy.[5]Rozpatrując wynik finansowy trzeba zaznaczyć, że ważnym dokumentem, w którym zawiera się szczegółowy przebieg ustalania tego wyniku jest rachunek zysków i strat. Jest kilka rodzajów tworzenia rachunku zysków i strat ma to powiązania z zasadniczą funkcją, którą stanowi funkcja informacyjna. Tworząc rachunek zysków i strat, trzeba skupić się na tym, jaki rodzaj informacji pragniemy zaprezentować oraz na prawnych wymogach.

Zaprezentowane w ustawie warianty rachunku zysku i strat odróżniają się od siebie sposobem przedstawiania kosztów z działalności operacyjnej[6]. W wariancie porównawczym koszty przedstawione są w układzie rodzajowym w wariancie kalkulacyjnym wyodrębnione są koszty sprzedaży, koszty zarządu i koszt wytworzenia sprzedanych produktów, co prowadzi w układzie porównawczym i kalkulacyjnym do skupienia kosztów[7].

5. Podsumowanie

Zarówno w przedsiębiorstwach tych większych jak i mniejszych wynik finansowy stanowi zasadniczą kategorię ekonomiczną, która pokazuje wszystkie rezultaty z prowadzonej działalności przez jednostki. Jest on jednym z podstawowych mierników efektywności zarządzania przedsiębiorstwem. Bardzo ważne jest to, aby jak najlepiej zarządzać wynikiem finansowym i podejmować w tym kierunku ważne decyzje, które pozwolą na osiągniecie jak największego zysku, który będzie wpływał na dalszy rozwój przedsiębiorstwa. Mówiąc o wyniku finansowym trzeba zwrócić uwagę na przychody i koszty, które stanowią najważniejszą część wyniku finansowego, jak i czynniki wewnętrzne, które mają wpływ na przedsiębiorstwo oraz czynniki zewnętrze, które nie wypływają na przedsiębiorstwo, lecz na jego otoczenie.

[5]*Ibidem, s.155.*

[6] Z. Leszczyński, A.Skowronek- Mielczarek, *Analiza ekonomiczno- finansowa firmy* ,Difin, Warszawa 2001, s.68

[7] I. Kondratowicz - Garbarska, *Rachunek zysków i strat,* Polskie wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013 , s. 40.

BIBLIOGRAFIA

1) Czubkowska K., Gabrusewicz W., Nowak E., *Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa* , Polskie wydawnictwo Ekonomiczne , Warszawa 2009
2) Czubkowska K., *Rachunkowość według prawa bilansowego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009
3) Kondratowicz- Garbarska I., *Rachunek zysków i strat*, Polskie wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013
4) Krzeszowki W. D., *Rachunek wyników*, Difin, Warszawa 2004.
5) Leszczyński Z., Skowronek- Mielczarek A., *Analiza ekonomiczno-finansowa firmy* ,Difin, Warszawa 2001
6) Padurek B. *Zasady rachunkowości*, Wrocław 2004
7) *Rachunkowość*, pod red. A. Szydełko Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie 2004

PODATKOWA KSIĘGA PRZYCHODÓW I ROZCHODÓW

Joanna Kuś [*]
Izabela Kosiba[**]

1. Istota księgi przychodów i rozchodów

Podatkowa księga przychodów i rozchodów jest jedną z najpopularniejszych form ewidencji podatkowej. Księguje się w niej wszelkiego rodzaju przychody, zakup towarów handlowych i materiałów podstawowych oraz koszty uboczne związane z tymi zakupami, wydatki, tj. wynagrodzenia (w gotówce i w naturze) oraz wszystkie inne wydatki związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Według rozporządzenia w sprawie KPiR muszą ją prowadzić osoby fizyczne osiągające przychody z działalności gospodarczej, gdy dla tego rodzaju przychodów wybrali opodatkowanie na zasadach ogólnych, czyli według skali podatkowej, albo w formie podatku liniowego. Obowiązek prowadzenia księgi nie dotyczy przedsiębiorców, którzy dokonali wyboru opodatkowania w formie ryczałtu ewidencjonowanego lub karty podatkowej oraz tych, którzy prowadzą księgi rachunkowe. Niezależnie od tego czy jesteśmy firmą jednoosobową czy mamy do czynienia ze spółką cywilną, jawną lub partnerską mamy możliwość prowadzenia KPiR, jednakże osiągany przychód netto ze sprzedaży nie może przekroczyć kwoty 1 200 000 euro. Warto zwrócić uwagę na to, iż w niektórych przypadkach prawo wyklucza rozliczanie dochodu w formie zryczałtowanego podatku czy karty podatkowej, narzucając w ten sposób ewidencję w formie księgi. Są to na przykład usługi ochroniarskie, detektywistyczne, reklamowe czy też usługi pośrednictwa finansowego. Również w sytuacji, w której koszty utrzymania firmy są małe, warto wybrać KPiR. Według rozporządzenia Ministra Finansów także *rolnicy prowadzący gospodarstwo rolne bez zatrudnienia w nim pracowników, członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz pracowników rolnych, wykonujący działalność gospodarczą, osobiście lub z udziałem członków rodziny pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli łączny przychód z tej działalności gospodarczej nie przekracza 10.000 zł w roku podatkowym, są obowiązani prowadzić księgę przeznaczoną dla tych rolników.*[1]

[*] Joanna Kuś, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".
[**] Izabela Kosiba, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

Podatkowa księga przychodów i rozchodów powinna być założona na dzień 1 stycznia roku podatkowego lub na dzień rozpoczęcia działalności gospodarczej. Podobnie jest w przypadku, gdy istnieje obowiązek prowadzenia ewidencji sprzedaży. Podatnik w ciągu 20 dni od momentu założenia księgi musi poinformować o tym fakcie naczelnika urzędu skarbowego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania przedsiębiorcy. *W przypadkach uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zwłaszcza takimi jak: rodzaj i rozmiar wykonywanej działalności, wiek oraz stan zdrowia, naczelnik urzędu skarbowego, o którym mowa w § 10 ust. 2, na wniosek podatnika może zwolnić go od obowiązku prowadzenia księgi, jak również od poszczególnych czynności z zakresu prowadzenia księgi. Wniosek musi być złożony co najmniej na 30 dni przed rozpoczęciem miesiąca, od którego zwolnienie miałoby być zastosowane, a w razie rozpoczęcia wykonywania działalności lub powstania obowiązku prowadzenia księgi w ciągu roku podatkowego - w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia tej działalności lub powstania obowiązku prowadzenia księgi.*[2] Należy pamiętać jednak o tym, że fiskus nie zawsze wydaje pozytywna decyzję. Warunki zastosowania zwolnienia muszą być bowiem w pełni uzasadnione.

2. Czas i miejsce przechowywania podatkowej księgi przychodów i rozchodów

Czas w jakim należy przechowywać podatkową księgę przychodów i rozchodów oraz związane z nią dokumenty, będące podstawą dokonywanych w niej wpisów określa Art. 86. § 1. ustawy *Ordynacja podatkowa*, który mówi, że *podatnicy obowiązani do prowadzenia ksiąg podatkowych przechowują księgi i związane z ich prowadzeniem dokumenty do czasu upływu okresu przedawnienia zobowiązania podatkowego.* Następuje to po okresie 5 lat, licząc od końca roku podatkowego, w którym zostało złożone zeznanie podatkowe, a jednocześnie minął termin obowiązku zapłaty podatku dochodowego. Można zobrazować to na następującym przykładzie: Pani Karolina rozlicza się ze swojego dochodu z US na zasadach ogólnych. Zeznanie podatkowe PIT-36 za 2011 rok złożyła 29 kwietnia 2012 roku. Zatem termin przedawnienia zobowiązania podatkowego pani Karolina powinna zacząć liczyć od 1 stycznia 2013 roku. Oznacza to, że w roku 2018 będzie mogła zlikwidować księgę za 2011 rok i wszystkie związane z nią dokumenty.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów szczegółowo określa zasady przechowywania księgi. W zasadzie powinna znajdować się ona w miejscu wykonywania działalności gospodarczej lub w miejscu, które zostało

[2] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

wskazane jako siedziba podatnika. W przypadku prowadzenia przedsiębiorstwa wielozakładowego, księgi powinny znajdować się w każdym zakładzie. Jednakże istnieje możliwość prowadzenia jednej księgi dla wszystkich zakładów, ale tylko wtedy, gdy w każdym z nich prowadzi się ewidencję sprzedaży. Wówczas wspólna księga powinna znajdować się w siedzibie firmy, a jeśli taka nie istnieje to w jednym z miejsc prowadzenia działalności. W sytuacji, w której powierzymy prowadzenie księgi biuru rachunkowemu, a nie zastrzeżemy sobie, że dokumentacja ma znajdować się w siedzibie naszej firmy, księga ma znajdować się w tym biurze. Biuro rachunkowe w naszym imieniu zawiadamia naczelnika urzędu skarbowego, w terminie 7 dni od momentu zawarcia umowy o miejscu przechowywania całej dokumentacji.

Rozporządzenie Ministra obok formy papierowej zezwala na prowadzenie podatkowej księgi przychodów i rozchodów również w formie komputerowej. Należy wtedy spełnić kilka potrzebnych warunków, a mianowicie wskazać w formie pisemnej konkretne zasady działania programu księgowego, który ma być wykorzystywany do prowadzenia księgi. Ponadto sposób użytkowania programu musi być zgodny z przepisami, umożliwiający wgląd do zapisów w księdze w każdym momencie, dane muszą być wprowadzane w porządku chronologicznym. Do czasu wydrukowania wszystkich niezbędnych zestawień dane należy przechowywać na magnetycznych nośnikach. Na koniec każdego miesiąca należy dokonać wydruku wszystkich zapisów dokonanych na komputerze w terminie, który umożliwi rozliczenie się z fiskusem z podatku dochodowego, nie później niż do 20. dnia każdego miesiąca następującego po rozliczanym miesiącu.

3. Ewidencja przychodów

Przychodem z działalności gospodarczej są pieniądze i wartości pieniężne, które przysługują nam w związku ze sprzedażą towarów czy wykonywaniem usług. Przychód to zarówno należności, które już otrzymaliśmy jak również te jeszcze nie otrzymane. Pomniejszenie przychodu może nastąpić między innymi na skutek zwrotu towarów czy skonta. Przychód w przypadku przedsiębiorcy będącego podatnikiem VAT obejmuje kwotę przychodu pomniejszoną o wartość podatku od towarów i usług.

Za datę powstania przychodu uważa się dzień wydania rzeczy, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi, albo częściowego wykonania usługi, nie później niż dzień:

1) *wystawienia faktury albo*
2) *uregulowania należności.*[3]

[3] Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, art. 14 ust. 1c.

W przypadku gdy działalność gospodarcza polega na świadczeniu usług, jeżeli strony ustalą, że usługa jest rozliczana w okresach rozliczeniowych, za datę powstania przychodu uznaje się ostatni dzień okresu rozliczeniowego określonego w umowie lub na wystawionej fakturze, nie rzadziej niż raz w roku.[4]

W sytuacjach gdy osiąganie przychodów z działalności gospodarczej nie jest określone przepisami wspomnianymi powyżej, moment obowiązku podatkowego następuje w dniu, w którym otrzymaliśmy zapłatę za dokonaną transakcję.

Przychody nie wynikające ze sprzedaży towarów czy wykonania usługi wpisujemy w pozycji 8 podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Do takich przychodów zaliczamy między innymi:

1. *przychód z dzierżawy, najmu składników majątku przedsiębiorstwa;*
2. *przychód ze sprzedaży środka trwałego;*
3. *przychód ze sprzedaży gruntu;*
4. *przychody z nieodpłatnie otrzymanych świadczeń;*
5. *przychód z odsetek zapłaconych przez kontrahentów;*
6. *otrzymane odszkodowania majątkowe;*
7. *dodatnie różnice kursowe;*
8. *otrzymane darowizny.*[5]

4. Ewidencja kosztów

Ewidencjonując koszty uzyskania przychodu należy pamiętać, że muszą one znajdować się w wyraźnym związku z prowadzoną przez przedsiębiorcę działalnością gospodarczą. Kosztami uzyskania przychodu są zatem wszystkie wydatki, które przedsiębiorca ponosi w celu osiągnięcia, zabezpieczenia czy zachowania swego źródła przychodu. Istnieją dwie metody ewidencjonowania kosztów: kasowa i memoriałowa. Podatnicy mają możliwość wyboru jednej z nich. Metoda kasowa jest uznawana za uproszczony i podstawowy sposób ewidencjowania kosztów w podatkowej księdze przychodów i rozchodów. Koszty uzyskania przychodów są potrącane w tym roku podatkowym, w którym zostały poniesione. Ewidencjonuje się je z datą ich poniesienia, bez względu na to, jakiego okresu dotyczą. Metoda memoriałowa z kolei polega na rozliczaniu kosztów w podziale na bezpośrednie (rozliczane w dacie uzyskania przychodu) i pośrednie (rozliczane w dacie poniesienia wydatku). Wpisów dotyczących poniesionych wydatków dokonuje się raz dziennie, po zakończeniu sprzedaży, lecz nie później niż przed rozpoczęciem sprzedaży w dniu następnym, natomiast zakup towarów handlowych czy materiałów musi być wpisany do księgi

[4] Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, art. 14 ust. 1e.

[5] K. Heinze, *Księga przychodów i rozchodów : wszystko, co musisz wiedzieć o rozliczaniu działalności gospodarczej*, Helion, Gliwice 2012, s.14-18.

niezwłocznie po ich otrzymaniu, najpóźniej przed przekazaniem do magazynu, przerobu czy sprzedaży.

Nie rzadko zdarza się, że nie wszystkie koszty zaksięgujemy w księdze przychodów i rozchodów. Takim przypadkiem jest na przykład sytuacja, w której zaginie faktura za zakup materiałów biurowych. Obowiązkiem przedsiębiorcy jest ujmowanie w KPiR wszystkich przychodów i kosztów jednak powyższa sytuacja nie spowoduje podważenia rzetelności księgi przez organy skarbowe. Wynika to z faktu, że ustawodawca dopuszcza pewne nieścisłości, które nie wpływają na ocenę wiarygodności KPiR, jednakże nie mogą być one powodowane świadomie i celowo.

5. Zasady dokonywania korekty błędnych zapisów w księdze przychodów i rozchodów

Podczas wprowadzania danych do księgi przychodów i rozchodów może zdarzyć się, że podatnik popełni błąd. Najczęściej można się spotkać z błędami polegającymi na wprowadzeniu niepoprawnych wartości kwot, na wprowadzeniu wartości w nieodpowiednie kolumny czy też dochodzi do pominięcia określonego dokumentu księgowego. Nie zawsze jednak błędy wynikają z nieuwagi podatnika, często zdarza się, że dokument, który w danym momencie księgujemy jest źle sporządzony przez kontrahenta. Błędne zapisy w księdze przychodów i rozchodów należy poprawić bezzwłocznie po ich zidentyfikowaniu. Błędy w zapisach w KPiR powinny być korygowane w następujący sposób:

1) niewłaściwy zapis zostaje skreślony, a w jego miejsce umieszcza się zapis prawidłowy zachowując czytelność błędnego zapisu, obok zapisu umieszcza się datę zmiany i podpis osoby dokonującej poprawki,
2) do księgi przychodów i rozchodów zostają dołączone brakujące dokumenty,
3) wadliwe dokumenty księgowe zostają skorygowane (w przypadku gdy kwota została zawyżona, wprowadza się odpowiedni zapis ze znakiem „minus” bądź stosuje się kolor czerwony).

W przypadku błędów „niższej wagi” (na przykład pomyłka w nazwie firmy czy adresie) najczęściej stosuje się noty korygujące. Osobą wystawiającą notę korygującą może być jedynie nabywca. Notę korygującą należy dołączyć do dokumentu księgowego, w którym zostały dokonane poprawki. Kopię i oryginał noty należy wysłać do osoby, która wystawiła ten dokument w celu jego zaakceptowania i podpisu.

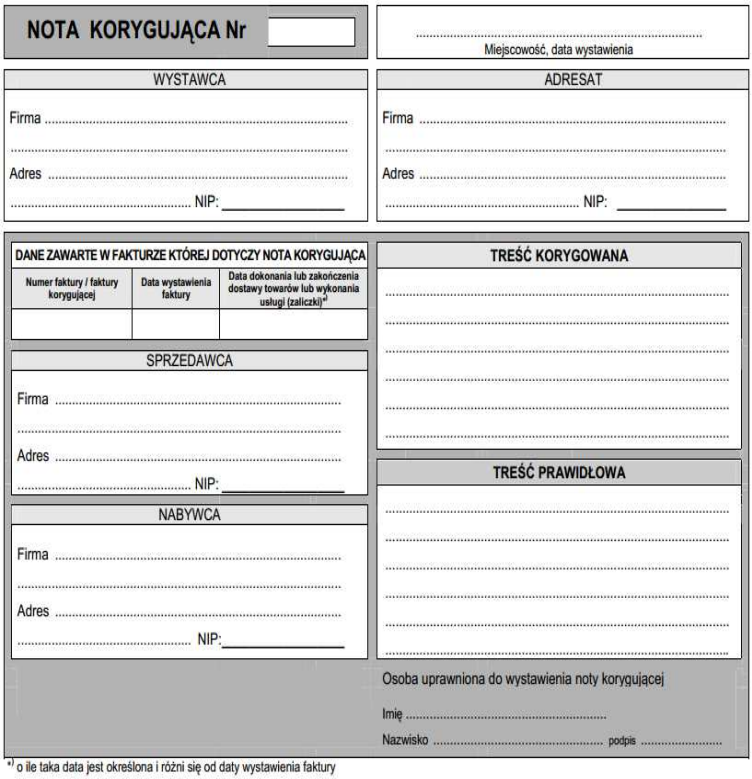
NOTA KORYGUJĄCA Nr

Miejscowość, data wystawienia

WYSTAWCA

Firma .....

Adres .....

..... NIP: _____

ADRESAT

Firma .....

Adres .....

..... NIP: _____

DANE ZAWARTE W FAKTURZE KTÓREJ DOTYCZY NOTA KORYGUJĄCA

Numer faktury / faktury korygującej	Data wystawienia faktury	Data dokonania lub zakończenia dostawy towarów lub wykonania usługi (zaliczki)*)

SPRZEDAWCA

Firma .....

Adres .....

..... NIP: _____

NABYWCA

Firma .....

Adres .....

..... NIP: _____

TREŚĆ KORYGOWANA

TREŚĆ PRAWIDŁOWA

Osoba uprawniona do wystawienia noty korygującej

Imię .....

Nazwisko ..... podpis .....

*) o ile taka data jest określona i różni się od daty wystawienia faktury

Rys. 1. Formularz noty korygującej
Źródło: http://www.druki.gofin.pl/ 10.05.2014

6. Dowody księgowe

Podstawą wpisów do księgi przychodów i rozchodów są dowody księgowe. Należą do nich faktury VAT, faktury VAT RR, faktury VAT marża, faktury VAT MP, rachunki, dokumenty celne np. SAD, faktury czy noty korygujące. Ponadto dowody księgowe stanowią dzienne zestawienia dokumentów sprzedażowych, noty księgowe, które mają na celu korekty zapisów dotyczących zdarzeń gospodarczych, dowody przesunięć, dowody stwierdzające poniesienie kosztów bankowych i inne dowody. Dowód księgowy musi zawierać wiarygodne określenie wystawcy albo stron biorących udział w zdarzeniu gospodarczym. Istotna jest także zarówno data wystawienia dowodu jak i data wystąpienia zdarzenia gospodarczego. Należy określić również czego dotyczy dane zdarzenie. Uwzględnione muszą zostać podpisy osób uprawnionych do dokumentowania zdarzeń gospodarczych, a przede wszystkim określić należy numer dowodu księgowego, który umożliwi powiązanie go z księgowaniem operacji gospodarczej w KPiR. Dowody księgowe dzielimy na dowody własne

i dowody obce. Dowody obce to faktury VAT, rachunki, dokumenty celne, dowody opłat pocztowych i bankowych, noty księgowe. Dowody własne natomiast dzielimy na dowody zewnętrzne i wewnętrzne. Dowody księgowe własne zewnętrzne są sporządzane w dwóch egzemplarzach. Podstawą zapisu u podatnika je wystawiającego jest kopia. Są nimi przede wszystkim faktury i rachunki. Natomiast dowody własne wewnętrzne, jakimi może się posługiwać podatnik to: dzienne zestawienie sprzedaży bez rachunkowej, dowody przesunięć, a także dowody które służą do udokumentowania niektórych wydatków, takich jak koszty podróży służbowej, opłaty za parkowanie. Dowody przesunięć są sporządzane w sytuacjach, w których prowadzi się przedsiębiorstwo wielozakładowe i w każdym zakładzie prowadzona jest odrębna księga. Dowody przesunięcia mają na celu odzwierciedlenie przemieszczania towarów i materiałów pomiędzy poszczególnymi zakładami. Każdy dowód powinien być sporządzony w dwóch egzemplarzach. Jedna kopia powinna znajdować się w zakładzie, z którego pochodzi towar/ materiał, a druga w zakładzie do którego towar bądź materiał został przyjęty. Dowód ten nie musi być sporządzany, gdy podatnik prowadzi jedną wspólną księgę dla przedsiębiorstwa wielozakładowego, a zakupione towary przekazuje tylko do jednego zakładu.

7. Jak należy postępować w sytuacji stwierdzenia nadpłaty w podatku dochodowym

Często zdarza się, że składając zeznanie podatkowe podatnik pomyli się na korzyść Urzędu Skarbowego. W sytuacji takiej podatnik może zwrócić się do fiskusa z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty i zwrot nadpłaconej kwoty. Wniosek taki powinien być złożony wraz z poprawionym zeznaniem podatkowym. W takich sytuacjach należy się liczyć z tym, iż organy skarbowe mogą bardziej zainteresować się przypadkiem i poddać złożone przez podatnika zeznanie podatkowe głębszej weryfikacji. W każdej też chwili podatnik może zostać wezwany przez fiskusa w celu złożenia wyjaśnień czy tez okazania odpowiednich dokumentów.

Każdy podatnik może w ciągu 5 lat licząc od końca roku kalendarzowego, w którym złożył swoje zeznanie oraz w którym nastąpił termin przedawnienia zobowiązania podatkowego sporządzić korektę rocznego zeznania PIT.

Korekta rozliczenia rocznego polega na ponownym wypełnieniu odpowiedniego formularza wraz z dołączoną do niego informacją dotyczącą przyczyn korekty.

W przypadku, gdy do złożonej przez podatnika korekty zeznania podatkowego nie ma zastrzeżeń następuje zwrot nadpłaconej kwoty podatku. Nie oznacza to jednak, że nie zostanie już w ogóle przeprowadzona kontrola, może to nastąpić w terminie późniejszym.

W sytuacji gdy fiskus ma jakiekolwiek zastrzeżenia co do tematu złożonej przed podatnika korekty zeznania podatkowego, wszczyna postępowanie podatkowe. Rezultatem jest otrzymanie przez podatnika decyzji odmownej co do wysokości nadpłaty bądź też przychylną określającą jej wysokość. Jeśli podatnik uzna, że decyzja fiskusa jest dla niego niekorzystna może złożyć odwołanie do izby skarbowej.

Jeśli do złożonej przez podatnika korekty zeznania podatkowego fiskus nie ma żadnych zastrzeżeń, zwrot nadpłaconego podatku dochodowego powinien nastąpić nie później niż w terminie dwóch miesięcy od złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty wraz z korektą rozliczenia podatkowego, jednak nie wcześniej niż w terminie trzech miesięcy, licząc od dnia złożenia zeznania podatkowego. Z kolei w sytuacji gdy przez fiskus zostaje przeprowadzone postępowanie podatkowe w sprawie nadpłaty podatku, a jego wynikiem jest decyzja stwierdzająca nadpłatę, zwrot nadpłaconego podatku powinien nastąpić w ciągu 30 dni od dnia wydania decyzji przez organ podatkowy. W przypadku, gdy fiskus nie dotrzyma terminów zwrotu nadpłaconego podatku, podatnik ma prawo domagać się przysługujących mu odsetek.

8. Jak zamykać księgę przychodów i rozchodów

Na podstawie danych wpisywanych do podatkowej księgi przychodów i rozchodów należy ustalić ile wynosi dochód stanowiący podstawę do wyliczenia zaliczek na podatek dochodowy, które odprowadzamy co miesiąc do budżetu państwa. Dochód stanowi różnica przychodów i kosztów. Przychody obejmują kwoty od początku roku podatkowego do końca miesiąca, za który wylicza się zaliczkę na podatek, natomiast wydatki stanowią koszt uzyskania przychodu w takim samym okresie jak powyżej. Po zsumowaniu przychodów i wydatków od łącznej kwoty przychodów odejmujemy łączną sumę kosztów. Wynik większy od zera stanowi kwotę od której należy odprowadzić zaliczkę na podatek dochodowy od osób fizycznych. W przeciwnym razie mamy do czynienia ze stratą z prowadzonej działalności gospodarczej. Nie ma obowiązku dokonywania inwentaryzacji co miesiąc. Spis z natury można sporządzić z własnej inicjatywy i poinformować o tym fakcie naczelnika urzędu skarbowego. W sytuacji, w której ma miejsce zakończenie działalności gospodarczej w trakcie roku podatkowego należy obowiązkowo na dzień likwidacji działalności sporządzić spis z natury.

9. Fragment podatkowej księgi przychodów i rozchodów wraz z objaśnieniami

Strona tytułowa podatkowej księgi przychodów i rozchodów

PODATKOWA KSIĘGA PRZYCHODÓW I ROZCHODÓW

.....
imię i nazwisko (firma)

.....
adres

Rodzaj działalności

UWAGA: Przed rozpoczęciem zapisów w księdze należy się szczegółowo zapoznać z przepisami rozporządzenia i objaśnieniami do tego załącznika.

Lp.	Data zdarzenia gospodarczego	Nr dowodu księgowego	Kontrahent		Opis zdarzenia gospodarczego	Przychód					
			imię i nazwisko (firma)	adres		wartość sprzedanych towarów i usług		pozostałe przychody		razem przychód (7+8)	
						zł	gr	zł	Gr	zł	Gr
1	2	3	4	5	6	7		8		9	
					Suma strony						
					Przeniesienie z poprzedniej strony						
					Razem od początku roku						

Zakup towarów handlowych i materiałów wg cen zakupu		Koszty uboczne zakupu		Wydatki (koszty)								Uwagi
				wynagrodzenia w gotówce i w naturze		pozostałe wydatki		razem wydatki (12+13)				
zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	
10		11		12		13		14		15		16

Źródło: http://www.druki.gofin.pl 10. 05. 2014 r.

OBJAŚNIENIA DO PODATKOWEJ KSIĘGI PRZYCHODÓW I ROZCHODÓW

1. Przy dokonywaniu zapisów w księdze, wynikających z prowadzonych przez podatnika:
   a) ewidencji sprzedaży,
   b) ewidencji kupna i sprzedaży wartości dewizowych,
   c) ewidencji pożyczek i zastawionych rzeczy,
   d) ewidencji na potrzeby podatku od towarów i usług
   – nie wypełnia się kolumn 3–5 księgi.
2. Kolumna 1 jest przeznaczona do wpisania kolejnego numeru zapisów do księgi. Tym samym numerem należy oznaczyć dowód stanowiący podstawę dokonania zapisu.
3. W kolumnie 2 należy wpisywać dzień miesiąca wynikający z dokumentu stanowiącego podstawę dokonywania wpisu (datę poniesienia wydatku, otrzymania towaru lub uzyskania przychodu albo datę zestawienia sprzedaży).
4. W kolumnie 3 należy wpisywać numer faktury lub innego dowodu. Jeżeli zapisów dokonuje się na podstawie dziennego zestawienia sprzedaży, należy wpisywać numer zestawienia faktur.
5. Kolumny 4 i 5 są przeznaczone do wpisywania imion i nazwisk (nazw firm) oraz adresów kontrahentów (dostawców lub odbiorców), z którymi zawarte zostały transakcje dotyczące zakupu surowców, materiałów, towarów itp. lub sprzedaży wyrobów gotowych (towarów), gdy transakcje te udokumentowane są fakturami i paragonami. Kolumn tych nie wypełnia się w wypadku zapisów

dotyczących przychodu ze sprzedaży na podstawie dziennych zestawień sprzedaży oraz dowodów wewnętrznych.

6. W kolumnie 6 należy wpisać rodzaje przychodów lub wydatków. Określenie to powinno zwięźle oddawać istotę dokonanego zdarzenia gospodarczego, np. zakup blachy, zapłata za niklowanie obręczy, wypłata wynagrodzeń za okres
7. Kolumna 7 jest przeznaczona do wpisywania przychodów ze sprzedaży wyrobów (towarów handlowych) i sprzedaży usług.

   Podatnicy prowadzący działalność kantorową w kolumnie tej wpisują miesięczną kwotę przychodu (sprzedaży wartości dewizowych) wynikającą z ewidencji kupna i sprzedaży wartości dewizowych.

   W przypadku prowadzenia działalności polegającej na udzielaniu pożyczek pod zastaw (w lombardach) w kolumnie 7 wpisuje się na koniec miesiąca kwotę prowizji stanowiącą wartość spłaconych w danym miesiącu odsetek lub różnicę między kwotą uzyskaną ze sprzedaży zastawionych rzeczy a kwotą udzielonych pożyczek.
8. Kolumna 8 jest przeznaczona do wpisywania pozostałych przychodów, np. przychodów z odpłatnego zbycia składników majątku, otrzymanych kar umownych, wynagrodzenia płatnika.
9. Kolumna 9 jest przeznaczona do wpisywania łącznej kwoty przychodów zewidencjonowanych w kolumnach 7 i 8.
10. Kolumna 10 jest przeznaczona do wpisywania zakupu materiałów oraz towarów handlowych według cen zakupu.

    Podatnicy prowadzący działalność kantorową w kolumnie tej wpisują miesięczną kwotę zakupionych wartości dewizowych, wynikającą z ewidencji kupna i sprzedaży wartości dewizowych.
11. Kolumna 11 jest przeznaczona do wpisywania kosztów ubocznych związanych z zakupem, np. kosztów dotyczących transportu, załadunku i wyładunku, ubezpieczenia w drodze.
12. Kolumna 12 jest przeznaczona do wpisywania wynagrodzeń brutto wypłacanych pracownikom (w gotówce i w naturze). Wynagrodzenia w naturze, jeżeli przedmiotem świadczeń w naturze są rzeczy lub usługi wchodzące w zakres działalności gospodarczej pracodawcy, wpisuje się według przeciętnych cen stosowanych wobec innych odbiorców, a w pozostałych przypadkach – na podstawie cen rynkowych stosowanych przy świadczeniu usług lub udostępnianiu rzeczy lub praw tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem w szczególności ich stanu i stopnia zużycia oraz czasu i miejsca udostępnienia. Wpisu dokonuje się:
    a) na podstawie listy płac lub innych dowodów, na których pracownik potwierdza własnym podpisem kwoty otrzymanych wynagrodzeń w gotówce i w naturze – w przypadku wypłaty wynagrodzenia w kasie,

b) na podstawie innych dowodów, np. dowodu potwierdzającego przekazanie wynagrodzenia na rachunek pracownika – jeżeli wynagrodzenie nie jest wypłacane w kasie.

W kolumnie tej ewidencjonuje się również wynagrodzenia wypłacane osobom z tytułu umów zlecenia i umów o dzieło.

13. Kolumna 13 jest przeznaczona do wpisywania pozostałych kosztów (poza wymienionymi w kolumnach 10–12), z wyjątkiem kosztów, których zgodnie z art. 23 ustawy o podatku dochodowym nie uznaje się za koszty uzyskania przychodów. W kolumnie tej wpisuje się w szczególności takie wydatki, jak: czynsz za lokal, opłatę za energię elektryczną, gaz, wodę, c.o., opłatę za telefon, zakup paliw, wydatki dotyczące remontów, amortyzację środków trwałych, składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe pracowników w części finansowanej przez pracodawcę, składki na ubezpieczenie wypadkowe pracowników, wartość zakupionego wyposażenia. Wydatki z tytułu używania niewprowadzonego do ewidencji środków trwałych samochodu osobowego, w tym także stanowiącego własność osoby prowadzącej działalność gospodarczą, dla potrzeb działalności gospodarczej podatnika należy wpisywać w tej kolumnie po zakończeniu miesiąca na podstawie miesięcznego zestawienia poniesionych wydatków wynikających z faktur zawierających numer rejestracyjny tego pojazdu. Suma wydatków zaliczonych do kosztów uzyskania przychodów, w poszczególnych miesiącach, ustalona od początku roku podatkowego, nie może przekraczać kwoty wynikającej z ewidencji przebiegu pojazdu za ten sam okres, to jest kwoty wynikającej z przemnożenia liczby kilometrów faktycznego przebiegu pojazdu oraz stawki za jeden kilometr przebiegu, określonej w odrębnych przepisach przez właściwego ministra.

Zapisów dotyczących kosztów podróży służbowej, w tym również diet właściciela oraz osób z nim współpracujących, dokonuje się na podstawie rozliczenia tych kosztów sporządzonego na dowodzie wewnętrznym, zwanym rozliczeniem podróży służbowej. Do rozliczenia należy dołączyć dowody (faktury) potwierdzające poszczególne wydatki. Jeżeli uzyskanie dowodu (faktury) nie było możliwe, pracownik musi złożyć pisemne oświadczenie o dokonanym wydatku i przyczynach braku jego udokumentowania. Nie wymagają udokumentowania fakturami diety oraz wydatki objęte ryczałtem, a także koszty przejazdu własnym samochodem pracownika.

14. Kolumna 14 jest przeznaczona do wpisywania łącznej kwoty wydatków wykazanych w kolumnach 12 i 13.

15. Podatnicy, o których mowa w art. 113 ust. 5 ustawy o VAT, dokonują, po zakończeniu miesiąca, w którym nastąpiło przekroczenie kwoty wyrażonej w złotych, odpowiadającej równowartości 10 000 euro wartości sprzedaży, o której mowa w art. 113 ust. 1 i 2 ustawy o VAT, korekty zapisów dotyczących kosztów uzyskania przychodów o tę część naliczonego podatku od towarów

i usług, którą odliczają od podatku należnego. Kwotę tę określa Minister Finansów w odrębnym rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 113 ust. 14 pkt 1 ustawy o VAT.

16. Kolumna 15 jest wolna. W kolumnie tej można wpisywać inne zaszłości gospodarcze poza wymienionymi w kolumnach 1–13. W kolumnie tej można również wpisywać wydatki odnoszące się do przychodów miesiąca lub roku następnego (lat następnych).
17. Kolumna 16 jest przeznaczona do wpisywania uwag co do treści zapisów w kolumnach 2–15. Kolumna ta może być także wykorzystywana np. do wpisywania pobranych zaliczek, obrotu opakowaniami zwrotnymi. W kolumnie tej mogą być także ewidencjonowane przychody faktycznie przez podatnika otrzymane. W przypadku wyboru w następnym roku podatkowym opodatkowania w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych limit otrzymanych przychodów w poprzednim roku podatkowym w kwocie stanowiącej równowartość 25 000 euro jest – zgodnie z art. 21 ust. 1b ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym – warunkiem korzystania z kwartalnego sposobu wpłacania ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.
18. Po zakończeniu miesiąca wpisy dokonane w danym miesiącu należy podkreślić, a dane z kolumn 7–14 zsumować. Wynikłe z podsumowania kwoty należy podkreślić. Podatnik może pod podsumowaniem danego miesiąca wpisać w poszczególnych kolumnach sumy od początku roku do miesiąca poprzedzającego dany miesiąc i w kolejnej pozycji wpisać w poszczególnych kolumnach sumę od początku roku.
19. Jeżeli podatnik nie dokonuje podsumowania zapisów kolejnych miesięcy narastająco od początku roku, po zakończeniu roku podatkowego musi na oddzielnej stronie w księdze sporządzić zestawienie roczne. W tym celu należy wpisać do właściwych kolumn sumy z poszczególnych miesięcy i dodać je.
20. W celu ustalenia wartości poszczególnych składników spisu z natury materiałów i towarów handlowych według cen nabycia należy ustalić procentowy wskaźnik kosztów ubocznych zakupu (kolumna 11) w stosunku do ogólnej wartości zakupu towarów handlowych i materiałów zewidencjonowanych (w kolumnie 10) (suma kosztów ubocznych zakupu przemnożona przez 100 i podzielona przez wartość zakupu). O tak ustalony wskaźnik należy podwyższyć jednostkowy koszt zakupu, a następnie ustalić wartość poszczególnych składników spisu z natury.

    Podatnik może również dokonać wyceny wartości materiałów i towarów handlowych według cen zakupu, tj. bez podwyższenia tej ceny o wskaźnik kosztów ubocznych zakupu.
21. W celu ustalenia dochodu osiągniętego w roku podatkowym należy na oddzielnej stronie księgi:

    1) ustalić wartość osiągniętego przychodu w roku podatkowym (kolumna 9);

2) ustalić wysokość poniesionych w roku podatkowym kosztów uzyskania przychodów w sposób następujący:
   a) do wartości spisu z natury na początek roku podatkowego doliczyć wartość zakupu towarów handlowych (materiałów) z kolumn 10 i 11, a następnie pomniejszyć o wartość spisu z natury sporządzonego na koniec roku podatkowego,
   b) kwotę wynikającą z tego obliczenia powiększyć o kwotę wydatków z kolumny 14 oraz pomniejszyć o wartość wynagrodzeń w naturze w tej części, w której wydatki (koszty) związane z wynagrodzeniami w naturze zostały zaksięgowane w innych kolumnach księgi przychodów i rozchodów (np. w gastronomii koszty zakupu materiałów i towarów handlowych zużytych do przygotowania posiłków dla pracowników zostały wpisane w kolumnie 10);
3) wartość osiągniętego przychodu (kolumna 9) pomniejszyć o wysokość poniesionych w roku podatkowym kosztów uzyskania przychodu, obliczonych zgodnie z objaśnieniami zawartymi w pkt 2; wynikająca z tego obliczenia różnica stanowi kwotę dochodu osiągniętego w roku podatkowym.

22. Określony w ust. 21 sposób obliczenia dochodu dotyczy również podatników sporządzających spis z natury (np. na koniec miesiąca lub jeśli sporządzenie spisu z natury zarządził naczelnik urzędu skarbowego).
23. Przykład obliczenia dochodu:

			zł gr
1)	Przychód (kolumna 9)		455 600,75
2)	Wysokość kosztów uzyskania przychodów poniesionych w roku podatkowym:		
	a)	wartość spisu z natury na początek roku podatkowego	58 678,28
	b)	plus wydatki na zakup towarów handlowych i materiałów (kolumna 10)	289 288,56
	c)	plus wydatki na koszty uboczne zakupu (kolumna 11)	10 320,40
	d)	minus wartość spisu z natury na koniec roku podatkowego	46 524,32
	e)	plus kwota pozostałych wydatków (kolumna 14)	78 328,09
	f)	minus wartość wynagrodzeń w naturze ujętych w innych kolumnach księgi	4 826,00
	Razem koszty uzyskania przychodu		385 265,01
3)	Ustalenie dochodu osiągniętego w roku podatkowym:		
	a)	przychód (pkt 1)	455 600,75
	b)	minus koszty uzyskania przychodów (pkt 2)	385 265,01
	Dochód (a-b)		70 335,74

24. Zasady określone w ust. 1–23 stosuje się odpowiednio w przypadku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów w imieniu podatnika przez biuro rachunkowe.

BIBLIOGRAFIA

1) Heinze K., *Księga przychodów i rozchodów : wszystko, co musisz wiedzieć o rozliczaniu działalności gospodarczej*, Helion, Gliwice 2012.
2) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26.08.2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.
3) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

ZRYCZAŁTOWANE FORMY OPODATKOWANIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ - KARTA PODATKOWA, RYCZAŁT OD PRZYCHODÓW EWIDENCJONOWANYCH

Agata Majchrowska[*]

1. Wstęp

Każdy, kto po raz pierwszy rozpoczyna prowadzenie działalności gospodarczej stoi przed koniecznością wyboru formy opodatkowania. Z kolei dla kontynuujących prowadzenie działalności rozpoczęcie roku podatkowego oznacza okazję do zmiany formy opodatkowania lub pozostania przy obecnej. Przy wyborze formy opodatkowania należy m.in. wziąć pod uwagę rodzaj działalności, jej rozmiar, dokonać analizy wielkości spodziewanych przychodów i wydatków, czyli kosztów uzyskania przychodów. Wybór ten jest bardzo ważny, ponieważ wpływa nie tylko na wysokość przyszłego podatku, ale też na rodzaj i zakres prowadzonych ewidencji podatkowych. Dokonany wybór formy opodatkowania będzie wiązał podatników przez najbliższy rok podatkowy, a co do zasady, również w latach następnych. Przed podjęciem decyzji warto więc ocenić, która forma opodatkowania jest najdogodniejsza. Podatnicy mają możliwość wyboru w jakiej formie będą rozliczać uzyskane dochody, spośród czterech wariantów:

opodatkowania na zasadach ogólnych:

- według skali podatkowej,
- według stawki liniowej 19%,

opodatkowania w formach zryczałtowanych:

- według ryczałtu ewidencjonowanego,
- według karty podatkowej.[1]

[*] Agata Majchrowska, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

[1] A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Leksykon ryczałtu*, Oficyna Wydawnicza UNIMEX, Wrocław 2011 str.552

2. Karta podatkowa

Karta podatkowa jest dobrym rozwiązaniem dla osób, które w swojej działalności przy stosunkowo małych jej rozmiarach osiągają wysokie dochody. Jest to najprostsza forma opodatkowania, zalecana osobom niedoświadczonym, a więc rozpoczynającym działalność gospodarczą po raz pierwszy. Wysokość podatku w tej formie opodatkowania nie zależy od faktycznie osiągniętych dochodów, lecz jest ustalona przez Urząd Skarbowy w drodze decyzji. Kartowicz opłaca podatek dochodowy stałym miesięcznym ryczałtem. Urząd Skarbowy raz w roku wyznacza miesięczną stawkę podatku na podstawie aktualnej tabeli stanowiącej załącznik do ustawy z 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne. Opodatkowanie w tej formie pozwala na znacznie zminimalizowanie wysokości należnego podatku. [2]

Rodzaje działalności gospodarczej objęte kartą podatkową

Karta podatkowa jest jedną z tradycyjnych form uproszczonego opodatkowania dochodów osób fizycznych. Zakres przedmiotowy, warunki, zasady opodatkowania zryczałtowanym podatkiem dochodowym w formie karty podatkowej oraz tryb poboru tego podatku regulują przepisy rozdziału 3 ustawy z dnia 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.[3] Ustawa szczegółowo określa kategorie działalności, które mogą podlegać opodatkowaniu w formie karty podatkowej. Należy do nich działalność usługowa lub wytwórczo-usługowa, m.in. w zawodach zanikających jak np. usługi kowalskie, rusznikarskie, ślusarskie, kołodziejstwo, czapnictwo i kapelusznictwo, repasacja pończoch i inne , jeśli zatrudnienie w firmie nie przekracza określonego limitu. Ponadto z karty podatkowej mogą korzystać prowadzący działalność usługową w zakresie handlu detalicznego żywnością, napojami (z wyjątkiem napojów o zawartości powyżej 1,5 % alkoholu) wyrobami tytoniowymi oraz kwiatami, w zakresie obnośnego i obwoźnego handlu detalicznego artykułami nieżywnościowymi (z wyjątkiem handlu paliwami silnikowymi, środkami transportu samochodowego, częściami i akcesoriami do pojazdów mechanicznych, ciągnikami rolniczymi i motocyklami oraz z wyjątkiem handlu artykułami nieżywnościowymi objętego koncesjonowaniem), w zakresie gastronomii- jeżeli nie jest prowadzona sprzedaż napojów o zawartości powyżej 1,5 % alkoholu; a także świadczący usługi transportowe wykonane przy użyciu jednego pojazdu, niektóre usługi rozrywkowe , usługi sprzedaży posiłków

[2] A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Leksykon ryczałtu*, Oficyna Wydawnicza UNIMEX, Wrocław 2011 str.562

[3] Dz. U. Nr 144, poz.930 z późn. zm.

domowych w mieszkaniach (jeżeli nie jest prowadzona sprzedaż napojów o zawartości alkoholu powyżej 1,5%), niektóre usług w zakresie ochrony zdrowia, niektóre usługi weterynaryjne, opiekę domową nad dziećmi i osobami chorymi oraz osoby udzielające korepetycji.[4]

Wysokość płaconego podatku zależy od:

- rodzaju prowadzonej działalności,
- liczby mieszkańców w miejscowości, na terenie której działalność ta jest prowadzona,
- liczby zatrudnionych osób,

Im mniejsza jest miejscowość i mniejsza liczba zatrudnionych osób, tym niższa jest stawka podatku.

Przyznanie prawa do karty podatkowej, jej utrata oraz zrzeczenie się prawa do karty

Podatnicy prowadzący działalność, o której mowa w art. 23, podlegają opodatkowaniu w formie karty podatkowej, jeżeli:

- złożą wniosek o zastosowanie opodatkowania w tej formie,
- we wniosku zgłoszą prowadzenie działalności wymienionej w jednej z 12 części tabeli- przy zatrudnieniu nieprzekraczającym stanu określonego w tabeli
- przy prowadzeniu działalności nie korzystają z usług osób niezatrudnionych przez siebie na podstawie umowy o pracę oraz z usług innych przedsiębiorców i zakładów, chyba, że chodzi o usługi specjalistyczne,
- nie prowadza, poza jednym z rodzajów działalności wymienionej w art.23, innej pozarolniczej działalności gospodarczej,
- małżonek podatnika nie prowadzi działalności gospodarczej w tym samym zakresie,
- nie wytwarzają wyrobów opodatkowanych, na podstawie odrębnych przepisów, podatkiem akcyzowym,
- pozarolnicza działalność gospodarcza zgłoszona we wniosku, o którym mowa w pkt. 1, nie jest prowadzona poza terytorium Rzeczpospolitej Polskiej.

Nie wyłącza opodatkowania w formie karty podatkowej :

1) prowadzenie przez podatnika działalności w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, w elektrowniach wodnych i wiatrowych, o mocy oddawanej do 5000 kilowatów oraz wytwarzanie biogazu,

[4] Dz. U. Nr 144, poz.930 z późn. zm

2) osiąganie przychodów z tytułu umowy najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze

- z których przychody (dochody) podlegają odrębnemu opodatkowaniu podatkiem dochodowym na ogólnych zasadach. [5]

Wniosek o zastosowanie opodatkowania w formie karty podatkowej (druk PIT-16), za dany rok podatkowy, podatnik składa właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego nie później niż do dnia 20 stycznia roku podatkowego, a jeżeli podatnik rozpoczyna działalność w trakcie roku podatkowego - przed rozpoczęciem działalności. Jeżeli do dnia 20 stycznia roku podatkowego podatnik nie zgłosił likwidacji działalności gospodarczej lub nie dokonał wyboru innej formy opodatkowania, uważa się, że prowadzi nadal działalność opodatkowaną w tej formie. Naczelnik, po rozpatrzeniu wniosku, wyda decyzję ustalającą wysokość podatku w formie karty podatkowej na dany rok lub decyzję odmowną, jeżeli stwierdzi brak warunków do zastosowania opodatkowania w tej formie. Od decyzji naczelnika istnieje prawo odwołania się do dyrektora izby skarbowej w terminie 14 dni od jej doręczenia.

Przepisy ustawy przewidują też możliwość utraty prawa do opodatkowania w formie karty podatkowej m.in. w sytuacji, gdy podatnik poda we wniosku o zastosowanie karty podatkowej dane niezgodne ze stanem faktycznym, prowadzi nierzetelnie ewidencję zatrudnienia lub nie prowadzi tej ewidencji, w rachunku lub fakturze stwierdzającej sprzedaż wyrobu lub towaru lub wykonanie usługi poda dane niezgodne ze stanem faktycznym. W takiej sytuacji prawo do opodatkowania w formie karty podatkowej wygasa, a podatnik ma obowiązek założenia właściwych ksiąg oraz przechodzi na opodatkowanie na zasadach ogólnych.[6] O specyfice karty podatkowej decyduje fakt, że jest to jedyna forma opodatkowania, z której podatnicy mogą zrezygnować w trakcie roku podatkowego. [7]

Wysokość podatku dochodowego, zasady płatności

Naczelnik urzędu skarbowego, uwzględniając wniosek o zastosowanie karty podatkowej, wydaje decyzję ustalającą wysokość podatku dochodowego. Jest ona ustalana w stałej wysokości, na dany rok podatkowy. Wysokość podatku dochodowego w formie karty podatkowej nie zależy od rzeczywistych rezultatów

[5] Zob. art. 25 Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.

[6] A. Majchrzycka-Guzowska *Finanse i prawo finansowe,* Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis Sp. z o.o. Warszawa 2001, str. 138

[7] Zob. art. 34 Ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.

prowadzonej działalności gospodarczej,[8] zależy od rodzaju i zakresu prowadzonej działalności, liczby zatrudnionych pracowników i liczby mieszkańców miejscowości, na terenie której prowadzona jest działalność. Kwoty miesięcznych stawek karty podatkowej mogą ulec obniżeniu ze względów społecznych (inwalidztwo czy wiek starczy), czy z uwagi na czynniki gospodarcze (jednoczesne zatrudnienie podatnika na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu lub w razie oczywistej nieodpowiedniości stawek określonych w tabelach dla konkretnego podatnika)[9]. Wysokość karty podatkowej może ulec obniżeniu na skutek okresowego przerwania wykonywanie działalności, po spełnieniu określone warunków- po pierwsze, przerwa powinna trwać nieprzerwanie co najmniej 10 dni, po drugie, podatnik musi zawiadomić o przerwie najpóźniej w dniu jej rozpoczęcia i w dniu poprzedzającym dzień jej zakończenia. Tylko wtedy, gdy przerwa w prowadzeniu działalności została spowodowana chorobą, podatnik zawiadamia właściwego naczelnika urzędu skarbowego o okresie przerwy, wynikającym ze zwolnienia lekarskiego, w dniu rozpoczęcia działalności po tej przerwie.

Wpłaty podatku należy dokonywać co miesiąc w terminie do 7 dnia każdego miesiąca za miesiąc ubiegły, a za grudzień – terminie do dnia 28 grudnia roku podatkowego, na rachunek urzędu skarbowego.[10]

Zwolnienia

Podatnicy opłacający podatek w formie karty podatkowej, co do zasady, są zwolnieni z obowiązku prowadzenia ksiąg, składania deklaracji, zeznań podatkowych, wpłacania zaliczek na podatek dochodowy, zobowiązani są jednak wydawać na żądanie klienta rachunki i faktury oraz przechowywać je przez okres pięciu lat podatkowych. Opłacający podatek dochodowy w formie karty podatkowej nie mają obowiązku składania zeznania podatkowego z wyjątkiem rocznej deklaracji PIT-16 (składanej do 31 stycznia następnego roku), w której wykazuje się zapłaconą i odliczoną kwotę składki na ubezpieczenie zdrowotne. W przypadku osiągnięcia innych dochody poza działalnością gospodarczą, np. ze stosunku pracy, emerytury i innych należy złożyć zeznanie właściwe dla rozliczenia tych dochodów, gdyż zgodnie z art. 3 ustawy przychodów (dochodów) opodatkowanych w formach zryczałtowanych nie łączy się z przychodami (dochodami) z innych źródeł podlegającymi opodatkowaniu na podstawie ustawy

[8] A. Gomułowicz, J. Małecki Podatki i prawo podatkowe, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis Sp. z o.o. Warszawa 2002, str. 575

[9] Tamże str. 579

[10] Zob. art. 31 Ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm

z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, póz. 176, ze zm.).[11]

Ograniczenia wynikające z opodatkowania karta podatkową

Opodatkowanie w formie karty podatkowej niesie ze sobą jednak pewne niedogodności. Ograniczenie w zakresie wykonywanej działalności do wykazanych w art. 23 ustawy, z którego wynika, że płatnicy mogą płacić kartę podatkową tylko z jednej z określonych rodzajów działalności, oznacza, że nie można np. stosować opodatkowania w formie karty przy wykonywaniu jednocześnie handlu artykułami spożywczymi i nieżywnościowymi. Decydując się na opłacanie karty podatkowej, podatnik traci możliwość wspólnego rozliczenia podatkowego z małżonkiem oraz na zasadach przewidzianych dla osób samotnie wychowujących dzieci[12] oraz prawo do skorzystania z ulg, np. z ulgi na Internet, rehabilitacyjnej. Podatnik może jedynie odliczyć od podatku zapłaconą składkę na ubezpieczenie zdrowotne do wysokości 7,75 % podstawy wymiaru tej składki.

Ewidencje

Podatnicy prowadzący działalność opodatkowaną w formie karty podatkowej zwolnieni są od obowiązku prowadzenia ksiąg. Zobowiązani są jedynie do prowadzenia książki ewidencji zatrudnienia oraz indywidualnych karty przychodów pracowników.

Ewidencja zatrudnienia powinna zawierać co najmniej następujące dane: numer kolejny wpisu, imię i nazwisko osoby zatrudnionej, datę nawiązania przez tę osobę i ustania stosunku pracy oraz adnotacje o przerwach w zatrudnieniu.[13]

Indywidualne karty przychodów pracowników

Na pracodawców wypłacających pracownikom wynagrodzenia ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych nakłada obowiązek obliczania, pobierania i odprowadzania w ciągu roku do właściwego urzędu skarbowego zaliczek na podatek dochodowy oraz sporządzenia rocznej informacji o przychodach, dochodach i pobranych zaliczkach na podatek dochodowy dla

[11] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.

[12] Zob. art. 6 ust. 8 Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2010 r. Nr 51, poz. 307 ze zm.,

[13] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.

pracowników (PIT-11). W związku z tym pracodawca jest zobligowany do prowadzenia indywidualnych (imiennych) kart przychodów pracowników. Podatnik jest obowiązany za każdy miesiąc wypełnić karty, nie później niż do dnia 20 następnego miesiąca.[14]

3. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych

W przypadku ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych na wielkość należnego podatku nie mają wpływu koszty prowadzonej działalności. Ryczałtowiec nie może odliczyć kosztów od przychodów, podatek dochodowy, tzw. ryczałt oblicza się jako procent od przychodów. U podatnika podatku VAT przychodem jest wartość netto sprzedaży, bez podatku VAT. Ustawodawca wiąże wysokość podatku jedynie z wielkością przychodów, jednocześnie ustalając stawki ryczałtu w wysokości dostosowanej do przeciętnej rentowności danego rodzaju działalności (stąd też, np. w działalność, handlowej stawka ryczałtu wynosi 3 %, zaś w przypadku np. wolnych zawodów stawka to 20% przychodu). Z tych też względów rozliczanie się z podatku na podstawie form zryczałtowanych określonych w ustawie wpływa na zachowanie podatnika, który dąży do uzyskania jak największej rentowności działalności m.in. poprzez minimalizowanie kosztów jej prowadzenia. Wybór takiej formy opodatkowania nie zawsze będzie dla podatnika bardziej opłacalny niż odprowadzanie podatku obliczonego na zasadach ogólnych. Dzieje się tak, gdy podatnik ponosi wysokie nakłady na prowadzoną działalność gospodarczą, przy stosunkowo niskich przychodach. Wówczas bowiem nawet w sytuacji, gdy koszty działalności przewyższają przychody osiągane przez podatnika z tego tytułu, jest on i tak zobowiązany do zapłaty zryczałtowanego podatku od osiąganych przychodów. Jednak niewątpliwą zaletą opodatkowania w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, jest także uproszczona księgowość dla tej działalności, w której nie ewidencjonuje się kosztów uzyskania przychodów.[15]

Jest to forma uproszczonego opodatkowania dochodów osób fizycznych, gdzie istotą uproszczenia jest przyjęcie jako podstawy opodatkowania nie dochodu, ale przychodu. Do 20 stycznia roku podatkowego lub przed rozpoczęciem działalności gospodarczej należy złożyć właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego pisemne oświadczenie o wyborze opodatkowania w tej formie. Jeżeli w kolejnych latach podatnik chce nadal rozliczać się w ten sposób, nie musisz już składać oświadczenia, natomiast jeżeli w kolejnych latach nie chce być opodatkowany w tej formie, to do 20 stycznia roku podatkowego musisz dokonać wyboru innej formy opodatkowania i powiadomić o tym właściwego naczelnika urzędu skarbowego.

---

[14] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia kart przychodów (Dz. U. z 2002 r. Nr 219, póz. 1839)

[15] A. Bartosiewicz, R. Kubacki, Leksykon ryczałtu …, str. 562

Przykłady działalności wyłączonych z ryczałtu to:

- prowadzenie aptek, lombardów, kantorów
- działalność polegająca na wytwarzaniu wyrobów opodatkowanych podatkiem akcyzowym (z wyjątkiem energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii)
- wolne zawody np. prawnicy, tłumacze, księgowi, maklerzy, z wyjątkiem tych które uzyskały prawo opodatkowania ryczałtem,
- świadczenia usług pozostałych, tj.: biur matrymonialnych, astrologów, działalności wróżbitów, działalności z zakresu usług towarzyskich itp.,

Ryczałtu nie może również płacić osoba, która była (lub jest) zatrudniona na umowę o pracę, a chce prowadzić własną działalność i wykonywać w jej ramach takie same czynności, które wykonywała w ramach stosunku pracy na rzecz byłego lub obecnego pracodawcy.

Stawki podatku zryczałtowanego od przychodów ewidencjonowanych

Stawki ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych zostały zróżnicowane w zależności od rodzaju i zakresu prowadzonej działalności i wynoszą:

- 20% przychodów osiąganych w zakresie wolnych zawodów,
- 17% przychodów ze świadczenia niektórych usług niematerialnych m.in. pośrednictwa w handlu hurtowym, hoteli, wynajmu samochodów osobowych,
- 8,5% od przychodów m.in. z działalności usługowej, w tym od przychodów z działalności gastronomicznej w zakresie sprzedaży napojów o zawartości alkoholu powyżej 1,5%; od przychodów z tytułu umowy najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze,
- 5,5% od przychodów m.in. z działalności wytwórczej, robót budowlanych,
- 3,0% od przychodów m.in. z działalności usługowej w zakresie handlu oraz z działalności gastronomicznej, z wyjątkiem przychodów ze sprzedaży napojów o zawartości powyżej 1,5% alkoholu, z odsetek od środków na rachunkach bankowych utrzymywanych w związku z wykonywaną działalnością gospodarczą.[16]

W razie osiągania przychodów opodatkowanych różnymi stawkami wysokość ryczałtu ustala się przy zastosowaniu stawki właściwej dla danego rodzaju działalności. Jeżeli jednocześnie podatnicy korzystają z odliczeń, należy dokonywać ich od każdego rodzaju przychodu w takim stosunku, w jakim poszczególne rodzaje przychodów opodatkowane różnymi stawkami pozostają w roku podatkowym w ogólnej kwocie przychodów.

[16] A. Jeleńska , Ryczałt w praktyce, Wszechnica Podatkowa 2010, str. 20

Zasady płatności ryczałtu

Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych podatnicy obliczają samodzielnie i wpłacają na rachunek urzędu skarbowego bez wezwania. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych w pierwszej kolejności ulega obniżeniu o kwotę opłaconej w roku podatkowym składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne.

Ryczałt można opłacać miesięcznie lub kwartalnie.[17]

Ograniczenia wynikające z opodatkowania ryczałtem

Wybierając opodatkowanie przychodów z działalności gospodarczej w formie ryczałtu, podatnik traci prawo do wspólnego rozliczania się z małżonkiem oraz na zasadach przewidzianych dla osób samotnie wychowujących dzieci. Niemożliwe jest również skorzystanie z tzw. ulgi na dziecko. W przypadku osiągnięcia innych dochodów, np. ze stosunku pracy, emerytury i innych należy złożyć zeznanie właściwe dla rozliczenia tych dochodów, gdyż przychodów (dochodów) opodatkowanych w formach zryczałtowanych nie łączy się z przychodami (dochodami) z innych źródeł podlegającymi opodatkowaniu na podstawie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Ewidencje

Podatnicy opodatkowani na zasadach określonych w ustawie o ryczałcie nie mają obowiązku prowadzenia ksiąg, chyba że konkretne przepisy ustawy stanowią inaczej. Zasadniczo więc zastosowanie opodatkowania w tej formie oznacza automatyczne zwolnienie z obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Podatnicy oraz spółki, których wspólnicy są opodatkowani w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, są obowiązani posiadać i przechowywać dowody zakupu towarów, prowadzić wykaz środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, ewidencję wyposażenia oraz, odrębnie za każdy rok podatkowy, ewidencję przychodów oraz obowiązani są sporządzić spis z natury towarów handlowych, materiałów (surowców) podstawowych i pomocniczych, półwyrobów, wyrobów gotowych, braków i odpadków. [18]

[17] A. Jeleńska , Ryczałt w praktyce, Wszechnica Podatkowa 2010, str. 24

[18] A. Jeleńska , Ryczałt w praktyce, Wszechnica Podatkowa 2010, str. 56

BIBLIOGRAFIA

1) Bartosiewicz, R. Kubacki, *Leksykon ryczałtu*, Oficyna Wydawnicza UNIMEX, Wrocław
2) A. Gomułowicz, J. Małecki *Podatki i prawo podatkowe*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis Sp. z o.o. Warszawa 2002
3) A. Jeleńska , *Ryczałt w praktyce*, Wszechnica Podatkowa 2010
4) Majchrzycka-Guzowska, A. *Finanse i prawo finansowe*.
5) Warszawa Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis Sp. z o.o., 2001.
6) *Rozporządzenie Ministra Finansów* z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia kart przychodów (Dz. U. z 2002 r. Nr 219, póz. 1839)
7) *Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych*.
8) *Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. 1998*.

SPRAWOZDANIE FINANSOWE JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI FINANSOWEJ

Anna Majchrowska[*]
Joanna Marek[**]

1. Wstęp

Kryzys ostatnich lat pogorszył sytuację finansową firm. Zarządzający przedsiębiorstwem często zadają sobie pytania: czy ich firma osiągnie zysk? Czy jest stabilna pod względem finansowym? Czy posiada dostateczną ilość funduszy na inwestycje i rozwój? Czy kontroluje swoje koszty? Doskonałym narzędziem, które pozwoli odpowiedzieć na tego typu pytania jest analiza finansowa. Niezbędnych informacji finansowych dla niej dostarczają sprawozdania finansowe, a zwłaszcza dwa podstawowe ich elementy bilans i rachunek zysków i strat. Wykorzystanie danych ze sprawozdań finansowych pełni kluczową rolę w przeprowadzeniu badań oceniających sytuację finansową jednostki. Analiza finansowa pozwala nam kontrolować zaistniałe w firmie zjawiska. Dzięki szerokiej gamie wskaźników zarządzający jednostką są w stanie zbadać niemalże każdy obszar funkcjonowania przedsiębiorstwa. Wykorzystanie danych ze sprawozdań finansowych pełni kluczową rolę w przeprowadzeniu badań oceniających sytuację finansową jednostki.

2. Sprawozdania finansowe

1.Sprawozdania finansowe stanowią bardzo cenne źródło informacji na temat sytuacji przedsiębiorstwa. Prezentowane w nich dane są przydatne nie tylko dla kierownictwa firmy, ale również dla innych odbiorców, którymi są najczęściej osoby z zewnątrz firmy. Potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych są zazwyczaj różne i nie zawsze zostają w pełni zaspokojone. Użytkownicy sprawozdań finansowych wykorzystują informacje w nich zawarte w różnych celach i przy podejmowaniu różnych decyzji[1]. Zakres sprawozdania finansowego określa ustawa o rachunkowości. Sprawozdania finansowe pełnią

[*] Anna Majchrowska, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości ,, ASSETS".

[**] Joanna Marek, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości ,, ASSETS".

[1] W.Gabrusiewicz, M. Remlein, *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa jednostkowe i skonsolidowane*, Polskie Wydwanictwo Ekonomiczne, Warszawa 2011, s.23-24.

bardzo ważną rolę w przedsiębiorstwie. Pozwalają na dostarczenie informacji na temat sytuacji finansowej przedsiębiorstwa oraz pozwalają na lepsze zrozumienie przepływów pieniężnych[2]. Sprawozdanie finansowe podpisuje osoba, która jest odpowiedzialna za księgi rachunkowe i jego kierownik. W przypadku, gdy firmą kieruje wiele osób - wszyscy muszą złożyć taki podpis[3]. Sprawozdanie finansowe stanowi bardzo cenne źródło informacji finansowej przedsiębiorstwa. Jest ono jednym z najważniejszych dokumentów jednostki. Zawiera zestawienia liczbowe, które informują o osiągniętych przez firmę przychodach oraz poniesionych kosztach. Powinno być ono sporządzane w języku polskim, a także zawierać polskie waluty, a zamykanie ich powinno odbywać się w ściśle określonych terminach .

Sprawozdanie finansowe składa się z następujących elementów :

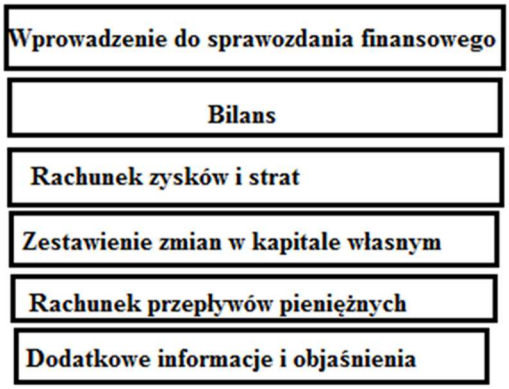

Rysunek 1. Elementy sprawozdania finansowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Praca zbiorowa) *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości* Pod. red. Gertrudy Krystyny Świderskiej i Wojciecha Więcława wyd. Difin, Warszawa 2012, s.62.

Wszystkie podmioty, które prowadzą swoje księgi rachunkowe na podstawie ustawy o rachunkowości są zobowiązane do sporządzania jednostkowego sprawozdania finansowego. W przypadku, gdy w jednostce wyodrębnia się kilka podjednostek wówczas istnieje konieczność sporządzania łącznego sprawozdania finansowego. Powstaje ono poprzez połączenie wszystkich sprawozdań[4]. Zakres sprawozdania finansowego określa ustawa o rachunkowości. W jej załączniku możemy znaleźć również schematy sprawozdań dla poszczególnych organizacji.

[2] E. A. Helfert, *Techniki analizy finansowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s.41.

[3] Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości (art.52 ,ust. 2).

[4] http://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=18596 (26.02.2014r.)

Różnice między nimi wynikają przede wszystkim z różnego profilu działalności[5]. Sprawozdania finansowe pełnią bardzo ważną rolę w przedsiębiorstwie. Pozwala na dostarczenie informacji na temat sytuacji finansowej przedsiębiorstwa oraz pozwala na lepsze zrozumienie przepływów pieniężnych[6]. Sprawozdania finansowe podmiotów gospodarczych różnią się między sobą. Możemy wyróżnić następujące sprawozdania[7]:

- Rzeczowe, które obejmują swoim zakresem dane liczbowe oraz dane określone jednostkami naturalnymi, np. sprzedaż długopisów w sztukach, sprzedaż wody w litrach. Głównymi źródłami, z których mogą pochodzić dane to statystyka oraz ewidencja operatywna.
- Finansowe przedstawiające dane liczbowe wartościowo. Są one najpierw uporządkowywane oraz sprowadzane do porównywalności. Główne źródło danych stanowi tutaj ewidencja księgowa.

2. Bilans jest to zestawienie aktywów, czyli majątku firmy oraz odpowiadających im źródeł finansowania - pasywów. Zestawia się go co najmniej na koniec roku obrotowego[8]. Bilans może dostarczyć informacji na temat tego jaka jest sytuacja finansowa danej jednostki. Jeżeli mogą wystąpić w niej jakieś problemy finansowe lub tym podobne to właśnie dzięki temu sprawozdaniu możemy długo przed możliwą upadłością uzyskać takie informacje. Przedsiębiorstwo upada zazwyczaj wtedy, gdy nie jest w stanie pokryć zaciągniętych przez siebie zobowiązań. Składa się na taką sytuację wiele czynników począwszy od nieprawidłowego zarządzania poprzez nierozważne inwestowanie aż po marketing i nieodpowiednie podejmowanie decyzji. Bez względu na wystąpienie którejś z powyższych sytuacji może mieć miejsce problem z pokryciem zadłużenia wówczas bilans informuje nas o tym jaką wielkością środków dana jednostka dysponuje, a także w jakim terminie i w jakiej wysokości musi spłacić zaciągnięte zobowiązania[9]. Aktywa w bilansie są to zasoby majątku kontrolowane przez jednostkę, które powstały w przeszłości i mają na celu przyniesienie korzyści ekonomicznych w przyszłości. Korzyści te mogą one być uzyskane na kilka sposobów, np. poprzez wykorzystywanie składników aktywów do spłat zobowiązań, czy też podzielenie ich między właścicieli lub ich wymianę na inne aktywa. Zasoby nieprzynoszące żadnych korzyści nie są wykazywane

---

[5] (Praca zbiorowa)
Sprawozdawczość finansowa, pod. Red. K. Winiarskiej, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2010, s.33.

[6] E. A. Helfert, *op. cit.*, s.41.

[7] W. Gabrusiewicz, M. Remlein, *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s.1.

[8] M. Sierpińska, D. Wędzki *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie,* PWN, Warszawa 1997, s.11

[9] G.K Świderska, *Jak czytać sprawozdania finansowe*, Difin, Warszawa 2009, s.69.

w bilansie[10]. Aktywa w bilansie są ułożone według ich płynności od najbardziej trwałych do najbardziej płynnych, czyli obrotowych, a pasywa od stopnia wymagalności, czyli od terminu zapłaty.[11] Kluczem do oceny wiarygodności sprawozdań finansowych jest bilans. Jednak w toku dokonywanych porównań z pozostałymi sprawozdaniami, opinią rewidenta oraz notami do owych sprawozdań należy zachowywać szczególną ostrożność[12].

Tabela 1. Uproszczony bilans

Aktywa	Pasywa
A.Aktywa trwałe	**A.Kapitał (fundusz) własny**
1.Wartości niematerialne i prawne	1 . Kapitał podstawowy
2.Rzeczowe aktywa trwałe	2 . Kapitał zapasowy
3.Należności długoterminowe	3. Kapitał z aktualizacji wyceny
4.Inwestycje długoterminowe	4. Pozostałe kapitały rezerwowe
B.Aktywa Obrotowe	5 . Zysk (strata) netto z lat ubiegłych
1 . Zapasy	6 . Zysk (strata) netto
2 . Należności krótkoterminowe	**B . Zobowiązania**
3 . Inwestycje krótkoterminowe	1 . Zobowiązania długoterminowe
	2 . Zobowiązania krótkoterminowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: B. Micherda, *Podstawy rachunkowości*, PWN, Warszawa 2005, s.97 .

Dwustronne zestawienie bilansu pozwala na jego analizę[13]:

- Pionową, która polega na ocenie struktury zarówno aktywów jak i pasywów

- Poziomą pozwalającą na określenie i ocenę kształtowania się składników majątku oraz odpowiadających im źródła finansowania – pasywów

3. Rachunek zysków strat jest bardzo istotnym sprawozdaniem finansowym, które sporządza się na określony okres sprawozdawczy. Podobnie jak bilans musi być sporządzany przez wszystkie jednostki, które prowadzą księgi rachunkowe. Dzięki rachunkowi zysków i strat przedsiębiorstwo może dokonywać oceny rentowności jak również planować dalsze poczynania finansowe. Dostarcza również informacji na temat przychodów i kosztów uzyskania tych przychodów. Rachunek zysków i strat powinien zawierać wszystkie informacje, które

[10] B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o. o. , Gdańsk 2008, s.37-38.

[11] W. Gabrusiewicz, M. Remlein, *op. cit.*, s.35-35.

[12] T. Pietrzak, K. Masłowska-Pietrzyk, *Jak czytać sprawozdania finansowe*, PWN, Warszawa 2000, s.131.

[13] Pod. red. Kazimiery Winiarskiej, *Podstawy rachunkowości*, Oficyna, Warszawa 2010, s.61.

umożliwiłyby dokonanie porównania między poszczególnymi okresami sprawozdawczymi. Pozwala to na lepsze zrozumienie osiągniętych wyników oraz na dokonanie prognozy wyników w przyszłości[14]. Rachunek zysków i strat nazywany jest również ,,rachunkiem wyników" lub ,,sprawozdaniem o przychodach i kosztach" ukazuje osiągnięte przez daną jednostkę przychody, które zostały osiągnięte przez nią w danym okresie oraz odpowiadające im koszty[15]. Sprawozdanie to stanowi zestawienie osiągniętych przychodów, a także poniesionych kosztów. Może być sporządzany w wariancie kalkulacyjnym oraz porównawczym. Bez względu na wybór wariantu jego struktura jest taka sama. Na początku są prezentowane osiągnięte przez jednostkę przychody, następnie koszty, a na końcu wynik, który może przedstawiać zysk lub stratę [16]. Przychody są to osiągnięte przez jednostkę korzyści ekonomiczne, które mogą spowodować zwiększenie kapitału własnego. Pochodzą głównie ze sprzedaży materiałów, towarów, papierów wartościowych, akcji oraz usług. Koszty powstają poprzez nakłady na produkcję wyrobów czy też usług. Stanowią one nieodłączny element prowadzenia działalności. Utożsamiają rzeczywiste nakłady ponoszone z prowadzeniem danego przedsięwzięcia. Strata lub zysk są związane ze zdarzeniami, które jest ciężko przewidzieć, a jednostka nie ma na nie wpływu. Wynik finansowy zostaje pomniejszony o podatek dochodowy[17]. Istotnym elementem tego sprawozdania są przede wszystkim wszelkie osiągnięte przez jednostkę przychody oraz zyski. Dzięki nim zobowiązania mogą ulec pomniejszeniu, a aktywa wzrostowi. Kolejnym ważnym składnikiem rachunku zysków i strat są koszty. Powodują one spadek korzyści, zmniejszenie się wielkości aktywów bądź wzrost rezerw oraz zobowiązań. Przychody, które pochodzą z działalności operacyjnej to kolejny składnik tego sprawozdania. Pochodzą one głównie z działań statutowych jednostki. Straty i zyski nadzwyczajne wynikają z działań, które nie są możliwe do przewidzenia[18].

4. Rachunek przepływów pieniężnych stał się obowiązkowym elementem sprawozdańfinansowych w Stanach Zjednoczonych już od 1930 roku. W Polsce stał się obowiązkowym elementem od 1995 roku lecz tylko i wyłącznie dla jednostek, które podlegają badaniu przez biegłego rewidenta[19]. Sprawozdanie to ma na celu wskazanie jak poszczególne pozycje z działalności operacyjnej oddziałują na saldo środków pieniężnych. Dokonując analizy rachunku przepływów pieniężnych należy wziąć pod uwagę podstawy prawne, a także

[14] I. Kondratowicz - Garbarska, *Rachunek zysków i strat istota, cele i praktyczne zastosowania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013, s. 23

[15] E.A Helfert, *op.cit.*,s.46.

[16] M. Ambroziak, *Analiza sprawozdań finansowych*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s.47.

[17] M. Gmytrasiewicz, A. Karmińska, *Rachunkowość finansowa*, Diffin, Warszawa 2006, s.585.

[18] http://mfiles.pl/pl/index.php/Rachunek_zysk%C3%B3w_i_strat (24.03.2014 r.)

[19] http://www.ingsecurities.pl/e-learning_cash-flow.xml (24.03.2014 r.)

zasady według których jest on sporządzany oraz jego budowę[20]. Rachunek przepływów pieniężnych w sposób dynamiczny obrazuje wpływy i wydatki jednostki w danym okresie. Dzięki niemu jesteśmy w stanie określić czy jednostka jest zdolna do wygenerowania nadwyżki pieniężnej[21]. Nadwyżką finansową są ,, wolne środki " , które posiada jednostka. Jej charakter jest uzależniony od formy organizacyjnej. W spółkach kapitałowych oblicza się ją poprzez dodanie do zysku netto amortyzacji zaś w jednoosobowych działalnościach gospodarczych i spółkach osobowych poprzez wyliczenie różnicy między osiągniętymi przychodami, a poniesionymi stratami. Nadwyżka pieniężna netto jest często przeznaczana na cele inwestycyjne, wypłaty dla właścicieli, udziałowców oraz na spłatę zobowiązań[22].

Tabela 2. Uproszczony schemat rachunku przepływów pieniężnych

Wpływy z działalności operacyjnej	Wydatki działalności operacyjnej Przepływy z działalności operacyjnej
Wpływy z działalności inwestycyjnej Przepływy z działalności inwestycyjnej	Wydatki działalności inwestycyjnej
Wpływy z działalności finansowej	Wydatki działalności finansowej Przepływy działalności finansowej
Przepływy operacyjne razem	
Nadwyżka dodatnich przepływów pieniężnych nad ujemnymi = Przyrost stanu środków pieniężnych na koniec okresu	Nadwyżka ujemnych przepływów pieniężnych nad dodatnimi = Spadek stanu środków pieniężnych na koniec okresu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie, W. Janik, A. Paździor, *Zarządzanie finansowe przedsiębiorstwie*, Politechnika Lubelska, Lublin 2011, s.50.

Rachunek przepływów pieniężnych ukazuje źródła finansowania przedsiębiorstwa w poszczególnych okresach oraz sposób gospodarowania środkami pieniężnymi. Umożliwia to dokonanie oceny zapotrzebowania na gotówkę w przyszłości oraz określenie potencjalnych źródeł jej pozyskania[23]. Dokonując analizy tego sprawozdania finansowego możemy uzyskać informację na nurtujące nas pytania m.in. takich jak: jaki sposób jest pozyskiwana gotówka

[20] http://ksiegowosc.infor.pl/vademecum/standardy-rachunkowosci/67568,Jak-jest-skonstruowany-rachunek-przeplywow-pienieznych.html (24.03.2014 r.)

[21] T. Waśniewski, *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1997, s.99.

[22] W. Janik, A. Paździor, *Zarządzanie finansowe w przedsiębiorstwie*, Politechnika Lubelska, Lublin 2011, s.48.

[23] W. Gos, *Rachunek przepływów pieniężnych*, Difin, Warszawa 2011, s.37.

oraz gdzie jest ona rozdysponowywana [24]. Rachunek przepływów pieniężnych może być sporządzany dwiema metodami[25]:
- Bezpośrednią, która ma na celu wykazanie wpływów oraz wydatków związanymi z działalnością operacyjną. Chodzi tutaj głównie o wpływy pochodzące z działalności
handlowej, usługowej oraz wytwórczej oraz wydatki związane z uzyskaniem tych wpływów. W metodzie tej możemy wyodrębnić dwie metody postępowania. Pierwsza z nich polega na przedstawieniu zarówno wpływów jak też wydatków, które miały miejsce w ciągu określonego okresu. Druga metoda zaś na ujęciu w odpowiednich grupach zarówno kosztów jak też przychodów i zastosowaniu korekt. Zaletą metody bezpośredniej jest chociażby to, że dzięki niej mogą być ukazane wpływy oraz wydatki, które osiągnęła jednostka w danym okresie. Kolejnym plusem może być uzyskanie informacji, które pozwolą na ocenę wielkości przepływów pieniężnych w przyszłości (czego nie możemy dokonać na podstawie metody pośredniej) oraz uporządkowane pozycje, które pozwalają na sprawne odszukanie interesujących nas informacji. Do wad możemy zaliczyć koszty, które wynikają z pozyskania dodatkowych źródeł informacji oraz pracochłonność.
- Pośrednia, w której jest wykorzystywany zysk lub strata netto ustalony metodą memoriałową po czym dokonuje się odpowiednich korekt (na plus lub minus). Jedną z zalet tej metody jest możliwość łatwiejszego odniesienia rachunku zysków i strat do bilansu, a także bardziej czytelne przedstawianie zmian w aktywach bieżących netto. Do wad możemy zaliczyć to, że w tej metodzie niezbędne jest stosowanie korekt oraz to, że nie występuje tutaj bezpośredni związek pomiędzy przepływami pieniężnymi.
5. Zestawienie zmian w kapitale własnym mają obowiązek sporządzać jednostki, których sprawozdania są badane przez biegłego rewidenta. W przypadku pozostałych jednostek są one zobowiązane do skróconej formy zestawienia zmian i przedstawienia jej w dodatkowej informacji. Celem tego sprawozdania finansowego jest dostarczenie informacji o zmianach jakie nastąpiły w kapitale własnym co pozwala na ocenę struktury i dynamiki[26]. Zestawienie zmian w kapitale własnym może być sporządzany w dwóch formach. Jedną z nich jest lista, w której w poszczególnych wierszach znajdują się kolejno składniki kapitału. Znajdują się one kolejno w trzech subwierszach. Pierwszy z nich ukazuje wielkość danego składnika kapitału na początek roku, następny ma na celu przedstawienie nazwy i wartości zdarzeń, które miały wpływ na zwiększenie lub zmniejszenie tego kapitału, a ostatni – trzeci subwiersz ukazuje wielkość

[24] http://inwestycje.elfin.pl/przewodnik/rachunek-przeplywow-pienieznych.html (07.03.2014 r.)
[25] W. Gabrusiewicz, M. Remlein, *op. cit.,* s.159.
[26] Pod. red. Kazimiery Winiarskiej, *op. cit.,*s.173.

danego składnika kapitału na koniec roku. Forma listy jest spotykana głównie w śród jednostek, które sporządzają sprawozdania według prawa bilansowego obowiązującego w Polsce. Drugą metodą sporządzania zestawienia zmian w kapitale własnym jest tabela. W poszczególnych tabelach są umieszczone kolejno składniki kapitału własnego, a wiersze zawierają tytuł zmian, które wystąpiły w danym roku. W miejscu przecięcia się wiersza i kolumny znajdują się kwota, która jest związana ze zmianami, które miały miejsce w danym roku. Każdy składnik kapitału zawiera informacje o zmianach, które zaszły w jego wielkości zarówno na początek jak i koniec danego okresu.
Ta forma prezentacji danych jest spotykana głównie w jednostkach, które sporząd zają sprawozdania finansowe zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Bez względu na wybór metody prezentacji dane w nich zawarte są identyczne. Ich celem jest ukazanie tytułów zmian, kwot, a także zmian, które zaszły w kapitale w danym okresie[27].
6. Informacja dodatkowa wbrew pozorom stanowi bardzo istotne źródło informacji. Stanowi ona komentarz do bilansu, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym[28].

Rysunek 2**.** Części informacji dodatkowej
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Ambroziak, Analiza sprawozdań finansowych, C.H. Beck, s.56.

Informacja dodatkowa powinna być sporządzana zgodnie z zasadą istotności według której należy wykazywać tylko te informacje, które są istotne do tego aby ocenić daną jednostkę. Powinny się tu znajdować również informacje, których nie przewidują przepisy, a które mogłyby mieć istotny wpływ zarówno na sytuację

[27] M. Ambroziak, *op. cit.*,, s.53-54.
[28] P. Rybicki, *Analiza finansowa w oparciu o informację dodatkową*, Difin, Warszawa 2004, s.15.

finansową i ekonomiczną jednostki jak również na wynik finansowy[29]. W informacji dodatkowej powinny zostać ujęte te zdarzenia, które miały miejsce po dniu bilansowym, ale nie zawarto ich w sprawozdaniu finansowym. Informacje te mogą dotyczyć m.in. sprzedaży, a także zakupu aktywów. Dane w informacji dodatkowej mogą być prezentowane w dowolny sposób. Zazwyczaj zestawia się je w formie tabelarycznej,
a pozostałe części w formie opisowej[30]. Informacja dodatkowa pełni bardzo istotne funkcje w przedsiębiorstwie, które możemy podzielić następująco na[31] :

Tabela 3 **.** Funkcje informacji dodatkowej

Uzupełniające	Mające na celu głównie prezentację danych a także ich uzupełnienie lub wyjaśnienie wybranych pozycji znajdujących się w bilansie czy też rachunku zysku i strat. Informacja dodatkowa powinna posiadać dane, które przedstawiają zarówno stan początkowy jak i umorzenie środków trwałych.
Rozszerzające	Mają za zadanie rozszerzyć te dane, które nie zostały zawarte w bilansie, rachunku zysków i strat, a także w pozostałych częściach sprawozdań finansowych, np. możemy zawrzeć tutaj: - Informacje, które są stosowane w układzie kalkulacyjnym rachunku zysków i strat i są związane z kosztami rodzajowymi - Obowiązujące w danej jednostce zasady zgodne z którymi wycenia się poszczególne aktywa i pasywa - Dane, które mają za zadanie dostarczyć informacji odnośnie przeciętnej liczby zatrudnionych osób wraz z uwzględnieniem grup zawodowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: W. Gabrusiewicz, M. Remlein, *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa jednostkowe i skonsolidowane*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2011, s. 217.

Część tego sprawozdania finansowego nazywana jest także ,,opisówką" gdyż to właśnie tutaj objaśnia się numery występujące w poszczególnych sprawozdaniach. Ukazuje się w niej także wielkość posiadanych przez jednostkę finansów[32]. Cały opis tej części sprawozdania finansowego znajduje się w załączniku, który możemy znaleźć w ustawie o rachunkowości. Każda część informacji dodatkowej powinna posiadać odnośnik aby ułatwić wyszukiwanie potrzebnych informacji[33].

[29] M. Jerzemowska, *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s.95.
[30] http://www.governica.com/Sprawozdanie_finansowe_-_informacja_dodatkowa (08.02.2014 r.)
[31] W. Gabrusiewicz, M. Remlein, *op. cit.*, , s. 217.

3. Podsumowanie

Sprawozdania finansowe są bogactwem wiedzy dla zarządzających przedsiębiorstwami. W warunkach konkurencji zapotrzebowanie na informacje wzrasta. Wiąże się to również z zapotrzebowaniem na analizę. Przetworzone i zinterpretowane informacje są nieodzownym źródłem wiedzy, która może przybliżyć firmę do osiągnięcia sukcesu bądź uchronić ją przed porażką. Najważniejsze dane finansowe służce do oceny sytuacji finansowej jednostki dostarczają sprawozdania finansowe. Analizy więc pełnią w przedsiębiorstwach bardzo istotne role. Pozwalają na uzyskanie informacji o prawidłowościach w roz woju firmy, zbliżających się zagrożeniach, wzajemnych powiązaniach przyczynowo skutkowych pomiędzy zaistniałymi zjawiskami, a także są wykorzystywane w procesie podejmowania decyzji.

BIBLIOGRAFIA

1) Ambroziak M., *Analiza sprawozdań finansowych,* C.H. Beck.,Warszawa 2010.
2) Gabrusiewicz W., Remlein M., *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa jednostkowe i skonsolidowane,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2011.
3) Gabrusiewicz W., Remlein M., *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
4) Gierusz B., *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania,* Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o. o. , Gdańsk 2000.
5) Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa,* Diffin, Warszawa 2006.
6) Gos W., *Rachunek przepływów pieniężnych,* Difin, Warszawa 2011.
7) Helfert E.A., *Techniki Aanalizy finansowej,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
8) Janik W., Paździor A, *Zarządzanie finansowe w przedsiębiorstwie,* Politechnika Lubelska, Lublin 2011.
9) Jerzemowska M., *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
10) Kondratowicz - Garbarska I., *Rachunek zysków i strat istota, cele i praktyczne zastosowania,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.

11) Pietrzak T., Masłowska-Pietrzyk K., *Jak czytać sprawozdania finansowe*, PWN, Warszawa 2000.
12) *Podstawy rachunkowości*, praca zbiorowa, Pod. red. Kazimiery Winiarskiej, Podstawy rachunkowości, Oficyna, Warszawa 2010.
13) Rybicki P., *Analiza finansowa w oparciu o informację dodatkową*, Difin, Warszawa 2004.
14) Sierpińska M., Wędzki D., *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, PWN, Warszawa 1997.
15) *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości* Pod. Red. Świderskiej G.K. i Więcława W, Difin, Warszawa 2012.
16) *Sprawozdawczość finansowa*, praca zbiorowa, Pod. red. Kazimiery Winiarskiej, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2010.
17) Świderska G. K., *Jak czytać sprawozdania finansowe*, Difin, Warszawa 2009.
18) Waśniewski T., *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1997.

Akty prawne:

19) 1.Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości (art.52 ,ust. 2)

Źródła internetowe:

20) http://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=18596
21) http://www.ingsecurities.pl/e-learning_cash-flow.xml
22) http://ksiegowosc.infor.pl/vademecum/standardy-rachunkowosci/67568,Jak-jest-skonstruowany-rachunek-przeplywow-pienieznych.html
23) http://inwestycje.elfin.pl/przewodnik/1,1055,685,rachunek-przeplywow-pienieznych.html
24) http://www.governica.com/Sprawozdanie_finansowe_-_informacja_dodatkowa
25) http://mfiles.pl/pl/index.php/Rachunek_zysk%C3%B3w_i_strat

WYBRANE ASPEKTY NOWOCZESNEGO RACHUNKU KOSZTÓW

Marek Mochoń [*]
Anna Herbut [**]
Grzegorz Lew[***]

1. Wstęp

Postępująca globalizacja działalności gospodarczej, a także towarzysząca jej silna presja konkurencyjna oraz wzrastające wymagania klientów sprawiły, że zaistniała potrzeba poszukiwania nowych narzędzi i metod mających za zadanie usprawnianie zarządzania kosztami zgodne do bieżących warunków rynkowych. Nowe narzędzia i metody służące usprawnianiu procesów decyzyjnych, wspomagają podejmowanie decyzji w przedsiębiorstwach.

Celem opracowania jest przedstawienie podstawowych zagadnień związanych z rachunkiem kosztów, a w szczególności rachunków kosztów uznawanych za „nowoczesne".

2. Pojęcie kosztów

Definiując pojęcie kosztów należy wziąć pod uwagę wyrażone w pieniądzu, celowe, a także dające określone efekty gospodarcze zużycie:

- rzeczowych składników aktywów trwałych oraz obrotowych (np. wartości niematerialnych i prawnych, materiałów czy środków trwałych),
- usług obcych (np. prace remontowe, transportowe),
- pracy działalności ludzkiej wyrażonej w formie otrzymywanych wynagrodzeń,
- niebędące zużyciem podatki kosztowe oraz różnego rodzaju opłaty poniesione w celu osiągniecia danych przychodów z prowadzonej działalności przez przedsiębiorców[1].

Działalność gospodarcza wykonywana przez dane przedsiębiorstwo wymaga zaangażowania określonych środków materialnych, pieniężnych oraz ludzkiej pracy. Racjonalne prowadzenie działalności firmy polega na tym aby

[*] mgr Marek Mochoń, ING Bank Śląski.
[**] mgr Anna Herbut, Centrum Usług Finansowych Bać-Pol SA.
[***] dr Grzegorz Lew, adiunkt, Wydział Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej.
[1] Frymak I., *Rachunkowość przedsiębiorcy*, WSiP, Warszawa 2006, s. 218.

wykorzystywane zasoby w przedsiębiorstwie były wykonywane jak najbardziej efektywnie, odpowiednio odzwierciedlając się w wytwarzanych produktach czy usługach. Działania służące na poprawie efektywności wykorzystania zasobów przedsiębiorstwa są najważniejszym źródłem wzrostu zysku oraz osiągnięcia celu długookresowego w postaci wzrostu wartości przedsiębiorstwa.

Skuteczny pomiar efektywności wykorzystania zasobów przedsiębiorstwa jest możliwy poprzez ocenę pomiaru ich zużycia. Pomiar wartości zużycia zasobów przedsiębiorstwa jest istotą rachunku kosztów[2].

3. Istota rachunku kosztów

Powstawanie rachunku kosztów jest związane z funkcją księgowości, która w wyniku rozwoju doprowadziła do wykształcenia się współczesnych zasad rachunkowości. Biorąc pod uwagę okres rozwoju, tak jak istotą rolę odegrał okres średniowiecza w rachunkowości, tak w procesie kształcenia się rachunku kosztów ogromną rolę odgrywa rewolucja przemysłowa z XVIII wieku. Początkowo rachunek kosztów bazował na ich kalkulacji. W miarę postępu społecznego oraz gospodarczego występowały coraz większe potrzeby kontrolowania kosztów, które niejako wymuszały stałe doskonalenie prowadzonych rachunków. Działania te były początkiem kreowania się koncepcji i modeli rachunku kosztów.

Pomiar, udokumentowanie i wycena zużycia czynników produkcji oraz ewidencja kosztów rodzajowych i kalkulacja podziałowa nie zaspokoiły potrzeb kierownictwa w zakresie informacji niezbędnych do zarządzania coraz bardziej złożonymi procesami wytwórczymi. Procesy ujęcia kosztów realizowano w różnych zakładach i wydziałach, używając przy tym różnego rodzaju narzędzi i wykorzystując dostępne technologie.

Wyodrębnienie kosztów bezpośrednich i pośrednich stworzyło podstawy przejścia od kalkulacji podziałowej do kalkulacji doliczeniowej. Kolejne przekształcenia procesów produkcyjnych doprowadziły do stosowania również kalkulacji procesowej zwanej fazową.

Informacje liczbowe o zjawiskach zaistniałych w przeszłości a także dane o kosztach zamierzonej działalności, spowodowały włączenie do rachunku kosztów wielkości ustalonych w trybie *ex ante*. Ważną rolę odgrywały koszty standardowe, umożliwiające aktywne oddziaływanie na przebieg procesów wytwórczych i minimalizacji kosztów produkcji. Działania te stworzyły różnego rodzaju odmiany rachunku kosztów np. rachunek kosztów standardowych, rachunek kosztów planowanych, rachunek kosztów postulowanych czy rachunek

[2] Nowak E., Wierzbiński M., *Rachunek kosztów. Modele i zastosowania.*, PWE, Warszawa 2010, s. 13.

kosztów normatywnych. Nazwa określonego rachunku kosztów opisywała stopień dokładności[3].

Badania uwzględniające zakres zachowania się kosztów w zależności od wielkości produkcji doprowadziły do podziału kosztów na koszty stałe i koszty zmienne. Umożliwiło to stworzenie dwóch rachunków kosztów czyli rachunek kosztów całkowitych i rachunek kosztów częściowych. Analizując koszty całkowite wszystkie koszty analizowane są według produktów pracy, natomiast w rachunku kosztów częściowych, którego typowym przedstawicielem jest rachunek kosztów zmiennych, produkty pracy kalkulowane i wyceniane są według kosztów zmiennych.

Zadania rachunku kosztów wiążą się z wymaganiami informacyjnymi, decyzyjnymi i kontrolnymi wobec tego rachunku.

Jako podstawowe zadania rachunku kosztów wymienia się zwykle:

- tworzenie podstaw decyzyjnych,
- ustalanie kosztów dla potrzeb polityki cenowej,
- kontrola przebiegu procesów produkcyjnych i uzyskiwanych efektów,
- obserwacja i badanie zmian strukturalnych przedsiębiorstwa,
- dostarczanie informacji kosztowych - zarówno odbiorcom wewnętrznym, jak i zewnętrznym[4].

4. Współczesne koncepcje rachunku kosztów

Dynamicznie postępujący proces zmian w gospodarce globalnej, przejawia się głównie szybkim rozwojem nowoczesnych technologii produkcji, rosnącą automatyzacją i integracja procesów wytwórczych, powodującą intensywny wzrost kosztów wytwarzania. Rozwój gospodarczy zauważamy również poprzez nasilającą się konkurencję w skali nie tylko regionalnej, ale również globalnej. Szeroka skala działalności przedsiębiorstwa powoduje, że podjęcie przez menadżerów błędnych decyzji może kosztować utratę raz na zawsze dotychczas zajmowanej przez przedsiębiorstwo pozycji rynkowej, jednocześnie zwiększając szanse innych przedsiębiorstw na osiągniecie przewagi.

Proces zachodzących zmian wiąże się także z koniecznością dywersyfikacji produkcji ze względu na wzrost i coraz większe zindywidualizowanie potrzeb klientów. Coraz większą rolę przypisuje się procesom okołoprodukcyjnym w przedsiębiorstwach takich jak: prowadzone badania i rozwój, proces planowania,

[3] Sawicki K., *Rachunek kosztów, Tom I,* Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996, s. 25-26.

[4] http://www.bankier.pl/ (27.03.2014 r.)

proces kontroli i zaopatrzenia, działania marketingowe itp. oraz znaczący wzrost kosztów tych procesów[5].

Przydatność w procesie zarządzania przedsiębiorstwem informacji generowanych przez tradycyjne systemy rachunku kosztów staje się coraz bardziej ważna. Według R. Coopera i R.S. Kaplana głównym powodem tego rodzaju zjawiska jest[6]:

- łączenie się kosztów z poszczególnymi centrami kosztów, a nie działaniami czy procesami,
- wykorzystywanie ilościowych nośników kosztów, tj. liczby roboto godzin, maszyno godzin, przez co nie jest możliwe dokładne określenie kosztów zużytych przez poszczególne działania czy procesy gospodarcze,
- koncentrowanie się na dokładnym przyporządkowaniu kosztów tylko poszczególnym centrom kosztów,
- nie zapewnianie dostępu do dokładnych danych potrzebnych do ciągłego doskonalenia,
- koncentrowanie się na efektywności poszczególnych niepowiązanych ze sobą zadań, urządzeń, pracowników oraz na porównywaniu kosztów z ustalonymi wcześniej normami zamiast na stałych usprawnieniach w zakresie jakości i kosztów rzeczywistych.

Sytuacja w gospodarce zmusiła do poszukiwania nowych koncepcji rachunku kosztów, które swoim zakresem znacznie lepiej dopasowują się do wymagań stawianych im przez dzisiejsze kadry menadżerskie.

Współczesne koncepcje rachunku kosztów można podzielić na dwie odrębne grupy biorąc pod uwagę kręgi kulturowe w których się wykształciły. Pierwszą z nich jest opracowany w Stanach Zjednoczonych przez R. Coopera i R.S. Kaplana rachunek kosztów działań, polegający na odmiennym od dotychczasowego i jednocześnie bardziej szczegółowym sposobem rozliczania kosztów pośrednich na wytwarzane produkty[7].

Metoda ta bazuje na wzajemnym połączeniu zalet obu tradycyjnych metod rachunku kosztów, a więc rachunku kosztów pełnych i zmiennych, gdyż nowa metoda dostarcza bardzo szczegółowych informacji o kosztach wytworzenia produktów, niezbędnych do ich właściwej oceny bilansowej. Działania te generują również dane, które mogą być z powodzeniem wykorzystywane przez odpowiednich menadżerów do podejmowania właściwych decyzji prowadzących do efektywnego zarządzania firm np. do analizy rentowności klientów.

---

[5] Jarugowa A., Nowak W., Szychta A., *Zarządzanie kosztami w praktyce światowej*, ODDK, Gdańsk 1997, s.43.

[6] Cooper R., Kaplan R. S., *Zarządzanie kosztami i efektywności*, Oficyna Wydawnicza, Kraków 2000, s. 28-29.

[7] Miller A., Pniewski K., Polakowski M., *Zarzadzanie kosztami działań*, WIG-Press, Warszawa 2000, s. 15.

Współpraca R. Coopera i R.S. Kaplana pozwoliła na stworzenie metody rachunku kosztów, która może być jednocześnie stosowana w rachunkowości finansowej jaki w rachunkowości zarządczej, co do tej pory było niemożliwe.

Druga grupa współczesnych koncepcji rachunku kosztów, to metody opracowane w zupełnie innych warunkach, przez menadżerów prowadzących swoją działalność na drugiej stronie półkuli – w Japonii. Do tej grupy zaliczamy: rachunek kosztów docelowych, rachunek ciągłego doskonalenia a także rachunek kosztów cyklu życia produktów. Systemy te są nakierowane na stałe obniżenie kosztów wytwarzanych produktów, aby przy obowiązującej na rynku cenie sprzedaży możliwe było osiągnięcie wcześniej założonego poziomu zysku[8].

Nowoczesne systemy rachunku kosztów pozwalają na precyzyjne określenie kosztów usługi i produktu. Do największych korzyści uzyskiwanych dzięki korzystaniu z nowoczesnych systemów rachunku kosztów można zaliczyć[9]:

- poprawa jakości informacji kosztów niezbędnych w procesie podejmowania decyzji cenowych,
- poprawa analizy rentowności w przekroju produktów, klientów, działań, wydziałów,
- poprawa znajomości przyczyn powstawania kosztów,
- właściwy dobór miar oceny działalności środków odpowiedzialności.

Analizując zakres współczesnego rachunku kosztów w systemie ewidencyjnym rachunkowości wyróżniamy: pomiar, wycenę i dokumentację kosztów, ewidencji i rozliczanie kosztów, kalkulację kosztów a także sprawozdawczość w zakresie kosztów. Dla potrzeb zarządzania zakres ten powinien wspomagać takie funkcje jak: kontrolowanie, planowanie, badanie i ocenę oraz ewidencję i transformację. Graficzne ujęcie zakresu ilustruje rysunek 1.

[8] Szychta A., *Paradygmaty rachunkowości zarządczej*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP", Warszawa 1997, s. 50-65.

[9] Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 93.

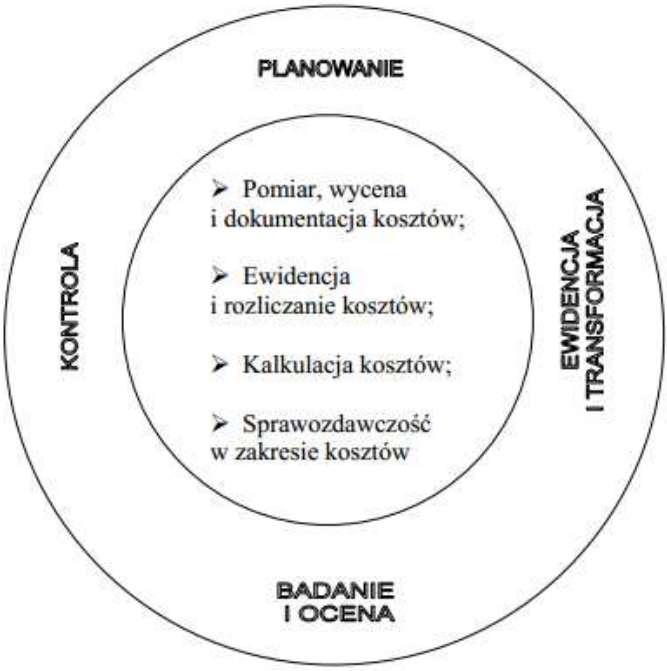

Rys. 1. Zakres współczesnego rachunku kosztów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sawicki K., *Rachunek kosztów, Tom I*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996, s. 31.

Rachunek kosztów jest systemem rachunkowości zarządczej o najszerszym zastosowaniu w systemach zarzadzania przedsiębiorstw.

5. Rachunek kosztów działań

Zmiany jakie zachodzą w przedsiębiorstwie oraz jego otoczeniu, doprowadziły do znaczących zmian w wariancie zarządzania jednostką gospodarczą. Podejmowanie trafnych i szybkich decyzji operacyjnych oraz strategicznych wymaga dostępu do precyzyjnych informacji dotyczących kosztów oraz wydajności podejmowanych działań jak i strategii, usług, oferowanych produktów oraz kosztów związanych z obsługą klientów. Odpowiadając na rosnące potrzeby zmian w sposobie wykorzystania i pozyskania przez przedsiębiorstwo o charakterze finansowym oraz pozafinansowym powstał rachunek kosztów działań. Koncepcja kosztów ABC (*Activity Based Costing*) pozwala w przeciwieństwie do tradycyjnych rachunków kosztów, odniesienie kosztów wspomagających i pośrednich przede wszystkim do działań oraz procesów, a w dalszym etapie do produktów, obsługi klientów i usług. Dzięki koncepcji ABC kadra kierownicza posiada bardziej przejrzysty obraz ekonomiki

swoich działań. Rachunek ten powstał na bazie rachunku kosztów pełnych, a więc oddziela się w nim koszty bezpośrednie oraz koszty pośrednie. W centrum zainteresowania procesów rachunku kosztów są koszty pośrednie, zaś rozliczanie kosztów bezpośrednich w zależności od poziomu szczegółowości wyodrębnianych działań przebiega w dwojaki sposób[10]:

- zostają wydzielone procesy, które dotyczą określonych produktów, dzięki czemu koszty tych, że procesów mogą być traktowane jako bezpośrednie koszty poszczególnych produktów,
- koszty bezpośrednie produktów ustalane są w identyczny sposób jak w tradycyjnym rachunku kosztów.

Rachunek tez zakłada, że działania są przyczyną powstawania kosztów, a produkty stwarzają zapotrzebowanie na określone działania. Rachunek ABC daje możliwość wyeliminowania granic między komórkami organizacyjnymi oraz dostarcza dokładniejszych danych kosztowych. Informacje otrzymywane z systemu rachunku kosztów działań mogą dostarczać odpowiedzi na zasadnicze pytania[11]:

- którzy klienci zapewniają największą kwotę zysku, którzy największą marżę zysku, a dla których sprzedaż jest nie opłacalna,
- które produkty dostarczają większą kwotę zysku, które większą marżę zysku, a które są najmniej deficytowe lub rentowne.

Proces rozliczania kosztów na klientów lub produkty powinien być dokonywany na postawie poziomu korzystania przez nich z poszczególnych działań, mierzonego odpowiednio określonymi nośnikami (rys. 2)

[10] *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, pod red. T. Kiziukiewicz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2005, s. 182.

[11] Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 94.

Rysunek 2. Model ABC

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 94

Podstawowe etapy rachunku kosztów działań to[12]:

- identyfikacja działań,
- określenie miary jednostki każdego działania,
- ustalenie kosztów wyszczególnionych działań (cost pool),
- ustalenie jednostkowej stawki nośnika kosztów każdego dnia,
- określenie kosztów kosztowych obiektów.

Strukturę kosztów ABC prezentuje rysunek 3.

[12] Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 95.

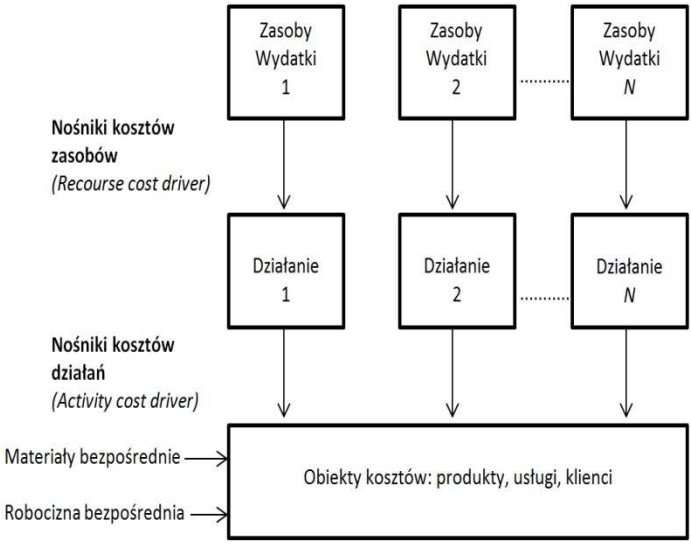

Rysunek 3. Struktura kosztów ABC

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 95.

Punktem wyjścia z ABC są zasoby, czyli składniki materialne oraz niematerialne, niezbędne do prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa, tj. np. pracownicy, budynki, materiały, usługi obce, środki transportu, system informatyczny. Miernikiem zużycia zasobów podczas wykonywania działań w przedsiębiorstwie są nośniki kosztów zasobów. Nośniki te służą do rozliczania kosztów zasobów na działania, czyli ustalania dla każdego działania tzw. pul kosztowych.

6. Rachunek kosztów docelowych – *Target Costing*

Obecnie istnieje wiele t*arget costing*. Najlepiej jednak istotę tego narzędzia zarządzania kosztami przekazuje definicja P. Horvatha według, której przez rachunek kosztów docelowych należy rozumieć komplet instrumentów planowania, zarządzania i kontrolowania kosztami, które są wykorzystywane już w fazie projektowania produktu i procesów produkcyjnych tak aby odpowiednio wczesne uformowanie struktury kosztów uwzględniało wymagania rynku. Przejście ma to zapewnić osiąganie zysku w całym cyklu życia produktu. Stosowanie *target costing* znajduje uzasadnienie m.in. na tym, ze około 80-90% kosztów wytworzenia produktów zostaje przesądzonych na poziomie jego projektowania. Jak z tego wynika, przedsiębiorstwa posiadają zazwyczaj niewielkie możliwości obniżania kosztów w fazie produkcyjnej. Oznacza to, że w

tej fazie przedsiębiorstwo w ograniczonym zakresie może kierować rentownością produktu. Dlatego też konieczne stało się powiązanie fazy projektowej, w której jest opracowana koncepcja produktu i zarazem pozostają w znacznej części przesądzone koszty wytworzenia, z dokładną analizą rynku podczas, której ma miejsce identyfikacja potrzeby i preferencji nabywców, jak i możliwa do uzyskania cena sprzedaży. Rachunek kosztów docelowych pozwala na rynkowe i strategiczne podejście do kalkulacji kosztów. Orientacja rynkowa oznacza, iż punktem wyjścia do kalkulacji kosztów są wymagania nabywców oraz i możliwa do uzyskania cena sprzedaży. Kalkulacja ta ma również wymiar strategiczny, gdyż z założenia ma ona prowadzić do zdobycia zakładanego poziomu rentowności sprzedaży w całym cyklu życia produktu[13].

Kalkulacja kosztów docelowych produktu jest procesem bardzo złożonym, na który składa się kilka etapów. Jednym z pierwszych jest przygotowanie strategicznego planu przedsiębiorstwa, odnoszącego się do struktury asortymentowej sprzedaży na okres od trzech do pięciu lat. Podstawą do przygotowania takiego planu jest dogłębna analiza zmian zachodzących na rynku, które odnoszą się do ewolucji potrzeb klientów, pojawiających się nowości technologicznych, posunięć konkurencji, czy do kształtowania się cen sprzedaży produktów. Analiza tego typu, może być przeprowadzana przy wykorzystaniu metod z zakresu analizy strategicznej. Efektem tego pierwszego etapu, jest opracowanie nowych produktów, które przedsiębiorstwo planuje wprowadzić na rynek w ciągu kilku najbliższych lat, jak również planu modyfikacji produktów już nieistniejących. Niekiedy plan ten odnosi się do nie do pojedynczych wyrobów, lecz do wytwarzanych linii produktów. Nierozłączną częścią tego planu jest prognoza finansowa, w której zostają m.in. określone przychody z tytułu sprzedaży poszczególnych linii produktów, różne pułapy rentowności sprzedaży, wymagane do poniesienia nakłady inwestycyjne i źródła ich finansowania. Poziom rentowności sprzedaży zostaje wyznaczony poprzez analizy danych z przeszłości, które dotyczą tych samych lub podobnych linii produktów, jak i również analizy rynku[14].

Rachunek kosztów docelowych może być rozpatrywany na trzech poziomach[15]:

- rynkowym – precyzujący koszt dopuszczalny, czyli koszt produkcji, zapewniający zysk docelowy, przy spodziewanej cenie docelowej,

[13]Nowak E., Wierzbiński M., *Rachunek kosztów. Modele i zastosowania.*, PWE, Warszawa 2010, s. 130-131.

[14] Tamże, s. 131.

[15]Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 101.

- produktowym – projektowanie produktu tak, aby uzyskać docelowy koszt, koszt ustalany jest na poziomie produktu oraz uzależniony od strategii produktowej jak i charakterystyk produktu,
- komponentowym – gdy znany jest już docelowy koszt produktu, na jego podstawie zespół projektowy określa poziom kosztu komponentu.

Jednym z najistotniejszych etapów w opisywanym systemie rachunku kosztów jest określenie **docelowej ceny sprzedaży**. Kalkulacja kosztu docelowego odbywa się w trzech podstawowych fazach[16]:

- analizy rynku oraz konkurencji, określenia jakości, analizy preferencji nabywców, funkcjonalności i ceny docelowej produktu,
- kalkulacji kosztu docelowego na podstawie wyznaczenia zysku docelowego, kosztu szacowanego oraz kosztu dopuszczalnego,
- wyznaczenia kosztów docelowych poszczególnych komponentów produktu.

Rachunek kosztów docelowych opiera się na kilku podstawowych zasadach. System *target costing* ustala koszt docelowy poprzez zmniejszenie ceny rynkowej o wymaganą marżę zysku. Jest to podejście odwrotne od tradycyjnego, gdzie koszt jest wielkością wyjściową do ustalenia ceny. Rachunek ten określa dopuszczalny koszt produktu po wcześniejszej analizie rynku pod kątem akceptowalnej ceny na określony produkt. Maksymalny jednostkowy koszt docelowy jest ustalany jako różnica przewidywanej ceny oraz pożądanej marży zysku. Otrzymuje się wówczas tzw. koszt docelowy:

Koszt docelowy = docelowa cena sprzedaży – docelowy zysk

Ta formuła jest podstawą funkcjonowania koncepcji rachunku kosztów docelowych.

7. Podsumowanie

Nowoczesne rachunki kosztów są jednym z najważniejszych metod zarządzania kosztami, które wspomagają system efektywnego zarządzania przedsiębiorstwami. Stosowanie nowoczesnego rachunku kosztów pozwala na poprawę rentowności produkcji wyrobów gotowych czy świadczenia usług zgodnie z ustalonymi wymaganiami przy jednoczesnym spełnieniu potrzeb klientów. Prowadząc ewidencję kosztów według zasad wybranego rachunku kosztów, dane przedsiębiorstwo ma większą szansę na osiągnięcie swoich celów oraz na realizację strategii działania.

[16] Tamże, s. 101.

BIBLIOGRAFIA

1) Frymak I., *Rachunkowość przedsiębiorcy*, WSiP, Warszawa 2006.
2) Nowak E., Wierzbiński M., *Rachunek kosztów. Modele i zastosowania.*, PWE, Warszawa 2010.
3) Sawicki K., *Rachunek kosztów, Tom I,* Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.
4) Jarugowa A., Nowak W., Szychta A., *Zarządzanie kosztami w praktyce światowej,* ODDK, Gdańsk 1997.
5) Cooper R., Kaplan R.S., *Zarządzanie kosztami i efektywności,* Oficyna Wydawnicza, Kraków 2000.
6) Miller A., Pniewski K., Polakowski M., *Zarzadzanie kosztami działań, WIG-Press,* Warszawa 2000.
7) Szychta A., *Paradygmaty rachunkowości zarządczej,* Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP", Warszawa 1997.
8) Stroczek A., Surowiec A., Sawicka J., Marcinkowska E., Białas M., *Rachunek kosztów. Wybrane zagadnienia w teorii i przykładach,* C.H.Beck, Warszawa 2010.
9) *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, pod red. T. Kiziukiewicz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2005.
10) www.bankier.pl

ROZLICZANIE ŚWIADCZEŃ WYDZIAŁÓW PRODUKCJI POMOCNICZEJ

Patrycja Mucha[*]

W jednostkach gospodarczych oprócz komórek, które zajmują się działalnością podstawową mogą znajdować się komórki zajmujące się działalnością pomocniczą. Te drugie wytwarzają produkty bądź usługi na potrzeby własne jednostki. W wyniku produkcji pomocniczej powstaje wyrób, który zostaje zużyty na własne potrzeby przedsiębiorstwa. Nie stanowi on części produktu podstawowego i nie opuszcza razem z nim zakładu produkcyjnego.[1]

Jednakże nie we wszystkich jednostkach jest prowadzona odrębna ewidencja kosztów działalności pomocniczej. Za celowe uznaje się jej prowadzenie, jeżeli spełnione są m.in. następujące warunki dotyczące tej działalności[2]:

- świadczy ona usługi dla kilku innych komórek przedsiębiorstwa bądź jednostek zewnętrznych,
- istnieje możliwość określenia ilości jej świadczeń oraz jej odbiorców,
- istnieje możliwość określenia kosztów jej świadczeń,
- koszty działalności danej komórki są wysokie lub ulegają okresowym wahaniom.

Najczęściej działalnością pomocniczą zajmują się wydziały[3]:

- remontowo-budowlane,
- transportowe,
- energetyczne,
- wydziały wytwórcze (laboratoria, biura konstrukcyjne),
- wydziały prowadzące działalność bytową (np. hotele pracownicze, stołówki),

---

[*] Patrycja Mucha, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] B. Liwowski, R. Kozłowski, *Podstawowe zagadnienia zarządzania produkcją*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006, s. 21.

[2] P. Sabina, *Rozliczanie kosztów świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej* [w:] *Rachunkowość zarządcza*, pod red.: A. Kaszuby-Perz, A. Szydełko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2007, s. 99.

- inne wydziały, wśród których można wymienić m.in. chłodnie, spalarnie, myjnie, wydziały telekomunikacyjne.

Wymienione wydziały pełnią funkcję pomocniczą względem klientów wewnętrznych, czyli wydziałów podstawowych oraz wydziałów zarządu i sprzedaży. Przyjmuje się, ze komórki pomocnicze nie wykonują świadczeń dla klientów zewnętrznych. Jednakże zdarzają się wyjątki. Dla przykładu można podać wydział remontowy. Ze względu na niewykorzystanie pełnych możliwości tego wydziału przez komórki wewnętrzne, może on wykonywać płatne usługi remontowe dla innych firm czy też indywidualnych jednostek.

Koszty produkcji pomocniczej ewidencjonowane są w układzie funkcjonalnym na koncie 530 "Koszty działalności pomocniczej". Podczas okresu konto to może być obciążane rozliczonymi kosztami rodzajowymi, rozliczonymi kosztami zakupu oraz kosztami rozliczanymi w czasie, tj. rozliczenia międzyokresowe kosztów zarówno czynne jak i bierne. Po obliczeniu wysokości świadczeń produkcji pomocniczej przeksięgowuję się je na konta: "Koszty działalności podstawowej", "Koszty wydziałowe", "Koszty sprzedaży" oraz "Koszty zarządu". Na koniec okresu sprawozdawczego wszystkie koszty produkcji pomocniczej muszą być rozliczone, a konto 530 nie może wykazywać salda.[4]

Dla kosztów działalności produkcji pomocniczej prowadzona jest zarówno ewidencja na koncie syntetycznym jak i na kontach analitycznych.

Rozliczanie kosztów działalności pomocniczej dokonuje się w 2 etapach. W pierwszym z nich ustala się koszt wytworzenia jednostki świadczenia. W drugim etapie dokonuje się podziału kosztów zgromadzonych na koncie 530 na rzecz poszczególnych komórek.

Wśród metod służących do rozliczania świadczeń działalności pomocniczej można wymienić:

- metodę układu równań,
- metodę bezpośrednią,
- metodę stawek planowo-rzeczywistych,
- stawek planowanych.

Metoda układu równań jest oparta na rozliczaniu świadczeń po kosztach rzeczywistych. W metodzie tej uwzględnia się wszystkie świadczenia wzajemne między wydziałami produkcji pomocniczej. Aby obliczyć koszt jednostkowy świadczonych usług komórek pomocniczych wykorzystywany jest odpowiednio skonstruowany układ równań z "n" niewiadomymi. "N" oznacza liczbę wydziałów pomocniczych, których koszty podlegają rozliczeniu[5].

---

[4] M. Ossowski, *Rozliczanie świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej*, http://rachunkowosc.wzr.pl/ pliki/940. 2013_RK_2_WYK_cz_2.pdf, 19.02.2014 r.

[5] S. Sojak, *Rachunkowość Zarządcza*, Zakład Poligraficzno-Wydawniczy "POZKAL", Toruń 2002, s. 85.

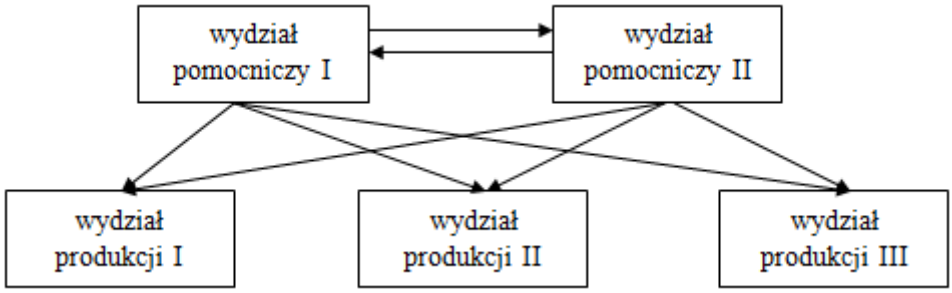

Rys.1. Schemat rozliczania produkcji pomocniczej metodą układu równań

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: G. Świderska, *Rachunek kosztów* [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 58.

W metodzie bezpośredniej w celu ułatwienia przy obliczaniu koszty jednostkowego świadczeń pomija się świadczenia wzajemne pomiędzy wydziałami pomocniczymi. Koszty rozliczane są na rzecz komórek działalności podstawowej i zarządu. W metodzie tej, podobnie jak w metodzie układu równań rozliczenia kosztów dokonuje się przy pomocy stawek rzeczywistych.

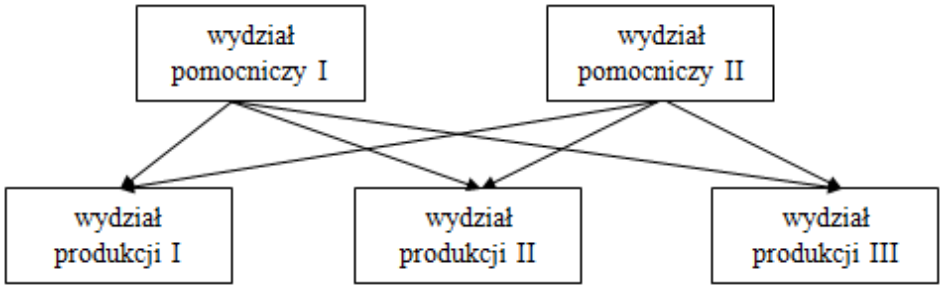

Rys.2. Schemat rozliczania produkcji pomocniczej metodą bezpośrednią

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: G. Świderska, *Rachunek kosztów* [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 56.

Kolejna metoda, jaką jest metoda stawek częściowo planowanych, częściowo rzeczywistych polega na tym, że część bądź też wszystkie świadczenia wzajemne między wydziałami pomocniczym rozliczane są według stawek planowanych, natomiast reszta rozliczeń dokonywana jest po kosztach rzeczywistych.[6]

[6] G. Świderska, *Rachunek kosztów* [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 57.

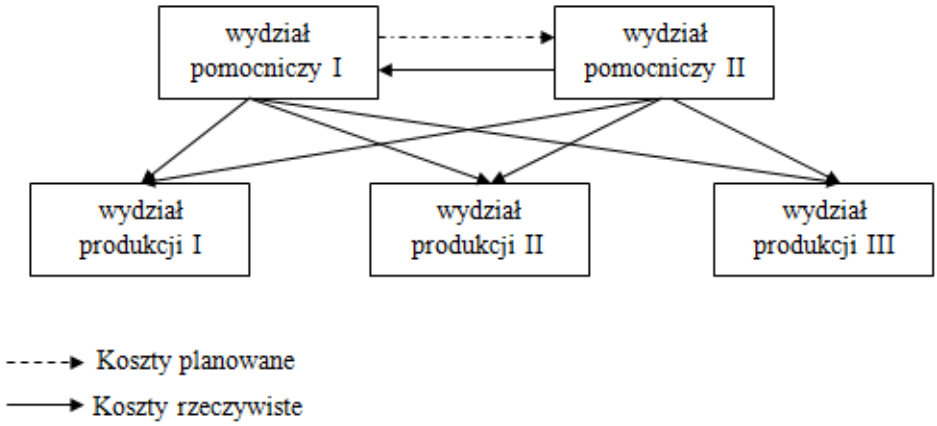

Rys.3. Schemat rozliczania produkcji pomocniczej metodą stawek częściowo planowanych, częściowo rzeczywistych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: G. Świderska, *Rachunek kosztów* [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 58.

W metodzie stawek planowanych w pierwszej kolejności wszystkie rozliczenia dokonywane są według stawek planowanych. Po dokonaniu tego różnice między kosztami rzeczywistymi, a planowanymi rozliczane są proporcjonalnie do planowanej wartości świadczeń wychodzących poza produkcję pomocniczą.[7]

Stosowanie metody stawek planowanych do rozliczania działalności pomocniczej spełnia także ważne funkcje zarządcze. Stawki planowane mogą być ustalane na podstawie kosztu historycznego, koszty normatywnego bądź ceny zakupu podobnego produktu na rynku. Daje to możliwość oceny efektów działalności; zarówno pomocniczej jak i komórek pobierających świadczenia, poprzez zestawienie kosztów planowanych z kosztami rzeczywistymi.

[7] Tamże, s. 58

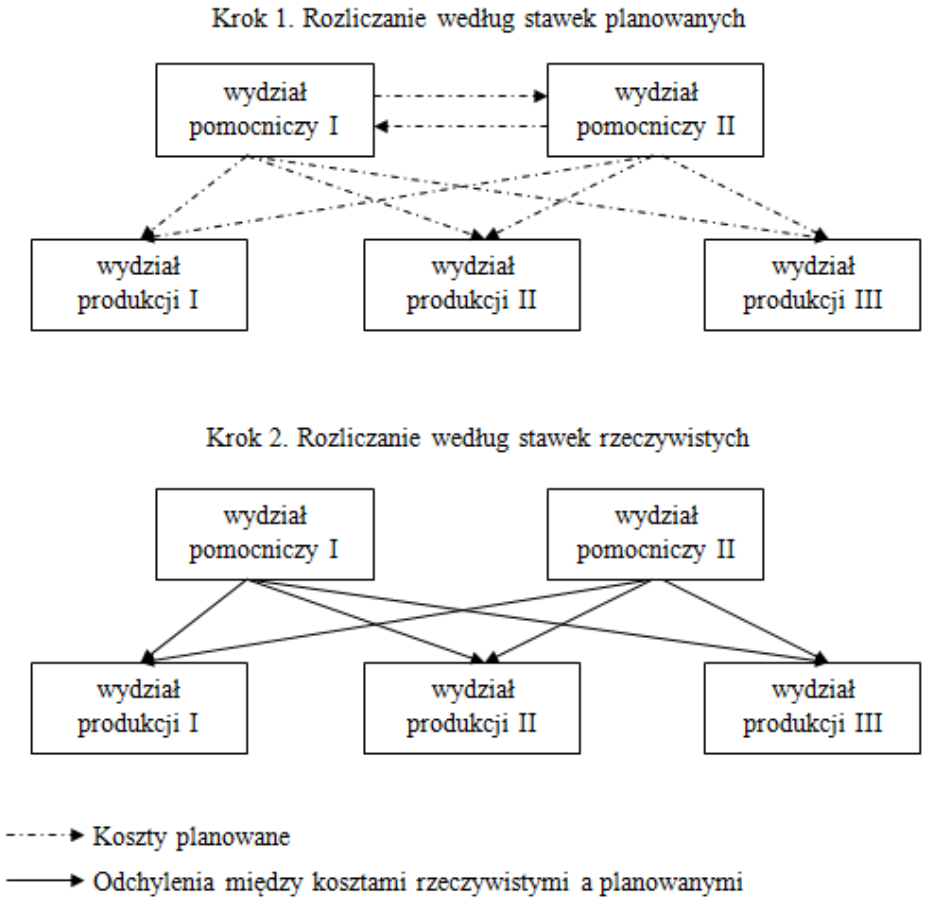

Rys.4. Schemat rozliczania produkcji pomocniczej metodą stawek planowanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: G. Świderska, *Rachunek kosztów* [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 59.

Przedstawione metody różnią się między sobą zarówno podejściem do świadczeń wzajemnych między wydziałami działalności pomocniczej, jak też wyceną świadczeń wzajemnych według kosztów planowanych lub rzeczywistych.

W celu lepszego zrozumienia zaprezentowanych metod stosowanych przy rozliczaniu świadczeń działalności pomocniczej, przestawiono przykład.

Przykład[8]:

Przedsiębiorstwo "ASSETS" zajmuje się produkcją różnych wyrobów, posiada dwa wydziały produkcji pomocniczej:

- wydział energetyczny - kotłownia (ogrzewa pomieszczenia firmy),
- wydział remontowy (świadczy usługi remontowe na potrzeby własne jednostki).

W bieżącym miesiącu koszty zarejestrowane na koncie "Produkcji pomocnicza" oraz na jego kontach analitycznych ukształtowały się następująco:

PRODUKCJA POMOCNICZA 74 880 zł

- wydział remontowy 47 520 zł
- wydział energetyczny 27 360 zł

Szczegółowa ewidencja świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej przedstawia się następująco:

WYDZIAŁ REMONTOWY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 4 200 rg
- administracji 3 000 rg
- działu sprzedaży 4 800 rg
- wydziału energetycznego 2 400 rg

razem 14 400 rg

WYDZIAŁ ENERGETYCZNY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 9 000 m^3
- działu sprzedaży 3 000 m^3
- wydziału remontowego 2 400 m^3

razem 14 400 m^3

Planowane koszty wytworzenia świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej wynosiły:

- 1 rg - 3,60 zł
- 1 m^3 - 2,40 zł

Na podstawie przedstawionych danych należy rozliczyć koszty produkcji pomocniczej stosując następujące metody:

- metodę układu równań,
- metodę bezpośrednią,
- metodę stawek planowo-rzeczywistych,
- metodę stawek planowanych.

[8] Przykład opracowany na podstawie przykładu zamieszczonego w książce: S. Pydo, *Rozliczanie kosztów świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej* [w:] *Rachunkowość zarządcza*, pod red.: A. Kaszuby-Perz, A. Szydełko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2007, s. 101.

Rozliczenie kosztów produkcji pomocniczej metodą układu równań

Przyjmuje się, że:
x - koszt jednostkowy rg
y - koszt jednostkowy m^3
Układ równań ma postać:
14 400 x = 47 520 + 2 400 y
14 400 y = 27 360 + 2 400 x

Równanie pierwsze należy rozumieć następująco: na koszty 14 400 rg, wykonanych przez wydział remontowy składają się koszty zaewidencjonowanie na koncie analitycznym tego wydziału w wysokości 47 200 zł oraz koszty świadczeń wydziału energetycznego w wysokości 2 400 y. Analogicznie należy interpretować drugie równanie.

Rozwiązując równanie otrzymujemy następujące wyniki:
x = 3,72 zł
y = 2,52 zł

Na podstawie otrzymanych wyników można rozliczyć koszty poniesione przez poszczególne wydziały produkcji pomocniczej.

Koszty (do rozliczenia) wydziału remontowego są równe:
2 400 m^3 * 2,52 zł/m^3 + 47 520 zł = 53 568 zł
WYDZIAŁ REMONTOWY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 4 200 rg * 3,72 zł/rg = 15 624 zł
- administracji 3 000 rg * 3,72 zł/rg = 11 160 zł
- działu sprzedaży 4 800 rg * 3,72 zł/rg = 17 856 zł
- wydziału energetycznego 2 400 rg * 3,72 zł/rg = 8 928 zł

razem 53 568 zł

Koszty (do rozliczenia) wydziały energetycznego są równe:
2 400 rg * 3,72 zł/rg + 27 360 zł = 36 288 zł
WYDZIAŁ ENERGETYCZNY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 9 000 m^3 * 3,72 zł/m^3 = 22 680 zł
- działu sprzedaży 3 000 m^3 * 3,72 zł/m^3 = 7 560 zł
- wydziału remontowego 2 400 m^3 * 3,72 zł/m^3 = 6 048 zł

razem 36 288 zł

Rozliczenie kosztów produkcji pomocniczej metodą bezpośrednią

Przyjmuje się, że:
x - koszt jednostkowy rg

y - koszt jednostkowy m^3

Ze względu na ignorowanie świadczeń wzajemnych przez tę metodę układ równania będą wyglądać następująco:

12 000 x = 47 520

12 000 y = 27 360

Rozwiązując równania otrzymujemy następujące wyniki:

x = 3,96 zł

y = 2,28 zł

Koszty (do rozliczenia) wydziału remontowego są równe: 47 520 zł

WYDZIAŁ REMONTOWY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 4 200 rg * 3,96 zł/rg = 16 632 zł
- administracji 3 000 rg * 3,96 zł/rg = 11 880 zł
- działu sprzedaży 4 800 rg * 3,96 zł/rg = 19 008 zł

razem 47 520 zł

Koszty (do rozliczenia) wydziały energetycznego są równe: 27 360 zł

WYDZIAŁ ENERGETYCZNY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 9 000 m^3 * 2,28 zł/m^3 = 20 520 zł
- działu sprzedaży 3 000 m^3 * 2,28 zł/m^3 = 6 840 zł

razem 27 360 zł

Rozliczenie kosztów produkcji pomocniczej metodą stawek planowo-rzeczywistych

Przyjmuje się, że:

x - koszt jednostkowy rg

y - koszt jednostkowy m^3

Wycena świadczeń wzajemnych w koszcie planowanym:

- świadczenia wydziału remontowego na rzecz wydziału energetycznego

2 400 rg * 3,60 zł/rg = 8 640 zł

- świadczenia wydziału energetycznego na rzecz wydziału remontowego

2 400 m^3 * 2,40 zł/m^3 = 5 760 zł

Ze względu na to, że świadczenia wydziału energetycznego są mniejsze niż wydziału remontowego będą one rozliczone po koszcie planowanym.

Koszt jednostkowy 1 rg w wydziale remontowym oblicza się następująco:

koszty wydziału remontowego + świadczenia wydziału energetycznego w koszcie planowanym;

47 520 zł + 5 760 zł = 53 280 zł

53 280 = 14 400 x

x = 3,7

Koszt jednostkowy 1 m^3 w wydziale energetycznym oblicza się następująco:

Koszty wydziału energetycznego - świadczenia wydziału energetycznego na rzecz wydziału remontowego + świadczenia wydziału remontowego na rzecz wydziału energetycznego;

27 360 zł - 5 760 zł + 2 400 rg * 3,7 zł/rg = 30 480 zł

Przy obliczaniu kosztu jednostkowego 1 m^3 bierze się pod uwagę 12 000 m^3 świadczeń, ponieważ 2 400 m^3 została już rozliczona w kosztach planowanych.

12 000 y = 30 480

y = 2,54

Na podstawie otrzymanych wyników można rozliczyć koszty poniesione przez poszczególne wydziały produkcji pomocniczej.

Koszty (do rozliczenia) wydziału remontowego są równe: 53 640 zł

WYDZIAŁ REMONTOWY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 4 200 rg * 3,7 zł/rg = 15 540 zł
- administracji 3 000 rg * 3,7 zł/rg = 11 100 zł
- działu sprzedaży 4 800 rg * 3,7 zł/rg = 17 760 zł
- wydziału energetycznego 2 400 rg * 3,7 zł/rg = 8 880 zł

razem 53 280 zł

Koszty (do rozliczenia) wydziały energetycznego są równe:

30 480 zł + 5 760 zł = 36 240 zł

WYDZIAŁ ENERGETYCZNY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 9 000 m^3 * 2,54 zł/m^3 = 22 860 zł
- działu sprzedaży 3 000 m^3 * 2,54 zł/m^3 = 7 620 zł
- wydziału remontowego 2 400 m^3 * 2,40 zł/m^3 = 5 760 zł

razem 36 240 zł

Rozliczenie kosztów produkcji pomocniczej metodą stawek planowanych

Koszty (do rozliczenia) wydziału remontowego są równe: 47 520 zł

WYDZIAŁ REMONTOWY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 4 200 rg * 3,60 zł/rg = 15 120 zł
- administracji 3 000 rg * 3,60 zł/rg = 10 800 zł
- działu sprzedaży 4 800 rg * 3,60 zł/rg = 17 280 zł
- wydziału energetycznego 2 400 rg * 3,60 zł/rg = 8 640 zł

razem 51 840 zł

Koszty (do rozliczenia) wydziału energetycznego są równe: 27 360 zł
WYDZIAŁ ENERGETYCZNY świadczył usługi na rzecz:

- wydziału produkcji podstawowej 9 000 m^3 * 2,40 zł/m^3 = 21 600 zł
- działu sprzedaży 3 000 m^3 * 2,40 zł/m^3 = 7 200 zł
- wydziału remontowego 2 400 m^3 * 2,40 zł/m^3 = 5 760 zł

razem 34 560 zł

Powstałe równice między kosztami planowanymi i rzeczywistymi można rozliczyć proporcjonalnie na poszczególnych odbiorców świadczeń lub przenieść je na koszty zarządu.

BIBLIOGRAFIA

1) Liwowski B., R. Kozłowski, *Podstawowe zagadnienia zarządzania produkcją*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
2) Ossowski M., *Rozliczanie świadczeń wydziałów produkcji pomocniczej*, http://rachunkowosc.wzr.pl/ pliki/940. 2013_RK_2_WYK_cz_2.pdf, 19.02.2014 r.
3) *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza*, pod red. G. K. Świderskiej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008.
4) *Rachunkowość zarządcza*, pod red.: A. Kaszuby-Perz, A. Szydełko, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, Rzeszów 2007.
5) Sojak S., *Rachunkowość Zarządcza*, Zakład Poligraficzno-Wydawniczy "POZKAL", Toruń 2002.

CHARAKTERYSTYKA PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG

Paweł Pasieczny[*]
Łukasz Walczuk[**]

Podatki są to świadczenia odgrywające ważną rolę w dzisiejszych czasach, zarówno w polityce danego państwa, a także w działalności przedsiębiorstw. Zakres podmiotowy i przedmiotowy podatków jest bardziej obszerny w porównaniu do ceł i opłat, które można zaliczyć jako daniny publiczne. Podatki odgrywają znaczną rolę w społeczeństwie, aniżeli inne świadczenia, gdyż mamy z nimi do czynienia na co dzień.

W polskim systemie podatkowym wyróżnia się następujące podatki[1]:

- podatek od towarów i usług (podatek VAT),
- podatek dochodowy (od osób fizycznych i prawnych),
- podatek akcyzowy,
- podatek od nieruchomości,
- podatek od środków transportu,
- podatek od spadków i darowizn,
- podatek od gier,
- podatek rolny i leśny.

Podatki stanowią podstawowe źródło dochodów budżetu państwa oraz organów samorządów terytorialnych w znacznej większości państw. Podatek stanowi kategorię ekonomiczną posiadającą także cechy instytucji prawno – finansowej. Zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 roku – ordynacja podatkowa, podatek jest: *„publicznoprawnym, nieodpłatnym, przymusowym oraz bezzwrotnym świadczeniem pieniężnym na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, wynikającym z ustawy podatkowej”*[2]. Wszystkie świadczenia spełniające tą definicje nazywane są podatkiem. Odpowiednie zdefiniowanie podatku pozwala na określenie jego szczególnych cech oraz przedstawienie i sprecyzowanie jego funkcji, odróżniających go od innych świadczeń publicznych. Podatek ma także ogólny i powszechny charakter, który ma swój obraz w zasadzie powszechności

* Paweł Pasieczny, student Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

** Łukasz Walczuk, student Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

[1] *Wybrane zagadnienie z finansów*, pod red. Siudek T., Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008. s. 270.

[2] Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 – Ordynacja podatkowa, Dz. U. Nr 137, poz. 926 z późn. zm.

określonej w Konstytucji RP. W literaturze przedmiotu występują także inne definicje podatku, określające jego podstawowe cechy. Według Encyklopedii, definicja podatku przyjmuje następujące brzmienie: *„świadczenie pieniężne na rzecz państwa o charakterze przymusowym, powszechnym, bezzwrotnym i nieodpłatnym, pobierane na podstawie przepisów prawnych, określających warunki, wysokość oraz terminy płatności tych świadczeń”*[3]. Z punktu widzenia rachunkowości podatek jest określany jako *„bezpośrednie bądź pośrednie obciążenia jednostki gospodarczej z różnych tytułów na rzecz budżetu państwa; w zależności od przedmiotu opodatkowania i sposobu ewidencji wyróżnia się podatki kosztowe, obrotowe oraz wynikowe”*[4].

Wyróżnia się następujące cechy podatków[5]:

- pieniężny charakter świadczeń podatkowych pobieranych w walucie danego państwa,
- przymusowy charakter płacenia podatków przez wszystkich obywateli mieszkających w państwie,
- bezzwrotność, polegająca na definitywnym przekazaniu pieniędzy na rzecz Skarbu Państwa,
- nieodpłatność – państwo nie świadczy w zamian za pobór podatku żadnych świadczeń wzajemnych,
- powszechność podatków oznacza, że podatki są pobierane od wszystkich jednostek społeczeństwa na takich samych zasadach i zgodnie z przepisami prawa.

Podmiot zobowiązany, inaczej zwany podatnikiem realizuje podatek na rzecz podmiotu uprawnionego, którym jest Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Zobowiązania podatkowe może finalizować nie tylko podatnik, ale też płatnik, inkasent, czy następca prawny[6].

Podstawą opodatkowania jest konkretny, dokładnie określony przedmiot podatku. Do obliczania wysokości tegoż świadczenia wykorzystuje się stawki podatkowe. Terminy płatności można określić dwojako. W pierwszym przypadku termin ten może być wyznaczony na dany dzień lub okres, w którym świadczenie podatkowe ma zostać sfinalizowane. W drugim przypadku termin zapłaty świadczenia określa zaistniałe zdarzenie. Aby można było łagodniej spojrzeć na obowiązek podatkowy występują różnego rodzaju ulgi, zniżki, a także zwolnienia podatkowe.

Podatki są pobierane w określonych celach. Mowa tutaj o celu fiskalnym, społecznym i gospodarczym. Bardzo ważne jest to aby podatki były wydajne

[3] Mała Encyklopedia PWN, pod. red. D. Kalisiewcza, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 615.

[4] http://www.definicje.rachunkowosci.pl/slownik_ksiegowosci.html (26.03.2014r.)

[5] R. Dowgier, *Prawo podatkowe*, Difin, Warszawa 2008, s. 9 – 10.

[6] J. Głuchowski, *Polskie prawo podatkowe*, Wydawnictwa prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 8.

fiskalnie. Oznacza to, że dzięki nim państwo ma dochody, które wchodzą w skład budżetu państwa, przy jednocześnie niskim koszcie uzyskania tego dochodu. Inaczej to wygląda w sferze społecznej i gospodarczej, gdyż nakładanie tam tych obciążeń powoduje ucieczkę od płacenia tychże podatków i tworzenie się tzw. szarej strefy, co osłabia i zniekształca sektor gospodarki[7].

Podstawowa klasyfikacja podatków dzieli je na podatki pośrednie i bezpośrednie. Podatki bezpośrednie związane są z dochodem bądź majątkiem osiągniętym przez podatnika w danym odcinku czasu. Są naliczane proporcjonalnie do osiągniętych przez podatnika dochodów lub majątku. Wraz ze wzrostem dochodu bądź majątku, wzrasta także kwota płaconego podatku. W konstrukcji tego podatku można również zastosować progresywne stawki opodatkowania, oznaczające różne stawki podatkowe lub stałe stawki opodatkowania zwane podatkiem liniowym. Do grupy podatków bezpośrednich zalicza się m.in. podatek rolny, od spadków i darowizn, czy głównie podatek dochodowy, który dzieli się na podatek od osób fizycznych (PIT) oraz podatek od przedsiębiorstw (CIT). Z kolei, podatki pośrednie nie obciążają podmiotów, na które są nakładane podatki. Jest to rodzaj podatku związany bezpośrednio z zakupem towarów i usług. Podatki pośrednie naliczane są przede wszystkim w sposób liniowy, kwotowy lub liczbowo – kwotowy. Do podatków pośrednich charakteryzujących się przerzucalnością efektów finansowych na inny podmiot zalicza się przede wszystkim[8]:

- podatek akcyzowy, który charakteryzuje się dużym wpływem akcyzy na cenę danego dobra, obciążając ostatecznego nabywcę,
- podatek od gier, którego przedmiotem jest prowadzenie zakładów wzajemnych, gier oraz loterii,
- podatek od towarów i usług (VAT) zaliczany jest do podatków obrotowych, płacony jest w momencie zakupu towaru bądź usługi przez finalnego odbiorcę.

Prekursorem koncepcji podatku od wartości dodanej był Carl von Siemens, który w 1919 roku po raz pierwszy przedstawił tę koncepcję na forum w postaci uszlachetnionego podatku obrotowego. Pierwszym krajem, który podjął próbę wprowadzenia tego podatku były Stany Zjednoczone w 1950 roku, jednakże te próby nie odniosły oczekiwanego rezultatu. Pierwszym krajem któremu ta sztuka się udała była Francja w 1954 roku. Śladem Francji poszły także inne państwa europejskie tj. Dania w 1967 roku oraz Szwecja i Holandia w 1969 roku. W Polsce podatek od towarów i usług konsumpcyjnych został wprowadzony na mocy ustawy z dnia 8 stycznia 1993 roku. Dotyczyła ona również podatku akcyzowego. Nowelizacja ustawy z dnia 17 listopada 2000 roku zmieniła zapisy

[7] http://serwisfinansowy.net/ (26.03.2014r.)

[8] J. Kulicki, P. Sokół , *Podatki i prawo podatkowe*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1996, s.129.

zarówno w jednym jaki i drugim podatku. Zmiany dotyczyły zwolnień podmiotowych w obrębie maksymalnej wartości sprzedaży. Kolejna zmiana ustawy w 2004 roku, miała na celu ujednolicenie polskiego prawa podatkowego z prawem Unii Europejskiej w taki sposób aby zagwarantować neutralność podatków w handlu wewnętrznym między krajami członkowskimi. Dzięki wprowadzeniu podatku VAT polski system podatkowy uległ uproszczeniu, zastąpił on istniejące przedtem dwa podatki obrotowe od gospodarki uspołecznionej i nieuspołecznionej[9].

Wiodącą zasadą konstrukcji podatku od towarów i usług tzw. neutralność podatkowa. Określa ona to, że ciężarem tego podatku jest obarczony ostateczny nabywca (konsument). Podmioty wytwarzające dane dobra i usługi przenoszą ciężar podatkowy na kolejnych uczestników obrotu gospodarczego. W praktyce oznacza to, że producent lub usługodawca nabywając materiały i usługi ma prawo odliczyć podatek VAT, który jest już zawarty w cenie, a sam może naliczyć podatek należny od wartości sprzedanego przez niego dobra. Zatem finalnie płaci jedynie podatek stanowiący różnicę podatki należnego i naliczonego, de facto opodatkowując jedynie nadwyżkę własnego wkładu w wytworzenie produktu bądź usługi, czyli tak zwanej produkcji dodanej[10].

Podatek od towarów i usług dotyczy sprzedaży wytwarzanych towarów i usług we wszystkich stadiach obrotu, zaczynając od pierwszej fazy producenckiej, skończywszy na ostatniej fazie jaką jest sprzedaż ostatecznemu konsumentowi. Wartość dodana podatku VAT ustalana jest następująco: od wysokości podatku należnego związanego ze sprzedażą przez określonego przedsiębiorcę lub sprzedawcę potrąca się wysokość podatku zapłaconego przez tego przedsiębiorcę w celu kupna dóbr i usług, które przeznaczył do produkcji lub sprzedaży[11].

Przedmiot opodatkowania podatkiem VAT ściśle określa II rozdział ustawy z dnia 11 marca 2004 roku o podatku od dóbr i usług. Opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług podlegają[12]:

- odpłatna dostawa i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju. Dostawa towarów oznacza przeniesienie praw rozporządzania towarami jako właściciel. Pojęcie świadczenia usługi rozumie się jako każde świadczenie, które nie stanowi dostawy towarów,

[9] R. Rosiński, *Polski system podatkowy - poszukiwanie optymalnych rozwiązań*, Difin, Warszawa 2008, s. 64.

[10] W. Wyrzykowski, *Polski system podatków i opłat w zarysie*, SPG, Gdańsk 2004, s. 157.

[11] J. Głuchowski, R. Huterski, B. Kłosowska, J. Patyk, J. Wiśniewski, Finanse publiczne, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania "Dom Organizatora", Toruń 2005, s. 94

[12] G. Szczodrowski, Polski system podatkowy, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 112 – 113.

- eksport towarów rozumiany jako dostawę towarów wysyłanych lub transportowanych z terytorium danego kraju poza terytorium Unii Europejskiej,
- import towarów rozumiany jest jako dostawę towarów z terytorium państwa trzeciego spoza granicy Unii Europejskiej na jej terytorium,
- wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju (wewnętrzny import), sprowadzenie towaru od podatnika podatku VAT z innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów oznacza przeniesienie prawa do rozporządzania towarem jak właściciel w wyniku czego towar jest wysyłany lub transportowany przez sprzedającego, nabywcę lub na ich rzecz między krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Podmiotami podatku od towarów i usług są podatnicy, płatnicy i przedstawiciele podatkowi.

Podatnicy podatku od towarów i usług to osoby prawne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, a także osoby fizyczne prowadzące samodzielną działalność gospodarczą, bez względu na jej cel i rezultat. Omawiając pojęcie podatnika, należy także wspomnieć o instytucji małego podatnika. Jest to podatnik, którego wartość sprzedaży w poprzednim roku podatkowym równowartości 800 000 euro. Może być to także osoba prowadząca przedsiębiorstwo maklerskie, zarządzająca funduszami powierniczymi, będąca agentem lub inną osobą świadczącą podobne usługi. Odstępstwem od tej zasady jest komis. W przypadku komisu kwota prowizji za poprzedni rok podatkowy nie może przekroczyć 30 000 euro. Mali podatnicy mogą korzystać z metody rozliczeń podatku VAT nazywanej metodą kasową. Istotą tej metody jest to że, obowiązek w podatku VAT powstaje u takiego podatnika w dniu uregulowania przez kontrahenta całości bądź jej części, nie później niż do 90 dnia licząc od wydania towaru lub wykonania usługi. Warto zaznaczyć że mali podatnicy składają deklaracje podatkową co kwartał. Biorąc pod uwagę dane kryteria, podatnikiem może być osoba prowadząca działalność gospodarczą. Istnieją także inne osoby nazywane podatnikami podatku VAT, jednak muszą spełniać określone warunki[13]:

- są oni usługobiorcami usług świadczonych przez podatników mających siedzibę, miejsce zamieszkania bądź miejsce pobytu poza granicami kraju. Usługi które to obejmuje uwzględniają miejsce świadczenia jako terytorium Polski z wyjątkiem podatku należnego zapłaconego przez usługodawcę,
- są oni nabywcami towarów, w sytuacji gdy dokonującym dostawy tych towarów jest podatnik nie posiadający na terytorium kraju siedziby bądź

[13] W. Wyrzykowski, op.cit., s. 163 – 164.

stałego miejsca zamieszkania, z wyłączeniem wewnątrzwspólnotowych transakcji trójstronnych,
- są oni nabywcami towarów w dostawach wewnątrzwspólnotowych,
- są oni nabywcami nowych środków transportu nie wywiezionych z kraju w terminie 14 dni wbrew oświadczenia o wywozie.

Płatnicy podatku od towarów i usług to organy egzekucyjne i komornicy sądowi z tytułu dostaw towarów realizowanych w trybie egzekucji, które stanowią własność dłużnika lub posiadanych przez niego z pogwałceniem prawa.

Przedstawiciele podatkowi to nowe rozwiązanie przyjęte przez ustawę. Mogą zostać powołani w sytuacji gdy czynny podatnik podatku od towarów i usług nie posiada siedziby przedsiębiorstwa, stałego miejsca zamieszkania lub miejsca prowadzenia działalności gospodarczej na trenie kraju. Przedstawiciel podatkowy realizując swoje zadania, ponosi taką samą odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe jak sam podatnik[14].

Podstawę opodatkowania podatku od wartości dodanej stanowi przedmiot wyrażony wartościowo lub ilościowo. Generalnie podstawą opodatkowania jest obrót netto – kwota należna z tytułu sprzedaży, zmniejszona o kwotę należnego podatku. Obrót także zwiększa się o otrzymane subwencje, dotacje oraz inne opłaty o pokrewnym charakterze, związanych z dostawą lub świadczeniem usług[15].

Wielkość obrotu w oparciu o przeciętne ceny stosowane może być ustalona przez organ podatkowy. Wtedy, w dniu wykonania świadczenia określa się ceny na danym rynku czy też określonej miejscowości. Może dojść też do sytuacji, w której wielkość obrotu zostaje zmniejszona dzięki wystąpieniu prawnie dopuszczonych kwot, udokumentowanych oraz obowiązkowych rabatów, w skład których wchodzą uznane reklamacje, upusty, bonifikaty oraz skonta, lecz pod warunkiem gdy zostały one przyznane w ciągu roku od świadczenia usługi bądź wydania towaru. Organ podatkowy definiuje wielkość obrotu także w sytuacji, kiedy kontrahent ma ograniczenia w dysponowaniu towarem. Ograniczenia te mogą wynikać z umowy albo z sytuacji, gdy sprzedaż dóbr ma związek ze pełnieniem specjalnego świadczenia, w którym nie można odzwierciedlić wpływu na wartość towaru. W przypadku, gdy zachodzą powiązania rodzinne, kapitałowe, majątkowe lub też wynikające ze stosunku pracy między kupującymi, a sprzedającymi, wartość towaru także określa organ podatkowy[16].

Przykładowymi wyjątkami, w których podstawą opodatkowania nie jest obrót netto są:

---

[14] W. Wyrzykowski, op. cit., s.164.

[15] *Prawo podatkowe w pytaniach i odpowiedziach*, pod. red. L. Etela, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 102.

[16] S. Szymański, A. Głowiński, S. J. Hinc, *Podatek od towarów i usług (VAT). Akcyza. Komentarz do prawników i księgowych*, Wydawnictwo Signum, Sopot 1993, s. 32.

- świadczenie jest w naturze – podstawą opodatkowania jest wartość świadczenia obliczona na podstawie przeciętnych cen używanych w danej miejscowości lub na danym rynku,
- występuje import dóbr – podstawa tutaj jest wartość celna owych dóbr zapisana w dokumencie SAD (ang. Single Administrative Dokument) lub przez organ celny,
- import towarów podlega odprawie czasowej – podstawę formuje celna wartość dóbr, zwiększona o cło, które należałoby opłacić, w sytuacji, gdyby dobra pochodzące z importu dopuszczono do obrotu,
- następuje import usług – podstawą opodatkowania jest kwota, jaką trzeba zapłacić bez względu, czy została ona uregulowana, czy też nie[17].

W przypadku wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów według artykułu 11 ustawy o VAT, podstawą opodatkowania jest cena nabycia, a gdy nie jest ona możliwa do ustalenia – koszt wytworzenia. Gdy jednak brakuje danych do ustalenia podstawy opodatkowania, ustawa odnosząca się do zobowiązań podatkowych precyzuje sposób jej wyliczenia, który polega na tym, że organ podatkowy ustala ją poprzez wartość szacunkową. Robi to w sposób jak najbardziej rzetelny, eliminując ustalenia dowolne i przypadkowe.

W podatku od towarów i usług, tak jak i w innych podatkach stosowane są stawki proporcjonalne. Charakteryzuje je to, iż na wysokość stawki podatkowej wpływa przedmiot opodatkowania, a nie zmiana wysokości podstawy. Stawka podatkowa określa stosunek pomiędzy wielkością świadczenia a miarą podstawy opodatkowania.

Obowiązujące stawki podatku VAT w Polsce[18]:

- 23% - podstawowa stawka. Została w prowadzona od dnia 1 stycznia 2011 roku i zastąpiła wcześniejszą 22%,
- 8% - ma zastosowanie do towarów i usług zastrzeżonych w załączniku nr 3 do ustawy o podatku od towarów i usług, do dostaw, remontu, budowy, modernizacji, przebudowy bądź termomodernizacji obiektów budowlanych uznanych jako budownictwo objęte społecznym programem mieszkaniowym oraz w szczególnych procedurach dotyczących opodatkowania dostawy towarów używanych, dzieł sztuki, przedmiotów kolekcjonerskich i antyków,
- 5% - odnosi się ona do towarów takich jak: zwierzęta żywe, ryby, mięso, pieczywo, pierogi, makarony, wyroby mleczarskie, bez produktów o zawartości alkoholu powyżej 1,2% oraz książki wydawane na dyskach, taśmach i innych nośnikach, książki drukowane oznaczone stosowanymi symbolami ISBN,

[17] *Op.cit*., pod. red. L. Etela, s. 103 - 104

[18] *Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, pod red. W. Wójtowicz, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2002, s. 192.

- 0% - nie oznacza zwolnienia podatkowego i jest korzystniejsza od niego. Daje szansę zmniejszenia podatku należnego o wartość naliczonego, co jest równoznaczne z możliwością ubiegania się o zwrot konkretnej kwoty. Stawka 0% odnosi się do wewnąrztwspólnotowej dostawy towarów, eksportu towarów przez dostawcę bądź w jego imieniu.

Wyróżnia się także inne stawki. Stawka zryczałtowanego zwrotu podatku dla rolników odnosząca się do sprzedaży przez nich produktów rolnych wynosi 7%, a stawka ryczałtu dla taksówkarzy wynosi 4%[19].

Czynny podatnik VAT zobligowany jest do płacenia do organu podatkowego zobowiązania, nazywanego podatkiem należnym, które wynika z uzyskiwanych przezeń przychodów. Jego wysokość zależy od ceny netto oraz stawki podatku VAT. Związany z nim jest podatek naliczony, który pomniejsza należny i obejmuje daninę płaconą przez właściciela firmy z tytułu zakupionych towarów i usług, związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą i stanowi on[20]:

- wysokość podatku, który przedsiębiorca musiał zapłacić za zakup dóbr związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej- podatek musi być poświadczony fakturą,
- sumę podatku pochodzącą z dokumentu celnego oraz deklaracji importowej- w razie importu towaru,
- zryczałtowany zwrot podatku z tytułu nabycia produktów rolnych sprzężonych z dostawą opodatkowaną,
- kwotę podatku należnego z tytułu wewnątrzwspólnotowego nabycia towarów, dostawy towarów, dla której zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 5 lub 7 podatnikiem jest nabywca oraz świadczenia usług, dla którego zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 4 lub 8 podatnikiem jest usługobiorca. W tym wypadku naliczony podatek należny można zawrzeć w rejestrze VAT sprzedaży oraz zakupu.

Odliczenie podatku od wartości dodanej nie jest dla wszystkich. Nie mogą z niego korzystać podmioty, które nie prowadzą działalności gospodarczej i podmioty zwolnione z podatku VAT. Prawo to nie dotyczy również transakcji niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą. Ustawodawca również wymienia poszczególne zdarzenia nieuprawniające do obniżenia podatku należnego. Są to między innymi zakup paliwa do samochodu osobowego, czy też nabycie usług noclegowych i gastronomicznych.

Z zaletami podatku od towarów i usług mamy do czynienia w sytuacji konkurencji rynkowej. Przejawia się to w jego neutralności, oznacza to że nie wpływa na cenę towaru bądź usługi (stoi obok niej) nie powodując dzięki temu pionowej koncentracji produkcji. Neutralność tego podatku przejawia się też z punktu widzenia konkurencji międzynarodowej, gdyż w takiej sytuacji jego

[19] http://www.vat.pl/stawki/ (28.03.2014r.)
[20] G. Szczodrowski, op. cit., s. 116-117.

stawka wynosi 0%. Z punktu widzenia budżetu państwa jest on bardzo wydajny, ponieważ dostarcza budżetowi bardzo wysokie dochody, a ponad to mniej wrażliwe na zjawiska recesyjne. Kolejną zaletą jest fakt że stanowi jedną z podstawowych czynników motywacyjnych przedsiębiorców do inwestowania, gdyż istnieje możliwość zwrotu dla inwestorów, zakupujących dobra inwestycyjne. Jednakże najważniejszą zaletą tego podatku jest technika jego poboru przejawiająca się w podwójnej ewidencji, zarazem u przedsiębiorcy, jak i u odbiorcy. Dzięki takiej technice zapobiega to w dużym stopniu przed uchyleniem się podatnika od zapłacenia podatku[21].

Podobnie jak w przypadku zalet istnieje także wiele wad związanych z podatkiem od towarów i usług. Można do nich zaliczyć rozbudowaną ewidencje, która stwarza możliwości do oszustw podatkowych, wysokie koszty kontroli podatkowej oraz poboru tego podatku. Kolejną wada jest brak możliwości odliczenia podatku naliczonego, biorąc pod uwagę zwolnienia podmiotowe, jak i przedmiotowe. W takim przypadku podatek staje się kosztem. Z punktu widzenia przedsiębiorstw stanowi on bardzo dużą wadę na ich funkcjonowanie. Ma on znaczny wpływ przy sprzedaży danego dobra lub usługi, gdyż zmniejsza on w dużym stopniu przychody ze sprzedaży przedsiębiorstwa, jak również znacznie je obciąża. Pomimo faktu iż najwyższym obciążeniem podatku VAT dotknięci są konsumenci, dla firm też stanowi on istotny wydatek, który nie jest uznawany jako koszt, a w związku z tym nie może przyczynić się do zmniejszenia podstawy opodatkowania w podatku dochodowym[22].

Wydajność fiskalna podatku od towarów i usług jest wbrew pozorom kluczowa dla społeczeństwa. Dzięki jej wysokiemu poziomowi podatnicy korzystają między innymi z darmowego leczenia, z domów opieki społecznej i innych, co oznacza czerpanie licznych korzyści przez społeczeństwo. Jednak wzrost stawek przyczynia się do wzrostu cen produktów, przy dochodach pozostających na tym samym poziomie, co powoduje niezadowolenie wśród społeczeństwa. Z powodu niskiej odczuwalności tego podatku pośredniego dokonując transakcji na rynku jest on wysoko wydajny fiskalnie, pozyskując do budżetu państwa dochody zachowujące stabilność w finansowaniu wydatków państwa, które z roku na rok ulegają zwiększaniu. Większość towarów objętych podatkiem VAT poprzez zakup przez konsumenta pozwala generować wpływy Skarbu Państwa, a co za tym idzie również zwiększać jego prestiż.

[21] J. Głuchowski, op. cit., s. 77 – 78.
[22] Ibidem, s. 75.

BIBLIOGRAFIA

1) Etela L., Prawo podatkowe w pytaniach i odpowiedziach, LexisNexis, Warszawa 2004.
2) Dowgier R., Prawo podatkowe, Difin, Warszawa 2008.
3) Głuchowski J., Polskie prawo podatkowe, Wydawnictwa prawnicze PWN, Warszawa 1996.
4) Głuchowski J., Huterski R., Kłosowska B., Patyk J., Wiśniewski J., Finanse publiczne, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania "Dom Organizatora", Toruń 2005.
5) Kalisiewcza D., Mała Encyklopedia PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
6) Kulicki J., Sokół P., Podatki i prawo podatkowe, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1996.
7) Rosiński R., Polski system podatkowy - poszukiwanie optymalnych rozwiązań, Difin, Warszawa 2008.
8) Siudek T., Wybrane zagadnienie z finansów, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.
9) Szczodrowski G., Polski system podatkowy, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
10) Szymański S., Głowiński A., Hinc S. J., Podatek od towarów i usług (VAT). Akcyza. Komentarz do prawników i księgowych, Wydawnictwo Signum, Sopot 1993.
11) Wójtowicz W., Zarys finansów publicznych i prawa finansowego, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2002.
12) Wyrzykowski W., Polski system podatków i opłat w zarysie, SPG, Gdańsk 2004.
13) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 – Ordynacja podatkowa, Dz. U. Nr 137, poz. 926 z późn. zm.
14) http://serwisfinansowy.net/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=63 (26.03.2014r.)
15) http://www.definicje.rachunkowosci.pl/slownik_ksiegowosci.html (26.03.2014r.)
16) http://www.vat.pl/stawki/ (28.03.2014r.)

WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA PODKARPACIA I POLSKI W KONTEKŚCIE PRACY NIEREJESTROWANEJ

Monika Pasternak-Malicka[*]

1. Wprowadzenie

Zjawisko pracy nierejestrowanej oraz wysoki poziom bezrobocia wśród młodych osób to jedne z ważniejszych problemów współczesnych gospodarek. Brak miejsc pracy oznacza straconą produkcję, jak również trudną sytuację osobistą osób, którzy nie mają zatrudnienia. Przekłada się to na wskaźniki demograficzne, wolniejszy wzrost gospodarczy oraz zwiększone wydatki państwa, mające ograniczać zakres tego niekorzystnego zjawiska.

W rozdziale zostały zaprezentowane wskaźniki zatrudnienia oraz współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców województwa podkarpackiego na tle Polski według poszczególnych kategorii wiekowych. Celem publikacji jest próba oceny wpływu wybranych wskaźników rynku pracy na zakres zatrudnienia nierejestrowanego wśród najmłodszych uczestników rynku pracy w wieku poniżej 25. roku życia oraz 25-34 lata. Posłużono się w tym celu metodą regresji liniowej opierając się na szacunkach szarej strefy oraz skali pracy nieformalnej obliczonej według metodologii Głównego Urzędu Statystycznego.

Zatrudnienie nierejestrowane (nieformalne, nieoficjalne, nielegalne), występuje, gdy pracę najemną wykonuje się bez nawiązania stosunku pracy, czyli bez umowy o pracę, umowy-zlecenia, umowy o dzieło lub jakiejkolwiek innej pisemnej umowy pomiędzy pracodawcą a pracownikiem. Z tytułu wykonywania pracy „na czarno" pracownik nie uzyskuje ubezpieczenia społecznego. Pracą nierejestrowaną jest także praca na własny rachunek, jeśli z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej nie są realizowane obowiązki finansowe wobec państwa[1].

Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, nielegalnym zatrudnieniem jest zatrudnienie przez pracodawcę bez potwierdzenia na piśmie w wymaganym terminie warunków wykonywania pracy; niezgłoszenie

[*] dr Monika Pasternak-Malicka, adiunkt, Wydział Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej.

[1] S. Kostrubiec, *Praca nierejestrowana w Polsce w 1998 roku*, „Gospodarka Narodowa", nr 5-6, 1999, s. 16; *Praca nierejestrowana w Polsce w 2004 roku*, GUS, Warszawa 2005, s. 8.

osoby zatrudnionej do ubezpieczenia społecznego, a także podjęcie przez bezrobotnego zatrudnienia (bądź innej pracy zarobkowej) lub działalności bez powiadomienia właściwego urzędu pracy. Za zatrudnienie nielegalne uważa się także powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi nie posiadającemu zezwolenia na pracę, w przypadkach, gdy jest ono wymagane lub powierzenie pracy na innych warunkach[2]. Komisja Europejska w 1998 r. w komunikacie w sprawie nielegalnego zatrudnienia za pracę nierejestrowaną uznała odpłatne wykonywanie czynności ze swej natury zgodnych z porządkiem prawnym, ale niezgłoszonych władzom publicznym[3]. Najczęściej dokonuje się wyłączenia z zakresu pracy nierejestrowanej zatrudnienia wynikającego z działalności przestępczej[4].

Na potrzeby artykułu przyjęto, że pracą nierejestrowaną (nieformalną, nielegalną) jest praca najemna wykonywana bez zawarcia formalnej umowy, a także wykonywana w podstawowym miejscu pracy, ale w ramach której wynagrodzenie jest częściowo wypłacane poza ewidencją, oraz nieformalna praca na własny rachunek.

Ze względu na wydłużanie się okresu kształcenia i późniejsze wchodzenie młodych osób w struktury rynku pracy górna granica określająca młodzież wydłuża się. W publikacji za zbiorowość osób młodych przyjmuje się (tj. w BAEL) ludność w wieku 15 – 34 lat, przy czym wyróżnia się dwie grupy wiekowe. Pierwsza, w której górną granicę wyznacza średni wiek ukończenia studiów w trybie dziennym, czyli do 25 lat oraz osoby w wieku 25-34 lata, jako osoby wchodzące na rynek pracy jako absolwenci lub kontynuujące naukę na wyższych poziomach kształcenia.

2. Aktywność zawodowa młodych osób w latach 1994-2013 a praca nieformalna

W badaniach rynku pracy realizowanych przez statystykę publiczną przyjmuje się, że ludność aktywna zawodowo obejmuje zarówno osoby już

[2] Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004, art. 2. poz. 13, Dz.U. poz. 674, 2013 r.

[3] *Communication of the Commission on Undeclared Work*, European Commission, COM (98)-219, Brussels 1998.

[4] F. Schneider, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: New Estimates for 145 Countries*; Jahannes Kepler University of Linz, Austria, 24 lipiec 2007 r., B. Torgler, F. Schneider, *Shadow Economy, Tax Morale, Governance and Institutional Quality: A panel Analysis*, IZA Discussion Paper Series 2007, s. 9-10; *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2013*, A Further Decline, http:/ /www. econ.jku.at/members/ Schneider/files/ publications/2013/ ShadEcEurope31_Jan2013.pdf

pracujące, jak i osoby poszukujące aktywnie pracy za pośrednictwem powołanych do tego celu instytucji, lub poza nimi, tj. bezrobotnych[5].

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Kadrami (PSZK) szacuje, że w 2014 roku dla połowy bezrobotnych zabraknie miejsc pracy. Najbardziej poszkodowani mają być młodsi specjaliści, najkrócej związani z rynkiem pracy – osoby do 25. roku życia oraz między 25 a 34. rokiem życia. Obie grupy wiekowe mają stanowić 50% wszystkich bezrobotnych[6].

Tabela 1. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce w latach 1994-2013 wg wieku (w %)

lata	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ogółem	59,2	58,4	57,9	57,4	57,1	56,6	56,4	55,8	55,0	54,8
do 24 lat	42,3	40,9	40,2	39,9	38,6	40,6	38,5	38,2	36,2	36,0
25-34 lat	85,7	85,2	84,5	83,7	84,4	85,6	86,0	85,3	85,2	85,3
35-44 lat	88,4	87,5	87,5	87,2	87,2	87,1	87,1	87,2	87,3	87,6
45-54 lat	76,3	76,5	76,0	74,9	75,5	73,0	73,4	72,8	7,3	72,6
55 -59/64 lat 65 i więcej lat	21,9	20,9	20,5	20,0	19,3	17,0	16,8	16,2	15,9	16,7
lata	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	54,9	55,2	54,1	54,1	54,7	55,1	55,8	55,7	56,0	56,1
do 24 lat	35,4	35,1	34,3	32,8	33,4	34,2	33,7	33,6	34,0	33,5
25-34 lat	85,7	86,4	85,1	85,5	85,1	84,6	85,2	85,6	85,3	85,9
35-44 lat	88,2	88,9	87,3	86,9	87,3	87,5	87,7	88,0	88,2	87,6
45-54 lat	74,0	75,0	74,4	75,0	76,8	78,7	79,6	66,2	67,5	68,7
55 -59/64 lat	30,5	36,5	36,4	38,4	40,3	42,4	45,7	40,4	42,8	45,1
65 i więcej lat	6,7	6,8	5,9	6,4	6,1	5,6	6,5	6,8	6,9	6,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Roczników statystycznych*, GUS z lat 1995-2014

Dane z raportu *Diagnoza Społeczna 2013* wskazują, iż najliczniejszą grupę poszukującą pracy wśród pracujących stanowią ludzie młodzi w wieku do 25. lat (w 2011 r. – 11,3%, w 2013 r. – 13,4%) oraz w przedziale wiekowym 25-34 lata (w 2011 r. – 6,5%, w 2013 r. – 6,7%). Najwyższa intensywność poszukiwań dotyczyła osób pracujących w szarej strefie. W 2013 niemal co druga osoba zatrudniona nieformalnie chciała znaleźć nową pracę (w 2011 r. 39,2%, w 2013 r. – 45,1%)[7].

Tabela 1. prezentuje współczynnik aktywności zawodowej młodych osób na tle innych kategorii wiekowych w latach 1994-2013 w Polsce. Współczynnik ten liczony dla osób w wieku 15 – 34 lata wynosi około 60%, a nieaktywni – niepracujący i nie poszukujący pracy – stanowią średnio 40% w tej kategorii

[5] *Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń*, GUS, Warszawa 2008, s. 20.

[6] M. Bielecki, *Prognoza: w przyszłym roku połowę bezrobotnych mogą stanowić młodzi*, PAP, 27.11.2013.

[7] J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa 2013, s.124-125.

wiekowej. Zawężenie analiz do osób w wieku poniżej 25 lat niemal dwukrotnie zwiększa wskaźnik bierności zawodowej.

Udział aktywnych zawodowo w populacji najmłodszych osób (od 15. do 25. roku życia) mieścił się w przedziale od 32,8% do 42,3% w latach 1994-2013, a najwyższe wartości osiągał w początkowej fazie transformacji gospodarczej. W całym analizowanym okresie był on dwu i półkrotnie niższy niż w starszych kategoriach wiekowych. Z niskimi wartościami wskaźnika aktywności zawodowej młodzieży wiąże się duży udział w tej grupie biernych zawodowo. Wyniki badania BAEL wskazują, że zasadniczym powodem wysokiej bierności zawodowej ludzi młodych w badanym okresie był taki czynnik jak pobieranie nauki i uzupełnianie kwalifikacji.

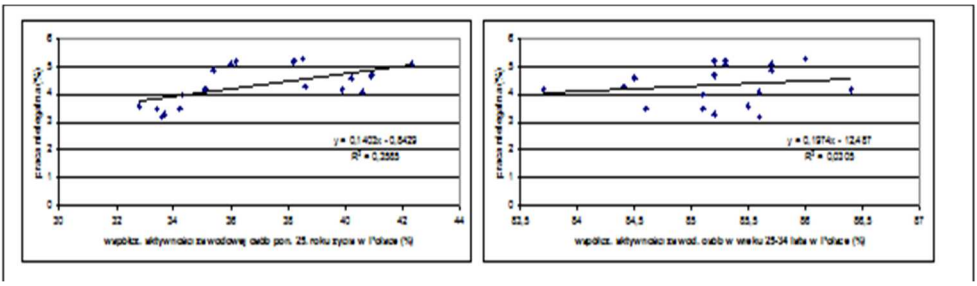

Rysunek 1**.** Powiązanie współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku pon 25. lat oraz w wieku 25-34 lata z poziomem pracy nieformalnej w Polsce w latach 1994-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, GUS z lat 1995-2014.

Rysunek 1. ilustruje wykres rozrzutu pomiędzy współczynnikiem aktywności zawodowej młodych osób a poziomem pracy nieformalnej w Polsce w latach 1994-2011. Posługując się metodą regresji liniowej określono linię trendu, której wzór znajduje się w prawym dolnym rogu wykresów. Pod nim znajduje się współczynnik R^2, czyli wskaźnik determinacji[8]. Oba wykresy ilustrują zależność dodatnią, co oznacza, że wzrostowi aktywności zawodowej będzie towarzyszył wzrost zatrudnienia w szarej strefie. Z równania regresji wynika, iż zależność statystyczna pomiędzy obiema zmiennymi jest niezadowalająca. W tak długim okresie na oba zjawiska wpływa zbyt wiele innych zmiennych, które zaburzają badaną zależność.

Natomiast zależność ta liczona dla lat 2000-2011 w najmłodszej grupie wiekowej wykazała bardzo wysokie dopasowanie zmiennych. W przypadku osób poniżej 25 lat wartość wskaźnika determinacji wyniosła 0,7977, co oznacza że

[8] Wskaźnik determinacji ma wartość od 0 do 1. Jeśli jest mniejszy niż 0,5 oznacza, że model jest niedopasowany do obserwacji. Jeśli wynosi od 0,5 do 0,6 – dopasowanie słabe, od 0,6 do 0,8 – dopasowanie zadowalające, od 0,8 do 0,9 – dobre, oraz od 0,9 do 1 – bardzo dobre.

niemal w 80-procentach współczynnik aktywności zawodowej ma wpływ na skłonność do aktywności w szarej strefie rynku pracy najmłodszych osób[9].

Tabela 2. Współczynnik aktywności zawodow. w woj. podkarpackim w latach 2000-2013 wg wieku (w %)

lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	55,2	56,4	56,9	54,9	54,1	53,8	55,5	55,8	55,9	56,1	50,4	56,5	56,8
do 24 lat	34,0	31,9	30,7	32,9	30,5	30,8	29,4	29,9	28,6	28,3	24,1	31,5	33,6
25-34 lat	83,1	86,2	86,8	84,7	86,0	84,6	85,3	85,7	83,4	84,5	81,4	85,9	85,3
35-44 lat	86,4	88,0	86,9	86,3	87,4	83,0	87,4	88,7	87,5	87,9	81,9	87,7	87,5
45-54 lat	74,7	75,9	77,0	72,6	73,0	74,8	72,4	76,7	77,9	78,6	72,5	77,4	80,8
55+	20,4	22,7	26,7	22,8	20,1	22,0	25,3	26,0	30,6	30,6	30,6	26,2	24,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014; *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie podkarpackim*, Opracowania US w Rzeszowie z lat 2000-2014.

Tabela 2. przedstawia współczynnik aktywności zawodowej w woj. podkarpackim według wieku. Poziom tego miernika rynku pracy jest zbliżony do wielkości odpowiadających poszczególnym przedziałom wiekowym – najniższą aktywność wykazują osoby najstarsze i najmłodsze. Najwyższym poziomem aktywności charakteryzowały się natomiast osoby w wieku 35-44 lata, dla których współczynnik wyniósł blisko 90% w niemal całym analizowanym okresie.

[9] Współczynnik korelacji wyniósł 0,8931. Współczynnik korelacji osiąga wartość od minus 1 do plus 1. W uproszczeniu można przyjąć, że współczynniki korelacji na poziomie 1 oznacza, że jeśli jedna zmienna rośnie w danym tempie, to druga wzrasta w ten sam sposób. Przy wartości minus 1 druga zmienna maleje w takim samym tempie, co pierwsza. Zero oznacza całkowity brak korelacji, czyli obie zmienne wydają się zmieniać niezależnie względem siebie, według zupełnie odmiennego wzorca.

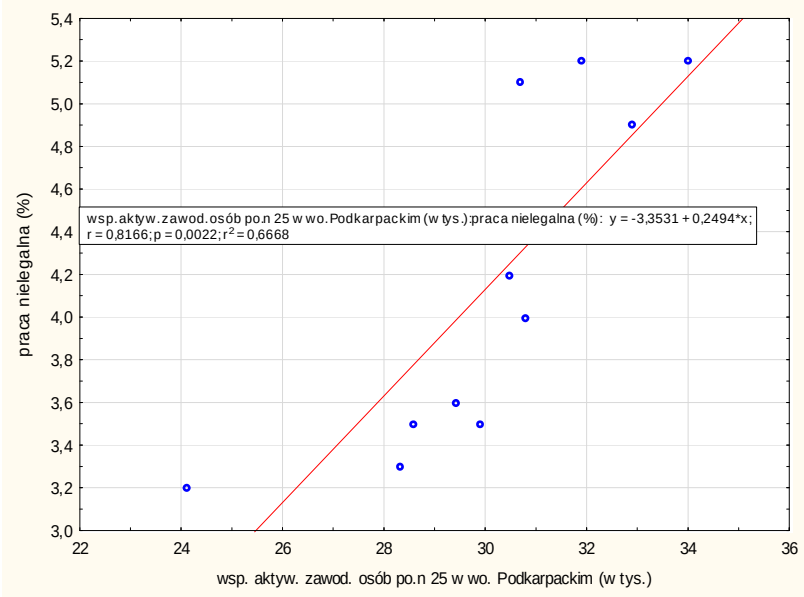

Rysunek 2. Wykres krzywej rozrzutu pomiędzy poziomem pracy nielegalnej a współczynnikiem aktywności zawodowej osób w wieku poniżej 25 lat z woj. podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów*, GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014.

W IV kwartale 2013 r. zbiorowość aktywnych zawodowo w woj. podkarpackim, według danych BAEL, liczyła 963 tys. osób, a biernych 733 tys. osób. Wśród ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej aktywni zawodowo stanowili 56,8%[10], a bierni – 43,2%. Odsetek aktywnych zawodowo zwiększył się w stosunku do poprzedniego roku o 0,3%. Na przestrzeni lat 2001-2013 wykazywał początkowo tendencje wzrostowe od 2001 do 2003 roku, kiedy to odnotowano najwyższy poziom wynoszący 56,9%[11]. Według ostatnich szacunków marca 2014 r. współczynnik w populacji mężczyzn wyniósł 64,6% i był wyższy w stosunku do roku poprzedniego o 1,0%. Wśród kobiet wskaźnik ten kształtował się na poziomie 49,9% i także przewyższał poprzedni wynik o 0,2%. Współczynniki dla mieszkańców miast i wsi są zbliżone.

[10] Współczynnik aktywności zawodowej wynoszący 56,8% oznacza, że na każde 100 osób, które ukończyły 15 lat, 57 mieszkańców Podkarpacia było aktywnych zawodowo, czyli miało pracę lub jej poszukiwało.

[11] *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie podkarpackim w IV kwartale 2013* r., Urząd Statystyczny w Rzeszowie, marzec 2014 r.

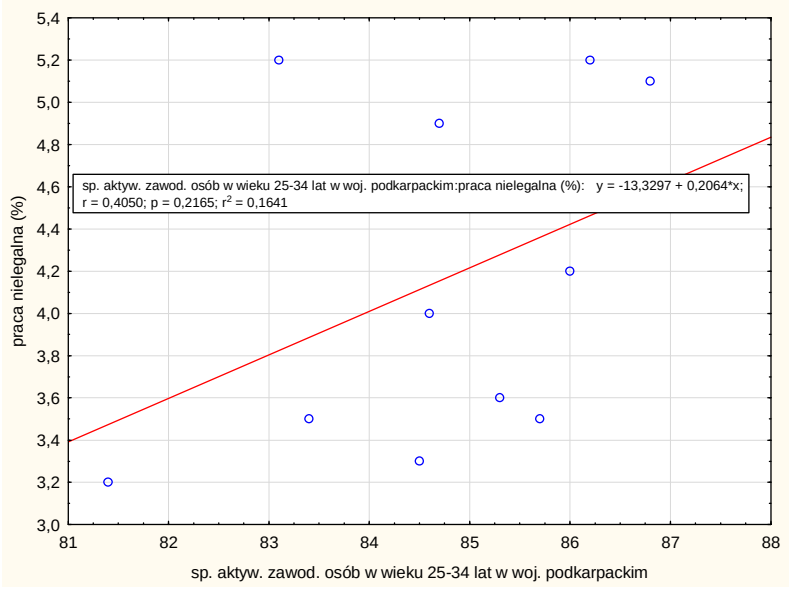

Rysunek 3. Wykres krzywej rozrzutu pomiędzy poziomem pracy nielegalnej a współczynnikiem aktywności zawodowej osób w wieku 25-34 lata z woj. podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014.

Rysunki 2.-3. prezentują analogicznie wykresy rozrzutu liczone dla województwa podkarpackiego w latach 2001-2011. Rysunek 2. został sporządzony dla najmłodszej grupy osób – do 25. roku życia. Wartość wskaźnika determinacji wyniosła 0,6668, co oznacza zadowalające dopasowanie obu zmiennych. Prawdopodobieństwo testowe[12] *p*** osiągnęło poziom 0,0022, który

[12] Testy statystyczne służą do oceny, czy zależności i relacje zaobserwowane w próbie są efektem ogólniejszej prawidłowości panującej w całej populacji czy tylko przypadkowym rezultatem. Wynikiem testu statystycznego jest tzw. prawdopodobieństwo testowe (*p*), którego niskie wartości świadczą o istotności statystycznej rozważanej zależności. Przyjmuje się przy tym najczęściej następujące reguły:

- gdy $p > 0{,}05$ mówimy o braku podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej, co oznacza, że testowana różnica, zależność, efekt nie jest znamienny statystycznie;
- gdy $p \leq 0{,}05$ mówimy o statystycznie istotnej zależności (oznaczamy ten fakt za pomocą (*);
- $p \leq 0{,}01$ to wysoce istotna zależności (**);
- $p \leq 0{,}001$ to bardzo wysoko istotna statystycznie zależność (***).

Niektórzy autorzy rekomendują przyjęcie bardziej liberalnego kryterium uznawania danego wyniku za istotny statystycznie, poprzez zastąpienie warunku $p < 0{,}05$ warunkiem: $p < 0{,}10$. Podejście takie wydaje się uzasadnione w przypadku niewielkiej liczności próby, gdy uzyskanie rezultatu istotnego statystycznie jest relatywnie mniej

świadczy, iż zaobserwowana relacja nie jest przypadkowym wynikiem, lecz efektem ogólniejszej prawidłowości panującej w całej populacji.

Najmłodsza grupa wiekowa jest zbiorowością szczególnie podatną i skłonną do pracy w szarej strefie, stąd też w momencie wzrostu jej aktywności na rynku pracy i braku ofert legalnych, młodzież przyjmuje ofertę gospodarki nieformalnej – czasami jako jedynej alternatywy. Najmłodsi wiekiem są także jeszcze często grupą uczącą się i będącą na utrzymaniu rodziców, a równocześnie pracującą w charakterze pracy dorywczej, charakterystycznej dla sektora nieformalnego.

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja w grupie osób w wieku od 25 do 34 lat (rysunek 3.) W tym przypadku nie wykazano statystycznej zależności w tej grupie wiekowej, dla której wskaźnik determinacji wyniósł jedynie 0,1641. Także wynik testu statystycznego przyjął wartości świadczące, iż wynik nie jest znamienny statystycznie. Jest to wiek w którym pracownicy zainteresowani są większą stabilizacją zawodową (o którą trudniej w sektorze nieformalnym, chociażby z powodu braku nawiązania formalnego stosunku pracy), zakładają rodziny i chcą uniezależnić się finansowo. Często też potrzebują umowy o pracę, aby móc pozyskać kredyt na mieszkanie lub założenie własnej działalności gospodarczej. Takiej możliwości nie daje im zatrudnienie nierejestrowane.

3. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce oraz woj. podkarpackim wg struktury wiekowej i jego oddziaływanie na poziom pracy nierejestrowanej

Wskaźnik zatrudnienia określa jaki odsetek ludności w wieku od 15 do 64 roku życia pracuje zawodowo. W Polsce w czwartym kwartale 2013 roku wynosił on 50,6% (2012 r. - 59,7%), podczas gdy średnia w całej Unii Europejskiej wyniosła 64,2%. Najwyższy poziom wskaźnika odnotowano w Holandii (75,1%), najniższy zaś w Grecji (51,3%). Wskaźnik zatrudnienia z reguły jest wyższy o kilkanaście procent w przypadku mężczyzn. Zgodnie z Europejską Strategią Zatrudnienia do 2020 roku wskaźnik zatrudnienia w UE powinien wynieść 75%[13].

Wskaźniki zatrudnienia różnią się znacznie nie tylko pomiędzy państwami, ale także w poszczególnych grupach wiekowych. Dane Eurostatu potwierdzają, że najwyższe wartości systematycznie odnotowywano wśród osób w wieku od 25 do 54 lat, najniższe natomiast wśród najmłodszych i najstarszych uczestników rynku.

---

prawdopodobne. Por. Sokołowski A., *Estymacja i testowanie hipotez* [w:] *Statistica w badaniach naukowych i nauczaniu statystyki*, Wyd. StatSoft Polska, Kraków 2010, s. 25-60; Francuz P., Mackiewicz R., *Liczby nie wiedzą skąd pochodzą. Przewodnik po metodologii i statystyce*. Wyd. KUL, Lublin 2007, s. 245-275.

[13] European Employment Strategy – Employment, Social Affairs & Inclusion – European Commission , 14/2013

Tabela 3. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce w latach 2000-2013 wg wieku (w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	47,4	45,5	44,1	44,2	45,1	45,9	47,5	49,5	51,0	50,4	50,6	50,2	50,2	50,6
15- 24 lat	25,4	22,5	20,4	21,2	22,2	23,0	25,0	26,7	27,7	26,5	25,8	25,5	25,0	24,3
25-34 lat	**72,1**	**70,0**	**68,1**	**68,8**	**70,3**	**72,0**	**75,0**	**77,9**	**79,7**	**77,2**	**77,0**	**77,0**	**76,1**	**77,1**
35-44 lat	75,7	73,3	73,4	73,8	75,3	76,6	78,9	82,1	83,4	82,3	81,9	81,9	81,5	81,1
45-54 lat	65,1	63,1	61,3	61,6	63,1	64,4	67,0	69,4	72,7	73,6	73,9	74,0	74,5	63,7
55-59/64	15,4	15,1	14,6	15,2	26,8	32,4	33,0	35,6	38,1	39,7	42,4	36,5	38,3	
65+					6,6	6,6	5,8	6,1	5,9	5,6	6,4	4,8	4,7	6,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS z lat 2001-2014

Tabela 3. prezentuje wskaźnik zatrudnienia[14] w poszczególnych kategoriach wiekowych w Polsce w latach 2000-2013. Wskaźnik ten wśród najmłodszych osób wyniósł w 2013 r. 50,7%, a więc tylko co druga młoda osoba (w wieku 15-34 lata) w tym czasie pracowała. Z kolei w najmłodszej grupie wiekowej mieścił się on w przedziale od 20,4% do 26,7% i był średnio trzykrotnie niższy w porównaniu do starszych. W ostatnim kwartale 2013 roku wyniósł 24,3%, czyli jedynie co czwarta osoba w tym wieku pracowała. Aktywność zawodowa młodych Polaków wzrasta wraz z wiekiem i ukończeniem etapu edukacji. Największy skok przypada na wiek 25 lat, kiedy to wskaźnik zatrudnienia wzrasta trzykrotnie.

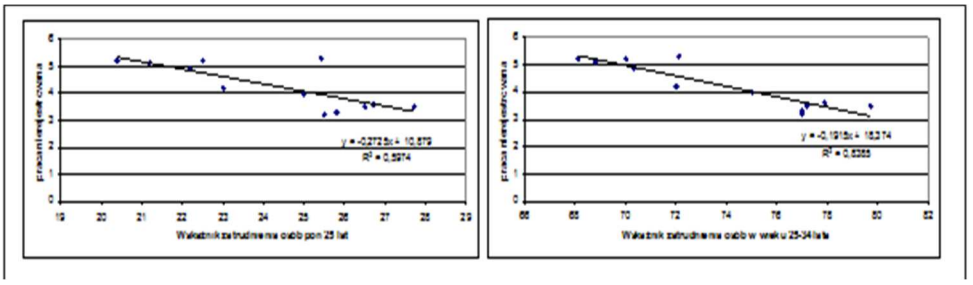

Rysunek 4**.** Powiązanie wskaźnika zatrudnienia osób w wieku pon 25. lat oraz w wieku 25-34 lata a poziomem pracy nieformalnej w Polsce w latach 2000-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, GUS z lat 1995-2014.

[14] Wskaźnik zatrudnienia obliczono jako udział pracujących w liczbie ludności (w wieku 15 lat i więcej) ogółem oraz danej grupy.

Rysunek 4. prezentuje związek pomiędzy pracą nieformalną a wskaźnikiem zatrudnienia osób poniżej 25. roku życia oraz w wieku 25-34 lata w Polsce. W przypadku najmłodszych uczestników rynku wskaźnik determinacji osiągnął wartość 0,5974, co oznacza zadowalające, ale niezbyt silne dopasowanie obserwacji, natomiast w odniesieniu do starszych mieszkańców Polski w wieku 25-34 lata można zauważyć już dość istotną statystycznie zależność, gdyż miernik kształtował się na poziomie wyższym niż 0,8385.

Tabela 4. Wskaźnik zatrudnienia w woj. podkarpackim w latach 2000-2013 wg wieku (w %)

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	44,8	46,0	47,1	45,6	44,9	47,0	51,0	51,8	50,2	50,1	47,5	48,6	48,1
do 24 lat	17,2	15,3	17,5	19,7	17,5	20,9	23,3	23,6	18,1	19,8	22,7	18,5	17,8
25-34 lat	64,3	65,6	68,1	67,2	69,0	72,3	75,6	78,0	74,6	72,0	70,4	70,9	70,7
35-44 lat	74,9	77,1	75,6	76,0	76,0	75,5	82,2	84,0	80,3	82,3	76,1	77,6	76,3
45-54 lat	65,0	66,8	68,2	64,2	65,7	68,4	68,8	73,6	73,0	73,0	70,1	71,4	73,4
25 i więcej lat	20,1	22,7	25,2	21,2	19,0	21,1	25,1	25,6	26,2	25,9	23,1	24,8	22,7

*Na koniec IV kwartału.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów*, GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014; *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie podkarpackim*, Opracowania US w Rzeszowie z lat 2000-2014.

Poziom zatrudnienia młodych osób w badanych okresie był istotnie zróżnicowany pomiędzy regionami kraju. Najtrudniejsza sytuacja pod tym względem wystąpiła w trzech województwach, tj. zachodniopomorskim, podkarpackim oraz lubelskim. Tabela 4. zawiera zestawienie wskaźników zatrudnienia obliczonych dla poszczególnych kategorii wiekowych w latach 2001-2013 dla województwa podkarpackiego. Na obszarze tym osoby poniżej 25. roku życia pracowały rzadziej niż ich równolatkowie z terenu całej Polski. Wskaźnik zatrudnienia dla tej grupy osób na Podkarpaciu był średnio o parę punktów procentowych niższy w całym okresie. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku pozostałych grup wiekowych.

W marcu 2014 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw na Podkarpaciu wyniosło 225,5 tys. osób i wielkość ta wzrosła w stosunku do lutego 2014 r. o 0,1% oraz 0,6% w porównaniu do marca 2013 r. (wobec spadku o 3,1% przed rokiem). Najwyższy wzrost zatrudnienia odnotowano w administrowaniu i

działalności wspierającej (o 26,0%) oraz zakwaterowaniu i usługach (o 11,9%), a nieco niższy w transporcie i gospodarce magazynowej (o 4,8%)[15].

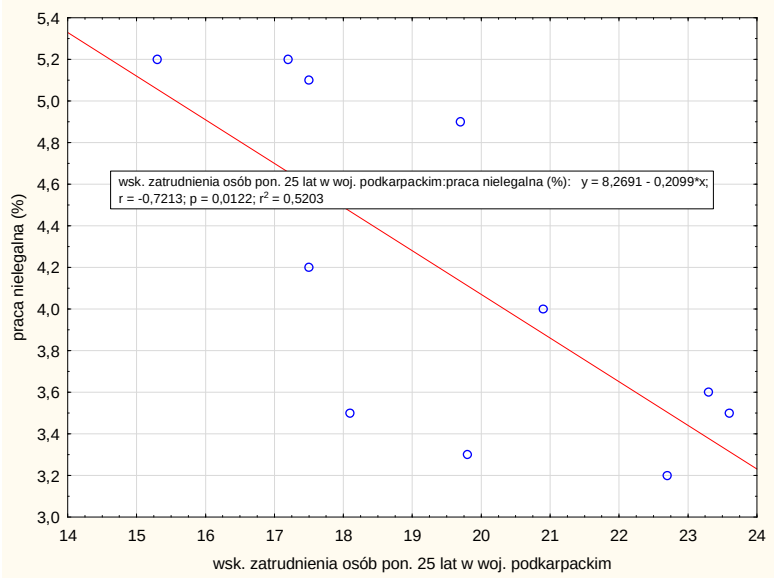

Rysunek 5. Wykres krzywej rozrzutu pomiędzy poziomem pracy nielegalnej a wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku poniżej 25 lat z woj. podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014.

[15] *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego w marcu 2014* r., Urząd Statystyczny, Rzeszów 2014, nr 3/2014, s.4-8.

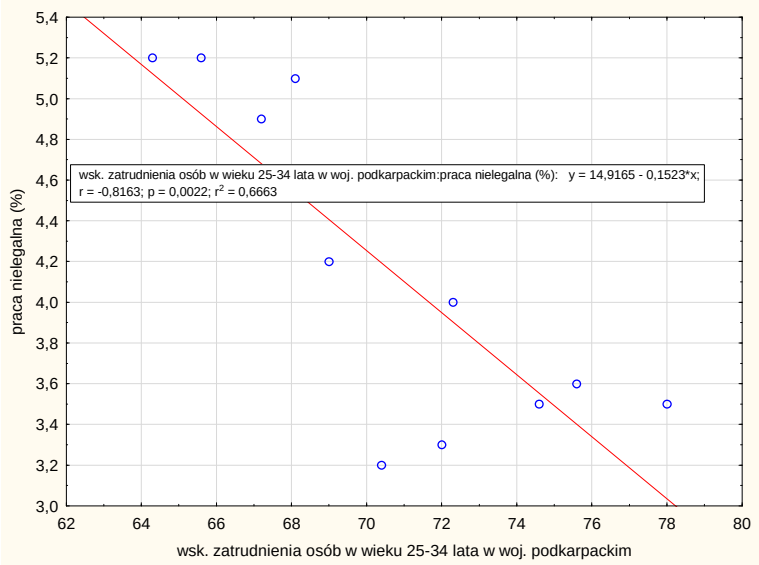

Rysunek 6. Wykres krzywej rozrzutu pomiędzy poziomem pracy nielegalnej a wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 25-34 lata z woj. podkarpackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe wg sektorów i podsektorów,* GUS z lat 2000-2013; *Roczników statystycznych*, US z lat 1995-2014.

Rysunki 5.-6. ukazują zależność pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia askalą pracy nieformalnej w latach 2001-2011 w województwie podkarpackim. Posługując się metodą regresji liniowej, w oparciu o dane zawarte w tabeli wytyczono linię trendu. Na wykresie zaobserwowano ujemną korelację, co oznacza, że wzrost wskaźnika zatrudnienia spowoduje spadek liczby pracujących na czarno.

W obu grupach wiekowych można zaobserwować zadowalające dopasowanie obserwacji, a współczynniki korelacji oraz determinacji są zbliżone do analogicznych uzyskanych dla całej populacji w kraju. Wskaźnik determinacji dla najmłodszej grupy wiekowej na Podkarpaciu wyniósł 0,5203 co oznacza, iż poziom wskaźnika zatrudnienia w tej grupie wiekowej w 50% tłumaczy skłonność do podejmowania nieformalnego zatrudnienia. Prawdopodobieństwo testowe świadczy także o istotnej zależności statystycznej (p^* = 0,0125) – rysunek 5. Wydaje się, iż w przypadku młodzieży, która niejednokrotnie mieszka wraz z rodzicami i kontynuuje naukę, ta zależność może być niższa. Ponadto jest to grupa która jeżeli decyduje się na zatrudnienie, to jest to praca dorywcza, sezonowa, często realizowana bez umowy formalnej. Osoby te również nie rzadko są beneficjentami świadczeń społecznych, np. zasiłków rodzinnych, czy stypendiów socjalnych i nie są zainteresowane legalizacją swojego zatrudnienia. Dlatego też zależność pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia a pracą na czarno w tej grupie osób zdaje się nie być tak silna.

W przypadku kategorii wiekowej 25-34 lata można zauważyć nieco większą zależność statystyczną, gdyż wskaźnik determinacji osiągnął poziom niemal 0,7, a *p*** przyjęło wartość równą 0,0022 (Rysunek 6.). Może to oznaczać już wspomnianą chęć stabilizacji pozycji zawodowej wśród tych osób i potrzebę zabezpieczenia ciągłości pracy stosowną umową. Starsze osoby mają też większą świadomość społeczną i myślą już częściej o świadczeniach emerytalnych jako efekcie aktywności zawodowej w legalnej pracy. Dlatego też kiedy rynek pracy oferuje im legalne zatrudnienie, zdecydowanie częściej są skłonne zrezygnować nawet z wyższego wynagrodzenia w szarej strefie. Równocześnie w obliczu braku pracy formalnej i braku środków do życia i utrzymania rodziny zmuszone są podjąć jakąkolwiek pracę, choćby nielegalną.

4. Podsumowanie

Ostatnie dziesięciolecia zapiszą się w historii gospodarczej świata jako charakteryzujące się /wspaniałymi osiągnięciami technicznymi i naukowymi, które zbliżyły ludzi i kontynenty, ale równocześnie był to okres masowego bezrobocia i rosnącego ubóstwa.

Skutki światowego kryzysu finansowo-gospodarczego są widoczne na terenie całego kraju, a w szczególności są odczuwalne na terenie województwa podkarpackiego. Zaprezentowane w publikacji wskaźniki rynku pracy są niekorzystne dla najmłodszych grup wiekowych, które mają trudności w znalezieniu zatrudnienia. Często jest to konsekwencją niestabilnej gospodarki zarówno europejskiej, jak i światowej oraz złożonych, a zarazem mało przychylnych dla młodych osób tendencji demograficznych. W wielu przypadkach nie mogą oni liczyć na stabilność zatrudnienia, co głównie jest efektem dysonansu pomiędzy posiadanymi umiejętnościami teoretycznymi a oczekiwaniami rynku.

W przypadku braku pracy w sektorze oficjalnym, rośnie motywacja do podjęcia pracy w szarej strefie. Analizując dane statystyczne z lat 2000-2013 można zauważyć, iż zmiany współczynnika aktywności zawodowej osób najmłodszych w dużym stopniu wpływają na zakres zatrudnienia nieformalnego zarówno na Podkarpaciu, jak i w skali całego kraju. Równocześnie ta kategoria wiekowa jest nieco mniej wrażliwa na zmiany poziomu zatrudnienia, ze względu na często dorywczy charakter pracy i brak samodzielności. Zależność pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia a pracą na czarno w grupie osób w wieku 25-34 lata sięga 70%. Dane statystyczne wskazują, iż brak pracy w sektorze formalnym może znacząco wpływać na poziom zatrudnienia nieformalnego.

BIBLIOGRAFIA

1) *Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski 2010-2012*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2014
2) Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski IV kwartał 2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2011.
3) *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie podkarpackim w IV kwartale 2013* r., Urząd Statystyczny w Rzeszowie, marzec 2014.
4) Bielecki M., *Prognoza: w przyszłym roku połowę bezrobotnych mogą stanowić młodzi*, PAP, 27.11.2013.
5) *Communication of the Commission on Undeclared Work*, European Commission, COM (98)-219, Brussels 1998.
6) Czapiński J., Panek T., *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa 2013.
7) European Employment Strategy – Employment, Social Affairs & Inclusion – European Commission , 14/2013.
8) Francuz P., Mackiewicz R., *Liczby nie wiedzą skąd pochodzą. Przewodnik po metodologii i statystyce*. Wyda. KUL, Lublin 2007.
9) *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego w marcu 2014* r., Urząd Statystyczny, Rzeszów 2014, nr 3/2014.
10) Kostrubiec S., *Praca nierejestrowana w Polsce w 1998 roku*, „Gospodarka Narodowa", nr 5-6, 1999. *Praca nierejestrowana w Polsce w 2004 roku*, GUS, Warszawa 2005.
11) *Kwartalna informacja o rynku pracy*, GUS, Warszawa 2014.
12) Schneider F., *Shadow Economies and Corruption All Over the World: New Estimates for 145 Countries*; Jahannes Kepler University of Linz, Austria, 24 lipiec 2007.
13) *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2013*, A Further Decline, http:/ /www. econ.jku.at/members/ Schneider/files/ publications/2013/ ShadEcEurope31_Jan2013.pdf.
14) Sokołowski A., *Estymacja i testowanie hipotez* [w:] *Statistica w badaniach naukowych i nauczaniu statystyki*, Wyd. StatSoft Polska, Kraków 2010.
15) Torgler B., Schneider F., *Shadow Economy, Tax Morale, Governance and Institutional Quality: A panel Analysis*, IZA Discussion Paper Series 2007.
16) Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004, art. 2. poz. 13, Dz.U. poz. 674, 2013.
17) *Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń*, GUS, Warszawa 2008.

ZNACZENIE RACHUNKOWOŚCI W LOGISTYCE - ISTOTA I CHARAKTERYSTYKA KOSZTÓW LOGISTYCZNYCH

Ewelina Pawul[*]

1. Wstęp

We współczesnej gospodarce, którą charakteryzuje globalizacja, ostra konkurencja, duża dynamika zjawisk gospodarczych, wzrastająca rola czasu, coraz większa złożoność procesu zarządzania, orientacja na klienta i kreatywność, posiadanie rzetelnych informacji jest podstawą prawidłowego funkcjonowania i realizacji celów każdego przedsiębiorstwa. Rachunkowość skupia uwagę na generowanie informacji użytecznych dla odbiorców. Ukazanie szansy efektywnego wykorzystania informacji generowanych przez rachunkowość w logistyce może się pozytywnie przyczynić do rozsądnej alokacji zasobów, co natomiast pozwala na zwiększenie rzeczywistej wartości przedsiębiorstwa. Wyróżnienie i analiza kosztów logistyki w przedsiębiorstwach przy wykorzystaniu narzędzi z zakresu rachunkowości wskazuje sfery, w których poziom kosztów może przewyższać przyjęte normy oraz ułatwia podjęcie odpowiednich decyzji dotyczących optymalizacji procesów logistycznych.

2. Powiązania logistyki i rachunkowości

Logistyka, jako jeden z obszarów funkcjonowania w przedsiębiorstwie ma za zadanie optymalizować system przepływów dóbr i informacji nie tylko wewnątrz danego podmiotu, ale także w całym łańcuchu dostaw.[1] Przez logistykę rozumie się z reguły pojęcie oznaczające ,,zarządzanie działaniami przemieszczania i składowania, które mają ułatwić przepływ produktów z miejsc pochodzenia do miejsc finalnej konsumpcji, jak również związaną z nimi informacją w celu zaoferowania klientowi odpowiedniego poziomu obsługi po rozsądnych kosztach”[2]. W literaturze logistyka jest definiowana także w szerokim rozumieniu jako ,,zintegrowany system kształtowania i kontroli procesów fizycznego przepływu towarów oraz ich informacyjnych uwarunkowań, zmierzających do osiągnięcia możliwie najkorzystniejszych relacji między poziomem świadczonych usług (poziomem obsługi klienta) a poziomem i strukturą

[*] Ewelina Pawul, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

[1] Blaik P., *Logistyka*, Wyd. II zmienione, PWE, Warszawa 2001, s. 20.

[2] F.J. Beier, K. Rutkowski, *Logistyka*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1995, s.16

związanych z tym kosztów”[3]. Efektywność procesów gospodarczych jest w dużej mierze zależna od ponoszonych kosztów logistycznych, które powstają w wyniku np. przepływu dóbr rzeczowych, funkcjonowania infrastruktury technicznej czy utrzymywania zapasów. Przedsiębiorstwa niezależnie od wielkości jak również rodzaju prowadzonej działalności mogą być analizowane z punktu widzenia ich przepływów materiałowych, które dokonują się poprzez realizowanie procesów logistycznych, w trzech podstawowych obszarach: zaopatrzenia, produkcji oraz dystrybucji. W istocie obszary te są podsystemami systemu logistycznego.

Z założenia logistyka jest dziedziną wiedzy zajmującą się badaniem procesów i zjawisk dotyczących magazynowania, kształtowania zapasów, transportu oraz innych czynności, jak również dostarczanie sposobów i metod zarządzania tymi procesami.[4]

Sprawność i efektywność procesów logistycznych, korzystanie z nowoczesnych instrumentów zarządzania tymi procesami, ekonomiczne spojrzenie na działalność oraz minimalizacja kosztów logistycznych stanowią kluczowe kryteria zachowania pozycji rynkowej oraz osiągniecia przewagi konkurencyjnej na rynku.[5] Możliwość redukcji kosztów istnieje na każdym etapie procesów logistycznych pod warunkiem całościowego spojrzenia na dany proces.

Główną przesłanką wykorzystywania rachunkowości w logistce jest konieczność wspierania za pomocą działań i narzędzi rachunkowość procesu zarządzania kosztami logistyki. Wiąże się to z koniecznością znajomości specyfiki przebiegu poszczególnych procesów logistycznych, w celu ich ekonomizacji i racjonalizacji.[6] W obecnych warunkach gospodarczych wydaje się konieczne zintegrowanie działań rachunkowości i logistyki. Koszty logistyczne należą do grupy kosztów przedsiębiorstw, które stanowią znaczne rezerwy dla działań oszczędnościowych.

Pomiędzy obszarem rachunkowości a logistyki powinno zachodzić sprzężenie zwrotne. Rachunkowość dostarcza informacji na potrzeby realizacji procesów logistycznych. Natomiast te włączone do rachunkowości pozwalają na optymalizację kosztów, nie tylko w sferze logistycznej, lecz w zakresie całego przedsiębiorstwa, co przekłada się na efektywność i wynik jego funkcjonowania.

Do wspólnych obszarów wykorzystania rachunkowości oraz logistyki należy m.in.:

- wspomaganie procesów zarządczych w przedsiębiorstwach oraz realizacji ich celów,

---

[3] L. Garbarski, I. Rutkowski, W. Wrzosek, *Marketing. Punkt zwrotny nowoczesnej firmy*, PWE, Warszawa 2000, s. 436-437

[4] Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2008, s.15-21

[5] Ibidem, s.21

[6] A. Grzegorek, M. Paszula, *Rachunek kosztów logistyki*, [w*:] Zarządzanie kosztami jakości, logistyki, innowacji, ochrony środowiska a rachunkowość finansowa*, A. Karmańska, Difin, Warszawa 2007, s.100

- kształtowanie płynności finansowej oraz wyniku finansowego,
- system informacyjny przedsiębiorstw,
- optymalizacja w gospodarowaniu zapasami,
- kontrola i szczegółowa analiza przychodów i kosztów, związanych z poszczególnymi procesami logistycznymi (zaopatrzenie, produkcja, dystrybucja, zagospodarowanie odpadów),[7]

Współpraca obszaru rachunkowości i logistyki ma służyć realizacji kluczowych celów przedsiębiorstwa. W ostatnich latach w oparciu o rachunek ekonomiczny nastąpiła zmiana w podejściu do kosztów logistycznych. Rezygnacja z części wykonywanych w ramach własnej działalności procesów logistycznych na rzecz korzystanie z outsourcingu logistycznego. Decyzja o korzystaniu z usług podmiotów zewnętrznych musi być oparta na dogłębnej analizie kosztów logistycznych, dokonywanej przez rachunkowość, gdyż nie każda rezygnacja z realizacji procesów logistycznych we własnym zakresie jest dla przedsiębiorstwa korzystna i poparta ekonomicznymi przesłankami.[8]

Do zadań systemu logistycznego należy zapewnienie najwyższego poziomu zarządzania i koordynacji procesów logistycznych oraz odpowiednie wykorzystanie posiadanych zasobów, co wpływa na kształtowanie się kosztów logistyki, które powinny być ciągle poddawane kontroli.[9]

Analizując ponoszone koszty logistyczne, zarządzający mają możliwość zapoznania się z mocnymi i słabymi stronami funkcjonowania procesów logistycznych w firmie. Jest to szczególnie ważne w przypadku średnich i małych przedsiębiorstw gdzie najczęściej analiza kosztów, a zwłaszcza kosztów logistyki jest pomijanym aspektem zarządzania. Obszar logistyki jest sferą o znaczących możliwościach poprawy i dokonywania zmian oraz wzmacniania pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw na rynku poprzez usprawnianie procesów logistycznych.[10]

3. Koszty logistyczne w przedsiębiorstwach

Każde przedsiębiorstwo, niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności, generuje koszty. Odzwierciedlają one wartość procesów i czynności zachodzących w jednostce gospodarczej. Aby można było zaklasyfikować daną kategorię do kosztów, powinno się odwołać do ich definicji. Według ustawy

[7] M. Cieciura, *Przesłanki stosowania rachunkowości w obszarze logistyki* [w:] *Wykorzystanie narzędzi rachunkowości w logistyce*, B. Filipiak, Difin, Warszawa 2013, s. 52-53

[8] Ibidem, s. 53.

[9] Ficoń K., *Procesy logistyczne w przedsiębiorstwie*, Wyd. Impuls Plus Consulting, Gdynia 2001, s.351.

[10] B. Ślusarczyk, S. Kot, *Analiza kosztów logistyki w MSP,* Gospodarka Materiałowa & Logistyka R.65 nr 6(1222), 2013, s. 7-11,

o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. przez koszt rozumie się ,,uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów, albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru".[11] Natomiast koszty logistyczne oznaczają ,,wyrażone w pieniądzu zużycie pracy żywej, środków i przedmiotów pracy, wydatki finansowe oraz inne ujemne skutki zdarzeń nadzwyczajnych, które są wywołane przepływem dóbr materialnych (surowców, materiałów, wyrobów, towarów) w przedsiębiorstwie i między przedsiębiorstwami, a także utrzymaniem zapasów."[12]

Przez niektórych autorów koszty logistyczne są ukazywane odmiennie jako jedna z głównych, ilościowych metod pomiaru innowacyjności i skuteczności przebiegu procesów logistycznych w przedsiębiorstwach. Poprzez dokonanie analizy kosztów logistycznych oceniana jest wydajność nowoczesnych, strategicznych metod zarządzania logistycznego.[13]

Zakres kosztów procesów logistycznych jest traktowany w przedsiębiorstwach w różny sposób. Uwarunkowane jest to celami tworzenia, grupowania i wykorzystania informacji kosztowych. Podejście praktyczne do rachunku i analizy kosztów procesów logistycznych powinno cechować się uproszczonym charakterem i dostosowaniem do obowiązujących i przyjętych zasad kalkulacji kosztów, ewidencji oraz wyników finansowych. Określenie struktury kosztów realizowanego w ramach przedsiębiorstwa procesu logistycznego jest możliwe za pomocą wyceny. Rzeczywisty koszt procesu logistycznego determinuje funkcjonowanie sfery regulacji w systemie logistycznym. Poza tym wycenienie działań logistycznych umożliwia przeniesienie i włączenie ich kosztów do ceny świadczonych usług.[14]

Można wyróżnić kompleksy zdarzeń gospodarczych, dotyczących procesów logistycznych, które znajdują odzwierciedlenie w formułowaniu wyniku finansowego przedsiębiorstwa. Należą do nich:[15]

- zużycie pracy żywej, środków oraz przedmiotów pracy i usług obcych powiązanych z realizacją procesów logistycznych,
- wydatki pieniężne dotyczące części produkcji dodanej stanowiące składnik kosztów działalności lub element podziału zysku, np. podatki od środków transportu, nieruchomości, koszty zamrożonego kapitału,

[11] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 poz. 330 art.3.)

[12] Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2008, s.272

[13] Twaróg J., *Koszty logistyki przedsiębiorstw*, Biblioteka Logistyka, Poznań 2003, s.23

[14] I. Dembińska, *Rola i miejsce logistyki w systemie zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] Wykorzystanie narzędzi rachunkowości w logistyce, B. Filipiak, Difin, Warszawa 2013, s. 32

[15] M. Kufel, *Koszty przepływu materiałów w przedsiębiorstwach przemysłowych*, Akademia Ekonomiczna, Wrocław 1990, s.28-29

- nadzwyczajne sytuacje, skutkujące uszczupleniem majątku przedsiębiorstwa wynikające z niesprawnego funkcjonowania procesów logistycznych, m.in.:
  - kary nałożone przez odbiorców lub dostawców z powodu niedotrzymania terminu dostaw, regulowania zobowiązań lub parametrów jakościowych,
  - straty spowodowane starzeniem się zapasów, przeszacowaniem zapasów, przeceny,
  - straty wynikające z niedostatecznej jakości produkcji, z powodu wadliwych procesów przepływu,
- utracone potencjalne korzyści (przychody) spowodowane niesprawnymi procesami logistycznymi, np. braki zapasów wyrobów gotowych, obniżki i upusty cenowe udzielone w ramach rekompensaty za nieterminową dostawę, nieodpowiedni asortyment lub jakość.

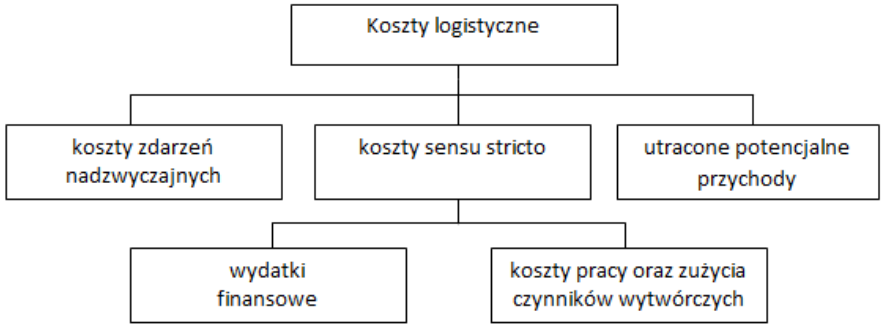

Rys. 1. Zakres kosztów logistycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, Logistyka w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 2008, s.271

Koszty logistyczne mogą być wykazywane w różnych przekrojach. Podział strukturalny kosztów dokonywany jest w celach poznawczych i praktycznych. Cele poznawcze powinny uwzględniać przekroje, które umożliwią ustalenie:

- fazowej struktury kosztów logistycznych,
- struktury rodzajowej kosztów,
- miejsc powstania kosztów i zastosowania tej informacji w budżetowaniu kosztów,
- zmienności grup kosztów w zależności od wielkości przepływu surowców, materiałów lub utrzymania zapasów,
- związku pomiędzy kosztami a podstawowymi etapami procesów logistycznych,

- wykorzystania zgromadzonych informacji o kosztach w podejmowanych decyzjach logistycznych, celem optymalizacji tych decyzji,[16]

Do najistotniejszych obszarów powstawania kosztów logistycznych w przedsiębiorstwach zalicza się:

- transport ładunków – w szerokim znaczeniu, obejmujący swym zakresem czynności przygotowawcze, transport właściwy, konieczne przestoje,
- manipulację ładunkiem – w skład wchodzą czynności związane z załadunkiem, wyładunkiem, transport wewnętrzny, znakowanie, segregowanie, pakowanie,
- magazynowanie ładunku – dotyczy kosztów dostosowania powierzchni magazynowych do specyficznych cech i wymagań ładunków, eksploatacji magazynów, zabezpieczenie towarów składowanych,
- proces zamawiania – obejmujący koszty zakupu, w procesie zamówienia towaru, które ponosi jednostka gospodarcza,[17]

Wśród wyżej wymienionych obszarów najistotniejsze pod względem udziału w kosztach całkowitych procesów logistycznych w przedsiębiorstwie są koszty transportu, aczkolwiek dużym udziałem cechują się również koszty magazynowania oraz koszty manipulacji ładunkiem.[18] Zależności te ukazuje Rys. 1. przedstawiający strukturę kosztów logistycznych. Koszty transportu kształtują się na poziomie prawie 40% całkowitych kosztów logistycznych.

[16] Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2008, s.273

[17] Katarzyna Michałowska, *Znaczenie i sposoby rozliczania kosztów logistycznych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 61 (2013), s.327

[18] Ibidem, s. 327

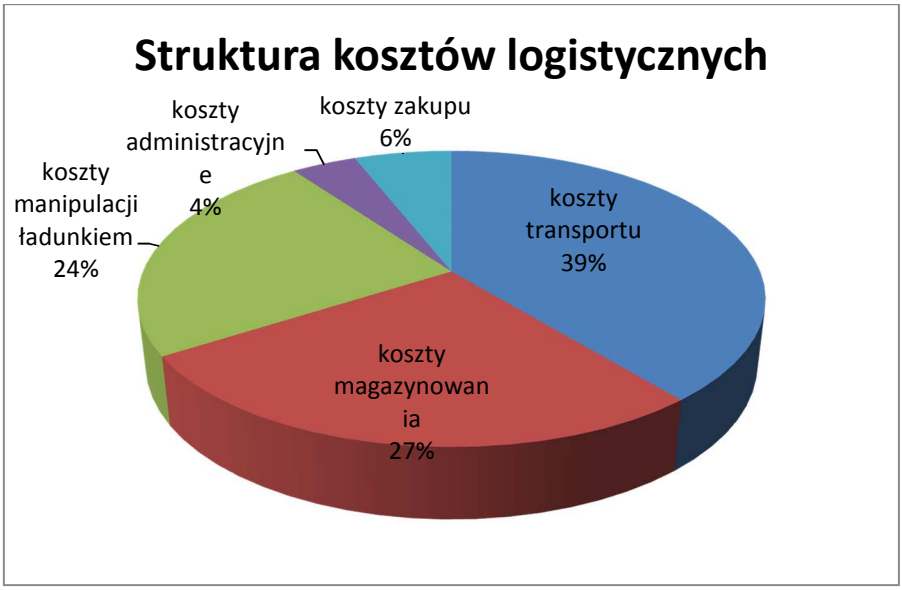

Rys. 2 Struktura kosztów logistycznych
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: https://people.hofstra.edu/ 18.04. 2014 r.

Na całym świecie wydatki logistyczne stanowią około 10-15% całkowitego światowego PKB, ale różnią się znacznie w zależności od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów. Przykładowo gospodarka, która opiera się na wydobyciu surowców naturalnych będzie charakteryzowała się wysokimi kosztami logistycznymi o wiele wyższymi od państw, których gospodarka koncentruje się na zaawansowanych usługach. [19]

Wysokość kosztów logistycznych, ich podział pod względem miejsca powstania i na obszary jest zależne od specyfiki przedsiębiorstwa i rodzaju prowadzonej działalności. W przedsiębiorstwach zajmujących się produkcją, główną grupę stanowią koszty magazynowania surowców oraz wyrobów gotowych, natomiast koszty transportu mogą stanowić mniejszy udział, zwłaszcza w sytuacji, gdy przedsiębiorstwo korzysta z usług przedsiębiorstw zewnętrznych w ramach outsourcingu logistycznego, redukując całkowicie koszty wynagrodzenia kierowców i utrzymania własnego taboru samochodowego.[20]

Najprostszy podział kosztów logistycznych, klasyfikuje je według podstawowych faz przepływów, czyli kluczowych procesów na koszty procesu: zaopatrzenia, produkcji i dystrybucji. Koszty zaopatrzenia związane są ze spełnianiem podstawowych zadań zapewnienia dostępności odpowiedniej ilości

[19] P.O. Roberts, *Supply Chain Management: New Directions for Developing Economies, World Bank*, https://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch5en/conc5en/worldlogisticscosts.html
[20] M. Nowicka-Skowron, *Efektywność systemów logistycznych*, PWE, Warszawa 2000, s. 93

dóbr potrzebnych w procesie wytwarzania. Zwraca się uwagę na konieczność utrzymywanie tej dostępności w długim okresie, a także poszukiwanie nowych dostawców, których oferty efektywniej i w większym stopniu spełnią oczekiwania przedsiębiorstwa.[21]

Koszty produkcji stanowią ogół wydatków pieniężnych jakie firma ponosi w wyniku prowadzenia działalności związanych z finansowaniem przedsiębiorstwa i wielkości produkcji. Natomiast koszty dystrybucji dotyczą przemieszczania surowców, materiałów, towarów z miejsca ich wytworzenia do konsumenta.[22]

Dwie kolejne klasyfikacje przedstawia Tab. 1, w której koszty logistyczne zostały przedstawione w przekroju strukturalnym i rodzajowym.

Tabela 1. Klasyfikacja kosztów logistycznych.

Metoda klasyfikacji	Rodzaje kosztów
Podział kosztów według podstawowych składników procesów logistycznych	• koszty fizycznego przepływu materiałów, • koszty zapasów, • koszty procesów informacyjnych,
Podział ze względu na rodzajowy przepływ kosztów, (grupuje koszty według zużycia podstawowych czynników produkcji)	• amortyzacja majątku trwałego zaangażowanego w procesy logistyczne, • koszty zaangażowanego kapitału obcego, np. opłaty leasingowe • zużycie materiałów, energii oraz paliw w procesach logistycznych, • koszty pracy, w skład których zaliczamy: wynagrodzenia, pozapłacowe koszty pracy i narzuty na wynagrodzenia, • usługi obce, w szczególności łączności, transportowe i remontowe, • usługi niematerialne (tj. usługi wytworzone przez jednostki sfery produkcji niematerialnej np. oświata, zdrowie, opieka społeczna itp.), • koszty w postaci wydatków pieniężnych na podatki, tj. podatek od środków transportu, podatek od nieruchomości oraz opłaty, np. dzierżawa, czynsz

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwszy podział według podstawowych składników procesów logistycznych ma swoje negatywne i pozytywne strony. Negatywne dotyczą umownego charakteru podziału niektórych grup kosztów. Pewne składniki i rodzaje kosztów trudno jest zaklasyfikować do wyżej wymienionych grup kosztów. Pozytywna

[21] Pfohl H. C., *Zarządzanie logistyką. Funkcje i instrumenty. Zastosowanie koncepcji logistyki w przedsiębiorstwie i w stosunkach między przedsiębiorstwami*, Biblioteka Logistyka, Poznań 1998

[22] I. Pisz, T. Sęk, W. Zielecki, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2013, s.121

strona to istnienie możliwości powiązania kosztów z rodzajami procesów, które te koszty determinują.

Wymienione grupy kosztów w klasyfikacji ze względu na rodzajowy przepływ kosztów dotyczy przepływu produktów i zapasów. Należą one do kosztów normalnych, gdyż są skutkiem normalnego przebiegu procesów logistycznych. Natomiast koszty wynikające z losowych zdarzeń stanowią koszty nadzwyczajne, do których zalicza się:

- koszty starzenia się zapasów, wyrażające spadek lub całkowitą utratę wartości produktów ze względów fizykochemicznych, postępu technologicznego, zmiany trendów lub mody. Wyróżnia się starzenie zapasów fizyczne oraz ekonomiczne,
- opłaty finansowe oraz kary spowodowane wystąpieniem zakłóceń w realizacji procesów logistycznych, np. kary za uszkodzenie towaru w trakcie transportu lub za nieterminową dostawę,[23]

Dodatkowo niektórzy autorzy, w tym B. Szałek przedstawia klasyfikację kosztów logistycznych, często wykorzystywaną w rachunkowości na koszty stałe i zmienne.

Logistyczne koszty stałe to takie składniki kosztów, które w pewnych granicach są niezmienne i stabilne do pewnych rozmiarów prowadzonej działalności logistycznej. Większość kosztów logistycznych to koszty względnie stałe, które można zredukować poprzez udoskonalenie procesów logistycznych, zwiększenie szybkości rotacji zapasów czy przyspieszenie przepływu dóbr materialnych. Koszty zmienne stanowią takie składniki kosztów, które cechują się zmiennością w zależności do wielkości działań logistycznych. Zmienność ta charakteryzuje się proporcjonalnością, przykładem kosztu zmiennego jest koszt zużycia paliwa w transporcie.[24]

Szczególnie ważne w zarządzaniu procesami logistycznymi jest kompleksowe spojrzenie na charakter kosztów logistycznych. Systemowe podejście do logistyki skupia uwagę na systemowe traktowanie kosztów za pomocą koncepcji całkowitych kosztów logistycznych, która została przedstawiona za pomocą poniższego wzoru:[25]

CKL = Kt + Km + Kz + Kr + Ko + Ku

gdzie:

CKL - całkowite koszty logistyki

Kt - koszty transportu

[23] Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2008, s.275

[24] B. Szałek, Logistyka. Wstęp do problematyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1994, s.67

[25] K. Ficoń, *Procesy logistyczne w przedsiębiorstwie*, Wyd. Impuls Plus Consulting, Gdynia 2001, s. 374

Km - koszty magazynowania (utrzymania magazynów),
Kz - koszty przechowywania zapasów,
Kr - koszty realizacji zamówień,
Ko - koszty opakowań,
Ku - koszty utraconych korzyści,

Zgodnie z założeniami koncepcji, całkowite koszty logistyczne stanowią agregację kosztów cząstkowych, wynikających z prowadzonej przez przedsiębiorstwo działalności logistycznej.

Optymalizacji poziomu kosztów logistycznych można dokonać poprzez:

- racjonalizację transportu za pomocą odpowiedniego wyboru dróg i środków transportowych,
- właściwe sterowanie zapasami, obniżenie wielkości utrzymywanych zapasów, poprzez zwiększenie ich obrotu,
- wdrożenie nowoczesnych systemów informatycznych, pozwalających na wzrost skuteczności zarządzania strumieniami przepływów,
- automatyzację i mechanizację procesów magazynowych i manipulacyjnych,
- usprawnienie procesu zarządzania logistycznego, które pozwala także na zmniejszenie kosztów spowodowanych wyczerpaniem lub starzeniem się zapasów,[26]

4. Podsumowanie

Koszty logistyczne stanowią kategorię niezwykle ważnych kosztów z punktu widzenia zyskowności i ekonomiczności działań gospodarczych. Kluczowe działania w obszarze zarządzania kosztami logistycznymi dotyczą przede wszystkim odpowiedniego planowania i ich kontroli oraz wskazywanie przyczyn odchyleń w celu eliminowania lub minimalizacji w przyszłości. Podjęcie działań poznawczych oraz analitycznych w obszarze kosztów logistyki wydaje się być podstawowym krokiem w podejmowaniu działań naprawczych. Fundamentalnymi przesłankami w tym zakresie jest usprawnienie efektywności wykorzystania zasobów i środków w ramach prowadzonej działalności logistycznej, a w wyniku skuteczniejszej realizacji celów strategicznych przedsiębiorstwa.

[26] Cz. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, Logistyka w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 2008, s.300

BIBLIOGRAFIA

1) Beier F.J., Rutkowski K., Logistyka, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1995
2) Blaik P., Logistyka, Wyd. II zmienione, PWE, Warszawa 2001
3) Ficoń K., Procesy logistyczne w przedsiębiorstwie, Wyd. Impuls Plus Consulting, Gdynia 2001
4) Filipiak B., Wykorzystanie narzędzi rachunkowości w logistyce, Difin, Warszawa 2013
5) Garbarski L., Rutkowski I., Wrzosek W., Marketing. Punkt zwrotny nowoczesnej firmy, PWE, Warszawa 2000
6) Karmańska A., Zarządzanie kosztami jakości, logistyki, innowacji, ochrony środowiska a rachunkowość finansowa, Difin, Warszawa 2007
7) Kufel M., Koszty przepływu materiałów w przedsiębiorstwach przemysłowych, Akademia Ekonomiczna, Wrocław 1990
8) Michałowska K., Znaczenie i sposoby rozliczania kosztów logistycznych, Zeszyty Naukowe
9) Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 61 2013
10) Nowicka-Skowron M., Efektywność systemów logistycznych, PWE, Warszawa 2000
11) Pfohl H. C., Zarządzanie logistyką. Funkcje i instrumenty. Zastosowanie koncepcji logistyki w przedsiębiorstwie i w stosunkach między przedsiębiorstwami, Biblioteka Logistyka, Poznań 1998
12) Pisz I., Sęk T., Zielecki W., Logistyka w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 2013
13) Roberts P.O., Supply Chain Management: New Directions for Developing Economies,
14) Skowronek Cz., Sarjusz-Wolski Z., Logistyka w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 2008
15) Szałek B., Logistyka. Wstęp do problematyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1994
16) Ślusarczyk B., Kot S., Analiza kosztów logistyki w MSP, Gospodarka Materiałowa & Logistyka R.65 nr 6(1222), 2013
17) Twaróg J., Koszty logistyki przedsiębiorstw, Biblioteka Logistyka, Poznań 2003
18) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013 poz. 330 art.3.

ANALIZA PRZYCHODÓW I KOSZTÓW

W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Patryk Pengryn[*]

Podstawowym miernikiem oceny funkcjonowania przedsiębiorstwa jest wynik finansowy, który nazywany jest również zyskiem lub stratą netto. Miernik ten jest równy różnicy między przychodami a kosztami ich uzyskania[1].

Przychody firmy wyrażają w pieniężny sposób sprzedaż jego produktów oraz usług. Przychody powinny pokryć koszty działalności przedsiębiorstwa, a także pozwolić na uzyskanie nadwyżki finansowej, która jest podstawą do wynagrodzenia dla właścicieli spółki oraz źródłem opłacenia kapitału obcego finansującego majątek firmy[2].

Głównym zadaniem analizy przychodów jest ustalenie struktury źródeł tych przychodów, a także dynamiki pozwalającej na stwierdzenie czy przedsiębiorstwo się rozwija, występuje stagnacja bądź regres. Otrzymane wyniki można również porównać z wyniki innych firm, którą mogą być konkurentami dla rynku dla danej firmy[3].

Syntetyczne informacje na temat wielkości i struktury przychodów zawarte są w rachunku zysków i strat. Możemy wydzielić następujące 4 grupy przychodów:

1) przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów – inaczej nazywane przychodami netto,
2) pozostałe przychody operacyjne – nie są bezpośrednio związane z działalnością gospodarczą firmy i nie dotyczą podstawowego zakresu jej działania, lecz występują jako pośredni efekt podejmowanych czynności. Wyróżniamy np.:
    - przychody ze sprzedaży środków trwałych, środków trwałych w budowie, jak również wartości niematerialnych i prawnych,
    - przychody z likwidacji środków trwałych,

---

[*] Patryk Pengryn, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS”.

[1] T. Jachna, M. Sierpińska, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2007, s. 222.

[2] Z. Leszczyński, A. Skowronek-Mielczarek, *Analiza ekonomiczno-finansowa firmy*, Difin, Warszawa 2001, s. 225.

[3] Ibidem.

- przychody związane z działalnością socjalną,
- odpisy ujemnej wartości firmy,
- przedawnione i umorzone zobowiązania,
- otrzymane dotacje, subwencje i dopłaty,
- otrzymane darowizny[4],

3) przychody finansowe – związane z działalnością finansową w spółce, która polega (działalność finansowa) na kupnie/sprzedaży udziałów i akcji, papierów wartościowych, a także na zaciąganiu pożyczek i kredytów. Do przychodów finansowych zaliczamy m. in.:
   - odsetki od lokat bankowych,
   - dyskonto weksli i czeków obcych,
   - aktualizacja wartości inwestycyjnej,
   - dodatnie różnice kursowe, jeśli nie stanowią przychodów przyszłych,
   - przychody z udziałów i akcji, dywidendy[5],
4) zyski nadzwyczajne – jest to zysk przekraczający dochód, który właściciel przedsiębiorstwa mógłby otrzymać w postaci odsetek, pożyczając swój kapitał według rynkowej stopy procentowej[6].

Na wielkość przychodów ze sprzedaży firmy mają wpływ zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Do czynników wewnętrznych zalicza się:

- jakość, ilość i struktura asortymentowa produkcji,
- dotychczasowi odbiorcy oraz polityka marketingowa prowadzona przez przedsiębiorstwo.

Z kolei czynniki zewnętrzne to:

- stan gospodarki kraju,
- rozwój techniki i technologii,
- stadium i możliwość rozwoju, w którym działa przedsiębiorstwo,
- potrzeby społeczne[7].

Ogólna analiza przychodów

W wyniku ogólnej analizy przychodów można uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

- jaka jest wielkość przychodów z podziałem na podstawowe składniki – źródła,

[4] http://mfiles.pl/pl/index.php/Pozostałe_przychody_i_koszty_operacyjne (25.03.2014 r.).
[5] http://mfiles.pl/pl/index.php/Przychody_finansowe (25.03.2014 r.)
[6] http://mfiles.pl/pl/index.php/Zysk_nadzwyczajny (25.03.2014 r.)
[7] *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, pod red. Jarzemowskiej M., PWE, Warszawa 2006, s. 238.

- jaka jest struktura przychodów, czyli ich wiodące źródła,
- jakie jest dynamika przychodów, czyli jakie są podstawowe tendencje ich kształtowania się,
- jakie powinny być kierunki analizy szczegółowej ze względu na konkretną sytuację przedsiębiorstwa

Tabela 1 przedstawia analizę przychodów w latach 2011-2012 dla firmy wybranego przedsiębiorstwa:

Tabela 1. Analiza przychodów wybranego przedsiębiorstwa w latach 2011-2012

Wyszczególnienie	Wartość w 2012 r. (w tys. zł)	Udział w % (2012 r.)	Wartość w 2011 r. (w tys. zł)	Udział w % (2011 r.)	Dynamika w % (2012/2011)
Przychody ogółem	413 179	100,00%	236 310	100,00%	174,85%
Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	410 885	99,44%	232 442	98,36%	176,77%
Pozostałe przychody operacyjne	2 251	0,54%	1 785	0,76%	126,11%
Przychody finansowe	43	0,01%	2 083	0,88%	2,06%
Zyski nadzwyczajne	0	0,00%	0	0,00%	0,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych

Jak widać w tabeli 1, wartość przychodów ogółem wzrosła w 2012 r. w porównaniu do poprzedniego okresu aż o prawie 75%. Podobny wzrost nastąpił w przypadku przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, które stanowiły znaczną część ogólnych przychodów spółki, odpowiednio 98,36% oraz 99,44%. Taka sytuacja świadczy o tym, iż przedsiębiorstwo w przeciągu roku znacznie się rozwinęło pod względem sprzedaży swoich wyrobów. Jeżeli chodzi o pozostałe przychody operacyjne oraz przychody finansowe to mają one bardzo niewielki udział w strukturze przychodów ogółem firmy w obu analizowanych latach. Badając dynamikę, to przeciętny wzrost (o 26,11%) można zauważyć w przypadku pozostałych przychodów operacyjnych. Z kolei wartość przychodów finansowych zmalała w 2012 r. aż o 97,94%. Przedsiębiorstwo w latach 2011-2012 nie zanotowało zysków nadzwyczajnych w rachunku zysków i strat.

Wielkość przychodów ogółem oraz przychodów ze sprzedaży jest bardzo przydatna przy sporządzaniu analizy wskaźnikowej przedsiębiorstwa. Wartości te wykorzystuje się przede wszystkim do obliczania rentowności firmy. Mając do dyspozycji te dane oraz różne kategorie zysków (m. in. zysk z działalności

operacyjnej, zysk brutto, zysk netto) można policzyć np. rentowność operacyjną, rentowność brutto, rentowność netto bądź rentowność sprzedaży (ROS).

Dla lepszego zobrazowania wykorzystania wartości przychodów ze sprzedaży, przedstawię przykładowy wzór na obliczanie rentowności sprzedaży:

$$\text{ROS} = \frac{\text{zysk netto}}{\text{przychody ze sprzedaży}} * 100\%$$

Jak widać, wskaźnik ROS jest relacją zysku netto do sprzedaży netto. Jest to jeden
z najczęściej wykorzystywanych wskaźników do obliczania rentowności. Badanie zyskowności w badanym przedsiebiorstwie przedstawia tabela 2:

Tabela 2. Badanie rentowności sprzedaży w latach 2011-2012

Wyszczególnienie	Wartość w 2012 r.	Wartość w 2011 r.
Zysk netto	-17 962	6 104
Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	410 885	232 442
Rentowność sprzedaży (ROS)	**-4,37%**	**2,63%**

Źródło: Opracowanie własne na przykładzie sprawozdań finansowych firmy.

Analizując tabelę 2, można zauważyć, iż wzrost przychodów ze sprzedaży nie zawsze idzie w parze ze wzrostem rentowności sprzedaży firmy. Przedsiębiorstwo znacznie zwiększyło swoje przychody w 2012 r. w porównaniu do poprzedniego okresu, lecz ze względu na stratę netto, rentowność sprzedaży jest wielkością ujemną. Na to zjawisko miały wpływ wysokie koszty ogólne, które przewyższały przychody ogólne i w konsekwencji doprowadziły do ujemnego wyniku finansowego netto spółki. W 2011 r. przychody były znacznie niż w 2012 r., lecz w związku z zyskiem netto rentowność sprzedaży kształtowała się na dodatnim poziomie.

Wartość przychodów ze sprzedaży, w analizie wskaźnikowej wykorzystuje się również w analizie sprawności gospodarowania.

Drugim, obok przychodów, elementem wpływającym na wielkość zysku netto są **koszty** ich uzyskania. Są one jednym z najważniejszych elementów charakteryzujących działalność przedsiębiorstwa, ponieważ w znacznej mierze odzwierciedlają „jakość pracy" prawie na wszystkich sektorach jego działalności gospodarczej. Duży wpływ kosztów własnych na wielkość wyniku finansowego powoduje, iż bardzo ważne jest systematyczne przeprowadzanie analizy kosztów[8].

[8] T. Jachna, M. Sierpińska, *op. cit.*, s. 236.

Celem analizy kosztów jest uzyskanie informacji na temat wielkości i rodzaju poniesionych kosztów, określenie czynników wpływających na ich poziom, a także ustalenie możliwości poprawy efektywności gospodarowania przez oddziaływanie na wielkość oraz strukturę kosztów[9].

Można wyróżnić:

1) koszty działalności operacyjnej (podstawowej), które są niezbędne do uzyskania przychodów operacyjnych – przychodów ze sprzedaży wyrobów, usług, towarów i materiałów[10]. Wg innych źródeł można znaleźć definicję, iż są to koszty ponoszone w związku podstawową działalnością jednostki. Są to zarówno koszty, które tworzą wartość produktów, jak i koszty bieżącej działalności. Należą do nich:
   - koszty zużycia materiałów i energii,
   - usługi obce (najem, remonty, transport, usługi bankowe, porządkowe, ochrony mienia, doradztwa),
   - podatki i opłaty o „kosztowym" charakterze (np. podatek akcyzowy, podatek od nieruchomości, VAT)
   - wynagrodzenia (wypłacane na podstawie umowy o pracę, umów zlecenia, umów o dzieło oraz innych),
   - świadczenia na rzecz pracowników (m. in.: składki na ubezpieczenia społeczne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, koszty szkoleń pracowników, koszty związane z bezpieczeństwem i higieną pracy),
   - amortyzacja,
   - wartość sprzedanych towarów i materiałów[11].
2) pozostałe koszty operacyjne – koszty związane pośrednio z działalnością operacyjną przedsiębiorstwa. Są one symetryczne względem pozostałych przychodów operacyjnych. Zaliczą się tu m. in.:
   - koszty prowadzonej działalności socjalnej,
   - zapłacone kary, grzywny i odszkodowania,
   - przekazane darowizny,
   - utworzenie rezerw, z wyjątkiem rezerw związanych z operacjami finansowymi,
   - odpisy aktualizujące wartość środków trwałych, zapasów, należności
     oraz wartości niematerialnych i prawnych[12],

[9] *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, pod red. M. Jerzemowskiej, *op. cit.*, s. 256.

[10] Z. Leszczyński, A. Skowronek-Mielczarek, *op. cit.*, s. 235.

[11] http://ksiegowosc.infor.pl/podatki/koszty/ (25.03.2014 r.).

3) koszty finansowe – podobnie jak przychody finansowe, związane są z działalnością finansową w przedsiębiorstwie. Można wyróżnić:
    - koszty z tytułu zapłaconych odsetek od nieterminowej zapłaty zobowiązań,
    - odsetki od wyemitowanych obligacji,
    - odsetki od zaciągniętych kredytów, pożyczek, odsetki karne,
    - ujemny wynik aktualizacji inwestycji,
    - dyskonto od weksli własnych oraz przy sprzedaży weksli i czeków obcych[13],
4) straty nadzwyczajne – to skutki finansowe zdarzeń, które są trudne do przewidzenia, poza działalnością operacyjną jednostki i nie są związane z ogólnym ryzykiem jej prowadzenia. Inaczej mówiąc są to zdarzenia losowe, np. powódź, pożar, huragan, gradobicie, kradzież z włamaniem[14].

Oczywiście kluczowe znaczenie ma analiza kosztów działalności podstawowej firmy, ze względu na to, że obejmuje produkcję i sprzedaż wyrobów i towarów. Ważnym elementem analizy kosztów jest również analiza kosztów finansowych, ponieważ dotyczy ona korzystania z kapitałów obcych, takich jak kredyty czy pożyczki[15].

Ogólna analiza kosztów

Wszystkie dane wynikające z ewidencji oraz sprawozdawczości finansowej ujmowane są w cenach bieżących. Powoduje to, że zmiany poziomu, struktury i wielkości kosztów dokonują się również pod wpływem zmian cen (w większości sytuacji ze względu na inflację, która jest niezależna od przedsiębiorstwa)[16].

Ogólna analiza kosztów polega przede wszystkim na obliczeniu wskaźników struktury oraz dynamiki kosztów, jak również ustaleniu odchyleń kosztów w stosunku do przyjętych odniesień. Do podstawowych przekrojów w analizie ogólnej kosztów zalicza się:

- wielkości kosztów w latach poprzednich,
- planowane wielkości kosztów,
- w pewnych sytuacjach wielkości kosztów innych przedsiębiorstw[17].

Tabela 3 przedstawia analizę kosztów badanego przedsiębiorstwa w latach 2011-2012.

---

[12] http://pl.wikipedia.org/wiki/Pozostałe_koszty_operacyjne (25.03.2014 r.).

[13] http://mfiles.pl/pl/index.php/Koszty_finansowe (25.03.2014 r.).

[14] http://www.e-conomic.pl/systemksiegowy/slownik/straty-nadzwyczajne (25.03.2014 r.).

[15] Z. Leszczyński, A. Skowronek-Mielczarek, *op. cit.*, s. 236.

[16] Ibidem.

[17] Ibidem.

Tabela 3. Analiza kosztów w latach 2011-2012

Wyszczególnienie	Wartość w 2012 r. (w tys. zł)	Udział w % (2012 r.)	Wartość w 2011 r. (w tys. zł)	Udział w % (2011 r.)	Dynamika w % (2012/2011)
Koszty ogółem	431 681	100,00%	228 988	100,00%	188,52%
Koszty działalności podstawowej	426 480	98,80%	225 891	98,65%	188,80%
Pozostałe koszty operacyjne	1 372	0,32%	2 900	1,27%	47,31%
Koszty finansowe	3 829	0,89%	197	0,09%	1943,65%
Straty nadzwyczajne	0	0,00%	0	0,00%	0,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych.

Na podstawie tabeli 3 można wywnioskować, iż wartość kosztów ogółem wzrosła
o prawie 90% w 2012 r. w stosunku do poprzedniego okresu. Bardzo podobny wzrost można zauważyć w przypadku kosztów działalności podstawowej, które stanowiły nieco ponad 98% wielkości ogólnych kosztów. Można zatem wywnioskować, iż jest to najważniejsza grupa kosztów. Pozycje z rachunku wyników, które wchodzą do tej grupy kosztów to: koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów, koszty sprzedaży oraz koszty ogólnego zarządu. Jeżeli chodzi o pozostałe koszty operacyjne oraz koszty finansowe, to miały one bardzo mało udział w strukturze kosztów w obu analizowanych okresach. W 2011 r. pozostałe koszty operacyjne stanowiły 1,27% podstawy do obliczania struktury (czyli kosztów ogółem), natomiast w roku następnym ich udział spadł do 0,32%. Z kolei koszty finansowe w 2011 r. stanowiły tylko 0,09% kosztów ogółem, zaś w 2012 r. ich udział wzrósł do 0,89%. W ciągu dwóch lat przedsiębiorstwo nie zanotowało żadnych strat nadzwyczajnych.

Do porównania kosztów z przychodami danego okresu służy wskaźnik poziomu kosztów, którego algorytm obliczeniowy przedstawia się następująco:

$$\text{Wskaźnik poziomu kosztów} = \frac{\text{koszty działalności operacyjnej}}{\text{przychody ze sprzedaży}} * 100\%$$

Wskaźnik ten należy traktować jako jeden z głównych w ocenie sytuacji gospodarczej przedsiębiorstwa. Im niższa wartość tego wskaźnika, tym relacje pomiędzy przychodami a kosztami są bardziej poprawne. Każdy wzrost wielkości

wskaźnika poziomu kosztów prowadzi do pogorszenia sytuacji przedsiębiorstwa. Wartość wskaźnika poniżej 100% świadczy o osiąganiu zysku[18].

Tabela 4 przedstawia obliczone wskaźniki poziomu kosztów dla spółki w latach 2011-2012:

Tabela 4. Analiza wskaźnika poziomu kosztów w latach 2011-2012.

Wyszczególnienie	Wartość w 2012 r.	Wartość w 2011 r.
Koszty działalności operacyjnej	426 480	225 891
Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	410 885	232 442
Wskaźnik poziomu kosztów	**103,80%**	**97,18%**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych

Analizując tabelę 4 widać, że wskaźnik poziomu kosztów w roku 2011 wyniósł 97,11%, natomiast w następnym roku nastąpił wzrost wartości wskaźnika do 103,8% , co nie świadczy dobrze o sytuacji w firmie. Jak wiadomo, wielkość wskaźnika poziomu kosztów powyżej 100% świadczy o stracie netto i taka sytuacja ukształtowała się w roku 2012 r. Przyczyną tego stanu jest większa wartość kosztów od przychodów. W 2011 r. wystąpiła prawidłowa relacja pomiędzy tymi dwiema pozycjami – przychody przewyższały koszty, w związku z tym przedsiębiorstwo w tym roku osiągnęło zysk netto.

Podsumowując analizę przychodów i kosztów w firmie należy przedstawić tabelę obrazującą uproszczony rachunek zysków strat, w którym różnica pomiędzy przychodami ogółem a kosztami ogólnymi ukazuje zysk brutto oraz pomniejszenie tego zysku o podatek dochodowy, czyli zysk netto.

Tabela 5. Analiza zysku brutto oraz zysku netto w latach 2011-2012

Wyszczególnienie	Wartość w 2012 r. (w tys. zł)	Wartość w 2011 r. (w tys. zł)
Przychody ogółem	413 179	236 310
Koszty ogółem	431 681	228 988
Zysk brutto	-18 502	7 322
Podatek dochodowy	-540	1 218
Zysk netto	**-17 962**	**6 104**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych

Na podstawie tabeli 5 można zauważyć przewagę przychodów nad kosztami w przedsiębiorstwie w 2011 r. oraz odwrotną sytuację, czyli przewagę kosztów

[18] W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2002, s. 110.

nad przychodami w 2012 r. W związku w powyższym, w 2011 r. firma osiągnęła zysk netto, zaś rok później stratę netto. Taka sytuacja ukazuje zgodność ze wskaźnikiem poziomu kosztów, którego wartość w pierwszym roku wyniosła poniżej 100%, zaś w kolejnym okresie przewyższała 100%, dokładnie o 3,8%. Zysk netto firmy w przeciągu dwóch lat spadł o 24 066 000 zł.

BIBLIOGRAFIA

1) *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, pod red. Jerzemowskiej M., PWE, Warszawa 2006
2) Gabrusewicz W., *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2002
3) Jachna T., Sierpińska M., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2007
4) Leszczyński Z., Skowronek-Mielczarek A., *Analiza ekonomiczno-finansowa firmy*, Difin, Warszawa 2001

Strony internetowe:

5) http://ksiegowosc.infor.pl/podatki/koszty/abc-kosztow/216436,Koszty-wedlug-ustawy-o-rachunkowosci.html
6) http://mfiles.pl/pl/index.php/Koszty_finansowe
7) http://mfiles.pl/pl/index.php/Przychody_finansowe
8) http://mfiles.pl/pl/index.php/Pozostałe_przychody_i_koszty_operacyjne
9) http://mfiles.pl/pl/index.php/Zysk_nadzwyczajny
10) http://pl.wikipedia.org/wiki/Pozostałe_koszty_operacyjne
11) http://www.e-conomic.pl/systemksiegowy/slownik/straty-nadzwyczajne

ISTOTA ŚRODKÓW TRWAŁYCH ORAZ ICH AMORTYZACJA W UJĘCIU PODATKOWYM I BILANSOWYM

Elżbieta Pomykała[*]
Karolina Pszeniczna[**]

1. Pojęcie i klasyfikacja środków trwałych w przedsiębiorstwie

Zmieniające się otoczenie i rosnąca konkurencja skłania przedsiębiorstwo do udoskonalania zarządzania kapitałem ludzkim, zasobami materialnymi, a zwłaszcza majątkiem niezbędnym do produkcji, wśród których podstawowym elementami są środki trwałe. Środki trwałe według Ustawy o Rachunkowości to rzeczowe aktywa trwałe, a także zrównane z nimi zasoby jednostki[1]. Aby majątek jednostki był uznany za środek trwały musi spełnić cztery kryteria, które są regulowane przepisami prawa.

Pierwszym kryterium jest fakt, aby środek trwały był własnością lub współwłasnością przedsiębiorstwa. Drugą cechą, która odróżnia majątek trwały od innych składników bilansowych jest ekonomiczny okres przewidywanego użytkowania. Okres ten powinien wynosić dłużej niż 12 miesięcy. Oznacza to, że jednostka przez ten okres ma prawo do użytkowania środka trwałego w celu osiągania korzyści ekonomicznych. Trzecim kryterium w klasyfikowaniu aktywów trwałych jest kompletność i zdatność od użytku. Oznacza to, że nie można zaliczyć do środków trwałych urządzenie, które nie działa właściwie i przed przyjęciem do użytkowania wymaga naprawy. Do środków trwałych nie zalicza się również obiektów budowlanych, które nie zostały jeszcze oddane do korzystania. Wyjątkiem są urządzenia działające niesamodzielnie, można do nich zaliczyć między innymi przyczepy samochodowe lub fragmenty linii technologicznej. Ostatnim aspektem majątku trwałego jest korzystnie przez jednostkę ze środka trwałego wyłącznie na potrzeby dotyczące prowadzonej działalności.

[*] Elżbieta Pomykała, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[**] Karolina Pszeniczna, studentka Wydziału Zarządzania PRz, Koło Naukowe Rachunkowości „ASSETS".

[1] Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223).

W oparciu o przepisy prawne, a w szczególności o Ustawę o Rachunkowości, do środków trwałych zalicza się[2]:

- Nieruchomości: wśród których wyróżnia się: grunty, prawo wieczystego użytkowania gruntu, budynki i budowle, w tym także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego,
- Maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy,
- Ulepszenia w obcych środkach trwałych,
- Inwentarz żywy.

Właściwe gospodarowanie środkami trwałymi jest bardzo dużym wyzwaniem dla przedsiębiorcy, gdyż niewłaściwe zarządzanie tymże majątkiem może doprowadzić do problemów w prawidłowym funkcjonowaniu procesów produkcyjnych.

Podstawą do prawidłowego gospodarowania środkami trwałymi przez jednostkę jest odpowiednie klasyfikowanie ich według jednolicie określonych przekrojów. Klasyfikacja jest więc konieczna w celu prowadzenia prawidłowej ewidencji i nieustannej kontroli środków trwałych. Niezbędna jest również do obliczenia odpisów amortyzacyjnych, ewidencji środków trwałych i sprawozdawczości statystycznej[3].

Wszystkie środki trwałe zostały podzielone na 10 grup, każda z nich jest oznaczona cyfrą w przedziale od 0 do 9. Podział i nazwy poszczególnych grup przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Klasyfikacja środków trwałych

Grupa	Nazwa
0	Grunty
1	Budynki i lokale oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego i spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkaniowego
2	Obiekty inżynierii lądowej i wodnej
3	Kotły i maszyny energetyczne
4	Maszyny, urządzenia i aparaty ogólnego zastosowania
5	Maszyny, urządzania i aparaty specjalistyczne
6	Urządzania techniczne
7	Środki transportu
8	Narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie, gdzie indziej niesklasyfikowane
9	Inwentarz żywy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Korczyn, *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, Sigma Skierniewice 2013, s. 21.

[2] Tamże.

[3] A. Korczyn, *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, Sigma Skierniewice 2013, s. 21.

Grupowanie środków trwałych jest istotne do prawidłowego funkcjonowania, zarządzania i racjonalnego wykorzystania tych środków w przedsiębiorstwie. Klasyfikacja wpływa również na spieniężanie zbędnego lub nadmiernego majątku firmy.

2. Metody wyceny środków trwałych

Podstawową funkcją wyceny środków trwałych jest przypisanie im wartości finansowej, czyli wartości określonej w pieniądzu[4]. W teorii i praktyce wymienia się różne metody wyceny majątku. W literaturze przypisywanie wymiaru pieniężnego środkom trwałym opiera się na dwóch punktach widzenia:

- Określeniu stanu majątku, który planujemy ujmować,
- Cen, w jakich ten stan zamierza się prezentować.

Można wyciągnąć wniosek, że wycenę można prezentować, jako pełną wartość bądź zmniejszoną o zużycie tego środka trwałego. Jest możliwe również starać się prezentować ich wartość zgodnie z faktycznie poniesionymi kosztami, czyli wydatkami związanymi z wytworzeniem poszczególnych elementów środków trwałych. Inną podstawą wyceny może być wartość odtworzeniowa. Oznacza to, że brane są pod uwagę koszty faktycznej reprodukcji środków trwałych. Każdą z tych wartości można wyrażać w cenach bieżących jak i również w cenach porównywalnych.

Metody wyceny środków trwałych w związku z zwiększającą się prywatyzacją kapitałową i likwidacją przedsiębiorstw nabrały szczególnej ważności. Stale zmieniające się stosunki własnościowe mocno wpływają na zainteresowanie metodami wyceny. Główną rolą wartościowania majątku jest sprowadzenie go do wspólnego miernika prezentowanego w postaci pieniężnej. Wartościowanie majątku jest podstawą do oszacowania ceny w tym przypadku wycena zależy od stosunku wartości użytkowej majątku i jego wartości wymiennej.

Na podstawie prawa bilansowego wycena środków trwałych dokonywana jest[5]:

- W chwili przyjęcia środka trwałego do użytkowania,
- Na dzień bilansowy,
- Na dzień likwidacji.

Rzeczowe aktywa trwałe zaliczane są do grupy składników aktywów trwałych. Wartość środka trwałego w chwili przyjęcia go do użytkowania określa się na podstawie kosztu wytworzenia lub wartości zakupu, oraz pozostałych

[4] T. Martyniuk, *Rzeczowy majątek trwały. Wycena i ewidencja*, ODDK Gdańsk 1998, s. 37.

[5] J. Iwin, Z. Niedzielski, *Rzeczowy majątek trwały, Amortyzacja i inwestycje rzeczowe w finansach przedsiębiorstw*, PWN Warszawa 2002, s. 84-85.

wartości, które obejmują wszystkie koszty związane z wprowadzeniem tego składnika aktywu do użytkowania[6].

Dokonywanie wyceny na dzień bilansowy jest możliwe na dwa sposoby:

- W księgowej wartości netto, wycena ta dotyczy najczęściej środków trwałych
  w jednostkach, w których nie wykazuje się zakłóceń z kontynuacją działalności gospodarczej,
- W cenie sprzedaży, gdy środki trwałe wyceniane są w jednostkach gospodarczych, które przewidują w przyszłości zaniechania kontynuowania prowadzonej działalności.

Wycena środka trwałego na dzień likwidacji lub wycofania z użycia jest przeprowadzana zgodnie z Ustawą o rachunkowości prezentowane są, jako:

- Wartość księgowa netto – rozpoczęte projekty inwestycje wycenia się według ceny nabycia i kosztu wytworzenia, natomiast ujawnione środki trwałe powinno się wyceniać na podstawie zasad ogólnych,
- W cenie sprzedaży netto, czyli cenie, która jest możliwa do uzyskania poprzez pomniejszenie o koszty dodatkowe, takie jak obniżki z ceny lub rabaty, a także przystosowanie majątku do sprzedaży[7], w przypadku zakupu, środki trwałe wyceniane są w cenach ich nabycia. Natomiast jednostka, które wytworzy samodzielnie środek trwały wycenia go na podstawie kosztu wytworzenia, darowizny, spadku lub w inny nieodpłatny sposób[8].

Główną zasada właściwej wyceny bilansowej jest kompletna i rzetelna wycena na podstawie ewidencji księgowej, która prowadzona jest zgodnie z Ustawą o rachunkowości. Uwagę należy zwrócić nie tylko na bezbłędne naliczenie odpisów amortyzacyjnych, ale także na ustalenie wartości początkowej środka w okresie sprawozdawczym. Istotne jest również prawidłowe kwalifikowanie środków trwałych oraz ich odpisów umorzeniowych do właściwych grup zgodnych z Klasyfikacją Środków Trwałych. Ta ewidencja powinna być weryfikowana i dokładnie sprawdzana w okresie sprawozdawczym, a szczególnie na dzień bilansowy. Ewidencja pozaksięgowa zawsze powinna być wewnętrznie uporządkowana i właściwie prowadzona w oparciu o prawo podatkowe.

[6] K. Winiarska, *Rzeczowe aktywa trwałe*, Difin Warszawa 2007, s. 35.
[7] J. Iwin, Z. Niedzielski, *op. cit*., s. 84-85.
[8] A. Jaruga M. Turzyński, *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w prawie bilansowym i podatkowym*, Difin Warszawa 2004, s. 102-104.

3. Wartość początkowa środków trwałych

Ustalanie odpowiedniej wartości początkowej środków trwałych jest istotne, ponieważ jest to kwota, według której oblicza się wysokość odpisów amortyzacyjnych. Decyduje, więc ona, czy dany środek można zamortyzować jednorazowo, czy należy posłużyć się tabelą, która zawiera stawki amortyzacyjne, które są rozłożone w czasie.

Wartość początkowa środków trwałych jest to suma wszystkich środków pieniężnych rzeczywiście wydanych na wytworzenie lub nabycie środków trwałych oraz na ich przewóz, montaż i uruchomienie. Wartość początkowa jest ważnym miernikiem właściwego zakwalifikowania tych środków, dlatego też w każdym przypadku należy ją ustalić w formie możliwie niezaprzeczalnej. Odpowiedniemu ustaleniu początkowej wartości środka trwałego pomaga poznanie wszystkich zdarzeń i okoliczności związanych z jego powstaniem w przedsiębiorstwie.

W chwili przyjęcia środków trwałych do użytkowania wartość początkową szacuje się jako cenę nabycia lub koszt wytworzenia. Jednak nie wszystkie środki trwałe mają taką samą wartość początkową jak wartość jego wytworzenia czy też koszt nabycia. Powodem tego jest fakt, iż istnieją inne koszty dodatkowe, które powodują zwiększenie lub zmniejszenie tej wartości początkowej[9].

Na sposób ustalenia wartości początkowej środka trwałego zasadniczo wpływa sposób nabycia lub wytworzenia tegoż składnika majątkowego. Wskazać tu można dużo form ustalania wartości początkowej, między innymi zalicza się do nich[10]:

- Zakup gdzie wartością początkowa będzie ceną jego nabycia,
- Wytworzenie we własnym zakresie, gdzie przyjąć należy, jako wartość początkową, koszt jego wytworzenia,
- Nabycie w drodze spadku, darowizny lub w inny nieodpłatny sposób, w takim przypadku wartością początkową tegoż środka będzie się kształtowała na poziomie wartości rynkowej w dniu nabycia środka trwałego,
- Nabycie w formie aportu przez wspólnika w tym przypadku wartość środków trwałych na dzień wniesienia udziału lub wkładu. Wartość ta nie może być większa niż wartość rynkowa, a suma wartości wszystkich elementów, stanowiących wkład finansowy i niefinansowy, nie może być wyższy od nominalnej wartości udziałów.

[9] B. Rudyk, *Gospodarka środkami trwałymi i gospodarka remontowa*, Wydawnictwo naukowo – techniczne, Warszawa 1966, s. 42.

[10] W. Gackowska, *Miesięcznik Biblioteka księgowego, Wycena rzeczowych aktywów w praktyce*, INFOR październik 2010, nr 10, s. 6-7.

- Budynki i lokale mieszkalne ich wartość początkowa ustalana jest jako wartość początkowa całej nieruchomości, jeżeli tylko cześć tej nieruchomości jest na potrzeby jednostki wykorzystywana.
- Gdy zostały poniesione nakłady na środek trwały i został on ulepszony (rozbudowany, przebudowany, zmodernizowany, oraz rekonstruowany) to wartość początkowa zwiększa się o sumę poniesionych kosztów na ulepszenie.

Wartość początkowa może być podawana, jako netto i brutto. Pierwsza z nich jest to wartość początkowa pomniejszona o zużycie środka trwałego. W literaturze można znaleźć stwierdzenia ze wartość początkowa jest „martwa", co oznacza, że nie może być ona wykorzystana ani w gospodarce finansowej, ani też inwestycyjno-remontowej przedsiębiorstwa[11].

4. Amortyzacja – funkcje, metody, stawki

Amortyzacja to proces utraty wartości majątku trwałego spowodowany zużyciem fizycznym, które powstaje w wyniku eksploatacji a także zużyciem ekonomicznym, które jest wynikiem postępu technicznego. Zmniejszenie wartości majątku danego przedsiębiorstwa, stwarza potrzebę rekompensaty utraconej wartości poprzez rozłożenie jej na wartość produktów wytworzonych przy wykorzystaniu tego majątku oraz jest wyrażony w postaci amortyzacji.[12] Amortyzacja jako pieniężny to odpowiednik zużycia środka trwałego, który wliczany jest do kosztów działalności jest również elementem składowym kosztów, jednak nie powoduje to wypływu gotówki, w chwili zaliczenia jej do kosztów. Koszt amortyzacyjny jest kosztem uzyskania przychodu, powoduje to zmniejszenie podstawy opodatkowania oraz stanowi tzw. „tarczę podatkową", która rozumiana jako oszczędność na płatnościach podatkowych, które wynikają z zaliczania odpisów amortyzacyjnych do kosztów uzyskania przychodów.[13]

Amortyzacja spełnia trzy podstawowe funkcje:

- Funkcję umorzeniową – Dotyczy miernika wartości, który przenoszony jest przez środki trwałe na produkt, bądź usługę. Inaczej zwana funkcją deprecjacji wartości
- Funkcje kosztową – Dotyczy udziału w kosztach produkcji.
- Funkcje finansowa – Jako narzędzie akumulowania funduszu pieniężnego na reprodukcję środków trwałych.[14]

Oprócz funkcji podstawowych możemy również wyróżnić, funkcje regulacyjną, funkcje bodźcową, funkcje kontrolną, funkcję generatora wyniku

[11] B. Rudyk, *op. cit*.,, s. 42.

[12] Szewczak k., *Zarządzanie eksploatacją środków trwałych w przedsiębiorstwie*, Diffin, Warszawa 2013, s. 123

[13] Bień W., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, wyd. 6 Diffin, Warszawa 2002, s. 151

[14] Szewczak K., *op cit.*, s. 125

finansowego, funkcję fiskalną, funkcja finansową, funkcję kalkulacyjną, funkcję przepływu.[15] Podane funkcje charakteryzują kategorię ekonomiczną amortyzacji, którą należy odróżnić od systemu amortyzacji, w której zawarta jest całość zasad, norm a także form regulujących sposoby i metody dokonywania odpisów.[16]

W przypadku metod amortyzacji wyróżniamy m. in.:

- Metoda liniowa - Najczęściej stosowana, polega na podziale całkowitej wartości początkowej majątku trwałego na odpowiednio równe części kwotowe w całym okresie amortyzacji. To znaczy, że pomiędzy kwotami a okresami, które wynoszą: miesiąc, kwartał lub rok istnieje funkcja liniowa.[17]
- Metoda degresywna – Polega na malejących odpisach amortyzacyjnych (umorzeniowych).
- Metoda progresywna – Polega na rosnących odpisach amortyzacyjnych w kolejnych latach. Wykorzystywana jest ona w przypadku, gdy nabyty, bądź wytworzony środek trwały, nie posiada od razu zdolności eksploatacyjnej i dochodzi do niej powoli.

W przepisach znowelizowanych ustaw podatkowych, ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych zostały określone normy stawek amortyzacji. Wyróżniamy między innymi:[18]

- Stawki podstawowe – Roczne stawki amortyzacyjne podstawowe zostały wyszczególnione w wykazie załączonym do ustawy pdop a także pdof. Są one jednowymiarowe.
- Stawki podwyższone – Podatnicy mają możliwość podwyższyć swoje stawki podstawowe. Mogą oni dokonać tego w przypadku: budynków i budowli (gdy były używane w warunkach pogorszonych – współczynnik 1,2, natomiast gdy w warunkach złych – współczynnik 1,4.), maszyn, urządzeń oraz środków transportu (poza morskim taborem pływającym), maszyn bądź urządzeń grupy 4, 5, 6, 8, poddanych szybkiemu postępowi technicznemu (współczynnik do 2,0)
- Stawki indywidualne – Każdy podatnik może indywidualnie ustalić wysokość stawki amortyzacyjnej w przypadku używanych lub ulepszonych środków trwałych, które po raz pierwszy wprowadzono do

[15] Tomaszewski M., *Procesy reprodukcji majątku trwałego przedsiębiorstwa*, Stowarzyszenie Naukowe Instytut Gospodarki i Rynku, Szczecin 2003, s. 93-95

[16] Swatler M., *Majątek trwały – amortyzacja, podatek dochodowy*, „Bank i Kredyt" 1991, nr 11 s. 480

[17] Korczyn A. *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, wyd. SIGMA, Skiereniewice 2013, s. 72

[18] Tenże s. 78

ewidencji bądź wykazu zgodnie z art.16 ustawy o pdop lub art. 22 ustawy o pdof po nowelizacji.

- Stawki obniżone – Podatnicy mają możliwość obniżyć swoje stawki podstawowe, jednak nie więcej niż o połowę ich wysokości. Można tego dokonać od pierwszego miesiąca, kolejnego roku podatkowego.
- Stawki zmienne – Polegają na stosowaniu początkowo stawki podwyższone, a później podstawowej.
- Stawki maksymalne – Dotyczy amortyzacji wartości niematerialnych i prawnych w przypadku, których zostały określone minimalne okresy amortyzacji, a zatem pośrednio maksymalne stawki amortyzacyjne.

5. Amortyzacja podatkowa, a bilansowa

Zasady amortyzacji bilansowej zostały określone w ustawie z dnia 29.09.1994r o rachunkowości (tj. Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 ze zm.) Zgodnie z prawem bilansowym odpisów amortyzacyjnych dokonuje się od wartości początkowej aktywów trwałych, w celu rzetelnej wyceny tych składników z uwzględnieniem utraty ich wartości w skutek używania lub upływu czasu. Ma to na celu ustalenie wyniku finansowego w sposób zgodny z zasadą współmierności kosztów i przychodów. Odpisy amortyzacyjne, które zostały dokonane w ten sposób zalicza się do kosztów podstawowej działalności operacyjnej.[19]

Amortyzacja to koszt odzwierciedlający zmniejszenie wartości użytkowej środków trwałych. Ustawa bilansowa nakazuje by środki trwałe przyjęte do użytkowania podlegały amortyzacji. Odpisy amortyzacyjne przeprowadzane są na zasadzie systematycznego, planowanego rozłożenia wartości początkowej na określony okres amortyzacji. Ustawa nie określa jednoznacznie cykliczności odpisów amortyzacyjnych, jednak dokonywane są one zazwyczaj comiesięcznie ze względu na cykl sporządzania deklaracji podatkowych.[20]

Amortyzacja bilansowa dokonywana jest dla potrzeb rachunkowych, z uwzględnieniem różnic wynikających z prawa podatkowego i bilansowego a także międzynarodowych standardów rachunkowości. Przedsiębiorstwa prowadzące pełną księgowość zobowiązane są w księgach rachunkowych uwzględniać aktualny stan majątku, w sposób całkowicie niezależny od którychkolwiek regulacji podatkowych. Dokonywanie odpisów amortyzacyjnych według prawa bilansowego, ma za zadanie odzwierciedlenie w księgach rachunkowych danego przedsiębiorstwa utraty ekonomicznej zdatności do użytku po przez poszczególne elementy majątku trwałego. Prawo bilansowe gwarantuje przedsiębiorcy swobodę w zakresie wyboru metod amortyzacji, okresu oraz

[19] Kozłowska H., *Amortyzacja w 2010r.*, Diffin, Warszawa 2010, s. 10

[20] Tarka M., Kałwa A., Diakonow A., *Amortyzacja środków trwałych. Aspekt podatkowy i bilansowy*., Diffin, Warszawa 2007, s.78

stawki amortyzacji, przewiduje bardzo ogólne ramy prawne według, których może się poruszać. Jednak dokonując wyboru powinien zachować ostrożność, aby nie naruszyć postanowień ustawy z dn. 29.09.1994r. o rachunkowości. Stosowanie stawek amortyzacyjnych, które zostały przewidziane w ustawie podatkowej, jest dopuszczalne do celów amortyzacji bilansowej, jednak ponosi to za sobą ryzyko oraz może prowadzić do zniekształcenia wyniku finansowego danego podmiotu gospodarczego.[21]

W przypadku amortyzacji podatkowej zasady zostały określone w ustawie z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych. Przepisy prawa podatkowego, podobnie jak i przepisy prawa bilansowego, uznają pomniejszenie wartości użytkowej aktywów trwałych. Różne jest jednak zarówno podejście do amortyzacji jak i możliwość zaliczenia jej do kosztu.[22]

Amortyzacja podatkowa stanowi nieodłączny element prowadzenia działalności gospodarczej, bez względu od formy prawnej a także rozmiarów. Podatnicy mają możliwość wykorzystać na potrzeby swej firmy określone elementy majątku, którego wartość nie przekroczyła 3500 zł, mają możliwość zaliczyć je do kosztów uzyskania przychodu, jedynie dokonując odpisów amortyzacyjnych, które wyrażają spadek ich wartości początkowej w czasie. W momencie dokonywania odpisów amortyzacyjnych należy pamiętać o dopełnieniu szeregu obowiązków, uregulowanych w ustawie podatkowej. Należą do nich m. in. obowiązek prowadzenia ewidencji środków trwałych, a także wartości niematerialnych i prawnych oraz zakaz zmiany przyjętej na początku metody i rocznej stawki amortyzacyjnej. Uchybienia prawne wynikające w toku amortyzacji, mogą być powodem do wyciągnięcia poważnych konsekwencji natury podatkowej. Jedną z nich jest brak możliwości zaliczenia dokonanych odpisów amortyzacyjnych do kosztów uzyskania przychodu, a także w wypadku poważnych uchybień, mogą być podstawą do pociągnięcia do odpowiedzialności karnoskarbowej odpowiedzialnych za to podmiotów.[23]

Pomiędzy amortyzacją podatkową a bilansową występują liczne różnice, jedną z nich jest odmienny sposób ustalania stawki amortyzacyjnej. W przypadku amortyzacji podatkowej stawki te są przedstawione w tabelach stanowiących załącznik do ustawy, gdzie każdy typ środka trwałego ma odpowiednio przypisaną roczną stawkę amortyzacyjną, która stanowi procent wartości początkowej. Na tej podstawie zostaje określony czas przez który może być amortyzowany środek trwały. W przypadku amortyzacji bilansowej (ekonomicznej) stawka powinna być ustalana indywidualnie w zależności od szacowanej ekonomicznej użyteczności środka trwałego, a okres powinien być

[21] Nawrot R. *Amortyzacja podatkowa i bilansowa.*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 1
[22] Kozłowska H., *op cit.*, s. 10
[23] Nawrot R. *op cit.*,, s. 1

uzależniony od intensywności wykorzystywania danego środka trwałego, a także od tempa postępu techniczno-ekonomicznego. Amortyzacja bilansowa odzwierciedla, więc rzeczywiste zużycie środka trwałego oraz dokładniej odzwierciedla wartość majątku aniżeli amortyzacja podatkowa. Zauważalna jest również różnica w sposobie ujmowania wartości początkowej oraz wartości netto w okresie amortyzowania. W ujęciu bilansowym wartość początkowa może być pomniejszona o ewentualną wartość rezydualną, inaczej mówiąc rynkową sprzedaży „pozostałości" środka trwałego w momencie jego likwidacji natomiast amortyzacja podatkowa nie daje takiej możliwości.

BIBLIOGRAFIA

1) Bień W., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, wyd. 6 Diffin, Warszawa 2002
2) Gackowska W., *Miesięcznik Biblioteka księgowego, Wycena rzeczowych aktywów w praktyce*, INFOR październik 2010, nr 10
3) Iwin J., Niedzielski Z., *Rzeczowy majątek trwały, Amortyzacja i inwestycje rzeczowe w finansach przedsiębiorstw*, PWN Warszawa 2002.
4) Jaruga A., Turzyński M., *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w prawie bilansowym i podatkowym*, Difin Warszawa 2004.
5) Korczyn A., *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne*, Sigma Skierniewice 2013.
6) Kozłowska H., *Amortyzacja w 2010r.*, Diffin, Warszawa 2010,
7) Martyniuk T., *Rzeczowy majątek trwały. Wycena i ewidencja*, ODDK Gdańsk 1998.
8) Nawrot R. *Amortyzacja podatkowa i bilansowa*., Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009,
9) Rudyk B., *Gospodarka środkami trwałymi i gospodarka remontowa*, Wydawnictwo naukowo - techniczne Warszawa 1966
10) Swatler M., *Majątek trwały – amortyzacja, podatek dochodowy*, „Bank i Kredyt" 1991, nr 11
11) Szewczak k., *Zarządzanie eksploatacją środków trwałych w przedsiębiorstwie*, Diffin, Warszawa 2013
12) Tarka M., Kałwa A., Diakonow A., *Amortyzacja środków trwałych. Aspekt podatkowy i bilansowy*., Diffin, Warszawa 2007
13) Tomaszewski M., *Procesy reprodukcji majątku trwałego przedsiębiorstwa*, Stowarzyszenie Naukowe Instytut Gospodarki i Rynku, Szczecin 2003
14) Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223).
15) Winiarska K., *Rzeczowe aktywa trwałe*, Difin Warszawa 2007.

FORMY OPODATKOWANIA DLA SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Justyna Ptasińska[*]

1. Klasyfikacja przedsiębiorstw

Szczególną grupą podmiotów działających w gospodarce narodowej są przedsiębiorstwa. Istotą ich oraz głównym celem jest prowadzenie działalności gospodarczej. Przedsiębiorstwa cechuje przede wszystkim odrębność majątku oraz nastawienie na uzyskiwanie zysku ze swej działalności. Przedsiębiorstwami zarządzają uprawnione osoby, w zależności od działalności może być to jedna osoba, bądź kilka osób tworzących spółkę danego rodzaju. Rozróżnia się kilka odmian klasyfikacji przedsiębiorstw w zależności od przyjętych kryteriów. Biorąc pod uwagę najczęściej przyjmowane kryteria wyróżnia się:

- Ze względu na formę organizacyjno – prawną:

- osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą,
- spółkę cywilną,
- spółkę jawną,
- spółkę partnerską,
- spółkę komandytową,
- spółkę komandytowo – akcyjną,
- spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością,
- spółkę akcyjną,
- spółdzielnię,
- przedsiębiorstwo państwowe.

- Ze względu na własność:

- w sektorze publicznym: przedsiębiorstwa Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa państwowych osób prawnych, przedsiębiorstwa komunalne

-w sektorze prywatnym: przedsiębiorstwa krajowych osób fizycznych, przedsiębiorstwa innych krajowych jednostek prywatnych, przedsiębiorstwa podmiotów zagranicznych.

- Ze względu na rozmiar działalności:

- mikro przedsiębiorstwa,
- małe przedsiębiorstwa,
- średnie przedsiębiorstwa,

[*] Justyna Ptasińska, studentka Politechniki Rzeszowskiej, członek koła naukowego rachunkowości „Assets”

- duże przedsiębiorstwa.

Warto zwrócić uwagę również na istnienie innego rodzaju podziału przedsiębiorstw tworzonego w ramach Polskiej Klasyfikacji Przedsiębiorstw (PKD). Podział ten analizuje przedmiot działalności przedsiębiorstw. Wyróżnia następująco: 17 sekcji, 60 działów, 222 grupy, 503 klasy oraz 647 podklas.[1]

Istota oraz funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw

W celu poznania istoty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstwa należy poznać cechy charakteryzujące ten typ działalności gospodarczych. Małe i średnie przedsiębiorstwa nazywane są mianem sektora MŚP. Charakteryzują się natomiast małym udziałem w rynku oraz zatrudnianiem niewielkiej ilości pracowników. Małe i średnie przedsiębiorstwa często są zarządzane przez tą samą osobę, która je założyła. Fakt ten uniemożliwia poszerzenie struktury administracyjno-biurokratycznej. Analizując specyfikę sektora MŚP dużą uwagę należy zwrócić na relatywnie niski kapitał, którym dysponują, a także na odrębność prawną oraz finansową od pozostałych podmiotów gospodarczych. W celu lepszego zrozumienia specyfiki sektora MŚP przedstawiono główne wyznaczniki decydujące o odpowiednim zaklasyfikowaniu podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą.

Wyznaczniki klasyfikujące przedsiębiorstwo jako małe:

- Mniej niż 50 pracowników,
- Roczny obrót niższy niż 10 mln euro lub całkowity bilans 10 mln euro,
- Możliwość wyodrębnienia niezależności przedsiębiorstwa.

Wyznaczniki klasyfikujące przedsiębiorstwo jako średnie:

- Mniej niż 250 pracowników,
- Roczny obrót niższy niż 50 mln euro lub całkowity bilans niższy niż 43 mln euro,
- Możliwość wyodrębnienia niezależności przedsiębiorstwa.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw odznacza się wysoką liczbą założeń firm ale również i częstym ich bankructwem oraz upadkiem. Małe i średnie przedsiębiorstwa mają problem z uzyskaniem kredytów do dofinansowania działalności poprzez stawiane im wysokie wymagania przez banki. Szansą rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw jest zwiększanie dostępu do zewnętrznych źródeł takich jak leasingi, subwencje czy pożyczki. Rozwój sektora

[1] Bogdan Godziszewski, Mirosław Haffer, Marek J.Stankiewicz, Stanisław Sudoł – *Przedsiębiorstwo. Teoria i praktyka,* rozdział IV

MŚP zależy również w dużej mierze od kapitału własnego włożonego przez przedsiębiorcę.[2]

2. Formy opodatkowania dla sektora mśp – charakterystyka oraz wady i zalety poszczególnych form

Przedsiębiorcy decydując się na prowadzenie działalności gospodarczej stoją przed trudnym zadaniem, którym jest wybór odpowiedniej dla swojego przedsiębiorstwa formy opodatkowania. Małe i średnie przedsiębiorstwa w przeważającej części stanowią spółki osobowe, nie liczne są spółkami prawa handlowego dlatego rozważania na temat form opodatkowania skupione zostaną na formach dla osób fizycznych.

Wybór formy opodatkowania jest bardzo istotny, gdyż wpływa nie tylko na wysokość przyszłego podatku ale, również na rodzaj i zakres prowadzonych ewidencji księgowych.

Dokonując wyboru formy opodatkowania podstawą właściwej decyzji jest dość dobra znajomość wskaźników ekonomicznych związanych z działalnością własnego przedsiębiorstwa. Przedsiębiorca przed wyborem powinien dokonać analizy wielkości przewidywanych przychodów, wydatków (inaczej zwanych kosztami uzyskania przychodów) oraz wydatków związanych z usługami księgowości, których wysokość różni się w zależności od formy opodatkowania. Termin wyboru formy opodatkowania dla każdego przedsiębiorcy upływa z dniem 20 stycznia roku podatkowego lub do dnia złożenia wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji Działalności Gospodarczej. Wybierając natomiast formę karty podatkowej przedsiębiorca musi określić swój wybór przed dniem rozpoczęcia działalności.[3]

Na wykresie przedstawiono główne formy opodatkowania uwzględniając każdy rodzaj przedsiębiorstw:

[2] http://www.medianet.pl/~multikra/ips2.htm (2014-03-24)

[3] Gomułowicz Andrzej, Małecki Jerzy – *„Podatki. Prawo podatkowe”*,wyd. LexisNexis, 2013 str: 560-571,

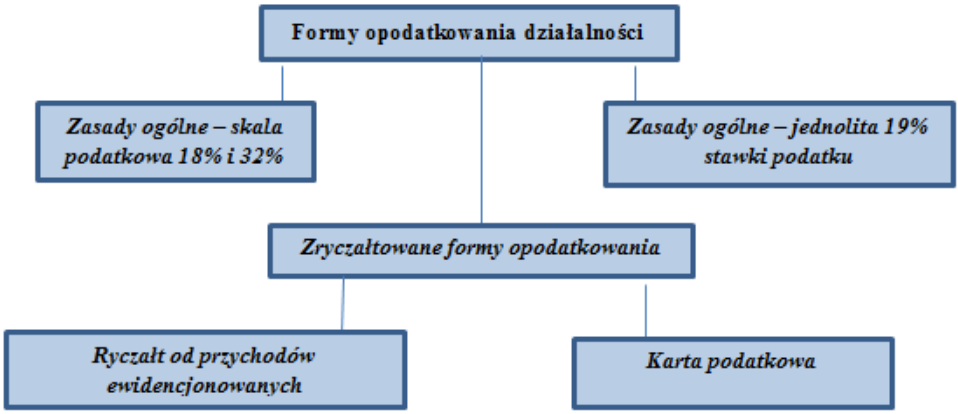

Wykres 1: Formy opodatkowania działalności gospodarczej
Źródło: Opracowanie własne

2.1. Karta podatkowa

Forma opodatkowania w postaci karty podatkowej jest rzadko wybieranym sposobem rozliczania podatkowego ze względu na dość odrębny od innych form charakter. Karta podatkowa jest przeznaczona do wyszczególnionych rodzajów działalności goposdarczej. Istota korzystania z niej polega na opłacaniu stałej kwoty podatku liczonej od faktycznie uzyskanego przychodu. Karta podatkowa posiada różne stawki podatkowe dobrane odpowiednio do głownej działalności przedsiębiorcy. Forma opodatkowania w postaci karty jest dobrym wyborem dla przedsiębiorców zatrudniających niewielką ilość pracowników oraz prowadzących swoją działalność w niewielkich miejscowościach. Fakt ten wynika z rosnących kosztów karty podatkowej, które są uzależnione od wielkości zatrudnienia oraz wielkości miejscowości, w której działa przedsiębiorstwo. Dokonując analizy istoty karty podatkowej warto zwrócić uwagę na jej pozytywne oraz negatywne strony. [4]

Do pozytywnych aspektów karty podatkowej zalicza się:

- Brak prowadzenia księgowości – oszczędność finansowa,
- Brak przymusu posiadania dokumentacji z transakcji – stała kwota podatku uniezależniona od przychodów,
- Brak rocznego zeznania PIT dla dochodów z działalności.

Do negatywnych stron opodatkowania kartą podatkową zalicza się:

[4] Ustawa z dnia 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, rozdział 3, art. 23 – art.38

- Obowiązek płacenia stałej kwoty podatku niezależnie czy przychód jest uzyskiwany czy też nie,
- Brak możliwości rozliczenia straty wynikającej z osiągniętego dochody z roku wcześniejszego,
- Brak opcji odliczenia kosztów od przychodów,
- Brak dostępności tego typu formy opodatkowania dla niektórych rodzajów działalności[5]

Przedstawiona tabela ilustruje przykładowe miesięczne stawki karty podatkowej przy przykładowych wybranych rodzajach uzyskiwanych przychodów.

Tabela 1: Przykładowe stawki miesięczne karty podatkowej w wybranych rodzajach uzyskanych przychodów z działalności.

Zakres działalności	**W miejscowości powyżej 50 tys. mieszkańców**	**W miejscowości od 5 do 50 tys. mieszkańców**	**W miejscowości do 5 tys. mieszkańców**
Usługi kosmetyczne (bez pracowników)	160zł	139zł	119zł
Usługi wulkanizatorskie bez bieżnikowania opon (zatrudnionych 2 pracowników)	1170zł	1046zł	905zł
Usługi zegarmistrza (bez pracowników)	242zł	218zł	180zł
Usługi robót budowlanych (zatrudniony 1 pracownik)	640zł	591zł	551zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika do ustawy dot. zryczałtowanego podatku dochodowego od wybranych przychodów.

2.2. Ryczałt ewidencjonowany

Forma opodatkowania zwana ryczałtem ewidencjonowanym skupia swoją istotę głównie wokół przychodów uzyskiwanych przez przedsiębiorców. Obliczanie ryczałtu polega na obliczeniu podatku jako iloczynu stawki procentowej dla określonego rodzaju działalności oraz przychodu uzyskanego w określonym okresie rozliczeniowym. Aby móc przedstawić przychód osiągnięty z działalności przedsiębiorca musi ewidencjonować każdą sprzedaż w postaci różnego typu dokumentacji np. faktur, paragonów bądź dziennych

[5] http://www.podatki.egospodarka.pl/art/galeria/ (2014.03.26)

rachunków sprzedaży. Ryczałt należy naliczać oddzielnie za każdy miesiąc co oznacza od każdych przychodów osiągniętych w określonym miesiącu, za który naliczamy ryczałt. Przedsiębiorcy oprócz dokładnej ewidencji sprzedaży muszą posiadać dowody zakupów, ewidencję wyposażenia, a także wykaz środków trwałych. Innym obowiązkiem przedsiębiorców korzystających z ryczałtu jest obowiązek sporządzenia spisu z natury na dzień rozpoczęcia działalności, jak również na koniec każdego roku podatkowego. Przykładowe stawki podatku w ryczałcie ewidencjonowanym to: 3% - działalność handlowa, 5,5% - działalność produkcyjna, 8,5% - działalność usługowa, 17% - usługi dotyczące doradztwa w aspekcie oprogramowania, sprzętu, 20% - wolne zawody. Rozpatrując terminy rozliczeń ryczałtu głównym obowiązkiem jest złożenie przez przedsiębiorcę deklaracji podatkowej (PIT - 28) do dnia 31 stycznia za rok poprzedni. W 2014 roku maksymalna kwota przychodów osiągniętych w roku poprzednim przez przedsiębiorstwo samodzielnie bądź w formie spółki uprawniająca do rozliczania go w formie ryczałtu ewidencjonowanego wynosi 150.000 euro.[6]

Rozważając ten rodzaj formy opodatkowania należy wspomnieć o osobach i przedsiębiorstwach nie mających możliwości wyboru tej formy opodatkowania, są nimi:

- Przedsiębiorcy rozliczający się kartą podatkową,
- Osoby uzyskujący przychody z: prowadzenia aptek, prowadzenia lombardów, działalności w zakresie kupna oraz sprzedaży wartości dewizowych, prowadzenia pozarolniczej działalności obejmujących wolne zawody, działalności obejmujących handel częściami do pojazdów.
- działający na rzecz byłego bądź obecnego pracodawcy,
- korzystający ze zwolnienia podatkowego,
- przedsiębiorcy, którzy dokonali zmiany działalności,
-nowi przedsiębiorcy,
- przedsiębiorcy, którzy już prowadzą działalność.

Przykład naliczania ryczałtu:

W miesiącu marcu uzyskano przychód ze sprzedaży towarów równy 10000zł, uregulowano też w tym miesiącu składki ZUS za miesiąc poprzedni (termin do uregulowania: 10.03.) , składka na ubezpieczenie społeczne równa: 123,24zł, składka na ubezpieczenie zdrowotne: 243,39. Od przychodu równego: 10000zł należy odjąć składki społeczne w wysokości: 123,24 uzyskując kwotę: 9876,76. Następnie trzeba wybrać odpowiednią wysokość stawki odpowiadającą danemu rodzajowi uzyskanego przychodu; w tym przypadku zauważa się przychód z działalności handlowej (stawka 8%). Kwotę uzyskaną po odjęciu

[6] Anna Jeleńska – *„Ryczałt w praktyce”*, wyd. Wszechnica Podatkowa 2012, rozdział I,II,III

składek społecznych należy w tym momencie pomnożyć przez wybraną stawkę: 9876,76 * 8% = 790,14. Otrzymany podatek pomniejszamy odejmując składkę na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości: 209,58. Naliczony ryczałt wynosi: 580,56.

Analizując ryczałt ewidencjonowany warto zwrócić uwagę na wady i zalety korzystania z tego rodzaju formy opodatkowania.

Do zalet ryczałtu zalicza się:

- możliwość skorzystania z niskich stawek,
- prosta księgowość,
- możliwość opłacania zaliczek metodą ulgową: co kwartał.

Do wad ryczałtu zalicza się:

- brak dostępności dla niektórych rodzajów działalności,
- brak możliwości ewidencji kosztów,
- brak możliwości rozliczania się z małżonkiem,
- brak ulgi na dzieci.[7]

2.3. Zasady ogólne

Forma opodatkowania w postaci zasad ogólnych jest bardzo częstym wyborem przez przedsiębiorców. Jej istota polega na płaceniu podatku zgodnie z dobraną do wysokości osiągniętego dochodu skali podatkowej. Wyróżnia się dwa progi skali podatkowej – niższy równy 18 % oraz wyższy równy 32 %. Zasady ogólne charakteryzują się pewną specyficzną cechą, mianowicie są one zawsze przyjmowane w przypadku braku wyboru w określonym terminie formy opodatkowania przez przedsiębiorcę. Wybierając zasady ogólne przedsiębiorcy ewidencjonują wszelkie dokumentacje księgowe w Książce Przychodów i Rozchodów ujmując w niej zarówno koszty jak i przychody z działalności. Zasady ogólne są dość lubianą i preferowaną formą opodatkowania w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw ze względu na możliwość odliczania różnych ulg od podatku lub dochodu. Mogą one dotyczyć odliczenia związanego z posiadaniem internetu, ze względu na rehabilitację bądź darowiznę. Najczęściej odliczaną ulgą jest ta dotycząca posiadania dzieci. Stosując ten rodzaj formy opodatkowania przedsiębiorca może rozliczać się z małżonką/małżonkiem oraz jako rodzic samotnie wychowujący dziecko. W przypadku zasad ogólnych termin rozliczenia należności za rok poprzedni mija z dniem 30 kwietnia. Przedsiębiorca podległy zasadom ogólnym może płacić zaliczki na podatek dochodowy miesięcznie, bądź kwartalnie. Księgowość w KPIR (Książka Przychodów i Rozchodów) przysługuje przedsiębiorcom, których przychody nie przekraczają

[7] http://www.podatki.egospodarka.pl/art/galeria/ (2014.03.26)

1200000 euro. Powyżej tej kwoty wchodzi obowiązek prowadzenia księgowości w postaci ksiąg rachunkowych.[8]

Wśród zalet zasad ogólnych jako formy opodatkowania wyróżnia się:

- możliwość zmniejszenia przychodu o koszty poniesione aby go osiągnąć,
- korzystanie z odliczeń (różnych ulg),
- prawo zmniejszania dochodu o straty z działalnośći gospodarczej,
- możliwość rozliczania się z małżonkiem lub jako samotnie wychowujący rodzic,
- uwzględnianie kwoty obniżającej podatek.

Wśród wad zasad ogólnych wyróżnia się:

- rozbudowane obowiązki ewidencyjne – konieczność bieżącej kontroli księgowanej dokumentacji,
- najwyższe obciążenie podatkowe wynikające z bardzo wysokiego dochodu.[9]

2.4. Podatek liniowy

Podatek liniowy jest formą opodatkowania zbliżoną w swej charakterystyce do istoty korzystania z zasad ogólnych. Podatek liniowy jest dużo rzadziej wybieraną formą ze względu na brak opłacalności przy przeciętnych dochodach z działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Podatek liniowy jest opłacalny przy wysokich dochodach osiąganych przez firmę. Charakteryzuje się stałą stawką podatku wynoszącą 19% oraz brakiem możliwości odliczenia żadnych ulg. Podatek liniowy uniemożliwia również skorzystanie z prawa do odliczenia kwoty wolnej od podatku. Podstawą opodatkowania jest dochód od którego przedsiębiorca ma obowiązek odliczyć własne składki ubezpieczeniowe oraz osób współpracujących. Podatek liniowy nie jest możliwy do wyboru przez osoby zatrudnione u swoich byłych pracodawców. Podobnie jak przy zasadach ogólnych prowadzący działalność gospodarczą muszą korzystać z książki przychodów i rozchodów oraz ewidencjonować środki trwałe, karty pracowników jak również prowadzić ewidencję wyposażenia. Podatnicy korzystający z tej formy opodatkowania mają obowiązek złożenia deklaracji rozliczeniowej w postaci PIT-u 36 L do końca kwietnia następnego roku podatkowego[10][11].

Zalety podatku liniowego:

---

[8] Grzegorz Szczodrowski, *Polski system podatkowy,* wyd. PWN Warszawa 2007, str. 138-140

[9] Włodzimierz Nykiel, *Polskie prawo podatkowe,* wyd. Difin, 2011, podrozdzialy: 5.2,.5.3,5.4.

[10] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. (Dz. U. Nr 144, poz. 930 z poźn. zm.) ,

[11] Ordynacja podatkowa z dnia 4 stycznia 2005 r. (Dz. U. Nr 8, poz. 60 z późń. zm.),

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 sierpnia 2003 r. dot.prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (Dz. U. Nr 152, poz. 1475 z późn. zm.),

- łatwość wyliczania podatku,
- jednolita niska stawka podatku, niezmienna

Wady podatku liniowego:
- brak możliwości rozliczenia z małżonkiem,
- brak odliczenia wszelkich ulg,
- brak kwoty wolnej od podatku,
- obowiązek prowadzenia książki przychodów i rozchodów lub ksiąg rachunkowych w zależności od wysokości przychodu.[12]

3. Przesłanki wyboru właściwej formy opodatkowania dla danego rodzaju przedsiębiorstwa

Analizując przedstawione rodzaje form opodatkowania dla małych i średnich przedsiębiorstw zauważa się różne przesłanki właściwego wyboru opodatkowania dla wyszczególnionego typu przedsiębiorstwa. Przesłanki te zależą przede wszystkim od charakteru działalności, jej rozmiaru oraz uwarunkowań wewnętrznych takich jak rozmiar zysku i czas trwania na rynku. Rozpatrując poszczególne wady i zalety każdej z form należy stwierdzić, iż każdy przedsiębiorca powinien przed wyborem odpowiedniej formy rozważyć wszelkie aspekty działalności swojej firmy.

Przesłankami, które przedsiębiorca powinien przeanalizować przed wyborem formy opodatkowania są głównie:

- przewidywane koszty podatku (oczekiwanie jak najniższej kwoty do odprowadzenia z tytułu prowadzenia działalności),
- koszty prowadzenia ewidencji księgowej,
- zakres i szczegółowość informacji uzyskiwanych z ewidencji według danej formy,
- możliwość wpływania na wysokość podatku,
- uciążliwość prowadzenia ewidencji.

Rozważając przesłankę przewidywania kosztów podatku należy zwrócić uwagę na fakt, iż nie zawsze niższa kwota podatku będzie lepsza, czasem dla przedsiębiorcy lepiej będzie zapłacić wyższy podatek lecz uzyskiwać więcej informacji z prowadzonej ewidencji. Próbując wybrać formę opodatkowania, która uwzględnia niskie koszty prowadzenia ewidencji również trzeba zwracać uwagę na to, iż uproszczone metody rozliczania nie zawsze pozwalają na uzyskanie dokładnych informacji. Możliwość wpływania na wysokość podatku przedsiębiorca powinien rozpatrywać ze strony możliwości zmiany formy

[12] http://www.podatki.egospodarka.pl/ (2014.03.29)

opodatkowania oraz ze strony możliwości zmiany momentu powstania obowiązku podatkowego.[13]

Interpretację wyboru formy opodatkowania przez małe firmy przedstawia wykres 2.

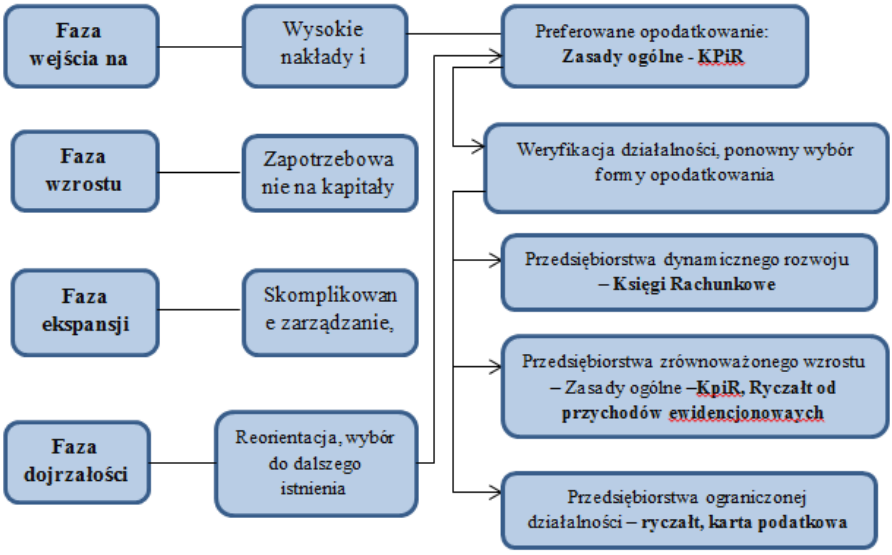

Wykres 2: Model wyboru formy opodatkowania w zależności od cyklu i fazy rozwoju małej firmy
Źródło: Opracowanie własne na podstawie modelu z opracowania dot. form opodatkowania autora Jacka Jaworskiego z Wyższej Szkoły w Gdańsku

Reasumując analizę form opodatkowania należy stwierdzić, iż wybór odpowiedniej formy jest niezwykle trudnym i istotnym elementem przy zakładaniu działalności gospodarczej, którego konsekwencje wpływają na całość funkcjonowania przedsiębiorstwa. Wybór odpowiedniej formy zależy od indywidualnej sytuacji przedsiębiorcy oraz stanu jego działalności gospodarczej.

BIBLIOGRAFIA

1) Bogdan Godziszewski, Mirosław Haffer, Marek J.Stankiewicz, Stanisław Sudoł – *Przedsiębiorstwo. Teoria i praktyka*, rozdział IV
2) Gomułowicz Andrzej, Małecki Jerzy – *„Podatki. Prawo podatkowe”*,wyd. LexisNexis, 2013 str: 560-571,
3) Ustawa z dnia 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, rozdział 3, art. 23 – art.38

[13] Joanna Szlęzak-Matusewicz – *„ Zarządzanie podatkami osób fizycznych”*, wyd. Wolters Kluwer, str.206-240

4) Anna Jeleńska – *„Ryczałt w praktyce”*, wyd. Wszechnica Podatkowa 2012, rozdział I,II,III
5) Grzegorz Szczodrowski – *„Polski system podatkowy”*, wyd.PWN Warszawa 2007, str. 138-140
6) Włodzimierz Nykiel – *„Polskie prawo podatkowe”*, wyd.Difin, 2011, podrozdzialy: 5.2,.5.3,5.4.
7) Ordynacja podatkowa z dnia 4 stycznia 2005 r. (Dz. U. Nr 8, poz. 60 z późń. zm.),
8) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 sierpnia 2003 r. dot.prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (Dz. U. Nr 152, poz. 1475 z późn. zm.),
9) Joanna Szlęzak-Matusewicz – *„ Zarządzanie podatkami osób fizycznych”*, wyd. Wolters Kluwer.

ROLA KAPITAŁU (FUNDUSZU) Z AKTUALIZACJI WYCENY W JEDNOSTKACH GOSPODARCZYCH

Maciej Rychlicki[*]

Opracowanie zawiera charakterystykę kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny. W pracy dokonano kompleksowego omówienia zastosowania oraz roli kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny w jednostkach gospodarczych.

1. Wstęp

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny jest jednym ze składników kapitału (funduszu) własnego jednostki gospodarczej. Podobnie jak większość składników kapitału własnego (z wyłączeniem akcji/udziałów własnych) jest on wyceniany i wykazywany w bilansie w wartości nominalnej. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny może występować we wszystkich formach organizacyjno-prawnych jednostek gospodarczych.

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny znajduje zastosowanie w przypadku:

- aktualizacji wartości środków trwałych,
- wyceny w wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (jeżeli jednostka gospodarcza, która stosuje przepisy rozporządzenia o instrumentach finansowych[1] przyjęła takie rozwiązanie w polityce rachunkowości),
- wyceny po cenach rynkowych, wyższych od cen nabycia papierów wartościowych, które są zaliczane do długoterminowych aktywów finansowych (przez jednostki, które nie stosują przepisów rozporządzenia o instrumentach finansowych),
- wniesienia aportu do jednostki gospodarczej, gdy wartość księgowa odbiega od rynkowej,
- zagrożenia kontynuacji działalności przez jednostkę gospodarczą,
- prezentacji różnic kursowych z przeliczenia powstałych na skutek sporządzania łącznych sprawozdań finansowych.

W pracy pominięto rozwiązania dotyczące możliwości stosowania wartości przeszacowanej (a w konsekwencji tworzenia kapitału z aktualizacji wyceny) jako jednej z metod wyceny środków trwałych dopuszczalnych przez

[*] Maciej Rychlicki, student, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

[1] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. nr 149, poz. 1674 z późń. zm.).

Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 16 – *Rzeczowe aktywa trwałe*[2]. Rozwiązanie to nie jest dozwolone przez ustawę o rachunkowości.

2. Aktualizacja wartości środków trwałych

Zgodnie z przepisami ustawy o rachunkowości wartość początkowa środka trwałego może ulec aktualizacji. Przeszacowanie to może jednak nastąpić jedynie na mocy odrębnych przepisów (rozporządzenia Ministra Finansów)[3].

Ostatnia tego typu aktualizacja wartości środków trwałych miała miejsce dnia 01.01.1995 roku na mocy specjalnego rozporządzenia Ministra Finansów[4]. Aktualizacja ta była spowodowana występującą w tym okresie hiperinflacją.

Ustalona w wyniku aktualizacji wyceny wartość środka trwałego nie powinna być wyższa od wartości godziwej tego składnika aktywów, której odpisanie w przewidywanym okresie jego dalszego użytkowania jest ekonomicznie uzasadnione. Powstałą w wyniku aktualizacji dodatnią różnicę należy odnosić na kapitał z aktualizacji wyceny, pamiętając jednocześnie, że nie może być ona przeznaczona do podziału. Natomiast w przypadku likwidacji lub zbycia środka trwałego, którego wartość była uprzednio zaktualizowana, różnicę z aktualizacji należy odnieść na kapitał (fundusz) zapasowy lub inny o podobnym charakterze. Dodatkowo w sytuacji, gdy uprzednio zaktualizowany środek trwały podlega odpisowi z tytułu trwałej utraty wartości, wartość dokonywanego odpisu najpierw zmniejsza kapitał z aktualizacji wyceny, a w drugiej kolejności dopiero ewentualna nadwyżka odpisu nad kapitałem z aktualizacji wyceny jest księgowana w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych[5].

Operacje gospodarcze związane z aktualizacją wartości środków trwałych z wykorzystaniem kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela. 1. Operacje gospodarcze związane z aktualizacją wartości środków trwałych z wykorzystaniem kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny

Treść operacji	Dt	Ct
Aktualizacja wyceny środków trwałych na podstawie odrębnych przepisów w części dotyczącej zwiększenia wartości początkowej	Środki trwałe	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny

[2] § 31-42 Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 16 – *Rzeczowe aktywa trwałe.*

[3] Art. 31 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009 nr 152, poz. 1223 z późn. zm).

[4] Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 23 września 1994 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie składników majątkowych uznawanych za środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, zasad i stawek ich amortyzacji oraz trybu i terminów aktualizacji wyceny środków trwałych (Dz. U. 1994 nr 104, poz. 508).

[5] Art. 31 ust. 3-4, 32 ust. 5 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009 nr 152, poz. 1223 z późn. zm).

Skutki aktualizacji wyceny środków trwałych dokonanej na podstawie odrębnych przepisów w części dotyczącej zwiększenia dotychczasowego umorzenia	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Odpisy umorzeniowe środków trwałych
Odpisanie różnicy z uprzedniej aktualizacji wyceny środków trwałych zbywanych lub likwidowanych	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Kapitał (fundusz) zapasowy
Odpisy aktualizujące wartość środków trwałych trwale utraconą na skutek zmiany technologii, przeznaczenia do likwidacji, wycofania z używania itp. (do wysokości kwoty uprzedniej aktualizacji)	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Odpisy umorzeniowe środków trwałych
Odpisy aktualizujące wartość środków trwałych trwale utraconą na skutek zmiany technologii, przeznaczenia do likwidacji, wycofania z używania itp. (w kwocie przewyższającą uprzednią aktualizację)	Pozostałe koszty operacyjne	Odpisy umorzeniowe środków trwałych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wzorcowy wykaz kont, , pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

3. Wycena w wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży

Na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny mogą być również odnoszone skutki wyceny aktywów finansowych w jednostkach stosujących przepisy rozporządzenia o instrumentach finansowych. Do stosowania przepisów rozporządzenia o instrumentach finansowych zobowiązane są jednostki, których sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta zgodnie z art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości.

Przepisy rozporządzenia o instrumentach finansowych dokonują podziału aktywów finansowych na cztery kategorie[6]:

- aktywa finansowe przeznaczone do obrotu,
- pożyczki udzielone i należności własne,
- aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności,
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

W odniesieniu do aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży dokonuje się wyceny w wartości godziwej na dzień bilansowy. Jedynie aktywa finansowe

[6] § 5 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. nr 149, poz. 1674 z późń. zm.).

dostępne do sprzedaży, których wartości godziwej nie można wiarygodnie określić wycenia się według ceny nabycia lub skorygowanej ceny nabycia[7].

Zgodnie z przepisami rozporządzenia o instrumentach finansowych skutki przeszacowania aktywów finansowych zakwalifikowanych do kategorii dostępnych do sprzedaży (z wyłączeniem pozycji zabezpieczanych) i wycenianych w wartości godziwej można ujmować według dwóch wariantów. Jednostka może wybrać następujące sposoby ujęcia przeszacowania aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży[8]:

- zyski lub straty z przeszacowania jednostka zalicza odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym nastąpiło przeszacowanie,
- zyski lub straty z przeszacowania jednostka odnosi na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny.

Operacje gospodarcze związane z wyceną w wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (jednostka przyjęła w polityce rachunkowości założenie że różnice w ich wycenie są odnoszone na kapitał z aktualizacji wyceny) zawiera tabela 2.

Tabela. 2. Operacje gospodarcze związane z wyceną w wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (jednostka przyjęła w polityce rachunkowości założenie że różnice w ich wycenie są odnoszone na kapitał z aktualizacji wyceny)

Treść operacji	Dt	Ct
Wzrost wartości godziwej składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	Korekta wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny
Spadek wartości godziwej składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Korekta wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Wzorcowy wykaz kont*, , pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

4. Wycena długoterminowych aktywów finansowych w cenach rynkowych

Jednostki gospodarcze, które nie stosują rozporządzenia o instrumentach finansowych, mogą wyceniać finansowe inwestycje długoterminowe według trzech wariantów[9]:

- według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości,

[7] § 14 ust. 1 *ibidem.*

[8] § 21 ust. 2 *ibidem.*

[9] Art. 28 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009 nr 152, poz. 1223 z późn. zm).

- według wartości godziwej,
- według skorygowanej ceny nabycia (jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności).

W przypadku wyceny finansowych inwestycji długoterminowych według wartości godziwej skutki przeszacowania, które powodują wzrost ich wartości do poziomu cen rynkowych odnosi się na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. Natomiast obniżenie wartości inwestycji uprzednio przeszacowanej do wysokości kwoty, o którą podwyższono z tego tytułu kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, jeżeli kwota różnicy z przeszacowania nie była do dnia wyceny rozliczona, zmniejsza ten kapitał (fundusz). W pozostałych przypadkach skutki obniżenia wartości inwestycji zalicza się do kosztów finansowych. Wzrost wartości finansowej inwestycji długoterminowej bezpośrednio wiążący się z uprzednim obniżeniem jej wartości, zaliczonym do kosztów finansowych, ujmuje się w wysokości tych kosztów jako przychody finansowe[10].

Operacje gospodarcze związane z wyceną długoterminowych aktywów finansowych ewidencjonowanych w cenach rynkowych zawarte są w tabeli 3.

Tabela. 3. Operacje gospodarcze związane z wyceną długoterminowych aktywów finansowych ewidencjonowanych w cenach rynkowych

Treść operacji	Dt	Ct
Wzrost ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość nie była dotychczas aktualizowana	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny
Obniżenie ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość nie była dotychczas aktualizowana	Koszty finansowe	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe
Obniżenie ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość była uprzednio aktualizowana „in plus" (do wysokości uprzedniej aktualizacji „in plus")	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe
Obniżenie ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość była uprzednio aktualizowana „in plus" (poniżej kwoty uprzedniej aktualizacji „in plus")	Koszty finansowe	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe
Wzrost ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość była uprzednio aktualizowana „in minus" (do	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe	Przychody finansowe

[10] Art. 35 ust. 4 ibidem.

wysokości poprzedniej aktualizacji „in minus" obciążającej koszty finansowe)		
Wzrost ceny rynkowej długoterminowego składnika aktywów finansowych którego wartość była uprzednio aktualizowana „in minus" (powyżej kwoty poprzedniej aktualizacji „in minus" obciążającej koszty finansowe)	Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wzorcowy wykaz kont, , pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

5. Wniesienie aportu do jednostki, gdy jego wartość księgowa odbiega od rynkowej

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny może być również wykorzystywany w przypadku wniesienia aportu do jednostki, gdy wartość księgowa aportu odbiega od wartości rynkowej. Wtedy różnicę pomiędzy wyższą wartością rynkową a niższą wartością księgową aportu początkowo ujmuje się jako: pozostałe koszty operacyjne (Dt), kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny (Ct). W następnej operacji następuje natomiast przeniesienie kapitału z aktualizacji wyceny na odpisy aktualizujące: kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny (Dt), odpisy aktualizujące (Ct)[11]. Operacje te zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela. 4. Operacje gospodarcze związane z wniesieniem aportu do jednostki (gdy jego wartość księgowa odbiega od rynkowej) z wykorzystaniem kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny

Treść operacji	Dt	Ct
Wniesienie w myśl umowy lub statutu aportu do innej jednostki w cenie rynkowej wyższej od księgowej (kwota różnicy pomiędzy wyższą wartością rynkową a niższą wartością księgową aportu)	Pozostałe koszty operacyjne	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny
Przeniesienie kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny na odpisy aktualizujące	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Odpisy aktualizujące

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów*, pod red. W. Gabrusewicza, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011, s. 647-648; *Wzorcowy wykaz kont*, pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

[11] *Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów*, pod red. W. Gabrusewicza, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011, s. 647-648.

6. Zagrożenie kontynuacji działalności przez jednostkę gospodarczą

Może się zdarzyć że jednostka gospodarcza nie będzie kontynuować działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. W tym przypadku ustawa o rachunkowości nakazuje stosować przepisy dotyczące braku założenia kontynuacji działalności. Zgodnie z art. 29 ustawy o rachunkowości gdy założenie kontynuacji działalności przez jednostkę nie jest uzasadnione dokonuje się wyceny aktywów jednostki według cen sprzedaży netto możliwych do uzyskania, ale nie wyższych od ich cen nabycia lub kosztów wytworzenia, pomniejszonych o dotychczasowe odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości[12].

W przypadku gdy cena sprzedaży netto składnika aktywów możliwa do uzyskania kształtuje się na poziomie niższym od jego wartości księgowej, dokonuje się odpisu aktualizującego, którego wartość obciąża kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. Natomiast gdy sytuacja jest odwrotna (cena sprzedaży netto składnika aktywów możliwa do uzyskania kształtuje się na poziomie wyższym od jego wartości księgowej) pozostawia się wartość księgową (bilansową)[13].

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny obciąża również rezerwa która powinna być utworzona na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuacji działalności[14].

Operacje gospodarcze związane z ujęciem wyceny aktywów jednostki przy założeniu braku kontynuacji działalności oraz tworzeniem rezerwy na przewidywane dodatkowe koszty i straty opisuje tabela 5.

Tabela. 5. Operacje gospodarcze związane z ujęciem wyceny aktywów jednostki przy założeniu braku kontynuacji działalności oraz tworzeniem rezerwy na przewidywane dodatkowe koszty i straty

Treść operacji	Dt	Ct
Odpis aktualizujący wartość składnika aktywów do wysokości ceny sprzedaży netto możliwej do uzyskania	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Aktywa
Rezerwa utworzona na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuacji działalności	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Pozostałe rezerwy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wzorcowy wykaz kont, pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

[12] Art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009 nr 152, poz. 1223 z późn. zm).

[13] Art. 29 ust. 2a *ibidem.*

[14] Art. 29 ust. 1, 2a *ibidem.*

7. Różnice kursowe z przeliczenia powstałe na skutek sporządzania łącznych sprawozdań finansowych

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny jest również wykorzystywany w przypadku sporządzania łącznego sprawozdania finansowego. Łączne sprawozdanie finansowe stanowi sprawozdanie finansowe będące sumą sprawozdania finansowego jednostki (macierzystej) oraz wszystkich jej oddziałów (zakładów), które samodzielnie prowadzą księgi rachunkowe i sporządzają sprawozdania finansowe. W przypadku gdy oddział lub zakład jednostki ma siedzibę za granicą i tam sporządza sprawozdania finansowe, dane (wyrażone w walucie obcej) znajdujące się w sprawozdaniu finansowym przelicza się na walutę polską po[15]:

- obowiązującym na dzień bilansowy średnim kursie ogłoszonym dla danej waluty przez NBP (w przypadku bilansu),
- kursie stanowiącym średnią arytmetyczną średnich kursów na dzień kończący każdy miesiąc roku obrotowego a w uzasadnionych przypadkach po kursie będącym średnią arytmetyczną średnich kursów na dzień kończący poprzedni rok obrotowy i dzień kończący bieżący rok obrotowy, ogłoszonych dla danej waluty przez NBP (w przypadku rachunku zysków i strat).

W wyniku tych przeliczeń powstają różnice kursowe, które wykazuje się w łącznym sprawozdaniu finansowym jednostki (jako wartość dodatnią lub ujemną), w pozycji „Różnice kursowe z przeliczenia", jako składnik kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny[16].

8. Podsumowanie

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny stanowi element kapitałów (funduszy) własnych jednostki gospodarczej. Jego geneza związana jest z występującą na początku lat 90. w Polsce hiperinflacją i przeprowadzoną na dzień 1 stycznia 1995 r., na mocy rozporządzenia Ministra Finansów, urzędową aktualizacją wartości środków trwałych.

Z czasem kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny zaczął pełnić również inne funkcje. Jest on używany do ewidencyjnego ujęcia skutków wyceny w wartości godziwej składników aktywów dostępnych do sprzedaży oraz wyceny długoterminowych aktywów finansowych. W jego ciężar dokonuje się również odpisów aktualizujących będących efektem założenia braku kontynuacji

[15] Art. 51 ust. 1-2 *ibidem.*
[16] Art. 51 ust. 2 *ibidem*.

działalności przez jednostkę oraz utworzenia rezerwy na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuacji działalności. Ponadto jest on wykorzystywany przy sporządzaniu łącznych sprawozdań finansowych a pozycja „Różnice kursowe z przeliczenia" (będąca skutkiem przeliczeń danych wyrażonych w walutach obcych na walutę polską) stanowi jego element.

BIBLIOGRAFIA

1) Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 16 – Rzeczowe aktywa trwałe.
2) Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 23 września 1994 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie składników majątkowych uznawanych za środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, zasad i stawek ich amortyzacji oraz trybu i terminów aktualizacji wyceny środków trwałych (Dz. U. 1994 nr 104, poz. 508).
3) *Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów*, pod red. W. Gabrusewicza, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2011.
4) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. nr 149, poz. 1674 z późń. zm.).
5) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity (Dz. U. 2009 nr 152, poz. 1223 z późn. zm.).
6) *Wzorcowy wykaz kont*, pod red. Z. Fedaka, Rachunkowość, Warszawa 2009.

ANALIZA KOSZTÓW JAKO NARZĘDZIE ZARZĄDZANIA PRZEDSIĘBIORSTWEM

Grzegorz Zimon[*]

1. Wstęp

Współcześnie w związku z pojawieniem się silnej konkurencji, skuteczne zarządzanie przedsiębiorstwem jest procesem niezmiernie trudnym i złożonym. Dodatkowo wymagania klientów przedsiębiorstw są coraz wyższe. Bardzo często odbiorców zaczyna interesować jakość a nie cena. Wymaga to odpowiedniego dopasowania poszczególnych obszarów zarządzania dotyczących zasobów ludzkich, majątku, finansów, jakości, logistyki itp. Proces zarządzania można zdefiniować jako „zestaw działań obejmujących planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przewodzenie (kierowanie ludźmi i kontrolowanie), skierowanych na zasoby organizacyjne (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia celów organizacji w sposób sprawny i skuteczny. Przy czym sprawny oznacza wykorzystujący zasoby mądrze i bez zbędnego marnowania. Skuteczny to działający z powodzeniem” [1]

Aby przedsiębiorstwa mogły rozwijać się, zarządzający nimi poszukują nowych strategii, (narzędzi), które pozwolą im na szybką i skuteczną realizacje wyznaczonych strategii. Narzędzia te mają za zadanie zwiększyć efektywność zarządzania, zwiększyć bezpieczeństwo funkcjonowania, poprawić sytuacje finansową i kontrolę poszczególnych obszarów zarządzania czyli wpłynąć na poprawę ich konkurencyjności. Jednostki które są niekonkurencyjne muszą upaść, dlatego kluczowym zadaniem zarządzania przedsiębiorstwem jest zapewnienie odpowiedniego poziomu konkurencyjności.[2] Uzyskanie tego typu poziomu konkurencyjności jest bardzo trudne bez efektywnego zarządzania, które jest niemożliwe bez odpowiednich informacji. Najwięcej i najważniejsze informacje finansowe zarówno dla odbiorców zewnętrznych jaki i wewnętrznych dostarcza rachunkowość. Informacje te zawarte są w sprawozdaniach finansowych. Jednak aby z nich umiejętnie skorzystać, zbadać je, warto skorzystać z analizy finansowej. Analiza finansowa jest ważnym narzędziem zarządzania przedsiębiorstwem, wspomagającym złożony i ciągły proces

[*] dr Grzegorz Zimon, adiunkt Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej.

[1] J. Kisielnicki , *Zarządzanie* , PWE, Warszawa 2008, s.14

[2] M. Matejun, *Zarządzanie małą i średnią firmą*, Difin, Warszawa 2012, s.92

podejmowania różnorodnych decyzji.[3] Zakres jej jest bardzo szeroki. Przedmiotem analizy finansowej jest efektywność gospodarowania w przedsiębiorstwie, wynik finansowy, rentowność, płynność , przychody i koszty. Jednak bardzo istotny z punktu zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania przedsiębiorstwa i jego zyskowności jest obszar kosztów, co znajduje przełożenie na poziomie konkurencyjności jednostki. Analiza kosztów jest doskonałym narzędziem, które dostarcza wielu informacji dotyczących wszystkich obszarów zarządzania przedsiębiorstwem. Jej wykorzystanie w celu usprawnienia procesów zarządzania jednostką gospodarczą jest sprawą kluczową.

2. Koszty i systemy ewidencji kosztów

Definiowanie kosztów jest złożone i niejednoznaczne. Koszty można przedstawić jako kategorię ekonomiczną oznaczającą wyrażoną w pieniądzu wartość pracy żywej oraz zasobów majątkowych przedsiębiorstwa, zużytych w danym okresie w celu wytworzenia produktów, świadczeniu usług i wykonywania funkcji. Istotą kosztów jest więc wykorzystanie różnych czynników w związku z działalnością przedsiębiorstwa wyrażone w jednostkach wartościowych. Koszt można zatem przedstawić jako iloczyn ceny i zużycia czynnika produkcji.[4]

$$K = p * q$$

gdzie,
K- koszt zużycia czynnika produkcji
p- cena jednostkowa czynnika produkcji
q – zużycie czynnika produkcji w wielkościach naturalnych

Koszty oznaczają więc zużycie czynników produkcji. Ponoszenie kosztów w przedsiębiorstwie zawsze jest związane z uzyskiwaniem określonych efektów w postaci wytworzonych produktów lub usług. Ekwiwalentem za ponoszone koszty są przychody uzyskane za sprzedane wyroby gotowe lub świadczone usługi, a konsekwencji zysk z działalności gospodarczej. Dlatego koszty stanowią celowe, ekwiwalentne wyrażone w pieniądzu zużycie czynników produkcji. [5] Do kosztów nie zalicza się natomiast wyrażonego w pieniądzu zmniejszenia zasobów majątkowych spowodowanych inną niż zwykła działalność przedsiębiorstwa .

[3] W. Gabrusewicz, *Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie*, PWE, Warszawa 2014, s.11

[4] E. Nowak, *Rachunek kosztów przedsiębiorstwa*, Wrocław 2003, Ekspert, s.26

[5] E Nowak, *Rachunek kosztów przedsiębiorstwa*, Wrocław 2003, Ekspert, s.26

Ustawa o rachunkowości definiuje koszty jako „ uprawdopodobnione zmniejszenie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw , które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli”.[6]

Koszty to doskonałe źródło informacji dotyczących zarządzania jednostką. Jednak aby otrzymać te informacje należy wcześniej zaksięgować koszty. Przedsiębiorstwa mają do wyboru trzy systemy ewidencji kosztów. Uproszczone tj. ewidencja kosztów na kontach zespołu nr 4 – w układzie rodzajowym. Schemat ewidencji przedstawia rysunek poniżej

Rys 1. Schemat ewidencji kosztów na kontach zespołu nr 4
Źródło : opracowanie własne

Układ rodzajowy kosztów obejmuje koszty proste, czyli takie, których nie można podzielić na bardziej elementarne składniki. Może być stosowany przez wszystkie przedsiębiorstwa, ponieważ niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności, w każdej jednostce można wyodrębnić takie same rodzaje kosztów. Najczęściej jest stosowany w przedsiębiorstwach handlowych. Układ rodzajowy kosztów składa się z następujących pozycji kosztów.

- Amortyzacja, są to bieżące odpisy amortyzacyjne dotyczące posiadanych środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych służących działalności operacyjnej
- Zużycie materiałów i energii, to koszty zużytych materiałów podstawowych i pomocniczych, paliw, opakowań, materiałów gospodarczych, biurowych, i innych
- Usługi obce, to koszty świadczonych robót i usług przez inne podmioty na rzecz jednostki, np. usługi transportowe, usługi najmu, dzierżawy, usługi bankowe, informatyczne
- Podatki i opłaty, to koszty opłat skarbowych i administracyjnych, notarialnych, sądowych, podatek od środków transportu, podatek od nieruchomości, podatek od towarów i usług niepodlegający odliczeniu

[6] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2013, poz. 330 z późn. zm.).

- Wynagrodzenia, to koszty wynagrodzeń pieniężnych wypłacanych pracownikom jednostki z tytułu umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło i innych
- Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia, to koszty składek na ubezpieczenia społeczne w części ponoszonej przez pracodawcę, koszty składek na obowiązkowy Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych, oraz koszty szkoleń dla pracowników, odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, koszty z tytułu zachowania bezpieczeństwa i higieny pracy
- Pozostałe koszty rodzajowe, to inne koszty, których nie można zaliczyć do grup opisanych powyżej, np. koszty podróży służbowych pracowników, koszty reprezentacji, koszty reklamy, ryczałty wypłacane dla pracowników za używanie prywatnych samochodów do celów służbowych, koszty składek na rzecz organizacji, do których przynależność jest obowiązkowa

Koszty w układzie rodzajowym ujmowane są zarówno jako koszty bieżącego okresu, jak i dotyczące przyszłych okresów sprawozdawczych. W rachunku zysków i strat sporządzanym w wariancie porównawczym, korekty kosztów dotyczących przyszłych okresów dokonuje się poprzez zmianę stanu produktów. Zmiana stanu produktów przedstawiona jest w zespole 4 kont na koncie 490 – rozliczenie kosztów rodzajowych.

Zmiana stanu produktów obejmuje:

- zmianę stanu wyrobów i półfabrykatów własnej produkcji,
- zmianę stanu produkcji w toku,
- zmianę stanu odchyleń od planowanego kosztu wytworzenia, jeśli ewidencja produktu jest prowadzona według kosztów planowanych,
- zmianę stanu rozliczeń międzyokresowych kosztów działalności operacyjnej.

Pozycja rachunku zysków i strat „Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki" koryguje koszty rodzajowe, do ich części stanowiącej koszty osiągnięcia przychodów. Dotyczy to zdarzeń gospodarczych, takich jak:

- przekazanie wyrobów gotowych własnej produkcji do własnych punktów sprzedaży,
- występowanie niedoborów wyprodukowanych wyrobów,
- ponoszenie kosztów likwidacji środków trwałych,
- odpisywanie na pozostałe koszty operacyjne rozliczeń międzyokresowych.

Korygowanie kosztów w układzie rodzajowym o zmianę stanu produktów i koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki odnosi się do jednej

z głównych zasad rachunkowości, mianowicie do zasady współmierności kosztów i przychodów. Oznacza to, że koszty prezentowane w rachunku zysków i strat muszą być wykazywane w wysokości dotyczącej jedynie sprzedanych produktów, towarów i materiałów.

Drugi uproszczony system ewidencji kosztów to ewidencja na kontach zespołu nr 5, w układzie kalkulacyjnym. Schemat księgowania przedstawia rysunek 2.

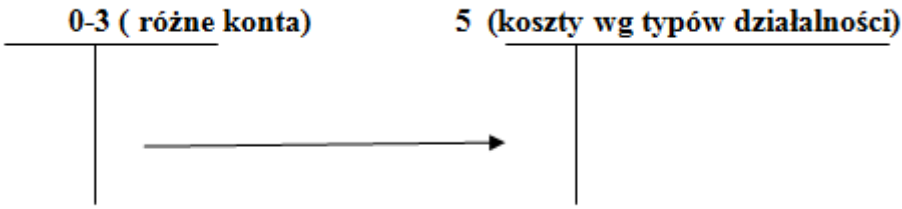

Rys 2. Schemat ewidencji kosztów na kontach zespołu nr 5
Źródło : opracowanie własne

Układ kalkulacyjny kosztów dzieli koszty według miejsc ich powstawania. Jako miejsce powstawania kosztów traktuje się zakresy działalności przedsiębiorstwa wyodrębnione ze względu na realizowane w nich efekty gospodarcze lub spełnione przez nie funkcje dla których następuje odrębne grupowanie kosztów.[7] Miejscami powstawania kosztów o charakterze komórek organizacyjnych są wydziały przedsiębiorstwa. Budowa układu kalkulacyjnego kosztów umożliwia obliczenie pozycji rachunku zysków i strat w wersji kalkulacyjnej, takich jak koszt wytworzenia sprzedanych produktów oraz koszty sprzedaży i koszty zarządu. Ewidencje w układzie kalkulacyjnym prowadzi się na następujących kontach:

- koszty działalności podstawowej, to koszty związane z podstawowym przedmiotem działalności jednostki, np. koszty zużytych materiałów, surowców do produkcji, opakowań bezpośrednich, wynagrodzenie pracowników produkcyjnych,
- koszty wydziałowe, to koszty pośrednie, powstające na wydziałach produkcyjnych, m.in. związane z utrzymaniem ruchu maszyn i urządzeń, transportem wewnątrz wydziałowym, administracją wydziału, kosztami amortyzacji,
- koszty sprzedaży, to koszty związane z obsługą odbiorców i pozyskaniem nowych, spedycją wyprodukowanych produktów, towarów i usług, np.: koszty wysyłki, opakowania, koszty badań marketingowych, wynagrodzenie pracowników zatrudnionych w dziale sprzedaży,

[7] E. Nowak, *Rachunkowość zarządcza w przedsiębiorstwie*, CeDeWu, Warszawa 2011, s.35

- koszt działalności pomocniczej, te koszty obejmują wydzielone w ramach jednostki komórki, które świadczą usługi na potrzeby innych komórek przedsiębiorstwa. Przykładem działalności pomocniczej jest wewnętrzny serwis urządzeń, napraw i remontów dla wydziałów produkcyjnych, administracji, sprzedaży,
- koszty zarządu, to koszty administracyjno-gospodarcze, tj.: płace zarządu jednostki, koszty pomieszczeń administracyjnych, koszty ogólno zarządu, koszty utrzymania magazynów, koszty utrzymania biura

W wersji kalkulacyjnej rachunku zysków i strat problem współmierności kosztów się nie pojawia. Konstrukcja kosztów w układzie kalkulacyjnym pozwala zaliczać w koszty danego okresu jedynie tę część kosztów, która dotyczy tylko sprzedanych w danym okresie sprawozdawczym produktów, towarów i materiałów.

Ostatni system ewidencji kosztów to pełna ewidencja kosztów. Wykorzystuje ona konta zespołu nr 4 i 5 łącznie. Ten sposób księgowania odbywa się na kontach zespołu 4 i 5 łącznie z wykorzystaniem konta 490 – rozliczenie kosztów rodzajowych. Schemat księgowań przedstawia rysunek nr 3.

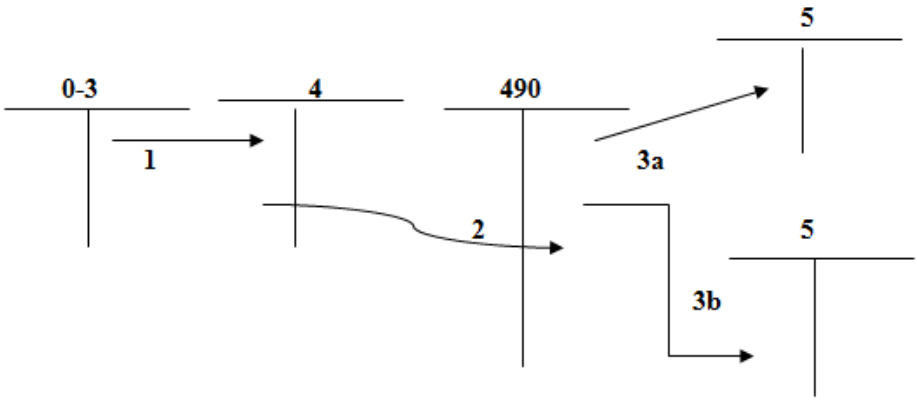

Rys 3. Schemat ewidencji kosztów na kontach zespołu nr 4 i 5 łącznie
Źródło : opracowanie własne

Ten system ewidencji daje najwięcej informacji użytkownikom wewnętrznym i zewnętrznym. Pozwala na szczegółową kontrolę ponoszonych kosztów. Użytkownicy otrzymują informacje o rodzaju ponoszonych kosztów i miejscach powstawania kosztów. Firmy stosujące ten typ księgowania rachunek zysków i strat mogę sporządzić w formie porównawczej lub kalkulacyjnej. Wariant ten stosują jednostki prowadzące w dużym zakresie różnorodną działalność, charakteryzujące się złożoną strukturą organizacyjną, wytwarzające

produkty w kilku procesach lub fazach , wykorzystujące nowoczesne metody zarządzania oparte na bogatym serwisie informacyjnym[8]

3. Analiza kosztów

Aby przedsiębiorstwo mogło osiągnąć przychody ze sprzedaży, musi wcześniej ponieść koszty. Koszty różnią się od przychodów tym że powstają wewnątrz przedsiębiorstwa, natomiast przychody przedsiębiorstwo osiąga na zewnątrz na rynku.[9] Analiza kosztów jest więc bardzo ważnym narzędziem służącym kontroli ponoszonych kosztów. Najważniejszym syntetycznym wskaźnikiem charakteryzującym gospodarność ponoszonych kosztów są koszty własne. Koszty te są kategorią wewnętrzną przedsiębiorstwa i zależą od decyzji przedsiębiorstwa i pracowników.[10] Bardzo dobrze przedstawiają one trafność podejmowanych decyzji kierownictwa, alokacje zasobów oraz oszczędne wykorzystanie środków produkcji. [11] Analiza kosztów jest przeprowadzana na grupie kosztów przeszłych, już poniesionych zaksięgowanych, jednak wyniki tej analizy nie są tylko wartością historyczną. Porównanie ich z wynikami przedsiębiorstw działających w tej samej branży daje odpowiedź w którym kierunku zmierza firma czy w kierunku liderów w branży czy w drugą stronę. Analiza kosztów jest częścią analizy finansowej, powiązania pomiędzy powstaniem zdarzeń gospodarczych, ich ewidencją i sprawozdawczością przedstawia rysunek nr 4.

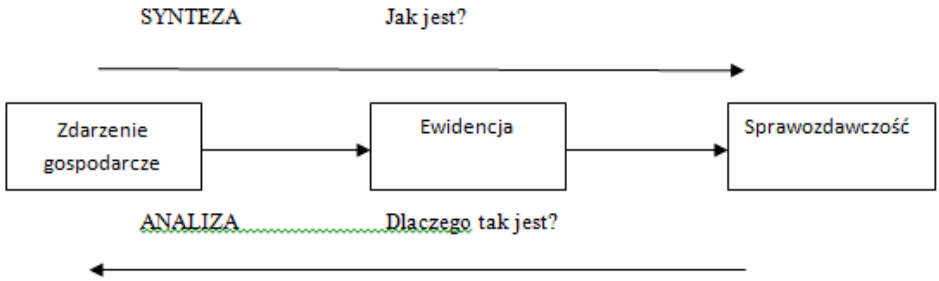

Rys. 4. Analiza finansowa jako czynność badawcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: W. Brzezin , Ogólna teoria rachunkowości, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1998, s. 35

[8] K. Sawicki, *Analiza kosztów firmy*, PWE, Warszawa 2000, s.92

[9] W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa, 2005, s. 156

[10] W. Gabrusewicz , *Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie.* , PWE, Warszawa 2014, s.219

[11] W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa, 2005, s. 157

Zakres analizy kosztów można usystematyzować według określonych kryteriów:[12]

- Analiza całkowitych kosztów przedsiębiorstwa, obejmuje on analizę kosztów podstawowej działalności operacyjnej, koszty pozostałej działalności operacyjnej i koszty finansowe.
- Analiza kosztów jednostkowych

Podstawowym celem analizy kosztów jest dokonanie oceny wielkości i struktury ponoszonych kosztów. W tym celu stosuje się wstępną analizy rachunku zysków i strat oraz wybrane wskaźniki z analizy wskaźnikowej. Poza tym analiza kosztów powinna dać odpowiedź na następujące pytania:[13]

- Jaka jest wielkość i podstawowe tendencje kształtowania się kosztów działalności przedsiębiorstwa, czy w rozpatrywanym czasie następuje wzrost czy zmniejszenie się kosztów oraz jaka jest skala tych zmian,
- Jakie są najważniejsze czynniki determinujące wielkość i zmiany kosztów,
- Jaki jest poziom kosztów, czyli jaka jest ich relacja do przychodów,
- Czy poziom kosztów oraz tendencje ich zmian stwarzają warunki do wzrostu konkurencyjności produktów przedsiębiorstwa oferowanych na rynek, czy też nie
- Jaka jest rola kosztów w umacnianiu pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa.

Analizę kosztów można podzielić na dwa etapy. Pierwszy dotyczy wstępnej analizy kosztów drugi to wskaźnikowa analiza kosztów. Jeżeli firma określiła pewne wielkości planowane to analizę kosztów można rozpocząć od analizy odchyleń kosztów.

Wstępna analiza sprawozdań finansowych stanowi początkową fazę analizy finansowej i obejmuje zazwyczaj dwa elementy – bilans i rachunek wyników. Polega ona na zestawieniu obecnie uzyskanych wartości poszczególnych pozycji z wielkościami przyjętymi, jako punkt odniesienia, którymi są zazwyczaj dane uzyskane z przeszłych okresów sprawozdawczych lub pochodzące z planów finansowych na przyszłość. Często daje ona także możliwość na przewidywanie przyszłej sytuacji jednostki. Etap ten jest bardzo ważnym elementem rachunkowości zarządczej, który będąc podłożem analizy decyzyjnej wspiera podejmowane przez kierowników oraz zarząd postanowienia. Analiza ta bada sprawozdania pod względem struktury (analiza pionowa) oraz dynamik (analiza

[12] W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa, 2005, s. 158

[13] W. Gabrusewicz , *Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie.* , PWE, Warszawa 2014, s.218

pozioma)[14]. W celu przeprowadzenia analizy kosztów należy dokonać wstępnej analizy rachunku zysków i strat. Pozwala ona na dokładne zbadanie trendów w poszczególnych pozycjach ponoszonych kosztów i odniesienia ich w stosunku do przychodów. Wstępnie przeprowadzona analiza rachunku wyników dostarcza informacji odnośnie sytuacji finansowej jednostki oraz umożliwia zaobserwowanie, w jakim kierunku nastąpi jego rozwój. Umożliwia ona także wywnioskowanie, na jakich parametrach należy się skupić w sposób szczególny oraz które warianty należy objąć głębszą analizą w kolejnych fazach badania finansowego. Istotą analizy pionowej osiągniętego rezultatu finansowego jest badanie udziału poszczególnych kosztów i przychodów w ogólnej wartości osiągniętych przychodów ze sprzedaży, zaś poziomej - analiza wszelkich zmian oraz ich trendów. Zakres wstępnej analizy rachunku wyników zawiera również badanie relacji zachodzących pomiędzy różnymi kategoriami zysków oraz strat.

Po przeprowadzeniu wstępnej analizy kosztów przedsiębiorstwa, odzwierciedlającej początkowe informacje o jednostce, badanie te rozwijane jest o drugą część analizy finansowej, nazywaną analizą wskaźnikową. Bazuje ona na wyliczaniu serii wskaźników, przedstawiających występujące między poszczególnymi wielkościami sprawozdań finansowych zależności. Na podstawie uzyskanych wartości możliwe jest syntetyczne scharakteryzowanie wszelkich aspektów ekonomicznych związanych z prowadzoną działalnością. Analiza ta umożliwia zestawienie uzyskanych wyników firmy ze średnimi wartościami wskaźników, odpowiadającymi określonej branży, grupie podmiotów lub jednostek podobnych oraz stanowiących konkurencję[15]. Często spotykanym problemem w tego typu analizie jest kwestia związana z wyborem podstawy do porównania uzyskanych przez jednostkę wyników. Zazwyczaj konfrontuje się je z wielkościami zaplanowanymi lub osiąganymi wcześniej. Zestawienie działalności przedsiębiorstwa jednocześnie za pomocą kliku baz odniesienia, daje jego pełny obraz sytuacji, w jakiej się znajduje oraz określa kierunek rozwoju. Przy prognozowaniu działalności przyszłej ważne jest uwzględnianie analizy otoczenia danego podmiotu. Analiza wskaźnikowa skupia się na badaniu całościowym działania firmy oraz szacuje jego efektywność i możliwości rozwojowe. Obejmuje ona obszary, które w wyniku występujących pomiędzy nimi wzajemnych powiązań rozpatruje się w sposób łączny[16]. Pozwala ona na wykrycie niepoprawnie zrządzanych stref przedsiębiorstwa, które mogą przynieść potencjalne zagrożenie. Powstała w jej wyniku ocena odnośnie kondycji finansowej jednostki dotyczy aktualnego momentu jej wykonania.

---

[14] *Nowoczesna zarządzanie finansami przedsiębiorstw*, pod red. A. Bielawskiej, C. H. Beck, Warszawa 2009, s. 259-260.

[15] B. Pomykalska, P. Pomykalski, *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2008, s. 66.

[16] *Nowoczesna zarządzanie finansami przedsiębiorstw*, pod red. A. Bielawskiej, C. H. Beck, Warszawa 2009, s. 264-267.

Struktura wskaźników określających sytuację finansową podmiotu zależy od jego potrzeb. Formuły wskaźników stosowanych do oceny stanu finansowej kondycji jednostki są ujęte na ogół w zespoły o zbieżnych znaczeniach i są one stosowane do badania różnych obszarów jej funkcjonowania. Na ogół analizę wskaźnikową kosztów wykonuje się w czterech podstawowych obszarach takich jak płynność, rentowność, zadłużenie i obrotowości. Aby ocenić jednak efektywność zarządzania jednostką konieczne jest dołożenie obszaru ściśle związanego z ponoszonymi kosztami. W tym celu należy dokonać analizy wskaźnikowej kosztów i posłużyć się następującymi miernikami kosztów:

- Wskaźnik poziomu kosztów ogółem jest najważniejszym wskaźnikiem
  w omawianej grupie wskaźników, który informuje o wielkości jednostki kosztów ogółem w odniesieniu do jednostki wypracowanych przychodów ogółem. Obliczany jest z zależności:

$$\frac{\text{koszty ogółem}}{\text{przychody ogółem}} \times 100\% .$$

  Poziom tego wskaźnika informuje przedsiębiorstwo ile kosztów pochłonęło wypracowanie jednej jednostki przychodów. Wskaźnik ten zawiera w sobie wszystkie pozostałe poziomy działalności przedsiębiorstwa (działalność pozostałą, finansową i nadzwyczajną).
- Wskaźnik relacji kosztów wytworzenia sprzedanych produktów do przychodów ze sprzedaży,

$$\frac{\text{koszty wytworzenia sprzedanych produktów}}{\text{przychody ze sprzedaży}} \times 100\% .$$

Wskaźnik ten pokazuje sprawność zarządzania na poziomie działalności podstawowej przedsiębiorstwa. Wysoki wynik tego wskaźnika wskazuje na ponoszenie wysokich kosztów. Wskaźnik ten może być wykorzystywany w sytuacji gdy firmy ustaliły wartości planowane dla danego okresu. Pozwala on ocenić jak wartości rzeczywiste się kształtują do kosztów planowanych. Wskaźnik ten można wykorzystać bardziej szczegółowo i rozbić koszty wytworzenia na poszczególne grupy kosztów i następnie odnieść je do przychodów ze sprzedaży np. koszty wynagrodzeń bezpośrednich do przychodów ze sprzedaży.

- Wskaźnik poziomu kosztów towarów związany jest z działalnością handlową przedsiębiorstwa. Dlatego też wartość wskaźnika poziomu kosztów towarów i materiałów należy interpretować w ograniczeniu wyłącznie do działalności handlowej. Wskaźnik określa wartość sprzedanych towarów i materiałów w odniesieniu do przychodów netto ze sprzedaży towarów i materiałów, zgodnie ze wzorem:

$$\frac{\text{wartość sprzedanych towarów i materiałów}}{\text{przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów}} \times 100\% .$$

- wskaźnik poziomu pozostałych kosztów operacyjnych. Wskaźnik poziomu pozostałych kosztów operacyjnych informuje o działalności przedsiębiorstwa na poziomie działalności pozostałej. Wartość wskaźnika oblicza się z zależności:

$$\frac{\text{pozostałe koszty operacyjne}}{\text{pozostałe przychody operacyjne}} \times 100\% .$$

- Wskaźnik relacji kosztów sprzedaży i zarządu do przychodów ze sprzedaży

$$\frac{\text{koszty sprzedaży i zarządu}}{\text{przychody ze sprzedaży}} \times 100\% .$$

Wskaźnik relacji kosztów zarządu i sprzedaży do przychodów ze sprzedaży jeżeli utrzymuje się na stałym poziomie w pewnym okresie, można go wtedy używać do wyznaczenia przybliżonych wartości kosztów do chwili uzyskania rzeczywistych lub dokładniejszych danych.[17] Aby uszczegółowić wyniki można koszty zarządu i sprzedaży rozdzielić i porównywać do przychodów oddzielnie.

Bardzo ważne z punktu przeprowadzenia analizy kosztów jest porównanie wyników na przestrzeni lat. Zostają określone trendy dla poszczególnych rodzajów kosztów. Jest to cenne źródło informacji określające skuteczność zarządzania przedsiębiorstwem. Poniesione koszty można również porównywać z kosztami planowanymi, normatywnymi. W takim przypadku pojawiają się różnice między wartością planowaną i rzeczywistą nazywane odchyleniami. Rozróżnia się dwie metody obliczania odchyleń kosztów względne i bezwzględne odchylenia kosztów. Bezwzględne odchylenia kosztów (K) obliczamy przy pomocy następującego wzoru:

K = K2 – K1

K1 – koszty w okresie badanym (rzeczywiste)
K2 – koszty w okresie poprzednim (bazowym, planowym)

[17] M.R. Tyran, *Wskaźniki finansowe*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s.55

Obliczenie bezwzględnego odchylenia kosztów stanowi pierwszy podstawowy etap oceny poziomu kosztów. Mają tu zastosowanie wszystkie metody analizy porównawczej tj. porównanie kosztów rzeczywistych do planowanych, do okresu ubiegłego, do wzorca lub do innych przedsiębiorstw z branży.[18] W wyniku porównania oblicza się odchylenia dodatnie (pozytywne) lub ujemne (negatywne)

W przypadku zarządzania kosztami wyższe wartości rzeczywiste nad planowanymi skutkują powstaniem odchyleń ujemnych. Tego typu odchylenia są negatywną informacją. Świadczą one o nietrafionej prognozie dotyczącej prawdopodobnie poziomu sprzedaży co znajduje swoje odzwierciedlenie w kosztach uzyskania przychodu. Bardzo często ten typ analizy przeprowadza się porównując rzeczywisty koszt jednostkowy wytworzenia produktu z kosztami normatywnymi , planowanymi opartymi na analizie wstępnej.[19] Bardzo ważne jest przeprowadzenia szczegółowej analizy poszczególnych rodzajów poniesionych kosztów. Określenie jakie odchylenia pojawiają się w grupie kosztów bezpośrednio związanych z produkcją, jakie w pośrednio związanych oraz kosztach administracji, sprzedaży.

Druga metoda dotycząca obliczania odchyleń względnych , opiera się na wskaźnikach tempa zmian badanych zjawisk, w których jedno jest zjawiskiem podstawowym a drugie towarzyszącym zachodzącym na tle zjawiska pierwszego. W analizie kosztów klasycznym przykładem zjawisk podstawowego jest wielkość produkcji. Odchylenia względne obliczamy według wzoru:

K wz = K2 – (K1 * P)

K wz – odchylenia kosztów względne

K2 – koszty w okresie bieżącym

P – wskaźnik dynamiki produkcji , obliczany jako P1/P2, gdzie P1 to przychody pierwszego okresu a P2 przychody drugiego okresu.

Analiza odchyleń stanowi doskonale uzupełnienie wstępnej analizy kosztów i analizy wskaźnikowej.

4. Zakończenie

Celem analizy kosztów jest dostarczenie jednostkom gospodarczym informacji niezbędnych do poznania i oceny poniesionych kosztów, ustalenia możliwości ich obniżenia oraz opracowania sposobów zwiększenia efektywności

[18] N. Grzenkowicz, J. Kowalczyk, A .Kusak, Z.Podgorski , *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, WWZ, Warszawa 2007,s. 124

[19] L. Bednarski, *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2007, s.141

gospodarowania.[20] Widać więc, że zastosowanie analizy kosztów jest obecnie pierwszym podstawowym krokiem jaki należy podjąć aby ocenić skuteczność zarządzania przedsiębiorstwem. Jest to spowodowane faktem istotnego wpływu kosztów na poszczególne obszary zarządzania przedsiębiorstwa. Wyniki analizy kosztów stanowią doskonałe źródło informacji dla procesów decyzyjnych dotyczących kształtowania się wyników finansowych, rentowności, płynności. Stanowi więc ona jedno z podstawowych narzędzi ułatwiających menedżerom zarządzającym przedsiębiorstwami podejmowanie decyzji krótkoterminowych jak również określaniu strategii długoterminowych.

BIBLIOGRAFIA

1) Bednarski L., Analiza finansowa w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 2007
2) Brzezin W., Ogólna teoria rachunkowości, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1998
3) Gabrusewicz W., Podstawy analizy finansowej, PWE, Warszawa, 2005
4) Gabrusewicz W., Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie, PWE, Warszawa 2014
5) Grzenkowicz N., Kowalczyk J., Kusak A., Podgorski Z. , Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa, WWZ, Warszawa 2007
6) Kisielnicki J. ,Zarządzanie , PWE, Warszawa 2008
7) Matejun M. ,Zarządzanie małą i średnią firmą, Difin, Warszawa 2012
8) Nowak E., Rachunkowość zarządcza w przedsiębiorstwie, CeDeWu, Warszawa 2011,
9) Nowak E., Rachunek kosztów przedsiębiorstwa, Ekspert, Wrocław 2003
10) Nowoczesna zarządzanie finansami przedsiębiorstw, pod red. A. Bielawskiej, C. H. Beck, Warszawa 2009
11) Pomykalska B., Pomykalski P., Analiza finansowa przedsiębiorstwa, PWN, Warszawa 2008
12) Sawicki. K, Analiza kosztów firmy, PWE, Warszawa 2000
13) Tyran M.R , Wskaźniki finansowe, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005
14) Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm.).

[20] K. Sawicki, *Analiza kosztów firmy,* PWE, Warszawa 2000, s.32